ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

SOSYAL BİLGİLER

5

DERS KİTABI

Yazarlar

Cemal Gökhan OL
Faruk Gökalp YILMAZ
Hilal DEMİREZER
Mehtap POLAT
Murat AKPINAR
Ömer EVİN
Turan Sinan ÇELEBİ
Yasemin YABANSU

1. KİTAP

DEVLET KİTAPLARI
Kitabın Basıldığı Matbaa Adı, 2024

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI ..... : 2022
DERS KİTAPLARI DİZİSİ ..... : 9601

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editörler

Doç. Dr. Fatma TORUN
Doç. Dr. İbrahim TURAN
Dr. Öğr. Üyesi Hamide KILIÇ

Dil Uzmanı

Yaşar KAYA

Görsel Tasarımcılar

Bünyamin TELLİ
Engin KARADOĞAN
Ercan YANDIMOĞLU
Hakan ÖRS
Halil SEYDİOĞLU
Kübra SELEK

Program Geliştirme Uzmanı

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ARSLANTAŞ

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Dr. Öğr. Üyesi Alperen YANDI

Rehberlik Uzmanı

Saliha GÜN

Baskı

Baskı Matbaanın Adı ve
Ticaret Unvanı
Tel: (0000) 000 00 00

ISBN 978-975-11-8011-7

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 17.07.2024 tarih ve 110460159 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir.

Kurulca bu kitabın kabul edilmiş olması ders kitabından yayınevi ve yazarın sorumluluğunu kaldırmaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

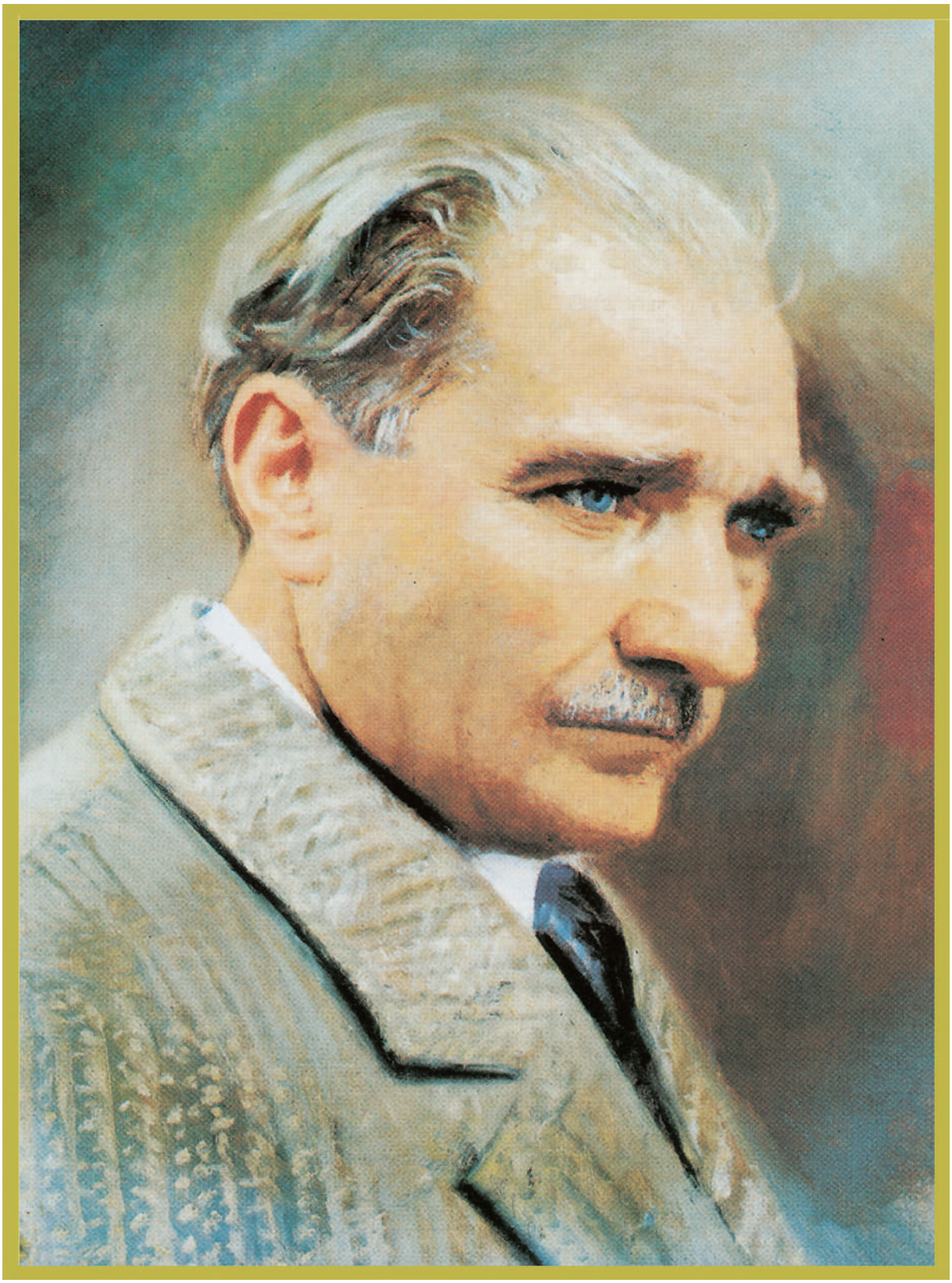

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

BİRLİKTE YAŞAMAK

KİTABIMIZI TANIYALIM 8
GRUPLAR VE ROLLERİMİZ 12
KÜLTÜREL ZENGİNLİKLERİN BİRLİKTE YAŞAMAYA KATKISI 20
YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMADA BERABERİZ 34
1. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 45

EVİMİZ DÜNYA

İLİMİZİN GÖRECELİ KONUMU 50
DOĞAL VE BEŞERÎ ÇEVREMİZDEKİ DEĞİŞİM 58
İLİMİZDE YAŞANABİLECEK AFETLER VE ETKİLERİ 70
ÜLKEMİZE KOMŞU DEVLETLER 82
2. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 93

ORTAK MİRASIMIZ

ORTAK KÜLTÜREL MİRASIMIZ 100
ANADOLU'NUN İLK YERLEŞİM YERLERİNDE YAŞAM 110
MEZOPOTAMYA VE ANADOLU MEDENİYETLERİNİN ORTAK KÜLTÜREL MİRASA KATKILARI 126
3. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 143

SÖZLÜK 148
KAYNAKÇA 149
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 151
TÜRK DÜNYASI HARİTASI 152

KİTABIMIZI TANIYALIM

Kitap öğrenme alanlarından oluşmaktadır.

Her öğrenme alanının başında öğrenme alanı kapak sayfası yer almaktadır.

DÜŞÜNELİM

Öykü, bilmece, şiir, örnek olay, görsel vb. ile içeriğe giriş yapıldığı bölümdür.

KEŞFEDELİM

Bireysel veya grupla çalışma etkinlikleri aracılığıyla konuya hazırlık yapılan bölümdür.

ÖĞRENELİM

Konuya ilişkin bilgilerin etkileşimli olarak açıklandığı bölümdür.

UYGULAYALIM

Hedeflenen becerilerin uygulanmasına yönelik etkinliklerin ve performans görevlerinin yer aldığı bölümdür.

DEĞERLENDİRELİM

Öğrenme alanı kapsamındaki becerilerin pekiştirilmesine yönelik değerlendirme soru ve etkinliklerinin yer aldığı bölümdür.

Konu ile ilgili ön değerlendirme sorularını ifade eder.

Ön öğrenmeler ile öğrenme alanı içeriği arasında köprü kuran soruları ifade eder.

Görsel kaynak, harita, genel ağ haberi ve metinler ile ilgili öğrencinin cevaplaması için hazırlanan soruları ifade eder.

Öğrenme yaşantılarında yer alan grup tartışmalarını ifade eder.

Konu ile ilgili haberleri ifade eder.

1. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

1 BİRLİKTE YAŞAMAK

KONULAR

- GRUPLAR VE ROLLERİMİZ
- KÜLTÜREL ZENGİNLİKLERİN BİRLİKTE YAŞAMAYA KATKISI
- YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMADA BERABERİZ

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Dâhil olduğunuz gruplar ve bu gruplardaki rolleriniz arasındaki ilişkileri çözümleyebileceksiniz.
- Kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisini yorumlayabileceksiniz.
- Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkıda bulunabileceksiniz.

Bu öğrenme alanında öğreneceğiniz anahtar kavramlar

- Birlik ve beraberlik
- Dayanışma
- Grup
- Rol
- Hak
- Sorumluluk
- Kültür
- Saygı
- STK
- Yardımlaşma

GRUPLAR VE ROLLERİMİZ

DÜŞÜNELİM

Görsel 1.1
Taylan'ın günlük yaşantısından örnekler

- Taylan görsellerde kimlerle iletişim içindedir?
- Görsellerde Taylan'ın dâhil olduğu "gruplar" hangileridir?
- Bu gruplardaki bireyler ve Taylan'ın ortak amaçları nelerdir?
- Sizin gün içinde Taylan'dan farklı olarak dâhil olduğunuz gruplar hangileridir?

Yukarıda yöneltilen sorulara vereceğiniz cevaplar, günlük hayatta yaşadığınız durumlarla ne gibi benzerlik göstermektedir? Günlük yaşantınızı dikkate alarak "grup" ve "rol" kavramlarını nasıl tanımlarsınız? Açıklayınız.

KEŞFEDELİM

İlkokulda hangi gruplara dâhil oldunuz ve bu gruplarda ne gibi rolleriniz bulunmaktaydı? Açıklayınız.

ÖĞRENELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Öğretmeninizin rehberliğinde tüm öğrencilerin katılımıyla beş veya altı grup oluşturunuz.
- Grup içinde beyin fırtınası yaparak sınıfınızda, okulunuzda ve yakın çevrenizde dâhil olduğunuz grupları belirleyiniz. Ardından bu grupları ve gruplardaki rollerinizi verilen tabloda listeleyiniz.
- Listede yer alan gruplardaki rolleriniz ile bu rollerin getirdiği hak ve sorumluluklarınızı ekip içinde tartışınız.
- Dâhil olduğunuz gruplardaki rollerinize ilişkin hak ve sorumluluklarınızın benzerlik ve farklılıklarını karşılaştırma tablosuna yazınız.

	Dâhil Olduğunuz Gruplar	Gruplardaki Rolleriniz
Yakın çevrenizde	....	....
Okulunuzda	....	....
Sınıfınızda	....	....

Ortaokul öğrencisi olarak dâhil olduğunuz gruplarda ne gibi değişimler oldu? Bu gruplardaki yeni rolleriniz neler olabilir? Yukarıda oluşturduğunuz gruplarda rollerinizin getirdiği hak ve sorumlulukları tartışarak aşağıdaki ilgili alanlara yazınız.

Rollerinizin Benzer Hakları

....

Rollerinizin Farklı Hakları

....

Rollerinizin Benzer Sorumlulukları

....

Rollerinizin Farklı Sorumlulukları

....

Toplum içinde ortak hedef ve değerleri olan insanlar grupları meydana getirir. Aile, akrabalar ve okul toplumdaki gruplara birer örnektir (Görsel 1.2). Toplum, gruplar arasındaki uyum ve grupların birbirine desteği ile varlığını devam ettirebilir. Ayrıca bu gruplarda yer alan üyeler tecrübe, beceri ve farklı bakış açıları ile gruba değer katarken grubun diğer üyelerinin gelişimine de katkıda bulunur.

Dâhil olduğumuz gruplarda birtakım rollere sahip oluruz. Örneğin aile içinde çocuk, okulda öğrenci, sınıfta sınıf başkanı ve hentbol takımında kaleci rolünde olabiliriz. Birden çok grupta yer aldığımız için aynı anda birden fazla role de sahip oluruz. Dâhil olduğumuz gruplara ve üstlendiğimiz rollere göre çeşitli haklar elde eder ve sorumluluklar üstleniriz. Bu durumla ilgili verilen tabloyu tamamlayınız.

İçinde yer aldığımız ilk grup ailedir. Toplumun temelini oluşturan aile grubu anne, baba ve çocuktan oluşur.

Aile grubunda sahip olduğumuz roller

.....

.....

.....

Rollerin getirdiği hak ve sorumluluklarımız

Haklar .....

.....

Sorumluluklar .....

.....

.....

Toplumsal hayatımızı oluşturan diğer bir grup da arkadaş grubudur. Arkadaşlarımızla oyun oynar, ders çalışır, sanat ve spor etkinliklerine katılırız. Böylelikle nitelikli ve eğlenceli vakit geçiririz.

Arkadaşlık grubunda sahip olduğumuz roller

.....

.....

.....

Rollerin getirdiği hak ve sorumluluklarımız

Haklar .....

.....

Sorumluluklar .....

.....

.....

Hayatımızdaki önemli gruplardan birini de akrabalarımız meydana getirir. Dede, babaanne, anneanne, amca, hala, teyze, dayı ve kuzenlerimiz akraba grubunu oluşturur.

Rollerin getirdiği hak ve sorumluluklarımız

Haklar .....

.....

Sorumluluklar .....

.....

.....

Akrabalık grubunda sahip olduğumuz roller

.....

.....

.....

Görsel 1.2

Aşağıda komşuluk ile ilgili hadisişerif ve atasözlerine yer verilmiştir. Hadisişerif ile atasözlerini okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Kaynak

- Komşusu açken tok yatan bizden değildir.
- Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
- Ev alma, komşu al.

diyanet.gov.tr, sozluk.tdk.gov.tr

? **İnancımız ve kültürümüzde komşuluğa önem verilmesinin sebepleri neler olabilir? Tartışınız.**

İnanç ve kültürümüzün komşuluk ilişkilerinde bizlere yüklediği görev ve sorumluluklar nelerdir? Örnekler veriniz.

Konutları yakın olan insanlar komşuluk grubunu oluşturur. Komşuluk grubu toplumda önemli yere sahiptir. Komşular birbirini ziyaret eder, kötü günde birbirine destek olur.

Komşuluk grubunda sahip olduğumuz roller

.....

.....

.....

Rollerin getirdiği hak ve sorumluluklarımız

Haklar .....

.....

Sorumluluklar .....

.....

.....

Toplumsal hayatımızın önemli bir bölümü okulda geçmektedir. Okulda eğitim öğretim görür, arkadaşlarımızla ve öğretmenlerimizle güzel vakit geçirir, müzik ve resim kulüpleri gibi kulüplerde yer alırız.

Okul grubunda sahip olduğumuz roller

.....

.....

.....

Rollerin getirdiği hak ve sorumluluklarımız

Haklar .....

.....

Sorumluluklar .....

.....

.....

Yaşam koşullarının iyileştirilmesi, doğanın korunması, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri için sosyal sorumluluk gruplarına katılabiliriz.

Rollerin getirdiği hak ve sorumluluklarımız

Haklar .....

.....

Sorumluluklar .....

.....

.....

Sosyal sorumluluk grubunda sahip olduğumuz roller

.....

.....

.....

Görsel 1.3

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Rol Kartları

Amacı: Farklı rol, hak ve sorumluluklar hakkında duygu ve düşünceleri belirleme

Beceri: Çözümleme

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeniniz rehberliğinde beş grup oluşturunuz.
- Oluşturduğunuz gruplara aşağıda verilen rol kartlarını dağıtınız.
- Çalışmanızı zamanında ve eksiksiz yapacak şekilde planlayınız.
- Rol kartlarındaki senaryoları grup olarak canlandırınız.
- Canlandırdığınız rolün sahip olduğu hak ve sorumluluklar hakkındaki düşüncelerinizi ifade ediniz.
- Yaptığınız canlandırmalar kontrol listesi ile değerlendirilecektir.

Rol Kartı 1

Akif, Büşra, Ceyda, Doruk ve Göktuğ parkta buluşurlar. Akif ve Ceyda arkadaşlarına yakantop oynamayı teklif ederler. Büşra ve Doruk ise saklambaç oynamak istediğinden arkadaşlar arasında bir anlaşmazlık yaşanır. Göktuğ, gruba ara buluculuk yapmak ister. Tartışmaya başlarlar...

Rol Kartı 2

Hülya Hanım, hafta sonu yapacakları etkinliklere çocuklarının karar vermesini istemiştir. İrem, sinemaya gitmeyi teklif eder. Kerem, ders çalışmaları gerektiğini söyler. Levent ise kamp yapmanın iyi bir fikir olduğunu dile getirir. Karar vermek için aralarında konuşmaya başlarlar…

Rol Kartı 3

Zafer Öğretmen sınıfa girer ve sınıf defterinin olmadığını fark eder. Bu sorunun sebepleri, sorumluları ve nasıl çözüleceği öğretmen rehberliğinde tartışılır. Sınıf başkanı Yeliz, sınıf nöbetçisi Vehbi ve diğer öğrenciler sırayla söz alır. Sınıfta tartışma başlar…

Rol Kartı 4

Merve Hanım, oğlu Nihat'la karşı dairedeki Oya Hanımlara ziyarete gider. Oya Hanım'ın oğlu Ömür, bir spor kulübüne gitmek ister ancak hangi sporu yapmak istediğine henüz karar verememiştir. Nihat, Ömür'e yardımcı olmak ister ve bu konuda konuşmaya başlarlar…

Rol Kartı 5

Yaya üst geçidi yaptırmak isteyen öğrenciler bir grup oluştururlar. Grup, bir proje hazırlar ve kampanya düzenler. Projede Pelin yöneticidir, Rıza kampanyadan sorumludur. Diğer öğrenciler ise projeye gönüllü olarak katkıda bulunur. Gruptakiler yapacaklarını anlatmaya başlarlar…

Kontrol listesi

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıda rollerimiz ile rollerimize ilişkin hak ve sorumluluklarımızın bir kısmı numaralandırılarak verilmiştir. Soruları okuyunuz; ilgili rol, hak ve sorumluluklarımızın numaralarını cevap alanlarına yazınız (Bir numarayı birden fazla cevap alanına yazabilirsiniz.).

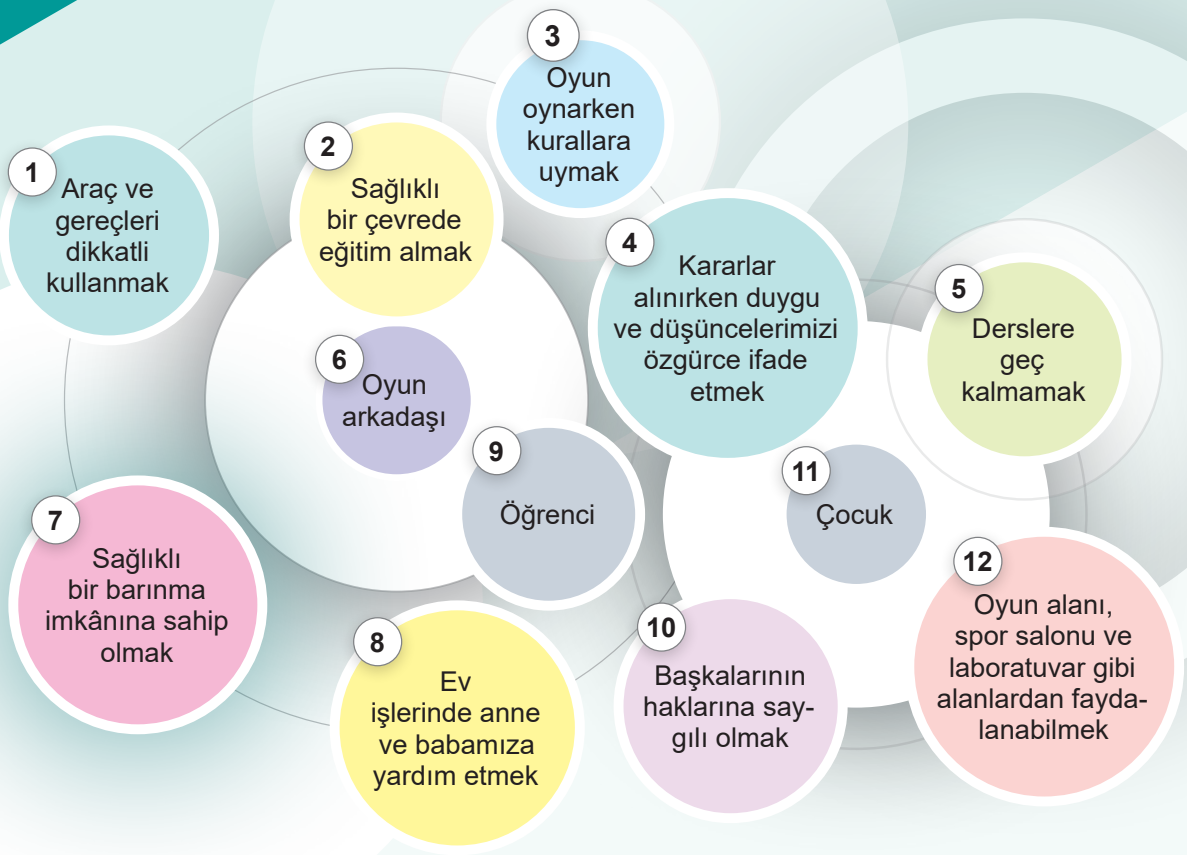

- Aile içinde sahip olduğumuz rol ile bu role ilişkin hak ve sorumluluklar hangileridir?

  .....

- Okulda sahip olduğumuz rol ile bu role ilişkin hak ve sorumluluklar hangileridir?

  .....

- Arkadaş grubunda sahip olduğumuz rol ile bu role ilişkin hak ve sorumluluklar hangileridir?

  .....

Etkinlik sonucunda ulaşılabilecek yargıları "✔" ile işaretleyiniz.

- ◯ Dâhil olduğumuz gruplara göre rollerimiz değişmektedir.
- ◯ Bazı hak ve sorumluluklarımız birden fazla rolümüzle ilişkili olabilmektedir.
- ◯ Dâhil olduğumuz ilk grup ailedir.
- ◯ Aynı anda birden fazla role sahip olabiliriz.

"Gruplar ve Roller" etkinliği

DÜŞÜNELİM

Görsel 1.4 Türk kültüründen örnekler

KÜLTÜREL ZENGİNLİKLERİN BİRLİKTE YAŞAMAYA KATKISI

Kültür, bir milletin tarih boyunca meydana getirdiği maddi ve manevi değerlerinin bütünüdür. Toplum içinde dayanışma, birlik ve beraberliğin sağlanmasında önemli bir yer tutar. Kültür, bir toplumu millet yapan ve diğer milletlerden ayıran önemli özelliklerdir. Bu yönüyle Türk kültürü, Türk milletinin hayat tarzını yansıtır.

Görsel 1.4'te Türk kültürünü yansıtan hangi örneklere yer verilmiştir? Söyleyiniz.

Aşağıda TÜR (kültür) kavramının çağrıştırdığı kelimelere dair resfebe örnekleri verilmiştir. Verilen resfebeleri inceleyiniz ve kültür ögelerini yazınız.

RAM

.....

G ENEK

.....

SAN

.....

HALK OY U

.....

Kültür kavramının size çağrıştırdığı diğer kelimeleri yazınız. Kelimelerden bir tanesini resfebe ile gösteriniz.

.....

KEŞFEDELİM

Çevremizde kendi kültürümüzden farklı bir dil, kıyafet, yemek gibi kültürel ögelere sahip olan insanlar veya toplumlarla karşılaşabiliriz. Karşılaştığınız farklı kültürel özelliklere ilişkin durumlarla ilgili aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

Karşılaştığım durum veya yer	.....
Karşılaştığım kültürün dikkatimi çeken özelliği	.....
Bu sırada hissettiklerim	.....
Farklı kültürlere karşı düşüncelerim	.....

Türk kültürünü ve âdetlerini yansıtan, kuşaktan kuşağa aktarılan çeşitli geleneksel çocuk oyunlarımız vardır. Geleneksel oyunlarımız ile ilgili verilen kaynakları inceleyiniz ve tabloyu doldurunuz.

Kaynak

Türkiye ve dünya genelinde oynanan geleneksel oyunlar:

Üçtaş: Türkmenistan, Hindistan.

Beştaş: Endonezya, Kırgızistan, Kore Cumhuriyeti, Yunanistan.

Dokuztaş/çanak/yedikule: Hindistan, Suriye.

İstop: İtalya, Romanya, Kolombiya.

Körebe: Nijerya, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Almanya, Fransa, İngiltere.

Türk cumhuriyetlerinde aynı isimle oynanan mangala oyunu Afrika'da Gana, Kenya, Nijerya, Fildişi Sahili, Mali; Asya'da Endonezya, Hindistan, Kazakistan, Kırgızistan; Amerika'da ise Karayipler ülkelerinde yaygın olarak oynanmaktadır.

(Özyürek,A & Dadak,S & Yurt,N (2021) s. 72-85

Mangala oyunu

Bildiğiniz geleneksel çocuk oyunlarının isimlerini yazınız.	.....
Oynadığınız geleneksel çocuk oyunlarının isimlerini yazınız.	.....
Farklı kültürlerde aynı oyunların yer alması size ne ifade ediyor?	.....

ÖĞRENELİM

Metin, görsel ve dijital kaynakları inceleyiniz ve tabloyu doldurunuz.

"23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" Mustafa Kemal Atatürk tarafından Türk çocuklarına hediye edilmiştir. Günümüzde düzenlenen 23 Nisan şenliklerine yabancı ülke çocukları da misafir olarak katılmaktadır (Görsel 1.5). Çocuklara bayram hediye eden ve bu bayramı bütün dünya ile paylaşan ilk ve tek ülke Türkiye'dir.

Görsel 1.5 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı

TRT Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği'ne katılan çocukların videolarını izleyiniz, ülke ve kültürlerini tanıttıkları konuşma metinlerini okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı videosu

Görsel 1.6

Merhaba, ben Efe (Görsel 1.7). Türkiye'den katılıyorum. Zeybek adlı halk oyunumuzda cepken dediğimiz, gömlek üstüne giyilen ve üzeri işlemeli bir kıyafet giyeriz. Su üzerine yağlı boya ile desen verdiğimiz ve bu desenleri kâğıda geçirdiğimiz ebru sanatı, geleneksel el sanatlarımızdandır. Dinî bakımdan önemi olan ramazan ayında iki minare arasına mahya asma geleneğimiz vardır. Kare şeklinde kesilen ince hamurların içine kıyma koyularak yapılan Kayseri mantısı ünlü bir yemeğimizdir. Kebap, baklava ve etli ekmek de diğer geleneksel lezzetlerimizdendir. Geleneksel Türk evlerinin üst katlarında cepheden dışarı çıkıntı yapan, cumba dediğimiz bir oda bölümü bulunur.

Görsel 1.7

Merhaba, ben İvanka (Görsel 1.8). Bulgaristan'dan katılıyorum. Başlıca müzik aletlerimiz kaval, zurna ve yaylı bir çalgı olan gadulkadır. Bulgar erkekleri Surva Festivali'nde hayvan kürklerinden yapılmış, kukeri adı verilen çeşitli kostümler giyerler. Mart ayında, beyaz ve kırmızı iplerden yapılan bir bileklik olan marteniçka (martenitsa) takarız. Marteniçkaların beyaz ipi huzuru, kırmızı ipi ise yaşam döngüsünü temsil eder. Sıcak ve soğuk servis edilen çorbalar Bulgaristan mutfağında önemli bir yer tutar. Kalaycılık, ateşle doğrudan temas eden bakır kaplara özel bir kaplamanın uygulandığı el sanatımızdır.

Görsel 1.8

Görsel 1.9

Merhaba, ben Ata (Görsel 1.9). Türkmenistan'dan katılıyorum. Ülkemdeki erkekler koyun postundan yapılan bir başlık olan telpek takarlar. Düğünlerde et, havuç ve baharatlarla harmanlanmış, pirinçten yapılan plov (pılov) yani Türkmen pilavı misafirlere ikram edilir. El sanatlarımızın başında Türkmen halı dokumacılığı gelir. Mayıs aylarının son pazar günü kutladığımız Halı Bayramı dünyadaki tek halı bayramıdır. Kötülükleri kovduğuna inanılan kırmızı ve tonları kıyafetlerimizde bolca kullanılır. Türkmen sazı, müziğimizde önemli bir yer tutar.

Görsel 1.10

Merhaba, ben Olga (Görsel 1.10). Rusya'dan katılıyorum. Kadınlarımızın giydiği uzun ve kalın askılı elbiseye sarafan denir. Bu elbise, Rus başlığı olarak bilinen kokoşnikle birlikte giyilmektedir. En eski bayramlarımızdan olan ve coşkuyla kutladığımız Maslenitsa, Türk kültüründeki baharın gelişinin kutlandığı Nevruz Bayramı'na benzemektedir. Düğünlerimizde kız tarafının evine giden damat, eğlence amaçlı bahşiş ödemek zorundadır. Lahana, turşu, soğan gibi ürünler içeren vinegret salatası ve zeytin salatası Rusya'da en çok tercih edilen salata türleridir. Tolstoy (Tolstoy), Dostoyevski (Dostoyevski), Çehov (Çehov) gibi edebiyat alanında yer edinmiş, dünyaca ünlü yazarlarımız vardır. Balalaika ve gusli önemli müzik aletlerimizdendir.

Görsel 1.11

Merhaba, ben Atiye (Görsel 1.11). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden katılıyorum. Kızartılmış hellim peyniri, Kıbrıs mutfağının geleneksel peyniridir. Keten kumaştan yapılan lefkara nakışı geleneksel el sanatımızdır. Müzik aletlerinden en çok darbuka, zurna ve udu kullanırız. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti genelinde mendil ile oynadığımız oyun havası halk arasında çok sevilmektedir. Ayrıca düğünlerde içi şeker ve para dolu, üzeri kırmızı bir tülle kaplı testiyle yedi genç kızın müzik eşliğinde dönerek oynadıkları geleneksel testi oyunumuz vardır. Gömlek üstüne giydiğimiz işlemeli cepken (yelek) geleneksel kıyafetlerimizdendir.

Ülkelerin kültürel özellikleri

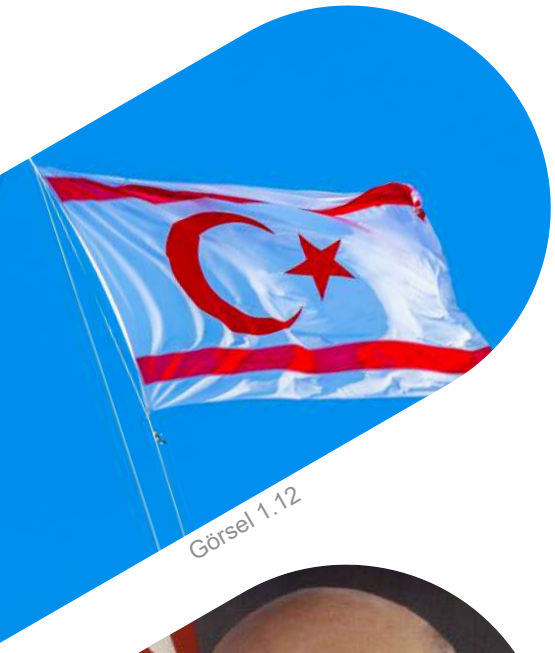

Görsel 1.12

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Türk dünyasının önemli bir parçasını oluşturur. KKTC bayrağının ortasındaki ay yıldız Türklüğü, üstteki kırmızı şerit Türkiye'yi, alttaki kırmızı şerit de KKTC'yi simgelemektedir (Görsel 1.12).

Kıbrıs'ın Türk vatanı oluşu, Osmanlı Devleti tarafından 1571'de fethedilmesi ile başlar. Bu tarihten itibaren Kıbrıs ile tarihî ve kültürel bağlarımız günümüze kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde bir süreliğine İngiliz idaresine geçmiştir. Bu yıllarda Kıbrıs halkının duygularını KKTC'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş şu şekilde anlatmıştır (Görsel 1.13):

Görsel 1.13

Kaynak

"7 yaşıma kadar beni dedem Şeherli Mehmet büyütmüş. Eskinin hikâyesini hep ondan işittim. 1878'de Türk bayrağının gönderden indirilişini, İngiliz bayrağının çekilişini yaşamış. 'Osmanlı yamandı… Gittiler ama yine gelecekler… Ben göremeyeceğim ama sizler göreceksiniz.' derdi. 'Yine gelecekler…' Hep buna inanarak yaşayacaktık çünkü Kıbrıs'ın bir Türk adası olduğunu biliyorduk."

Aydın Türklük Bilgisi Dergisi, 2021

Kıbrıslı Türkler, uzun yıllar boyunca azim ve kararlılık içerisinde varlıklarını ve bağımsızlıklarını koruma mücadelesi vermişlerdir. Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmesi sonrasında Rauf Denktaş ile Kıbrıslı vatanseverlerin çabaları ile 15 Kasım 1983 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Aşağıdaki haber başlıklarını inceleyiniz. Soruyu cevaplayınız.

Görsel 1.14

MSB'den Kıbrıs Barış Harekatı'nın 50'nci yıl dönümü paylaşımı

"... Milli Savunma Bakanlığı (MSB), Kıbrıs Barış Harekatı'nın 50'nci yıl dönümünü kutladı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yıl dönümü ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenlerle kutlandı

(Genel ağdan alınmıştır.)

Haber başlıklarında verilen iki devlet için önemli günlerin birlikte kutlanmasının sebebi neler olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Kıbrıs Türkleri Anadolu'dan adaya göç ederlerken kültürlerini, sosyal yaşamlarını ve inançlarını birlikte getirmişler ve zaman içinde ada kültürüyle bunları harmanlayıp gelecek nesillere aktarmışlardır. Bu yüzden ülkemiz ve Kuzey Kıbrıs Türk kültürü arasında benzer birçok kültürel unsur bulunmaktadır. KKTC ile ülkemiz arasındaki kültürel özelliklerin benzerliğine ilişkin bazı örnekler verilmiştir.

KKTC mutfağında bulunan tarhana çorbası, humus, ızgara hellim peyniri, kabak çiçeği dolması ve enginar dolması Türk yemekleriyle ortaktır. Kahvenin yeri ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kültüründe vazgeçilmezdir (Görsel 1.15). Türk kahvesi, evde her öğünden sonra tüketilirken misafirliklerde de mutlaka ikram edilir. Kahve, yanında su ve turunç macunu veya ceviz macunu ile ikram edilmektedir.

Görsel 1.15

Aydın, Muğla gibi Ege illerimizde oldukça yaygın bir halk oyunu olan zeybek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde de keyifle oynanan halk oyunlarından biridir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti zeybeği de Anadolu zeybeği gibi tek başına veya daha fazla oyuncuyla daire şeklinde oynanabilir.

Kuzey Kıbrıs Türklerinin geçmişinde ve Anadolu'da yaygın olan zembil; hasırdan örülmüş, kulplu torba ve sepetlere denir. Ahşap baskı, ebru (Görsel 1.16) ve el dokuması kilimler Türk kültürüyle benzer özellikler gösteren diğer geleneksel el sanatlarındandır.

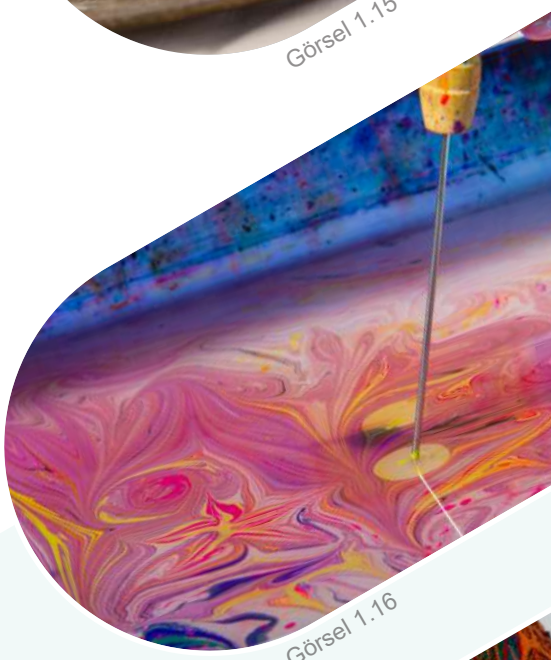

Görsel 1.16

Kuzey Kıbrıs Türkleri; bel etrafına sarılan, ipek kumaştan veya koyun yününden yapılan ve kök boyalarla boyanmış kuşak takarlar (Görsel 1.17). Bu kuşağa halk dilinde tarabulus kuşağı denmektedir. Sebebi ise kuşakların o zamanlar Osmanlı hâkimiyetinde olan Trablusgarp'ta dokunup Kıbrıs'a gelmesidir. Anadolu'daki bazı köylerde ve folklor kıyafetlerinde bu kuşağa rastlamak mümkündür.

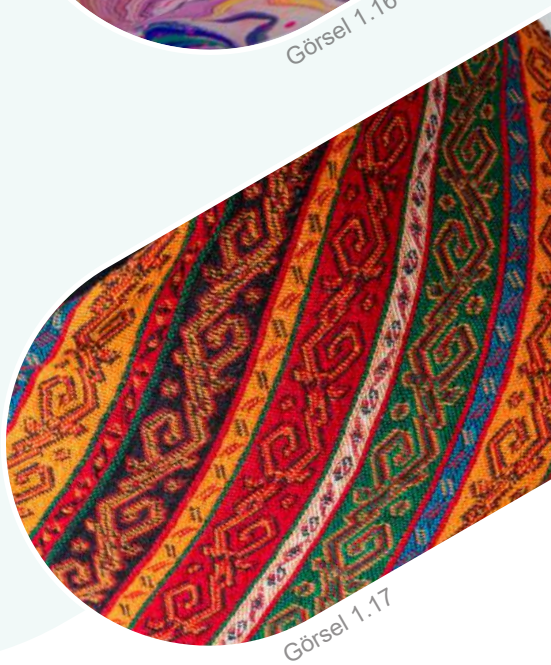

Görsel 1.17

? Verilen bilgilerden yola çıkarak ülkemiz ile KKTC arasındaki tarihi ve kültürel bağları vurgulayacak slogan cümleler yazınız.

Verilen video, görseller ile konuşma metinlerine göre kültürümüze ve diğer kültürlere ait sanat, müzik, yemek, giyim, kutlama, gelenek ve göreneklere ait örnekleri sınıflandırma tablosuna yazınız.

Kültürümüzden Örnekler	Kültürel Özellik	Diğer Kültürlerden Örnekler
.....	Sanat	.....
.....	Yemek	.....
.....	Kıyafet	.....
.....	Kutlama	.....
.....	Müzik	.....
.....	Gelenek ve görenekler	.....

Kültürel mirasımızı tanımak ve bunların gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak neden önemlidir? Tartışınız.

Ülkemizin kültürel özelliklerini, KKTC'nin ve farklı ülkelerin kültürel özellikleri ile karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını yazınız.

Benzerlikler	Farklılıklar
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Haber kaynaklarını okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

A

Hollandalı turist Kuşadası'ndan yirmi yedi yıldır kopamıyor

"... Hollandalı yazılım mühendisi Jan Linkens (Jan Linkıns), tatil için Aydın'ın Kuşadası ilçesine geldi. Buranın doğasına hayran kaldı. Ertesi yıl geldiğinde, su altının güzelliklerini görebilmek için yüzmeyi öğrenip tüplü dalış eğitimi almaya başladı. Dalış yapmak ve arkadaşlarıyla bir araya gelmek için yirmi beş yıldır tatillerini Kuşadası'nda geçiren Linkens, Türkiye'nin su altı habitatı ve tarihî yapı zenginliğinin yanında kabak çiçeği dolması gibi lezzetli yemekleri olduğunu söyledi. Ayrıca Kuşadası'nda güzel arkadaşlıklar kurduğunu, ülkesinin simgelerinden olan lalenin Osmanlı Devleti'nden Hollanda'ya götürüldüğünü duyunca çok şaşırdığını ve gelecekte Kuşadası'na yerleşmeyi planladığını dile getirdi (Görsel 1.18)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.18
Hollanda' da lale tarlası

B

Ganalı doktor adayı Karadeniz kültürünü tanıtıyor

"... Ganalı Yahaya Abdulai (Yahaya Abdulayi), 2018'de tıp eğitimi almak için Rize'ye geldi. Türkçe öğrenen Abdulai, yöre kültürünü öğrenmek amacıyla çeşitli etkinliklere katıldı. Rize'yi ve Türk kültürünü benimseyip çok seven Abdulai buraya yerleşmeye karar verdi. Kendi kültürünü yöre halkına tanıttı, bölgenin bazı türkülerini ve horon oynamayı öğrendi (Görsel 1.19). Rize'yi ziyaret eden yabancı turistlere horon oynatıp onlara türkü söyledi. Etkinlik videolarını çeşitli sosyal medya platformlarında paylaşmaya başladı. Büyük beğeni gören Abdulai'nin videoları, bazı sosyal medya platformlarında 1 milyonun üzerinde izlenme sayısına ulaştı. Sosyal medya aracılığı ile yurt dışından bile kendisine ulaşanların olduğunu söyleyen Abdulai, Afrika'dan gelip böyle bir kültürü öğrenmesi, horon oynaması ve türkü söylemesinin insanları şaşırttığını dile getirdi. Yöre sakinleri de Abdulai'yi benimseyerek onu manevi evlatları olarak kabul ettiklerini belirttiler..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.19
Karadeniz horonu

C

Türk ve Suriyeli aileler dostluk sofrası kuruyor

"... Fansa ailesi, Suriye'deki iç çatışmalardan Türkiye'ye sığındı. Bir iftarda arkadaşları Arıkan ailesi ile bir araya geldiler. Arıkan ailesine Türkiye'de acuka olarak bilinen geleneksel yemekleri muhammarayı ikram ettiler (Görsel 1.20). Türklerle bir arada yaşadıkları için mutlu olduklarını ifade eden Fansa ailesi "Türklere yemeklerimizi tanıtmaktan mutluluk duyuyoruz. Biz Türk yemeklerini çok seviyoruz. İnşallah onlar da bizim yemeklerimizi severler. Türklerle aramız çok iyi. Birçok Türk arkadaşımız var. Bizim için zorlu geçen süreçte bize çok yardımcı oldular." ifadelerini kullandılar. Arıkan ailesi de birlikte, uyum içinde yaşamaktan, birbirlerinin kültürlerini öğrenmekten mutluluk duyduklarını dile getirdiler..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.20
Türk mutfağından acuka

Ç

ANADOLU AJANSI

GÜNDEM DÜNYA EKONOMİ SPOR ANALİZ KÜLTÜR VİDEO

Döner, Almanya'da en çok tercih edilen yiyeceklerden oldu

Almanya'da fast food (fest fut) olarak anılan ve hazır yiyecek kategorisinde bulunan döner, ülkenin meşhur köri soslu sosisi currywurstü (körivörst) geride bırakarak en popüler yemek hâline geldi.

1960-1965 yılları arasında Almanya'dan gelen işçi talebi üzerine ülkemizden Almanya'ya birçok insanımız çalışmak için gitmiştir. Bu durum iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesini sağlamış, kültürlerin uyum içinde yaşamasına ortam hazırlamıştır. "Türkler tarafından getirilen yiyecek" olarak ün yapan döner, Almanların damak tadı ve tüketim alışkanlıklarında yer edinmiştir. Almanya'nın birçok şehrinde döner lokantaları açılmıştır.

Görsel 1.21

HABER

D

Türk öğrenciler kültürel zenginlikleri tanıyor

"... T.C. Millî Eğitim Bakanlığınca ülkemizin yetişmiş insan kaynağı ihtiyacını karşılamak amacıyla İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Hollanda gibi farklı ülkelere gönderilen üç bine yakın Türk öğrenci bu ülkelerde öğrenim görmektedir. Öğrenciler, gittikleri ülkelerde mesleki ve kültürel gelişimlerini destekleyen eğitimler alarak bu ülkelerin dili, kültürel mirası ve çeşitliliği hakkında da bilgi edinmektedir (Görsel 1.21)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Haber A, B, C, Ç ve D'de verilen bilgilere göre farklı kültürel özelliklere sahip insanların bir araya gelmesini gerektiren durumlar neler olmuştur? Diyagrama yazınız.

A

B

C

D

Ç

Ülkemize yurt dışından eğitim veya turizm amaçlı birçok misafir gelmektedir (Görsel 1.22). Bizler, kültürümüzün önemli bir değeri olan Türk misafirperverliği gereği ülkemize gelen misafirleri dil, din, renk ayrımı yapmadan saygı ve sevgiyle karşılarız. Misafirperverliğimizden ve kültürel saygımızdan etkilenen bu misafirlerin bir kısmı ülkemize yerleşmeyi tercih etmektedir. Bu durum ülkeler arası etkileşimi artırır. Milletler arasındaki ön yargıları ortadan kaldırarak bir arada mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamamız için ortam sağlar. Aşağıda karekod ile verilen içerikte bu duruma örnekler yer almaktadır.

Yabancıların gözünden Türkiye

Milletimiz tarih boyunca mazlumun yanında olmuştur. Ülkemiz son yüzyılda Balkanlar, Kafkaslar, Afganistan, Irak, Suriye gibi farklı coğrafyalardan gelen milyonlarca insana kapılarını açmış; ekmeğini ve aşını bu insanlarla paylaşmıştır. Devletimiz, iç karışıklıklar ve savaş gibi sebeplerden ülkemize gelen birçok sığınmacıyı geçici koruma kapsamına almış ve sığınmacılara insani bir yaklaşım sergilemiştir. Ülkemize sığınan bu insanların Türk milletiyle uyum içinde yaşamalarını sağlamak için farklı projeler hayata geçirilmiştir.

Görsel 1.22
Türkiye'nin turizm merkezlerinden Kapadokya

Herhangi bir nedenle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan bir arkadaşınızın olduğunu düşününüz. Uyum sürecinde arkadaşınıza destek olmak için neler yapabilirsiniz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Kültürel özelliklere saygı duymanın önemi ve birlikte yaşamaya etkisini açıklayan bir metin yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Gelecek Derse Hazırlık

Bir sonraki ders için aileniz ile çorap, düğme ve iplik kullanarak el kuklası hazırlayınız.

UYGULAYALIM

Görsel 1.23 El yapımı kukla

ETKİNLİK

Adı: Kukla Oyunu

Amacı: Kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya katkısını fark etme

Beceri: Yorumlama

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Arkadaşlarınızla gruplara ayrılınız. Her grupta eşit sayıda öğrenci olmasına dikkat ediniz.
- Aşağıdaki örnek olay senaryolarını gözden geçirerek birini seçiniz.
- Senaryonuzdaki olayı el kuklanız ile canlandırınız.
- Canlandırma sonunda kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşama üzerine etkisi ile ilgili verilen değerlendirme sorularını cevaplayınız.

Senaryo 1

Ankara'da bulunan Avusturya Büyükelçiliğine çalışmak üzere gelen Peter ve Anna, oğulları Stefan'ı (Sıtefin) elçiliğe yakın bir okula kaydettirmiştir. Stefan; doğup büyüdüğü evi, okulu ve arkadaşlarını geride bırakmak zorunda kalmıştır. Yeni bir kültür ve bilmediği bir dille karşılaşan Stefan, kendisini ifade etmekte zorlanmıştır. Ancak babası, kültürel zenginliklerin paylaşma ve bütünleşme ortamı sağlayıp milletler arasındaki ön yargıları ortadan kaldırdığını, insanların birbirine saygı duyduğu bir ortam oluşturduğunu Stefan'a anlatmıştır. Bunun bilincinde olan Stefan, edindiği yeni arkadaşları ile etkileşim içinde bulunarak Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmeye çalışmaktadır. Ayrıca Stefan, arkadaşlarıyla kültürümüzü yansıtan ....

.....

.....

.....

.....

- **Senaryoyu, yabancı arkadaşınızın ülkemize uyumu için yapılması gerekenler ile kültürel özelliklere saygı duymayı vurgulayan ifadeler ve örneklerle tamamlayıp canlandırınız.**

Senaryo 2

İstanbul doğumlu yetenekli bir sporcu, küçük yaşta başladığı futbol kariyerine yeni bir sayfa ekleyerek İspanya'nın büyük bir futbol takımına transfer oldu. Genç yetenek, bu transfer ile Türkiye'den yurt dışına giden en genç sporculardan biri oldu. Yabancı olduğu bir kültür ve ülkede futbolun sosyal hayata uyum sağlamasına katkıda bulunduğunu dile getiren genç futbolcu, İspanya futboluna renk kattı. Genç sporcu futbol sayesinde farklı ülkelerden sporcuların bir araya geldiğini, kaynaştığını söyledi. Bir Türk olarak İspanya'da top koşturan futbolcu hem İspanya hem de Türk kültürünün temsilcisi oldu. Futbolun saygı, nezaket, anlayış gibi olumlu duyguları geliştirdiğini ve ön yargıları da ortadan kaldırdığını söyleyen futbolcu, futbol sayesinde paylaşımcılığın .....

.....

.....

.....

.....

- **Senaryoyu, gittiğiniz ülkedeki insanlarla uyum içinde yaşama kültürü oluşturmaya katkıda bulunacak ifadeler ve örneklerle tamamlayıp canlandırınız.**

Senaryo 3

Sevgili Arkadaşlar, insanlar kültürel çeşitliliği bir zenginlik olarak görüp huzur ve mutluluk içinde yaşamalıdır. Sosyal bilgiler dersinde bize farklı gelen, bazen de kültürümüzle benzer özellikler taşıyan kültürlerin farkına varırız. Kültürel zenginlikler bizleri geliştirir ve büyütür. Kültürel zenginlikleri tanımak ve onlara saygı duymak, birlikte yaşayabilmek birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu topraklarının bize bıraktığı önemli bir mirastır. Her kültür, kendi içinde çok kıymetli ve özel parçalar barındırır. Önemli olan bu farklılıkları yargılamadan, kendi kültürümüzle kıyaslamadan, eleştirmeden .....

.....

.....

.....

.....

.....

- **Senaryoyu kendi cümleleriniz ile kültürel özelliklere saygı duymanın birlikte yaşamaya etkisini vurgulayan ifadelerle tamamlayarak canlandırınız.**

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

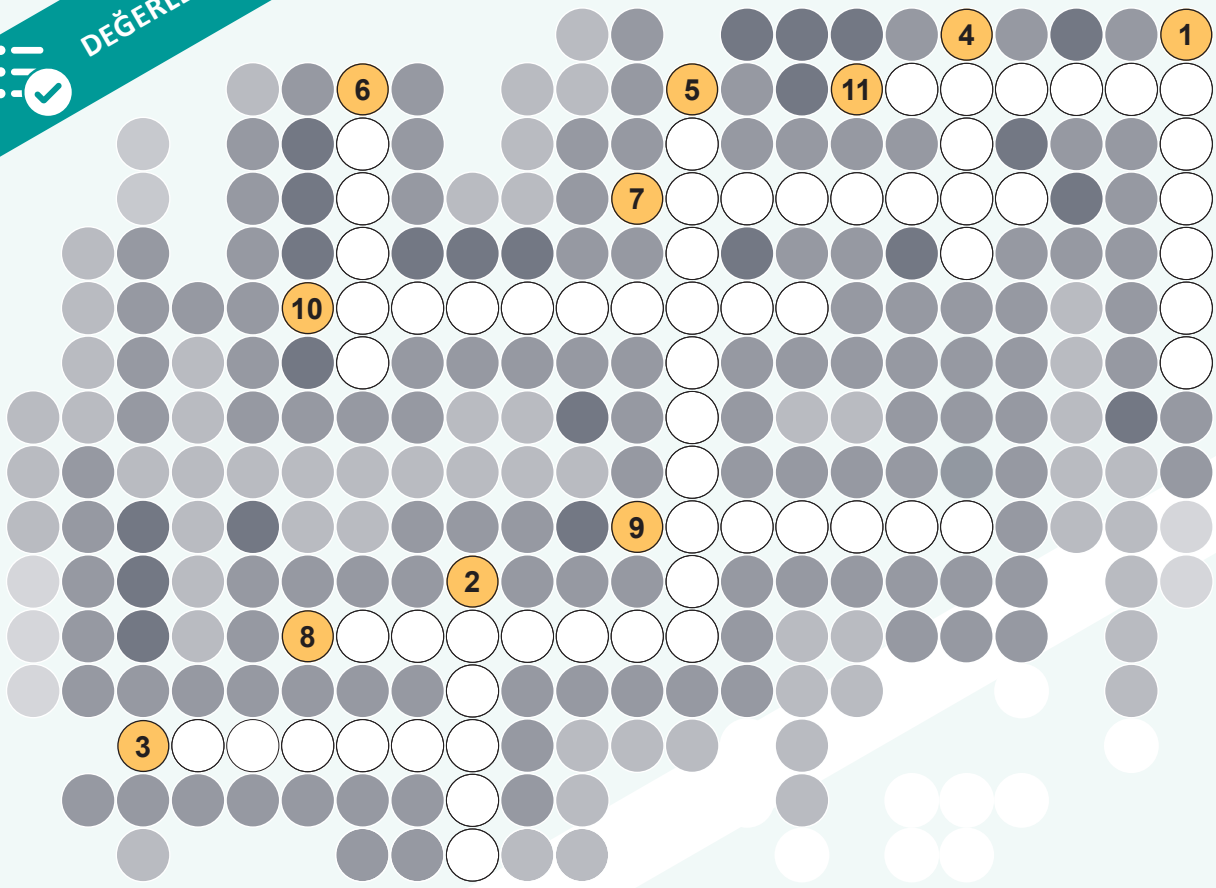

1. Birçok ögeden oluşan toplum fertlerini birbirine yakınlaştırarak toplum fertlerinin dayanışma içinde olmalarını sağlayan değerler bütünüdür.
2. Almanya'ya Türkler tarafından tanıtılan ve bir demire geçirilmiş etlerin döndürülerek pişirilmesiyle yapılan bir tür kebaptır.
3. Hem ülkemizde hem de KKTC'de giyilen, kolları uzun yırtmaçlı, bir tür kısa ve yakasız kıyafettir.
4. Su üzerindeki desenlerin kâğıda aktarılmasına dayanan geleneksel el sanatımızdır.
5. Rusya'da kıştan bahara geçişi temsil eden geleneksel bayramdır.
6. Geleneksel Türk evlerinde pencere hizasından sokağa doğru çıkıntısı olan bölümdür.
7. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nı çocuklara armağan eden ve dünya barışına katkıda bulunan liderdir.
8. Bir tür yaylı çalgı olan, Bulgaristan'ın geleneksel müzik aletidir.
9. Dinlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan ve milletlerin uyum içinde yaşamasına hizmet eden ekonomik faaliyet alanıdır.
10. Kültürel zenginliklerin kültürümüz ile bazı yönlerden kesişmesi, emsal olma durumudur.
11. Türkmenistan'da erkeklerin taktıkları, koyun postundan yapılan bir başlıktır.

Bulmacanın cevap anahtarı

Aşağıdaki metinleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Almanya'da muharrem ayı münasebetiyle aşure dağıtıldı

"... Almanya'da T.C. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı camilerde muharrem ayı münasebetiyle birçok ürünün aynı kazanda pişirilmesi ile oluşan aşure dağıtıldı. Bu etkinliğe başta Almanlar olmak üzere birçok milletten insan ilgi göstermektedir. Düzenlenen bu etkinlik, birçok kültürden insanın birlik ve beraberliğine uygun ortam oluşturmaktadır. Bu etkinlik, sayesinde birçok millet ve kültürün bir araya gelmesi, farklı ürünlerin aynı kazanda bir araya gelip güzel bir lezzet oluşturması gibi kültürel bir tat ve zenginlik sağlamaktadır..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 1.24
Türk mutfağından aşure

Birçok kültürün bir arada olması neden aşureye benzetilmektedir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

Türk kültüründe bireylerin birbiriyle selamlaşması; el sıkışma, sarılma, başı hafifçe öne eğme, el öpme vb. şekillerde yapılmaktadır (Görsel 1.25). Japonya'da insanlar başlarını hafifçe öne eğerek selamlaşmaktadır. Filipinliler, kendinden büyük kişilerin elini alnına koyarak selamlaşırlar. Fransa'da insanlar, selamlaşmak için birbirlerini yanaktan öperler. Yunanlar, sadece tanıdıklarının sırtına veya omzuna dokunarak selamlaşırlar. Yeni Zelanda'daki Maori halkı ise selamlaşmak için burun ve alınlarını birbirlerine bastırırlar.

Görsel 1.25
Türk geleneğinde el öpme

Milletlerin kültürel özelliklerinden biri olan selamlaşmanın birlikte yaşamaya katkıları neler olabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

DÜŞÜNELİM

YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMADA BERABERİZ

Toplumsal birlik sizin için ne ifade ediyor? Söyleyiniz.

Toplumsal birliği neye benzetirdiniz? Açıklayınız.

Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nde meydanlara, cami ve çeşme yanlarına yardımlaşma amaçlı sadaka taşı konurdu (Görsel 1.26). İhtiyaç sahiplerine yardım etmek isteyenler bu taşın içine para bırakırdı. Böylece ihtiyaç sahibi kişiler gecenin geç saatlerini bekler, kimseye görünmeden ihtiyacı kadar olan parayı bu taşın içinden alırdı. Böylece ihtiyaç sahibi kişiler incinmemiş olur ve yapılan hayır amacına ulaşırdı.

Görsel 1.26 Türk geleneğinde sadaka taşı

Çevrenizde gerçekleşen yardımlaşma faaliyetlerinden hangisi sadaka taşı uygulaması ile benzer özelliklere sahiptir? Örnekler veriniz.

"İhtiyaç sahibi kişiler incinmemiş olur." sözünden ne anlıyorsunuz? Söyleyiniz.

Yardım yapılan kişilerin mahremiyeti neden önemlidir? Açıklayınız.

Millî Mücadele Dönemi'nde Mustafa Kemal Paşa tarafından bazı emirler yayımlandı (Görsel 1.27). Bu emirlerle ordunun giyinme, beslenme, cephane gibi ihtiyaçları karşılanmak istendi. Türk milleti, tüm yokluklara rağmen vatanının düşmandan kurtarılması için varını yoğunu ortaya koyup ordusunun yanında güçlü bir duruş sergiledi.

Görsel 1.27 Emirlerin uygulanması

Millî Mücadele Dönemi'nde yaşamış olsaydınız Mustafa Kemal Paşa'nın yayımladığı emirlere neden destek verirdiniz? Ordumuza nasıl yardım ederdiniz? Tartışınız.

Günümüzde Türk Kızılay, bazı illerde "2. El Tekstil" projesi başlatmıştır. Bu proje ile kıyafet dönüşüm kutularında tekstil ürünleri ve kıyafet toplanmaktadır (Görsel 1.28). Bu ürünlerin geri dönüşümünden elde edilen gelir barınma, gıda, giyim ve eğitim desteği gibi faaliyetlere kaynak oluşturmaktadır.

Görsel 1.28 Türk Kızılay kıyafet dönüşüm kutusu

Günümüzde toplumsal birliği sürdürmeye yönelik başka ne tür yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri yapılabilir?

Bu faaliyetler toplumda hangi duyguların gelişimine katkıda bulunabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri

KEŞFEDELİM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımız tarafından yaşlı ve özel gereksinimli vatandaşların ev temizliği ve kişisel bakımları gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik "Ulusal Vefa Programı" adıyla sosyal hizmet programı hazırlandı. Ulusal Vefa Programı ile 127.720 yaşlı ve özel gereksinimli vatandaşın temel ve zorunlu ihtiyaçları karşılandı. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı, basın açıklamasında görevli ekiplerin vatandaşlarımızın hanelerini düzenli bir şekilde ziyaret ettiklerinden bahsetti. Böylece temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve öz bakımını yerine getiremeyen yaşlı, özel gereksinimli veya ağır kronik hastalığı bulunan ihtiyaç sahibi vatandaşları yalnız bırakmadıklarını bildirdi.

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yaptığı yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri bireyleri ve toplumu nasıl etkileyebilir? Düşüncelerinizi yazınız.

Bireylere Etkisi

.....

.....

.....

.....

.....

Topluma Etkisi

.....

.....

.....

.....

.....

Okulunuzda toplumsal yardımlaşma ve dayanışmaya katkıda bulunabilecek ne tür faaliyetler yapılabilir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Ülkemizde toplumsal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine yönelik çalışmalar, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları ülkemizin her yerinde faaliyet göstermektedir. Sivil toplum kuruluşları ise kurulduğu bölgede sosyal yardım çalışmaları düzenlemenin yanı sıra ülke genelinde de faaliyetler yürütür. Kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları, yaptığı çalışmalarla yoksulluğu azaltmayı ve insanların yaşam koşullarını güzelleştirmeyi amaçlar. Bu çalışmalarla toplumdaki sorunları azaltarak toplumsal birlik ve beraberliği güçlendirmeyi hedefler.

Siz de çevrenizde bulunan yardım kuruluşları ve faaliyetlerine örnekler veriniz.

ÖĞRENELİM

Aşağıda sosyal sorumluluk projesine örnek verilmiştir. Örnek projeyi okuyunuz ve siz de benzer bir proje hazırlayınız.

Görsel 1.29 Depremzedeler için toplanan yardımlar

Türk toplumunun önemli özelliklerinden biri yardımlaşma ve dayanışmaya önem vermesidir. İyi ve kötü günlerde birlik ve beraberlik içinde hareket etmesidir. Milletimiz sevinçleri paylaşarak çoğaltmış, hüzünleri omuz omuza vererek azaltmıştır. Geçmişten günümüze bunun birçok örneği bulunmaktadır. Asrın felaketi olarak adlandırılan 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli ve birçok ilimizi etkileyen deprem milletçe yaşadığımız büyük felaketlerdendir. Bu felaket karşısında halkımız tek yürek olup depremzedelerin yaralarını sarmaya çalışmış, maddi ve manevi yardımlar yaparak depremzedelere her türlü desteği sağlamaya gayret etmiştir (Görsel 1.29). Bu doğrultuda Uğur Öğretmen'in sosyal bilgiler dersinde öğrencileriyle yaptıkları yardımlaşma ve dayanışma çalışmasını inceleyelim.

Görsel 1.30

Merhaba, ben Uğur Öğretmen (Görsel 1.30). Asrın felaketinde halkımızın gösterdiği birliktelik örneğine öğrencilerimle destek olmak istedik. Deprem bölgesine ne tür yardımlar yapabiliriz ve bu yardımları nasıl ulaştırabiliriz, diye düşüncelerimizi söyledik. Öğrencilerimle birlikte sosyal sorumluluk projesi hazırlamaya karar verdik. Proje için öncelikle öğrencileri gruplara ayırdım. Grup üyelerinin yönetici, ihtiyaç saptama, kampanya sorumlusu, kaynak belirleyici ve faaliyet yürütücü görevlerinden birini seçmelerini istedim. Grupların yapması gereken çalışmaları belirlemeden önce afet ve acil durumlarda süreci etkin bir şekilde yürüten AFAD ile sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını öğrencilerimden incelemelerini rica ettim. Ayrıca T.C. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kurum ve kuruluşların deprem bölgesinde yaptığı çalışmalara yönelik bakanlığın genel ağ sitesindeki açıklamaları okumalarını istedim. Böylece bakanlığın deprem bölgesinde yaptığı çalışmaların hazırlayacağımız sosyal yardımlaşma projesine örnek teşkil etmesini hedefledim.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, depremin ilk gününden itibaren depremzedelerin yanında yer aldı. Okullar, pansiyonlar, öğretmenevleri ve uygulama otelleri vatandaşlarımızın barınma ihtiyacını karşılamak için hizmete açıldı. Bakanlığımızın arama kurtarma birimi olan MEB AKUB ekibinde görevli öğretmenler, arama kurtarma çalışmalarına destek verdi. Meslek liseleri, halk eğitim merkezleri ve olgunlaşma enstitülerimizde çadır, uyku tulumu ve battaniye üretilerek bölgeye ulaştırıldı. Ayrıca meslek liselerinde üretilen soba, yatak, atkı ve bereler vatandaşlarımıza ulaştırılmak üzere bölgeye sevk edildi.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığının genel ağ sitesindeki açıklamalardan deprem bölgesine yönelik bakanlığın yaptığı çalışmaları öğrendik. Biz de deprem bölgesine nasıl bir sosyal sorumluluk projesi yapabileceğimize yönelik fikir yürütmeye başladık.

Sosyal sorumluk projesine yönelik fikirlerinizi örnekteki gibi tabloya yazınız. Fikirlerinizin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyiniz.

Sosyal Sorumluluk Proje Fikirleri

Okullara Yönelik	Çocuklara Yönelik	Yaşlılara Yönelik
Fikir: Deprem bölgesindeki bir okulun öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olsun.	**Fikir:**.....	**Fikir:**.....
Güçlü Yönü: İhtiyaç fazlası giysiler ve kırtasiye ürünlerine sahip olmamız	**Güçlü Yönü:**.....	**Güçlü Yönü:**.....
Zayıf Yönü: Okul öğrencilerinin tümüne yetecek kadar eşyamızın olmaması	**Zayıf Yönü:**.....	**Zayıf Yönü:**.....

Grup üyelerinden üretilen fikirlerin zayıf yönlerini güçlendirmek için alternatif çözüm önerileri geliştirmelerini istedim. Bu önerileri anektod kaydı yöntemi ile değerlendirdik. Değerlendirme sonucunda sınıf olarak deprem bölgesindeki bir okula yönelik "El Ele, Gönül Gönüle" adlı sosyal sorumluluk projesi yapmaya karar verdik.

Anektod kaydı

Görsel 1.31

Merhaba, ben Emir Taha (Görsel 1.31). "El Ele, Gönül Gönüle" adlı projenin hazırlanmasında yönetici grubunun temsilcisiyim. Bizim görevimiz, projenin başından sonuna kadar süreci yönetmek. Diğer gruplarla iletişimi sağlamak ve projenin başarıyla tamamlanması için tüm sorumlulukları yerine getirmek. Öncelikle diğer grup arkadaşlarımıza hazırlayacağımız sosyal sorumluluk projesine yönelik kendi çalışma alanlarıyla ilgili hazırlık yapmalarını söyledik. Etkinlik planımızı hazırlayıp planımızı uygulamaya koymak istedik.

Görsel 1.32

Merhaba, ben Ayşe (Görsel 1.32). İhtiyaç saptama grubunun temsilcisiyim. Görevimiz, deprem bölgesinde ne tür ihtiyaçların olduğunu tespit edip ihtiyaç listesi hazırlamak. Yaptığımız araştırmada belediyeler ve AFAD gibi devlet kurumları tarafından deprem bölgesine birçok hizmet götürüldüğünü öğrendik. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının bölgede yaptığı çalışmalar dikkatimizi çekti. Deprem bölgesine yönelik farklı kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının yayımladıkları ihtiyaç listelerine ulaştık. Bu ihtiyaç listelerini de dikkate alarak sosyal sorumluluk projemize yönelik ihtiyaç listesi hazırladık. Hazırladığımız ihtiyaç listesini kaynak belirleyici grubuna ilettik.

İHTİYAÇ LİSTESİ

Kırtasiye	Kıyafet	Temizlik Malzemesi
• Kitap • Defter • Kalem	• Mont • Kazak • Ayakkabı	• Sıvı sabun • Peçete • Çöp torbası

Görsel 1.33

Merhaba, ben Aliye (Görsel 1.33). Kaynak belirleyici grubunun temsilcisiyim. Görevimiz, ihtiyaç saptama grubunun belirlediği ihtiyaç listesindeki malzemeleri temin etmeye yönelik faaliyetler planlamak. Grup arkadaşlarımla konuyla ilgili görüş alışverişinde bulunduk. Kaynak belirleyici grup olarak bir görüşte birleştik. Okulumuzda velilerin de katılım sağlayacağı bir kermes düzenleyeceğiz. Ayrıca sadaka taşlarından ilham alarak okulumuzda sadaka kutusu oluşturma kararı aldık.

Merhaba, ben Ali (Görsel 1.34). Kampanya sorumlusu grubunun temsilcisiyim. Görevimiz, okul binamızda sadaka kutularının koyulacağı ve okul bahçesinde kermes etkinliklerinin yapılacağı yerleri belirlemek. Ayrıca kermes etkinliğine davetiye hazırlayıp bu davetiyeleri çevredeki esnaflara, ebeveynlerimizle dağıtmak. Bununla birlikte okul aile birliği başkanımız aracılığıyla okulumuz velilerine sosyal sorumluluk projemiz hakkında bilgi verilmesini isteyeceğiz.

Görsel 1.34

Merhaba, ben Ahmet (Görsel 1.35). Faaliyet yürütücüsü grubunun temsilcisiyim. Görevimiz, sadaka kutularını belirlenen yerlere koymak ve kermes düzenlemek için okul idaremizden gerekli izinleri almak. Ayrıca sosyal sorumluluk projemizin etkinlik planını hazırlayıp uygulamaya koymak. Etkinlik boyunca arkadaşlarımızın hangi görevleri üstleneceğini belirlemek ve bu görevlerin yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmek.

Görsel 1.35

Yönetici grubu üyelerinin isteği üzerine sosyal sorumluluk projemizin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek için bir araya geldik. Fikir alışverişinde bulunup çalışmalarımızın güçlü ve zayıf yönlerini belirledik.

Güçlü Yönlerimiz

- Arkadaşlarımız ile birlikte hareket etmemiz
- Belli bir plan içinde projeyi yürütmemiz
- Çevremizde sivil toplum kuruluşlarının olması
- İhtiyaç listemizin güncel olması
- Okuldaki diğer öğrencilerin yardım etmeye istekli olması
- Yapılacak etkinlikleri okul çevresine duyurma imkânımızın olması
- Grup üyelerinin düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi
- Okul idaremizin sosyal sorumluluk projelerine önem vermesi

Zayıf Yönlerimiz

- Gruplar arasında iletişimin yeteri kadar güçlü olmaması
- Araştırmalarımızda gazete haberlerine yeterince yer verilmemesi
- Sadaka kutumuzun kurumsal bir güvene sahip olmaması
- Bazı ebeveynlerimizin kermes davetiyesinin dağıtımında bize zaman ayıramaması
- Kermesin görevli listesi ve görev paylaşımının olmaması

Görsel 1.36

Gruplarla yaptığımız fikir alışverişi sonrasında zayıf yönlerimizi güçlendirmek için kararlar aldık. Grup içinde iletişimi güçlendirmek adına ebeveynlerimizin izniyle elektronik posta (e-posta) adresi açtık. Basında yer alan yardım haberlerinde çanta ve boya kalemlerine de ihtiyaç olduğunu öğrendik. İhtiyaç listesine bu malzemeleri de ekledik. Sadaka kutumuza kurumsal bir güven kazandırmak için Türk Kızılay ile iletişime geçmeye karar verdik. Okulda düzenleyeceğimiz kermes için okul idaresine dilekçe ile başvurup okul idaresinden izin aldık. Kermes davetiyelerini dağıtmak üzere arkadaşlarımızdan ebeveynleri gündüz çalışanların yerine öğretmenlerimizden yardım isteme kararı aldık. Kermesin görevli listesini ve görev paylaşımını önceden belirledik. Bir taraftan etkinlik planımızı hazırlarken diğer taraftan da yapacağımız faaliyetlerle ilgili yasal izin işlemlerimizi başlatma kararı aldık. Türk Kızılaya dilekçe vererek okulumuza bağış kutusu koymalarını istedik (Görsel 1.36).

Etkinlik Planı

- **Türk Kızılaya ait bağış kutularının okul koridoruna konması ve kermes davetiyelerinin dağıtılması**
- **Kermes etkinliğinin yapılması**
- **Deprem bölgesi ihtiyaç listesindeki malzemelerin alınması**
- **Türk Kızılaya bağış kutularının teslim edilmesi ve ihtiyaç listesindeki malzemelerin kargo ile deprem bölgesine gönderilmesi**

Görsel 1.37

Öğrencilerim, hazırladıkları sosyal sorumluluk projesi ile topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmenin gururu içindeydi. Düzenledikleri kermes büyük ilgi gördü. Katılım sağlayan insanlar, kermes alanında çevreyi temiz tutmaya özen gösterdiler. Öğrencilerimizin aldıkları ürünleri arkadaşları ile paylaşması beni ayrıca mutlu etti. Etkinlik sonrası yerlerde çöp olmaması dikkat çekiciydi. Kermeste toplanan para, ihtiyaç listemizde yer alan malzemelerin alımı için yeterliydi. Bunun yanı sıra Türk Kızılayın bağış kutusunda da epey para birikti. Kumbarasında biriktirdiklerinin tamamını bağışlayan öğrencilerim vardı. Ertesi gün Türk Kızılay görevlileri okulumuza geldiler. Bağış kutusunu görevlilere teslim ettik. Toplanan para ile ihtiyaç listemizdeki malzemelerin çoğunu alarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırdık.

Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerime güzel bir sürpriz yaptım. Proje sürecinde çekilen video ve fotoğrafları kullanıp dijital bir sunu hazırladım (Görsel 1.37). Hazırladığım dijital sunu okulumuzun bütün sınıflarında öğrencilere izletildi. Öğrenciler izlerken çok duygulandılar. Ayrıca çalışmalara yönelik görseller ve hazırlanan okuma metinlerini sınıf sosyal medya panosunda sergiledik. Projemizle ilgili haberlerin yerel gazetelerde yayımlanması bizi daha da mutlu etti. Hazırladığımız sosyal sorumluluk projesi öğrencilerim arasındaki birlik ve beraberliği güçlendirdi.

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı: Sosyal Sorumluluk Projesi

Amacı: Sosyal sorumluluk proje fikirleri üretme

Beceri: Sosyal katılım

Süre: 2 ders saati

Malzemeler: Broşür ve dijital tanıtım materyalleri.

Yönerge:

- Sosyal sorumluluk projesi hazırlamak için öğretmeniniz rehberliğinde beş grup oluşturunuz.
- Gruplar için "yönetici, ihtiyaç saptama, kaynak belirleyici, kampanya sorumlusu, faaliyet yürütücüsü" görevlerinden birini seçiniz.
- Çocuklar, yaşlılar veya okullara yönelik sosyal sorumluluk projesi hazırlamak amacıyla MEB'e bağlı kurum ve kuruluşlar tarafından yapılmış örnek projeleri inceleyiniz.
- Bu incelemeler ve deneyimlerden yola çıkarak proje fikirleri üretiniz.
- Ortaya çıkan fikirleri sınıf içinde müzakere ediniz.
- Üretilen fikirlerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyiniz. "Güçlü ve zayıf yönler" tablosunu doldurunuz.
- Fikirlerin zayıf yönlerini güçlendirmek için grup üyelerinizle alternatif çözümler geliştiriniz.
- Fikir alışverişi süreciniz kontrol listesi ile değerlendirilecektir.
- Ortaya çıkan fikirlerden birini sınıfın ortak kararıyla seçiniz ve uygulamak üzere tasarıya dönüştürünüz.
- Tasarıyı veli ve okul idaresi gözetiminde bir sosyal sorumluluk projesi olarak etkinliğe dönüştürünüz.
- Grubunuzun çalışma sürecini yansıtan ve faaliyetlerini tanıtan sosyal medya panosu, broşür veya video hazırlayınız ve bunları okul içinde paylaşınız.
- Çalışmalarınızı varsa okul gazetesinde yayımlayınız.
- Proje süreci analitik dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Kontrol listesi

Analitik dereceli puanlama anahtarı

Görsel 1.38

DEĞERLENDİRELİM

Bilgi şemasındaki örneği inceleyiniz ve cevaplarınızı ilgili alanlara yazınız.

Görsel 1.39

Görsel 1.40

Yardımseverlikleriyle 11 ülkede ihtiyaç sahiplerinin kalbine dokundular

"... Bir ortaokulda çocuklara küçük yaşta yardımseverlik duygusunu aşılamak için kampanya başlatıldı. Okul bünyesinde oluşturulan sosyal yardımlaşma ve dayanışma kulübünün öncülüğünde sınıflara ve okulun belli bölgelerine kumbaralar konuldu. Öğretmen, öğrenci ve velilerin bağışlarıyla 7 yılda Somali, Uganda, Togo, Tanzanya, Kamerun, Uganda, Çad, Hindistan, Pakistan, Nepal gibi ülkelerde yetimhane, mescit, okul, sağlık ocağı ve su kuyuları yaptırılmıştır..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Genel ağ haberinde yer alan yardım kampanyasının toplumsal birliğe katkıları neler olabilir? Yazınız.

.....

.....

Meslek lisesi öğrencileri projeleri ile yardıma koşuyor

"... Meslek lisesi öğrencileri, toplumsal birliğin oluşmasında yardımlaşma ve dayanışma konusunda farkındalık oluşturmak için yalnız yaşayan, ev işlerini yapamayan vatandaşların yardımına koşuyorlar. Ayrıca köy okullarına kütüphaneler kuruyorlar. Öğrenciler, hem mesleki deneyim kazanıyor hem de ülke ekonomisine katkıda bulunuyorlar. Yardıma gittikleri evlerde bozuk fırın, televizyon, buzdolabı, mobilya gibi eşyaların tamirini yapıyorlar. Ayrıca okullarda üretilen masa, sandalye, atkı, bere gibi ürünleri ihtiyacı olanlara hediye ediyorlar. Özel bakım ihtiyacı olan bireylere tekerlekli sandalye, protez, solunum cihazı gibi araçlar temin etmeye çalışıyorlar. Proje kapsamında bu faaliyetlerin yanı sıra on dört okula kurulan sanayi tipi fırından üretilen ramazan pideleri yüz bin ihtiyaç sahibi eve dağıtılıyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Verilen haberlere göre projede görev alan meslek lisesi öğrencilerinde hangi değerlerin gelişebileceğini şemadaki ilgili yerlere yazınız.

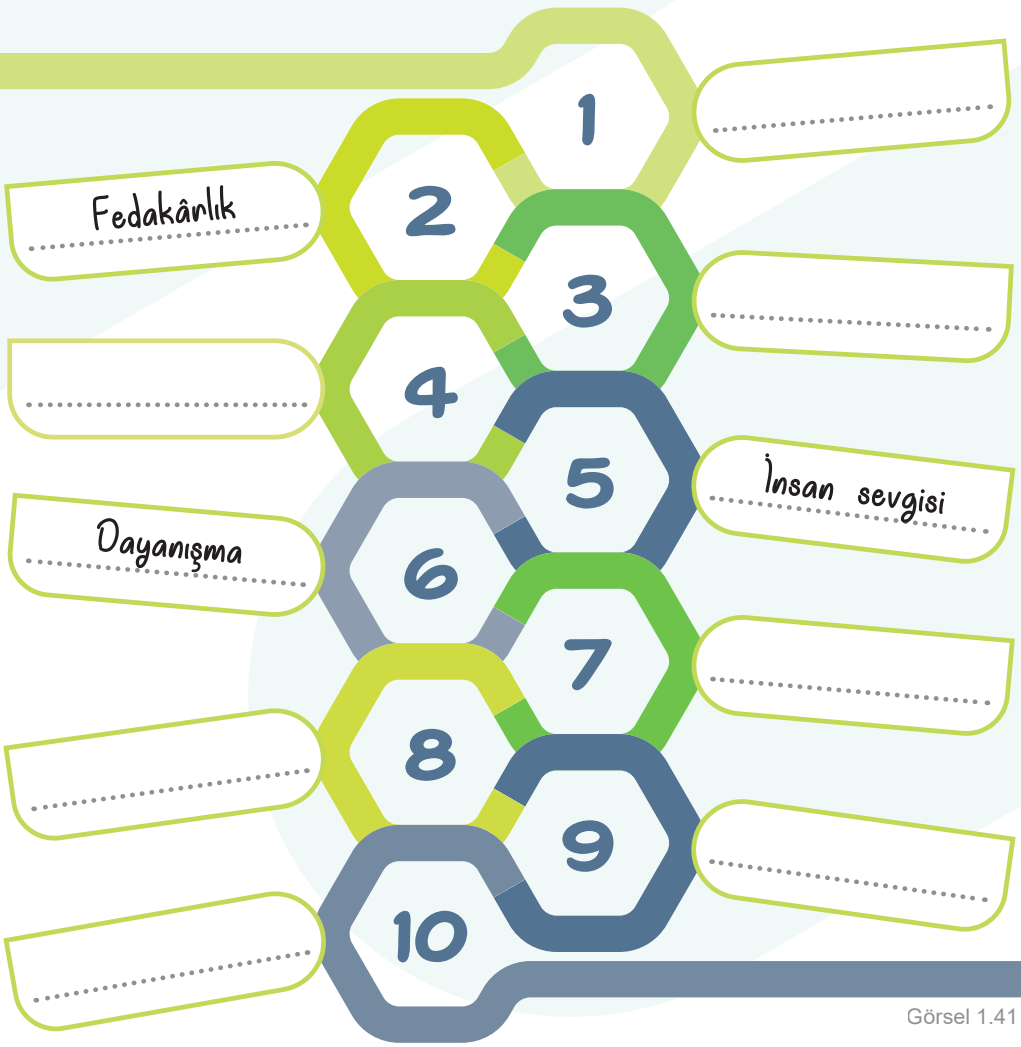

Görsel 1.41

Aşağıdaki tabloda değerler numaralandırılarak verilmiştir. Verilen soruları tablodaki değer numaralarını kullanarak ilgili alana cevaplayınız (Bir numarayı birden fazla cevap alanında kullanabilirsiniz.).

1 Çalışkanlık	2 Duyarlılık	3 Sorumluluk
4 Mahremiyet	5 Yardımseverlik	6 Saygı
7 Tasarruf	8 Özgürlük	9 Adalet

- "Her grubun kendine ait birtakım kuralları vardır. Bu kurallara uymak grup için çok önemlidir. Grubun her üyesi bu kurallara uymalıdır."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Ülkemize yurt dışından eğitim veya turizm amaçlı birçok misafir gelmektedir. Bizler, Türk misafirperverliği gereği bu misafirlere dil, din, renk ayrımı yapmayız. Kültürel zenginliklere hep olumlu yaklaşırız."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Asrın felaketi olarak adlandırılan 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli ve birçok ilimizi etkileyen deprem milletçe yaşadığımız büyük felaketlerdendir. Bu felaket karşısında halkımız tek yürek olup depremzedelerin yaralarını sarmaya çalışmış, maddi ve manevi yardımlar yaparak depremzedelere her türlü desteği sağlamaya gayret etmiştir."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

  .....

BİRLİKTE YAŞAMAK

GRUPLAR VE ROLLERİMİZ

Dâhil olduğumuz gruplardır.

Aile,
.....
.....

Gruplardaki rollerimizdir.

.....
.....
.....

Rollerimizin getirdiği hak ve sorumluluklardır.

.....
.....
.....

KÜLTÜREL ZENGİNLİKLERİN BİRLİKTE YAŞAMAYA KATKISI

Kültürümüzden örneklerdir.

Zeybek oyunu,
.....
.....

Diğer kültürlerden örneklerdir.

.....
.....
.....

Farklı kültürlerin bir araya gelmesini sağlayan durumlar.

Turizm,
.....
.....

YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMADA BERABERİZ

Geçmişimizden yardımlaşma dayanışma örnekleridir.

Sadaka Taşı
.....
.....

Yardımlaşma dayanışma faaliyeti yapan kurumlardır.

.....
.....
.....

Yardımlaşma dayanışma faaliyetlerinin topluma katkılarıdır.

.....
.....
.....

1. Merhaba arkadaşlar, ben Eren. Bugün tarifi imkânsız tecrübelerim oldu. Sevinç ve heyecanı bir arada yaşadım. Evet, bugün orkestramızla ilk konserimizi verdik. Tam bir yıl önce müzik kulübüne başlamıştım. Gitarın tellerine ilk dokunduğumda da bugünkü gibi heyecanlıydım. Kısa zamanda çok yol katettiğimi söyleyebilirim. Gitar öğretmenimin ilk gün söyledikleri dün gibi aklımda. "Kulübümüzde kalıcı olmak ve iyi bir gitarist olmak istiyorsan devamsızlığa dikkat etmeli, bol egzersiz yapmalı ve kulüp arkadaşlarınla uyum içinde olmalısın." demişti. Kulübün kurallarına harfiyen uyduğumu söyleyebilirim. Kulübümüzdeki derslerimiz çok verimli geçiyordu. Öğretmenimiz fikirlerimize saygı duyuyor, çalmak istediğimiz şarkıları belirlememize yardımcı oluyordu. Bu süreçte ailemin desteğini de göz ardı edemem. Annem ve babam hem okulumu hem de kulüp çalışmalarımı aksatmamam konusunda bana çok yardımcı oldular. Evde egzersiz yapabilmem için bana imkân sağladılar. Ben de bu süreçte evdeki sorumluluklarımı elbette aksatmadım. Erken uyumaya özen gösterdim, ders tekrarlarımı yaptım, düzenli beslenmeye dikkat ettim ve egzersizlerden sonra odamı düzenledim.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Eren'in dâhil olduğu gruplar ve bu gruplardaki rollerinden biri <u>değildir</u>?

A) Aile-çocuk
B) Okul-öğrenci
C) Müzik kulübü-gitarist
D) Orkestra-şef

2. Eren'in dâhil olduğu gruplardaki rollerine ait hak ve sorumlulukları nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

3. Balkanların Osmanlı hâkimiyetine girmesi ile buradaki halklarla bütünleşme sağlanarak geniş bir kültürel etkileşimin temelleri atılmıştır. Tarihsel bağlarla gelişen Türkiye ve Kuzey Makedonya arasındaki bu kültürel etkileşim, iki toplumun birbirine saygı duymasına ve birlikte, uyum içinde yaşamasına ortam hazırlamıştır. Türk kültürünün izleri, günümüzde Kuzey Makedonya'da mutfak ve sosyal yaşam gibi birçok alanda görülmektedir. Örneğin ana malzemesi yoğurt ve un olan tarhana, Kuzey Makedonya'da çokça tüketilen çorba türlerindendir. Türkçede kullanılan baldız (baldaza) ve evlat (evlatçe) kelimeleri Kuzey Makedonya'yla kültürel etkileşimin dile yansımalarıdır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Türk kültürü, Kuzey Makedonya kültürünü her alanda etkilemiştir.
B) Türk kültürünün izleri, Kuzey Makedonya'da mutfak ve sosyal yaşam üzerinde etkili olmuştur.
C) Tarihsel bağlar; kültürler arasında birlik ve beraberlik ortamının oluşmasını sağlamıştır.
D) Kültürel zenginliklerin paylaşılması, toplumların uyum içinde yaşamasına hizmet etmiştir.

4. Yağlı güreş, cirit, okçuluk gibi geleneksel sporların sergilendiği; dünyanın en geniş kapsamlı, en büyük katılımlı festivali olan Etnospor Kültür Festivali'nin beşincisinin açılışı ülkemizde gerçekleştirildi. Geleneksel sporların birleştirici gücü, birlik ve kardeşlik bağlarımızı pekiştirerek toplumların birbirine daha da yakınlaşmasını sağlamaktadır. Bu vesileyle yirmi altı ülkeden, binden fazla katılımcıyla gerçekleştirilen festival; kültürler arasında birlik, beraberlik, saygı, dayanışma, barış ve huzur gibi insan hayatını değerli kılan unsurlara katkıda bulunmaktadır. Dünyaya ümit aşılamak ve yaşadığımız coğrafyalarda huzuru hâkim kılabilmek için birlikte hareket etmemiz gerekmektedir. Etnospor Kültür Festivali, barışın evrensel dili olan sporla ayrılıkları ortadan kaldırmakta, birlikte var olma bilincini geliştirmektedir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Genel ağ haberine göre ülkemizde düzenlenen 5. Etnospor Kültür Festivali'nin kültürel özelliklere saygı duyma ve birlikte yaşam kültürü oluşturmaya katkısı nedir? Yazınız.

.....

.....

5. Yaşadığımız ilin şehir merkezine uzak bir mahallesindeki çocuklara yönelik sosyal sorumluluk projesi hazırlamaya arkadaşlarımla karar verdik. Mahallenin muhtarıyla görüş alışverişinde bulunduk. Mahalledeki çocukların temel ihtiyaçlarına yönelik T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, belediye ve sivil toplum kuruluşlarının çeşitli hizmetler sunduğunu öğrendik. Mahallede yaşayan çocukların hikâye kitaplarına ulaşmakta zorluk çekebileceği için bu ihtiyaca yönelik sosyal sorumluluk projesi hazırlamanın daha faydalı olacağını düşündük. Sosyal sorumluluk projemize "Okuduğum Hikâye Kitabını Bağışlıyorum" ismini verdik. Önceden okuduğumuz hikâye kitaplarını toplamaya yönelik okulumuzda kampanya düzenledik. Ayrıca belediyemizden sosyal sorumluluk projemize destek vermesini istedik. Belediye, projemize destek amacıyla birçok hikâye kitabı temin etti. Proje kapsamında toplanan hikâye kitaplarını mahalledeki çocuklara ulaştırdık.

Sosyal sorumluluk projesi hazırlanmasında öğrencilerin çalışmalarıyla ilgili,

I. Yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine yönelik fikir ürettikleri

II. Sosyal sorumluluk projesine yönelik görev paylaşımı yaptıkları

III. Toplumsal birliğe katkıda bulunmaya yönelik fikirleri uygulamaya koydukları

ifadelerinden hangilerine ulaşılabilir?

A) I ve II **B)** I ve III

C) II ve III **D)** I, II ve III

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

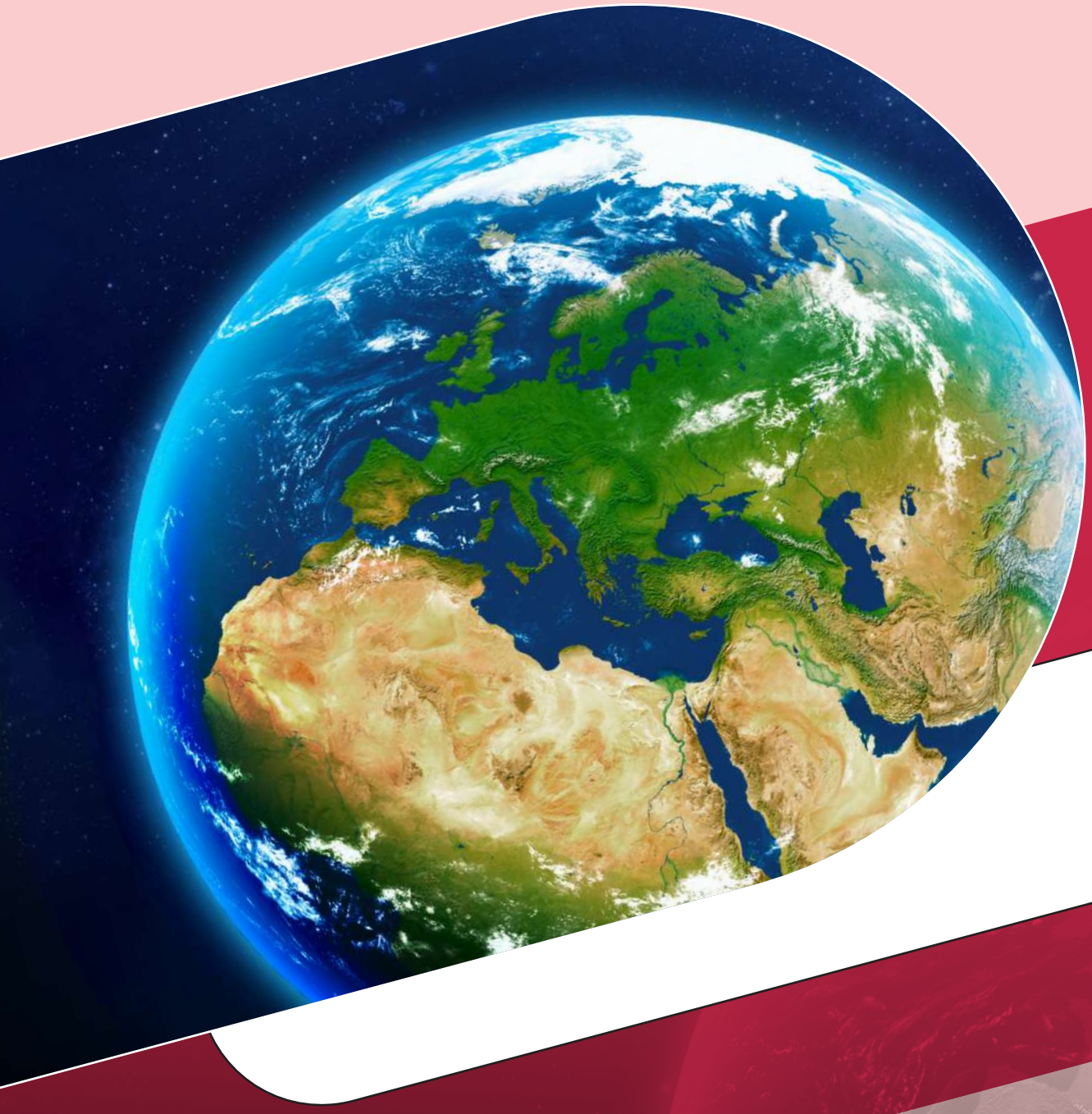

2. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

2 EVİMİZ DÜNYA

KONULAR

- İLİMİZİN GÖRECELİ KONUMU
- DOĞAL VE BEŞERÎ ÇEVREMİZDEKİ DEĞİŞİM
- İLİMİZDE YAŞANABİLECEK AFETLER VE ETKİLERİ
- ÜLKEMİZE KOMŞU DEVLETLER

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Yaşadığınız ilin göreceli konum özelliklerini belirleyebileceksiniz.
- Yaşadığınız ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabileceksiniz.
- Yaşadığınız ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebileceksiniz.
- Ülkemize komşu devletler hakkında bilgi toplayabileceksiniz.

Bu öğrenme alanında öğreneceğiniz anahtar kavramlar

- AFAD
- Afet
- Beşerî çevre
- Coğrafya
- Doğal çevre
- Göreceli konum
- Komşu devlet
- Sınır

DÜŞÜNELİM

Görsel 2.1

İLİMİZİN GÖRECELİ KONUMU

Öğretmenimiz “Çocuklar, bugün sizlerle şehir bulmaca oyunu oynayacağız.” dedi. Birden babamın anlattıklarını hatırladım. Babam, eskiden “şehir bulmaca” adlı oyunu oynadıklarını söylemişti. Acaba öğretmenimin bahsettiği oyun babamların oynadığı oyun muydu, diye düşünmeye başladım. O sırada öğretmenimiz oyunun kurallarını sıraladı: “Çocuklar, ben bir şehir belirleyeceğim ama bu şehri size söylemeyeceğim. Siz, şehri bulmak için bana sorular sorup aldığınız cevaplarla şehri bulmaya ve haritada göstermeye çalışacaksınız (Görsel 2.1). Şehri haritada ilk gösteren oyunu kazanır.”

Bu oyun içinde yer alan bir öğrenci olsaydınız şehri bulmak için üç farklı soru hakkınız olduğunda hangi soruları sorardınız? Söyleyiniz.

Görsel 2.1’i inceleyiniz ve soruları ilgili alanlara cevaplayınız.

Kullanılan haritanın çeşidi nedir?

.....

Kullanılan haritanın özellikleri nelerdir?

.....

Oyunu oynarken sorulan şehrin konumunu belirlemede hangi yön isimlerini kullanırsınız?

.....

KEŞFEDELİM

Aşağıda bazı illerimiz ile ilgili verilen anlatımları okuyunuz. Arkadaşlarınızdan yardım alarak illerin isimleri ile ilgili tahminlerinizi metinlerdeki ilgili alanlara yazınız.

Ben Hangi İlim?

.....

Adana'nın batısında, Antalya'nın doğusundayım.
Sertavul Geçidi ile Orta Anadolu'ya bağlanırım.
Akdenizliyim, severim güneşi.
Kış gelip kapıyı çalsa da aralar, lakin açmam kapıyı.
Uzun sahil şeridimde kurulu seralarım.
Limanım ile dünya ticaretine açılırım.

.....

Konya'dan sonra yüz ölçümü en büyük il benim.
Tam sekiz komşum var.
İki bin metreden yüksektir dağlarım.
Ülkemin en büyük nehri topraklarımda doğar.
Bir yanda tarihî köklerim,
Divriği Ulu Camii ile yükselirim.
Bir yanda kongrem var, cumhuriyete erişirim.

.....

Bir ayağım Orta Karadeniz, diğeri Doğu Karadeniz.
Çevremde Samsun, Giresun, Sivas ve Tokat…
Topraklarım çok dağlıktır.
Canik ve Giresun Dağları çevreler beni.
Çambaşı ve Perşembe en meşhur yaylalarım.
Vona Koyu, Karadeniz kıyısında doğal limanım.

.....

Yükseltisi en fazla illerden biriyim.
Adımı efsanelere konu olan dağımdan almışım.
Fırat Nehri'nin en önemli koludur Murat Nehri'm.
Güneyimde Van Gölü,
Doğuda Gürbulak Sınır Kapısı ile Irak…
Erzurum en geniş komşumdur benim.

Bulduğunuz şehirlerin doğal ve tarihî güzellikleri, konumları, ekonomik ve ulaşım koşulları bakımından dikkatinizi çeken farklı ya da benzer özellikler nelerdir? Söyleyiniz.

Yaşadığınız şehri tanıtmak için bir broşür hazırlayacak olsaydınız şehrinizin hangi özelliklerini ön plana çıkarırdınız? Fikirlerinizi arkadaşlarınızla karşılaştırınız.

ÖĞRENELİM

Göreceli konum ile ilgili tanımları okuyunuz ve bu tanımlara uygun örnekler veriniz.

Görsel 2.2

Günlük hayatımızda farkında olmadan göreceli konumu kullanırız. Adres soran birine adres ile ilgili yön, mesafe ve çevresindeki önemli binaları söyleyerek yardımcı olabiliriz. Arkadaşımızla buluşmak için "Valilik binası karşısında, Millet Parkı'nın yanındaki Halk Kütüphanesinde seni bekliyor olacağım (Görsel 2.2)." dediğimizde bulunduğumuz yerin göreceli konumunu ifade etmiş oluruz.

Görsel 2.3

Verilen görseldeki yön okunu dikkate aldığımızda vergi dairesi, hastanenin kuzeyinde ve okulun doğusunda yer alır (Görsel 2.3). Örnekte olduğu gibi göreceli konum, bir yerin diğer yerlere göre konumunu ifade eder. Bunun için ana ve ara yönleri kullanabiliriz. Göreceli konum, insanların o konuma ilişkin algılarına ve deneyimlerine dayandığından bir yerin göreceli konumunu tanımlamak kişiden kişiye değişebilir. Ayrıca çevredeki ortam değiştikçe veya yeni yerler geliştikçe göreceli konum zamanla farklılaşabilir.

Görsel 2.4

Karayollarında, bir sonraki il veya ilçeye olan yön ve mesafeyi gösteren tabelalar vardır. Bu tabelalar, yaklaşmakta olduğumuz veya gitmek istediğimiz yere göre mevcut konumumuzu ifade eder (Görsel 2.4).

Bir ilin komşu illere, yeryüzü şekillerine, su kaynaklarına, tarihî mekânlarına ve doğal güzelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan kendine has özelliklerinin tümü o ilin göreceli konumunu oluşturur.

Bir ilin göreceli konumu (Bursa)

Yaşadığınız ili harita üzerinde bulup boyayınız. İliniz ile kara sınırı olan komşu illeri de harita üzerinde belirleyip isimlerini ilgili yere yazınız.

Harita 2.1 Türkiye Mülkî İdare Bölümleri Dilsiz Haritası

Bugüne kadar edindiğiniz bilgiler ve verilen dijital kaynakları kullanarak yaşadığınız ille ilgili istenen bilgileri ilgili alanlara yazınız.

Yaşadığım İl .....

Ulaşım yolları

.....
.....

Yer altı ve yer üstü kaynakları

.....
.....

Doğal güzellikler

.....
.....

Tarihi mekânlar

.....
.....

Tarihî mekânların korunması

Konu ile ilgili haritalar

Yaşadığınız ilde belirlediğiniz doğal güzellikler ile tarihi mekânları korumak için neler yapabilirsiniz? Tartışınız.

Harita 2.2 Türkiye Fiziki Haritası

Haritadan faydalanarak yaşadığınız ile ait istenen bilgileri ilgili alanlara yazınız.

Yaşadığım İl .....

Yeryüzü şekilleri

.....

.....

.....

Su kaynakları

.....

.....

.....

Farklı yöntemlerle göreceli konumları verilen illerimizin isimlerini yazınız.

.....; ülkemizin Avrupa'ya kara ve demir yolu ile bağlantısını sağlayan beş sınır kapısına sahip, Yunanistan ve Bulgaristan sınırı boyunca uzanan, birçok anıt bulunan bir sınır ilidir.

.....; ülkemizin peribacaları ile ünlü ilidir. Bu ilimizde Göreme Millî Parkı, Karain Güvercinlikleri, Derinkuyu ve Kaymaklı yer altı şehirleri, Karlık ve Yeşilöz kiliseleri yer alır.

.....; uluslararası ticaret potansiyeli en yüksek limanlarımızdan birine sahiptir. Ülkemizin muz üretiminin yaklaşık üç bölü dördü, çilek üretiminin yarısı ve limon üretiminin iki bölü üçü bu ilimizde yapılmaktadır.

Aşağıda verilen haritalardan faydalanarak Kars ilimizin göreceli konumları ile ilgili bilgileri boş bırakılan yerlere yazınız.

Harita 2.3 Kars Mülkî İdare İl Haritası

Kars,

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

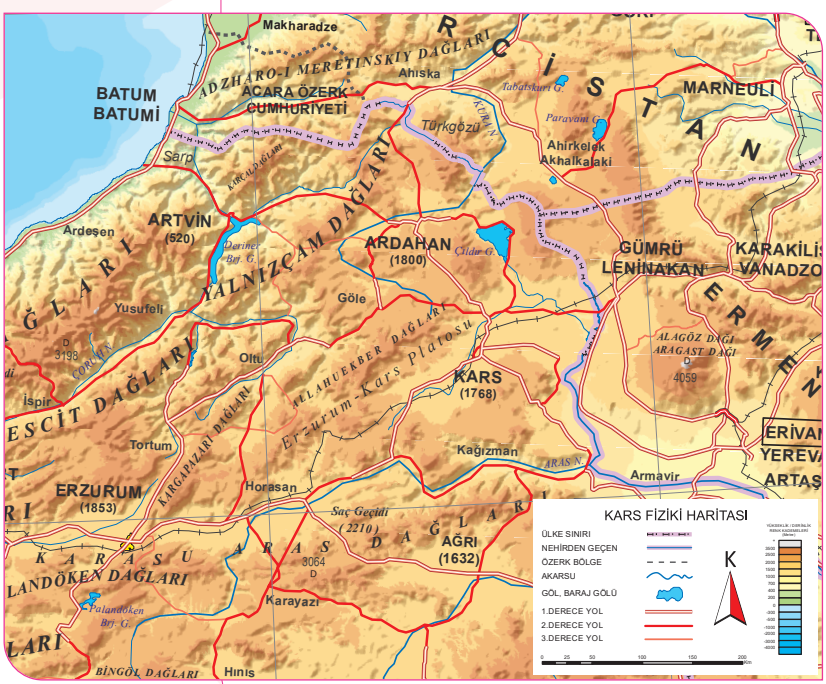

Harita 2.4 Kars Fiziki İl Haritası

Kars,

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Yaşadığım İlin Göreceli Konumu

Amacı: Yaşadığınız ilin göreceli konumunu açıklayabilme

Beceri: Mekânsal düşünme

Süre: 2 ders saati

Malzemeler: Karton, kalem, makas.

Yönerge:

- İliniz hakkında topladığınız bilgileri kullanarak yaşadığınız ilin göreceli konumu ile ilgili aşağıdaki "Hazırlanacak Bilgi Kartları"nda istenenlere göre dört adet bilgi kartı hazırlayınız.
- Bilgi kartlarında estetik unsurlar göz önünde bulundurarak ilinizin göreceli konum özelliklerine ait görsellere yer veriniz.
- Hazırladığınız bilgi kartlarını kullanarak sınıf arkadaşlarınıza sözlü bir sunum yapınız.
- Bilgi kartlarını bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Bilgi Kartı 1

Komşu illere göre göreceli konumu

Bilgi Kartı 2

Su kaynaklarına göre göreceli konumu

Bilgi Kartı 3

Yeryüzü şekillerine göre göreceli konumu

Bilgi Kartı 4

Tarihî mekanlar ve doğal güzelliklere göre göreceli konumu

"Göreceli Konuma Göre İlleri buluyorum" etkinliği

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Öğretmeninizin rehberliğinde dört grup ve dört istasyon oluşturunuz (öykü, şiir, slogan ve resim istasyonu). Her istasyonda beyaz bir fon kartonu bulundurunuz.
- Yaşadığınız ilin göreceli konumunu öykü, şiir, slogan ve resimle örnekler vererek anlatınız. Anlatımlarınız gözlem formu veya kontrol listesi ile değerlendirilecektir.
- Bir istasyonda beş dakika çalıştıktan sonra saat yönünde ilerleyerek bir sonraki istasyona geçiniz. Geldiğiniz istasyonda yarım kalan çalışmaya devam ediniz.
- Dördüncü istasyona geldiğinizde sürenin sonuna kadar çalışmayı tamamlayınız.
- Ortaya çıkan çalışmaları tahtaya asınız. Çalışmaların sonuçlarını sınıfça tartışınız.
- Belirlediğiniz göreceli konum özelliklerinin ilinize ne gibi etkileri olduğunu tartışınız ve aşağıdaki tabloya yazınız.

Malzemeler
- Beyaz fon kartonu (4 adet)
- Boya kalemleri
- Bant

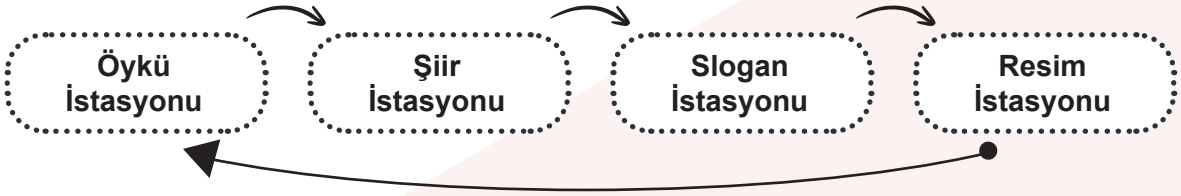

Gözlem formu

Kontrol listesi

Gelecek Derse Hazırlık

Yaşadığınız ile ait hem yeni hem de eski; fotoğraf, gazete, hava fotoğrafları, şehir haritaları veya şehir planlarından birini bulup sınıfınıza getiriniz. Yaşadığınız ilde geçmişten günümüze doğal ve beşerî çevrede yaşanan değişim hakkında aile büyüklerinizden bilgi alınız.

DÜŞÜNELİM

Görsel 2.5

DOĞAL VE BEŞERÎ ÇEVREMİZDEKİ DEĞİŞİM

Metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Yemekten sonra babam ile balkonda çay keyfi yapıyorduk. Evimiz şehri tepeden gören bir konumdaydı. Çok güzel bir manzaramız vardı. Karşıda masmavi bir göl, gölün ardında başı dumanlı sıradağlar, tarihî köprü ve cami, yüksek katlı binalar, ilkbaharın gelmesi ile dağlardaki karların eriyip çaylardan göle karışması… Böyle bir manzarayı arasanız da bulamazsınız. Doğa ile iç içe girmiş bir şehir. Bir taraftan manzarayı seyrediyor bir taraftan da babamla sohbet ediyorduk (Görsel 2.5).

– Baba, manzaraya bakarken aklıma bazı şeyler geldi. Bunları sana sormak istiyorum. Sen çocukken bu şehir nasıldı? Değişen şeyler oldu mu?

– Tabii oğlum. Değişmez mi? Birçok şey değişti diyebilirim.

– Neler değişti baba? Biraz anlatır mısın?

– Ben çok mutlu bir çocukluk geçirdim. Mahallemizde tek katlı, bahçeli, küçük evler vardı. Evimizin etrafındaki boş alanlar oyun alanlarımızdı. Bizim tablet, telefon gibi eşyalarımız yoktu. Saklambaç, futbol gibi oyunlarla çok eğlenirdik. Görüyorsun ki şimdi yüksek katlı, site şeklinde evler var. Sitelerin bahçelerinde çocuk oyun parkları olsa da çocuklar birlikte pek vakit geçirmiyor. Günümüzde çocuklar ve büyükler için spor salonları yapıldı. Çocuklar, bizim gibi boş alanlarda veya sokakta oynamıyor. Spor salonlarında spor yapabiliyor veya

mahallelerdeki parklarda çeşitli oyuncaklarla keyifli vakit geçirebiliyorlar.

– Baba, dedemle neler yapardınız?

– Deden hafta sonu beni göl kenarına götürürdü. Kıyıda balık tutardık. Gölde yaklaşık yirmi çeşit balık vardı. Şimdi ise üç çeşit balık kaldı. İnsanlar kayıklarla karşı tarafa geçerdi. Tarihî taş köprüden geçmek çok hoşuma giderdi. Gölün seviyesi o kadar yüksekti ki su köprüyü aşmasın diye köprüye kum torbaları dizilmişti. Yine de köprüye vuran dalga bizi biraz ıslatırdı. Bu duruma çok mutlu olurdum. Yakın zamanda yeni köprü yapıp tarihî köprüyü araç trafiğine kapattılar. Göldeki su seviyesi epey düşmüş durumda. Haberlerde duyduğumuz küresel ısınma, iklim değişikliği, kuraklık… Sanırım bizim göl de bunlardan etkilendi.

– O zaman da şehir böyle kalabalık mıydı baba?

– Hayır oğlum. O zaman insanlar tarım ve hayvancılıkla uğraşıyor ve köylerde yaşıyorlardı. Sanayi alanları sınırlı, fabrikalar azdı. Şehir daha dar bir alana yerleşmişti. Şimdi ise tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar azaldı, fabrikalar çoğaldı. Böylece köylerden şehrimize göçler arttı. Şehrimizin nüfusu hızla çoğaldı. Şehir, büyük bir alana yayıldı. Konut, hastane, okul gibi birçok alanda ihtiyaçlar arttı. Eskiden mahalle bakkallarından ve esnaflarından alışverişimizi yapardık. Şimdi ise büyük alışveriş merkezleri var. Bizim zamanımızda bu kadar araba yoktu. Yollar az ve dardı. Araba sayısı arttıkça yollar genişledi ve çoğaldı. Şehrimize ilk trafik lambasının kurulduğu zamanı hatırlıyorum. Çok sevinmiştim. Ancak trafiğin, araç gürültüsünün ve egzoz dumanlarının bu kadar çoğalacağını hiç düşünmemiştim.

– Baba, gölün sağ tarafında kocaman bir cami görünüyor. Orası yeni mi yapıldı?

– Hayır Alper. Orası tarihî bir cami. Yaklaşık sekiz asırdır dimdik ayakta. Şimdiki camilerden çok farklı bir mimarisi var. Dikkatlice bakarsan caminin etrafında tek katlı evler ve dar sokaklar göreceksin. İşte, orası şehrimizin eski yerleşim alanı. Ama etrafa şöyle bir bakarsan evlerin ne kadar yükseldiğini, caddelerin ne kadar genişlediğini hemen fark edebilirsin.

– Evet babacığım. Zaman içinde birçok şey değişmiş görünüyor. Anlaşılan bu değişimin bize kazandırdıkları olduğu gibi bizden aldıkları da var. Bundan sonra da bu değişim devam edecek gibi görünüyor.

Metinde doğal ve beşerî çevre unsurlarından hangilerine yer verilmiştir?

.....

.....

.....

.....

Yaşadığınız yerde bulunan doğal çevre unsurları nelerdir? Örnekler veriniz.

.....

.....

.....

.....

KEŞFEDELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Uzak bir şehirden misafirinizin geldiğini hayal ediniz.
- Misafirinizi gezdirebileceğiniz doğal ve beşerî varlıklara birer örnek bulup aşağıdaki ilgili yerlere yazınız.
- Yazdıklarınızı arkadaşlarınızın yazdıkları ile karşılaştırınız.

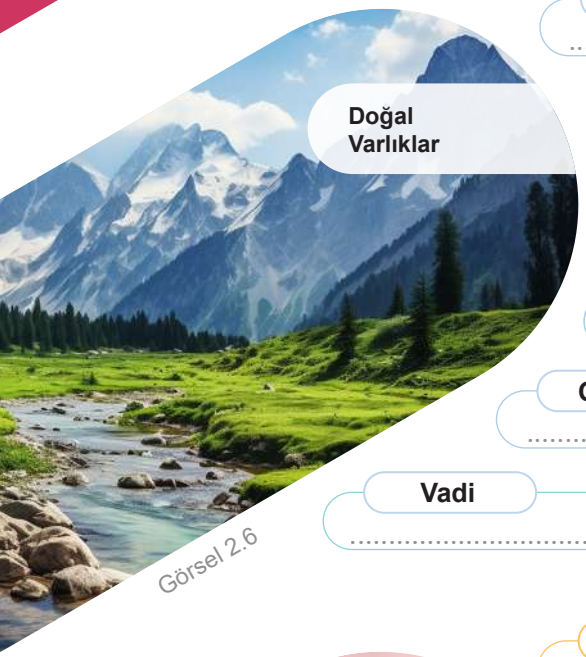

Doğal Varlıklar

Görsel 2.6

Göl .....

Dağ .....

Ova .....

Deniz .....

Orman .....

Vadi .....

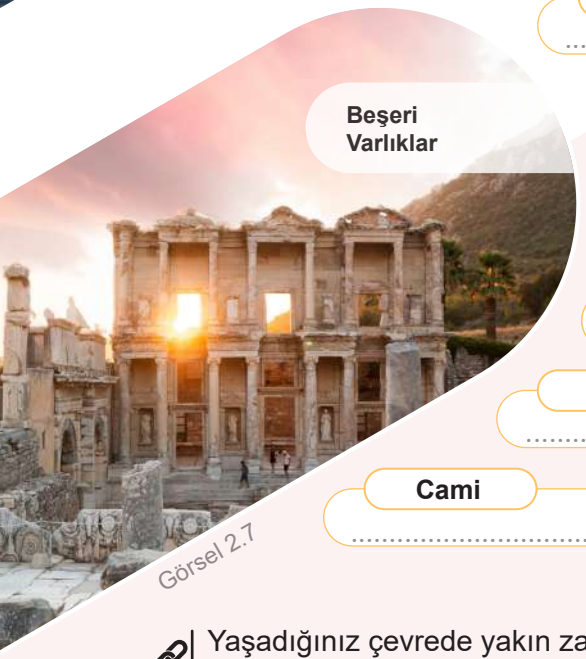

Beşeri Varlıklar

Görsel 2.7

Müze .....

Türbe .....

Antik kent .....

Bedesten .....

Kale .....

Cami .....

Yaşadığınız çevrede yakın zamanda ne gibi değişimler yaşanmıştır? Örnekler veriniz.

Yaşadığınız çevrede, aile büyüklerinden öğrendiğiniz, geçmişe göre ne gibi değişimler olmuştur? Örnekler veriniz.

Yaşanan bu değişimleri doğal ve beşerî çevre unsurlarında meydana gelen değişimler olarak gruplandırınız.

- Yaşadığınız ile ait eski ve yeni resim, gazete haberi veya hava fotoğraflarını aşağıdaki alana yapıştırınız.

Görsel 2.8

? **Getirmiş olduğunuz şehir haritalarını ve planlarını arkadaşlarınızla inceleyiniz. Yukarıdaki alana yapıştırdığınız görselleri ve aile büyüklerinizden edindiğiniz bilgileri göz önünde bulundurarak inceleyiniz. İlinizde geçmişten günümüze yaşanan değişime neden olan unsurlar nelerdir? Yazınız.**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ÖĞRENELİM

Dağ, ova, vadi, akarsu, göl, deniz, şelale, orman gibi varlıklar hem insanların hem de diğer canlıların yaşamı için oldukça önemlidir. Bu varlıklar insan ve hayvanların oksijen, su, gıda gibi ihtiyaçlarını karşılayan çok önemli kaynaklardır ve aynı zamanda doğal çevremizi oluşturur (Görsel 2.9).

Görsel 2.9

Yerleşik hayata geçen ilk insanlar, yerleşim yerlerini temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yerlere kurmuşlardır. Örneğin insanlar su ve gıda ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yerleşim yerlerini akarsu, göl kenarlarına ve verimli tarım arazilerine kurmuşlardır. Bu durum günümüzde de devam etmektedir. Günümüzdeki birçok yerleşim yeri akarsu, göl, deniz kenarı ya da verimli tarım arazilerinin yakınında bulunmaktadır. Bazı yerleşim yerleri de deprem riski sebebiyle zemini daha sağlam olan dağlık alanlara kurulmaktadır. Doğal çevre; küresel ısınma, teknolojik gelişmeler, nüfus artışı, beşerî çevrenin genişlemesi, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, çevre kirliliği gibi sebeplerle zaman içinde değişikliğe uğrayabilmektedir.

? Yaşadığınız ilin yerleşim yeri olmasında hangi doğal unsurlar etkili olmuştur? Örnekler veriniz.

Yaşam alanlarımızda ev, apartman, sokak, park, yol, köprü, hastane, okul, market gibi birçok yapı bulunmaktadır (Görsel 2.10). Bunlar bizim barınma, ulaşım, sağlık, eğitim, alışveriş, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarımızı karşılamak için yapılmıştır. Aynı zamanda bu amaçlarla yapılmış medrese, bedesten, şifahane, türbe gibi tarihî varlıklara da çevremizde rastlayabiliriz. Yaşadığımız yerlerde inşa edilen bu eski ve yeni yapıların tamamı beşerî çevremizi oluşturur. Özellikle çevremizdeki tarihî varlıkları korumak hepimizin görevidir.

Görsel 2.10

Tarihteki ilk yerleşim yerlerinde insanlar yaşam alanlarına genellikle ev ve ibadethaneler yapmışlardır. Zamanla insan nüfusunun artması, ihtiyaçların çeşitlenmesi, teknolojinin gelişmesi, doğa kaynaklı afetler, iklim olayları, kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, çevre kirliliği gibi sebeplerle doğal ve beşerî çevrede bazı değişimler olmuştur. Bu değişim günümüze kadar devam etmiştir, bundan sonra da devam edecektir.

Aşağıda Konya'nın doğal ve beşerî çevresine ait farklı zamanlardan görseller yer almaktadır. Görselleri inceleyiniz ve etkinliği yapınız.

Görsel 2.11

Görsel 2.12

Görsel 2.13

Görsel 2.14

Görselleri karşılaştırdığınızda doğal ve beşerî çevrede değişen ve değişmeyen unsurlar nelerdir?

Yaşadığınız ile ait getirmiş olduğunuz eski ve yeni resim, gazete, hava fotoğraflarını inceleyiniz veya aile büyüklerinizden ilinizin geçmişi hakkında edindiğiniz bilgileri düşününüz. Aşağıdaki soruları sınıfta tartışınız ve tabloyu doldurunuz.

Doğal ve beşerî çevrenizde değişen unsurlar nelerdir?	Doğal ve beşerî çevrenizde değişmeyen unsurlar nelerdir?
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Aşağıda verilen bilgi görselini inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

BATMAN'DA BÜYÜK DEĞİŞİM

Seksen dört yıl önce on yedi haneli köy iken bölgede petrol bulunmasıyla kaderi değişen Batman, gerçekleştirilen yatırımlarla her alanda gelişim sağladı.

Görsel 2.15

1946
17 Ocak'ta 1361 m'de petrol bulundu.

1948
8 Mart'ta petrol çıkarılmaya başlandı.

1955
Türkiye'nin ilk petrol rafinerisi Tüpraş Batman Rafinerisi kuruldu.

1957
Batman ilçe oldu.

1990
Batman il oldu.

2007
Batman Üniversitesi kuruldu.

2018
Ilısu Barajı hizmete açıldı.

2021
Hasankeyf-2 Köprüsü hizmete açıldı.

2024
Yeni sanayi tesisleri kuruldu.

Batman'da petrolün bulunması ildeki hangi unsurları etkilemiş olabilir?

Son yirmi yılda Batman'ın doğal ve beşerî çevresinde ne gibi değişimler yaşanmıştır?

Batman'a yeni baraj ve köprü yapılması ilde hangi imkânların gelişmesine katkıda bulunmuş olabilir?

Batman'da sanayi tesisleri ve üniversitenin kurulması doğal ve beşerî çevre unsurlarından hangilerini etkilemiş olabilir?

Doğal ve beşerî çevremizde yaşanan değişimler yaşadığımız ili birçok açıdan etkileyebilir. Örneğin çevremizdeki bir akarsuyun üzerine yapılan baraj, kurak topraklara sulama imkânı oluşturup tarım alanlarının genişlemesini sağlayabilirken ormanlık alanların sular altında kalmasına da sebep olabilir. Yaşadığımız ile yapılan fabrikalar, ilin göç almasını sağlayıp nüfusunu artırabilir. Nüfusun artmasıyla çevremizdeki bina sayısı artar ve yerleşim alanı genişler (Görsel 2.16). Yapılan yeni yollar ve caddeler, ulaşım imkânlarını geliştirip çeşitlendirir.

Görsel 2.16

Yaşadığınız ile ait eski ve yeni resim, gazete, hava fotoğraflarından aşağıda verilen unsurları inceleyiniz. Yaptığınız incelemeler ve aile büyüklerinizden edindiğiniz bilgiler doğrultusunda ilinizde yaşanan değişimin aşağıdaki unsurlara etkisini sınıfta tartışınız ve örnekler yazınız.

Su Kaynakları

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Bitki Örtüsü

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Arazi Kullanımı

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Yerleşim Alanları

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ulaşım Sistemleri

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Nüfus

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Aşağıdaki haberleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Toz fırtınalarının en önemli nedeni bitki örtüsünün tahrip olması

"... İstanbul Üniversitesinden yapılan açıklamada özellikle ülkemizin iç kesimleri ve güneydoğusunda bitki örtüsünün tahrip edilmesiyle erozyonun arttığına, bunun sonucunda da toz fırtınalarının yaşandığına dikkat çekildi. Açıklamada toz fırtınalarının günlük yaşamı olumsuz etkilediği, sağlık sorunlarını tetiklediği ve tarım alanlarına zarar verdiği belirtildi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Kuruyan sulak alanlar Türkiye'nin su varlığını ve su canlılarını tehdit ediyor

"... Uzmanlar, geçtiğimiz yüzyılda Türkiye'nin sulak alanlarının yüzde kırkını kaybettiğini, bu durumun su canlılığı çeşitliliğini azalttığını dile getirdi. Sulak alanların azalmasının aynı zamanda tarımı ve içme suyu imkânlarını da olumsuz etkilediği ifade edildi. Uzmanlar, ayrıca su kaynaklarımızın kirlilik tehdidi ile karşı karşıya olduğu konusunda uyarılarda bulundu..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Bitki örtüsü ve su kaynaklarında yaşanan değişim ülkemizi nasıl etkilemiştir?

Yaşadığınız ilde bitki örtüsü ve su kaynaklarında yaşanan değişimin ne gibi etkileri vardır? Örnekler veriniz.

Görüldüğü üzere çevremizde meydana gelen değişimler bazen olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Yaşanan değişim doğal çevremiz gibi beşerî çevremizi de etkileyebilir. Tarihî mekân, yapı, yol, köprü, sosyal tesisler gibi beşerî çevre unsurları zarar görebilir. Doğal ve beşerî çevre unsurlarımız gelecek nesillere bırakacağımız önemli miraslardır. Bu sebeple ülkemizde doğal ve beşerî çevrenin korunması ve sürdürülebilir çevre bilincinin oluşturulması için projeler geliştirilmektedir. Bu projeler yetkili birimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanıp uygulanmaktadır. Aşağıda bu projelere örnekler verilmiştir. Örnekleri inceleyiniz ve soruyu cevaplayınız.

Görsel 2.17

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı) iş birliği ile "Su Kardeşliği" projesi hazırlanmıştır. Bu proje kapsamında çocuklara yönelik su varlığının yaşam için önemi, su kirliliği, su tasarrufu, suyun sürdürülebilirliği ve su ayak izi konularında hazırlanan eğitim etkinlikleri gerçekleştirilmektedir (Görsel 2.17).

Görsel 2.18

Mustafa Kemal Atatürk'ün Trabzon ziyaretlerinde konakladığı Atatürk Köşkü'ndeki yıpranmalar nedeniyle T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığınca restorasyon projesi başlatıldı. Çalışma boyunca ziyarete kapatılan köşk, projenin tamamlanmasıyla cumhuriyetimizin 100. yılında kapılarını ziyaretçilerine yeniden açtı (Görsel 2.18).

Doğal ve beşerî çevrenin korunmasında ve sürdürülebilir çevre bilincinin oluşmasında sizlere ne gibi görevler düşmektedir? Tartışınız.

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Yaşadığım İldeki Değişim

Amacı: Yaşadığınız ildeki doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimin etkilerini sorgulama

Beceri: Değişim ve sürekliliği algılama

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeniniz rehberliğinde altı grup oluşturunuz.
- Her grup için bir şapka rengi belirleyiniz.
- Grubunuzdan birini sözcü olarak seçiniz.
- Altı şapka düşünme tekniğinde her rengin farklı bir düşünceyi temsil ettiğini unutmayınız.
- Grubunuz hangi renk şapkayı temsil ediyorsa o rengin temsil ettiği düşünceyi dikkate alınız.
- Öğretmeninizin "Yaşadığınız ildeki doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimin ilinize etkileri neler olabilir?" sorusunun cevabını tartışınız.
- Grubunuzun ortak düşüncesini grup sözcünüz ile açıklayınız.

Görsel 2.19

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki haberi okuyunuz, görseli inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Görsel 2.20

HABER

Yusufeli Barajı nedeniyle yerleşim yerleri değişen köylüler yeni yuvalarına alıştı

"... Artvin'in Yusufeli ilçesinde Çoruh Nehri üzerine Yusufeli Barajı'nın inşa edilmesiyle Yeniköy, Tekkale, Irmakyanı, Çeltikdüzü, Çevreli, İşhan ve Meşecik köyleri sular altında kalmıştı. Bu köylerin sakinleri, yaklaşık bir yıl önce taşındıkları yeni yerleşim yerlerindeki hayatlarına alıştı. Modern villa şeklinde inşa edilen yeni evler, eski yerleşim yerlerini geride bırakırken hüzünlenen köy sakinlerini mutlu etti (Görsel 2.20). Yeni yapılan yedi köyde toplamda beş yüz yedi konutun yanı sıra bazı iş yerleri, oyun parkları ve sosyal yaşam alanları da yer aldı...."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Yusufeli Barajı'nın yapılma sebepleri neler olabilir? Yazınız.

.....

.....

Yusufeli Barajı'nın yapılması ile doğal ve beşerî çevre unsurlarından hangilerinde değişim yaşanmıştır? Yazınız.

.....

.....

Barajın yapımı doğal ve beşerî çevre unsurlarından su kaynakları, bitki örtüsü, yerleşim alanları ve nüfusu nasıl etkilemiş olabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

Barajın yapılmasının Artvin'e olumlu ve olumsuz etkileri neler olabilir? Tartışınız.

Yaşadığınız ile ait eski ve yeni resim, gazete, hava fotoğraflarını inceleyiniz veya aile büyüklerinizden ilinizin geçmişi hakkında edindiğiniz bilgileri düşününüz. Buna göre geçmişten günümüze ilinizin doğal ve beşerî çevresinde yaşanan değişimin sebeplerini ve sonuçlarını tartışınız. Aşağıdaki balık kılçığını tamamlayınız. Hazırladığınız balık kılçığı diyagramları dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

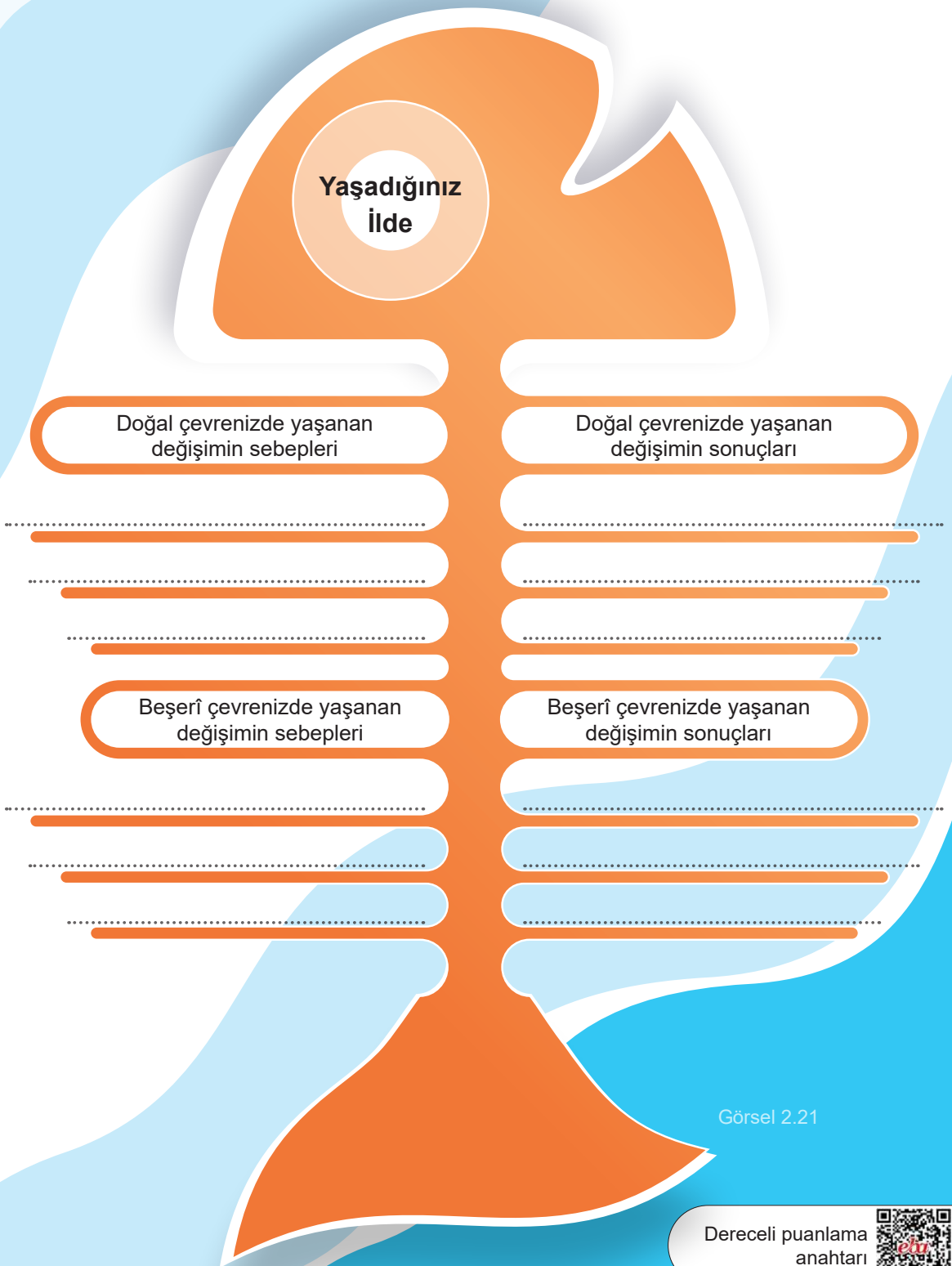

Görsel 2.21

Dereceli puanlama anahtarı

DÜŞÜNELİM

İLİMİZDE YAŞANABİLECEK AFETLER VE ETKİLERİ

Görsel 2.22

Ailenizden birine AFAD'dan (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) görseldeki gibi bir uyarı mesajı gelseydi neler yapardınız? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Gelen mesajda boş bırakılan yerde neler yazıyor olabilir? Sınıfta tartışınız.

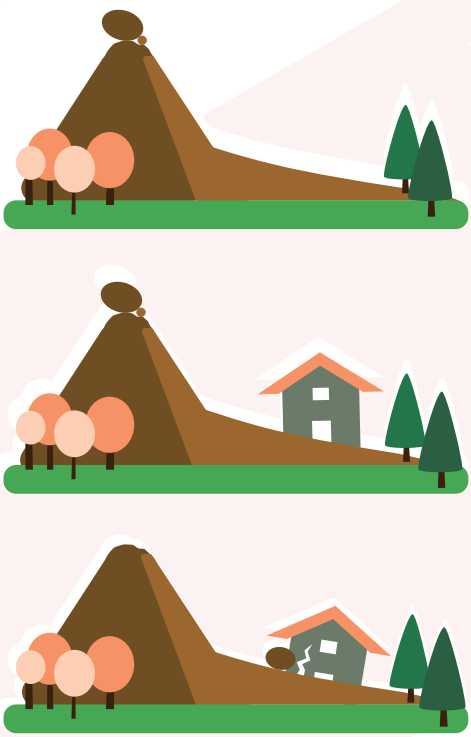

Görsel 2.23

Görselde anlatılmak istenilen nedir? Düşüncelerinizi yazınız (Görsel 2.23).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

KEŞFEDELİM

Tarihimizdeki büyük ve yıkıcı depremlerden biri 17 Ağustos 1999'da gerçekleşti. Binlerce can kaybı yaşanan bu depremden sonra bilim insanları "Deprem değil, ihmal öldürür." açıklamasında bulundular.

"Deprem değil, ihmal öldürür." sözü ile bilim insanları neye dikkat çekmek istemişlerdir?

Yaşadığınız ilde gerçekleşme riski olan afetler nelerdir? Bu afetlerin etkilerini azaltmak amacıyla bireysel ve toplumsal olarak neler yapılabilir? Sınıfta tartışınız ve alınabilecek önlemleri ilgili alanlara yazınız.

Bireysel Önlemler

.....
.....
.....
.....
.....

Toplumsal Önlemler

.....
.....
.....
.....
.....

Aşağıdaki haber metnini okuyunuz. Ülkemizde gerçekleşme riski yüksek olan afetlere karşı yetkililerce alınan önlemden başka ne gibi önlemler alınmalıdır? Tartışınız.

HABER

Türkiye'nin ulaşım altyapısının afetlere daha dirençli hâle getirilmesi için yeni projeler planlanıyor

Güvenli, afetlere dayanıklı, çevre dostu ve düşük maliyetli bir ulaşım sistemi kurulması projesi Cumhurbaşkanlığına bağlı birimlerce hazırlanan On İkinci Kalkınma Planı'nda yer aldı.

Önümüzdeki beş yıl içinde uygulanacak bu planda şehir içi ve şehirler arası ulaşım sistemlerinin altyapılarını afetlere karşı güvenli hâle getirmek için projeler tasarlanacak. Bu amaçla risk analizleri yapılarak ihtiyaç duyulan güçlendirme ve tadilat çalışmaları ile projeler en kısa sürede tamamlanacak.

(Genel ağdan alınmıştır.)

ÖĞRENELİM

Görsel 2.24

Dünyada her gün birçok doğa olayı gerçekleşir. Rüzgâr eser, şimşek çakar, yağmur yağar, deniz dalgalanır, kar yağar, fırtına olur, sel olur, çığ düşer, toprak kayar, kaya düşer, deprem olur (Görsel 2.24). Doğa olayları yaşamımızın bir parçasıdır ve yaşamın devamı için birçok doğa olayına ihtiyaç duyarız. Örneğin yağmur tarıma katkıda bulunur, canlıların su ihtiyacını karşılar. Rüzgâr, bitkilerin çoğalmasında önemli bir yere sahiptir. Kar yağışı göllerin, barajların dolmasını sağlar; yer altı sularını artırır.

Görsel 2.25

Doğa olaylarının şiddetinin fazla olması ya da doğa olaylarına karşı yeterince tedbirin alınmaması afet riskini ortaya çıkarabilmektedir. Afetler; insanlar için maddi ve manevi kayıplara neden olan, yaşamı olumsuz etkileyen, doğa veya insan kaynaklı olaylardır.

Ülkemizde afete dönüşebilen birçok doğa olayı gerçekleşmektedir. Bunların bir kısmı yeryüzü hareketlerine bağlı olarak ortaya çıkar. Deprem ve kaya düşmesi bunlara örnektir (Görsel 2.25). Hava durumu ve iklim kaynaklı ortaya çıkan doğa olayları da görülür. Şiddetli yağış, fırtına, dolu, don, kar ve kuraklık ülkemizde afete dönüşebilen doğa olaylarına örnekler arasında yer alır. Çölleşme, erozyon ve obruk oluşumunda ise iklim ve yeryüzü hareketlerinin yanında insan faaliyetleri de etkili olmaktadır.

Aşağıdaki haritalar ile AFAD İl Afet Risk Azaltma Planları'nı inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Türkiye'nin Afet Risk Haritası

AFAD İl Afet Risk Azaltma Planları

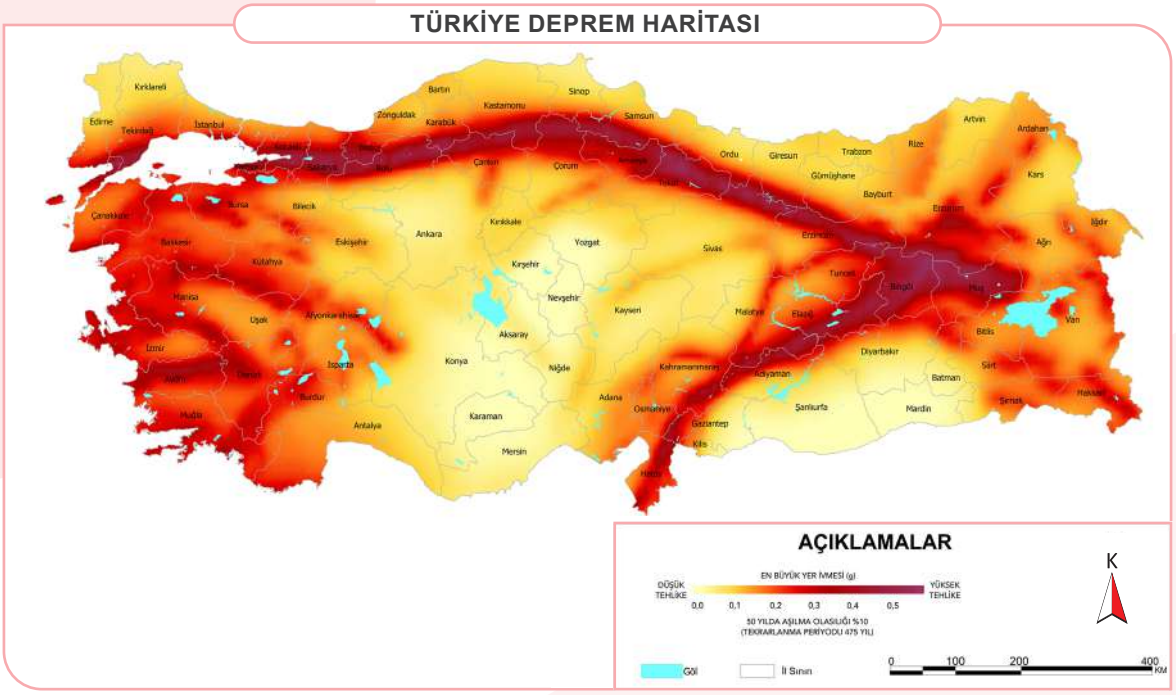

Harita 2.5 Türkiye Deprem Haritası

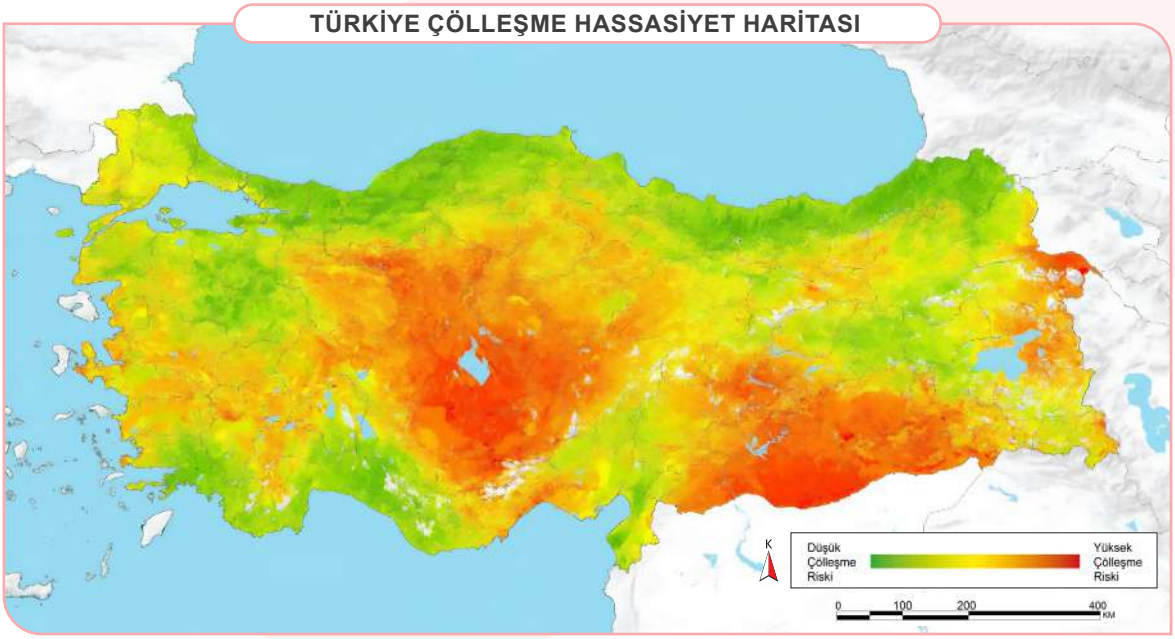

Harita 2.6 Türkiye Çölleşme Hassasiyet Haritası

Verilen haritalara göre yaşadığınız ilde görülme riski fazla olan afetler nelerdir?

Bu afetlerin ortaya çıkmasında etkili olan doğa olayları nelerdir?

Verilen bilgiler doğrultusunda görselleri ve açıklaması yapılan doğa olaylarını örnekte olduğu gibi tamamlayınız.

Görsel 2.26

Deprem, yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi ile oluşan sarsıntılardır (Görsel 2.26). Ülkemizin büyük bir kısmı birinci derece deprem kuşağında yer aldığı için ülkemizde en fazla can ve mal kaybına neden olan afet depremdir.

Risk: Deprem kuşağı veya fay hatlarının üzerine yerleşim yerleri yapmak, depreme dayanıksız yaşam alanları, köprüler inşa etmek, evdeki kitaplık, saat, çerçeve gibi eşyaları sabitlememek

Afet: Deprem nedeniyle binalar ile köprülerin yıkılması, can ve mal kayıplarının olması, evdeki eşyaların zarar görmesi, ulaşım ve iletişim sorunlarının yaşanması

Görsel 2.27

Erozyon, toprağın üst tarafındaki verimli kısmın su ve rüzgâr etkisiyle taşındığı bir afettir (Görsel 2.27). Erozyonun şiddetini artıran en önemli etken toprağı koruyan bitki örtüsünün yok edilmesidir. Bu bakımdan bitki örtüsünün cılız olduğu yerlerde erozyon riski yüksektir.

Risk: .....

.....

.....

Afet: .....

.....

.....

Görsel 2.28

Orman yangını, doğal ya da insani sebeplerle ortaya çıkarak ağaçların ve bitki örtüsünün kısmen veya tamamen yanmasıdır (Görsel 2.28). Ülkemizde yaz aylarının çok sıcak geçtiği yerlerde orman yangınlarının görülme ihtimali yüksektir.

Risk: .....

.....

.....

Afet: .....

.....

.....

Kaya düşmesi ya da heyelan, eğim ve yağışın fazla olduğu dik yamaçlarda toprağın veya kayaçların aşağı doğru hareket etmesi sonucu meydana gelir (Görsel 2.29).

Risk: .....

.....

.....

Afet: .....

.....

.....

Görsel 2.29

Sel; aşırı yağışlar veya karın hızla erimesi sonucu ani, büyük ve düzensiz su akıntılarının meydana gelmesidir (Görsel 2.30).

Risk: .....

.....

.....

Afet: .....

.....

.....

Görsel 2.30

Çığ, dağlık ve engebeli yamaçlarda tutunamayan kar kütlelerinin aşağı doğru hareket etmesi sonucu meydana gelir (Görsel 2.31). Kar tabakasının alttaki eski kar tabakasıyla iyi kaynaşmaması, şiddetli ses veya rüzgâr çığa sebep olabilir.

Risk: .....

.....

.....

Afet: .....

.....

.....

Görsel 2.31

Görsel 2.32

Obruk, erozyon ve kuraklığın artması gibi doğal sebepler yanında madencilik ve aşırı sulama gibi insan faaliyetleri sonucu da oluşabilir (Görsel 2.32). Toprağın çökmesi ile oluşan obrukların artması özellikle yaylacılık faaliyetlerine ve tarım yapılan alanlara zarar vermektedir.

Risk: .....

.....

.....

Afet: .....

.....

.....

Görsel 2.33

Hortum, ani hava değişimlerine bağlı olarak oluşan şiddetli rüzgârlardır (Görsel 2.33). Kara veya deniz üzerinde oluşabilen hortum, kendi ekseni etrafında ve yüksek hızla dönerek yıkıcı bir güce ulaşabilir.

Risk: .....

.....

.....

Afet: .....

.....

.....

Ülkemizde meydana gelebilecek afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak mümkündür. Bunun için yetkili kurum ve kuruluşların bazı tedbirler alması gerekmektedir. Ülkemizdeki bakanlıklar, belediyeler, AFAD, eğitim, sağlık ve güvenlik kurumları ile sivil toplum kuruluşları bu konuda sorumludur. Bu kurum ve kuruluşların alabileceği tedbirlerden bazıları şunlardır:

Afet Öncesinde

- Bireylerin ve toplumun bilinçlenmesi için eğitimler ve çalışmalar yapılmalıdır.
- Ülke, il ve ilçeler için afet etkinlik planı hazırlanmalı ve afetlerle mücadele için bütçe ayrılmalıdır.
- Profesyonel ve gönüllü müdahale ekipleri oluşturulmalıdır.
- Ülke genelinde afet tatbikatları yapılmalıdır.

Afet Sonrasında

- Afet etkinlik planları hızla uygulanmalıdır.
- Afet bölgelerine en kısa sürede müdahale edilmelidir.
- Arama kurtarma faaliyetleri yapılmalıdır.
- Halkın gıda, barınma, sağlık, eğitim ve güvenlik ihtiyaçları karşılanmalıdır.
- Salgın hastalıklara karşı tedbirler alınmalıdır.

Ülkemizde meydana gelebilecek afetlere karşı bireysel ve toplumsal bazı tedbirlerin de alınması gerekmektedir. Afetlerin ülkemizin bir gerçeği olduğunun kabul edilmesi, toplumsal bilinç oluşturulması, birlik ve beraberliğe önem verilmesi toplumsal olarak alınacak tedbirlerin başında gelmektedir. Bireysel olarak alabileceğimiz tedbirlerden bazıları ise şunlardır:

Afet Öncesinde

- Afetler konusunda okulda verilen eğitimlere önem vermeliyiz.
- Afetler ve alınabilecek tedbirler hakkında araştırma yapmalıyız.
- Afet anında ve sonrasında yapılması gerekenleri planlamalıyız.

Afet Sırasında

- Mümkün olduğunca panik yapmadan hareket etmeliyiz.
- Tehlike oluşturacak alanlardan uzak durmalıyız.
- Daha önce belirlenen güvenlik tedbirlerini uygulamaya çalışmalıyız.

Afet Sonrasında

- Önceden belirlediğimiz güvenli alanlara geçmeliyiz.
- Acil bir durum olmadıkça iletişim araçlarını kullanmamalıyız.
- Afetle mücadele eden ekiplerle uyum içinde hareket etmeliyiz.
- Yetkililerin uyarılarını dikkate almalıyız.

Aşağıda Burcu ve arkadaşlarının hazırladığı afetlere yönelik deney etkinliği verilmiştir. Metni okuyunuz ve siz de bu etkinliği örnek alarak "UYGULAYALIM" bölümünde ilinizde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik bir etkinlik hazırlayınız.

Görsel 2.34

Merhaba Arkadaşlar, ben Burcu (Görsel 2.34). Bugün sınıfımızdan dört arkadaş bir araya gelerek ilimizde meydana gelebilecek bir afetin etkilerini azaltmaya yönelik etkinlik hazırlamaya karar verdik. Bu etkinliğin hazırlıklarını ve uygulamasını anlatacağım.

Öncelikle grup olarak toplandık ve etkinliğini yapacağımız afeti belirledik. Yaşadığımız ilde kurak bir iklim olmasına rağmen ilkbahar ayları yağışlı geçmektedir ve ilimizin bitki örtüsü cılızdır. Bu sebeple erozyon görülme riski fazladır. Biz de erozyon öncesi çevrede alınabilecek tedbirlere ve erozyonun etkilerini azaltmaya yönelik bir deney etkinliği hazırlamayı uygun bulduk. Erozyon hakkında bilgi toplamaya başladık ve bir hafta sonra bir araya gelmeye karar verdik.

Yaptığımız ikinci toplantıda etkinlik planını hazırlayıp grup içinde görev dağılımını gerçekleştirdik. Buna göre Adem ve Ceren bir hafta içinde deney malzemelerini temin edecekti. Bir hafta sonra deneyi sınıfta gerçekleştirecektik. Ben deneyi yapıp sunarken Batuhan da kamera ile deneyi kaydedecekti.

Hazırladığımız etkinlik planını öğretmenimize incelettik. Öğretmenimizin uyarılarına göre plana son hâlini verdik. İsterseniz etkinlik planını bir de siz inceleyin.

ETKİNLİK PLANI

Etkinliğin Adı	Toprağımıza Sahip Çıkıyoruz
Hedef Kitlesi	Sınıf arkadaşlarımız ve öğretmenimiz
Amacı	Erozyona karşı farkındalık oluşturma
Etkinlik İçin Ayrılacak Süre	İki hafta
Kullanılacak Araç ve Gereçler	Toprak, altı adet pet şişe, kuru yaprak, su, çimen, ip, eldiven ve makas.
Yapılacak Yer	Sınıf ortamı
Etkinliğin Aşamaları (Gerçekleştirilen her aşamadan sonra "✔" işareti atılacaktır.)	Afet hakkında bilgi toplanması ○ Etkinlik planının hazırlanması ○ Görev dağılımının yapılması ○ Planın öğretmenimize inceletilip öğretmenimizden dönüt alınması ○ Malzemelerin temin edilmesi ○ Sınıfta deneyin yapılması ve video kaydının alınması ○ Sınıf arkadaşlarımız ve öğretmenimizin etkinliği değerlendirmesi ○ Yapılan değerlendirmelere göre etkinliğin düzenlenmesi ○
Beklenen Sonuç	Bitki örtüsünün erozyonu ne kadar önlediğini ve tedbir alınmazsa erozyonun ne kadar etkili olduğunu yapılacak deney ile ortaya koymak Bu konuda arkadaşlarımızın bilinçlenmesine katkıda bulunmak ve farkındalık oluşturmak
Değerlendirme	Sınıf arkadaşlarımız ve öğretmenimizin yaptığı değerlendirmeler buraya yazılacaktır.

Görsel 2.35

Burcu ve arkadaşlarının yaptığı deneyin videosu

Deney etkinliğini yapacağımız gün Adem ve Ceren malzemeleri sınıfa getirdiler (Görsel 2.36). Malzemelerin deneye hazırlanmasında bana yardım ettiler. Pet şişeleri kesmek için makas kullanırken çok dikkatli olduk.

Görsel 2.36

Gövdesini yarıdan açtığımız pet şişelere toprak ekledik. Sonra şişenin birine kuru yaprak, diğerine de çimen yerleştirdik. Alt kısmını kestiğimiz şişeleri hazırladığımız şişelerin ağız kısmına ip ile bağladık (Görsel 2.37). Artık deneyimiz için her şey hazırdı.

Görsel 2.37

Pet şişeleri eğim verdiğimiz bir masanın üzerine koydum ve üstlerine yeteri kadar su döktüm. Deneyimizin sonunda sadece toprak bulunan şişeden akan su kahverengi, yüzeyinde yaprak bulunan şişeden akan su açık kahverengi oldu. Üzerinde çimen bulunan şişeden akan su ise berrak bir görünüme sahipti (Görsel 2.38). Bunun nedenlerini sınıfça tartıştık. Sonuçta ilk şişeden akan suyun fazlaca toprak taşıdığına, yapraklı şişede toprak taşınmasının daha az olduğuna karar verdik. Çimenli şişeden akan su ise çok az toprak taşımıştı.

Görsel 2.38

Topladığımız bilgilere göre erozyon, toprağın verimli olarak bilinen üst kısmının rüzgâr ya da su ile taşınmasıdır. Bitki örtüsü ne kadar cılız ise erozyon o derece kuvvetli olur. Nitekim yaptığımız deney bu bilgiyi ispatlar niteliktedir. Bu sebeple tarım topraklarını boş bırakmak, engebeli arazilere ağaç dikmemek, ormanları ve bitki örtüsünü tahrip etmek erozyonu artırır. Bunun yanında ağaçlandırma çalışmaları yapmak, ormanları ve bitki örtüsünü korumak erozyonla mücadelede en etkili yollardır.

Deney etkinliğimizi öğretmenimiz ve arkadaşlarımız çok beğendiler. Bir arkadaşımız çimen eklenen şişe yerine çim ekilmiş ve yeşermiş bir şişe kullanmanın daha iyi olacağını söyledi. Diğer arkadaşlarımız ve öğretmlerimiz de arkadaşımızın fikrine katıldılar. Biz de hazırladığımız pet şişelerden birinin içine çim ekmeye karar verdik ancak çimin yeşermesi için bir süre beklememiz gerekecekti. Bir arkadaşımız da video kaydını okulun genel ağ sitesinde yayınlayabileceğimizi söyledi. Öğretmenimizden bu konuda yardım istedik. Öğretmenimiz, okul idaresinin kabul etmesi hâlinde videoyu siteye koyabileceğimizi söyledi. Hepimiz için çok verimli bir etkinlik oldu.

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı: Afetlere Hazır mıyız?

Amacı: Yaşadığınız ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik etkinlik oluşturma

Beceri: Sosyal katılım

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeniniz rehberliğinde altı grup oluşturunuz.
- Yaşadığınız ilde meydana gelebilecek iki afet belirleyiniz.
- Afet bilincine sahip olmanın afetlerin etkilerini azaltmadaki rolünü göz önünde bulundurarak bir etkinlik hazırlayınız.
- Etkinlikleri afet öncesinde evde, okulda ve çevrede alınacak tedbirler olacak şekilde gruplara dağıtınız.

..... AFETİ	
1. GRUP	Afet öncesi evde alınması gereken tedbirlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.
2. GRUP	Afet öncesi okulda yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.
3. GRUP	Afet öncesi çevrede yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

..... AFETİ	
4. GRUP	Afet öncesi evde alınması gereken tedbirlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.
5. GRUP	Afet öncesi okulda yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.
6. GRUP	Afet öncesi çevrede yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

- Belirlediğiniz etkinlikler için bir plan hazırlayınız ve grup içinde görev dağılımı yapınız.
- Gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra etkinliklerinizi sunum, resim, afiş, poster olarak sınıf ortamı, çevrim içi ortamlar, okul panoları, okul bahçesi veya koridorunda paylaşınız.
- Alınacak tedbirleri belirlerken bilgi kirliliğini önlemek ve güvenilir bilgilere ulaşmak için T.C. İçişleri Bakanlığı, AFAD ve Türk Kızılay genel ağ adresinden faydalanabilirsiniz.
- Yaptığınız etkinlikleri öğretmeniniz ve diğer öğrencilerin değerlendirmesini sağlayınız.
- Yapılan değerlendirmelere göre grubunuzun etkinliklerini geliştiriniz.
- Hazırladığınız etkinlikler bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

Yaşadığınız ilde meydana gelebilecek bir afet belirleyiniz ve aşağıda verilen tabloyu tamamlayınız.

.....AFETİ

Afetin ortaya çıkmasının sebepleri	.....
Afetin oluşmasına etki eden doğa kaynaklı olay/olaylar	.....
Afetin ortaya çıkaracağı etkiler	.....
Afetin etkilerini önlemeye yönelik alınan tedbirler	.....
Afetin etkilerini önlemek için tedbir alan kuruluşlar	.....

"Deprem" etkinliği

Gelecek Derse Hazırlık

Ülkemizin kara sınırı olan komşuları ile ilgili yazılı, görsel ve dijital kaynakları araştırınız.

DÜŞÜNELİM

Görsel 2.39

ÜLKEMİZE KOMŞU DEVLETLER

Metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Vatan topraklarının işgal edilmesi üzerine, düşmanlara karşı Millî Mücadele'yi başlattığımız yıllardı. Genel Kurmay Başkanı İsmet Paşa, cephedeki askerlerin moralini yükseltip millî duygularını güçlendirecek bir ulusal marşın hazırlanmasını istiyordu. Bunun üzerine dönemin Millî Eğitim Bakanlığı milletimizin başlattığı mücadeleyi dile getirecek, bu kutsal savaşta gösterilen kahramanlıkları destanlaştıracak bir marşın yazılması için yarışma düzenledi. Yarışmayı kazanacak kişiye büyük bir para ödülü verileceği ilan edildi. Yarışmaya 724 şiir katıldı. Yapılan değerlendirmede bu şiirlerin milletin düşünce ve hislerini dile getirecek özelliklere sahip olmadığı görüldü. Mehmet Âkif (Görsel 2.39), millî marşın parayla yazılamayacağını belirterek yarışmaya katılmamıştı. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi, Balıkesir Milletvekili Hasan Basri'den Âkif'i marşı yazmaya ikna etmesini rica etti. Mehmet Âkif, para karşılığı olmaksızın marşı yazmayı kabul etti. Vatan şairimiz Mehmet Âkif, Millî Mücadele'nin ümit ve iman duygularını, heyecanını en güzel şekilde yansıtan İstiklâl Marşı'nı 17 Şubat 1921'de Ankara'da yazmıştı. 1 Mart 1921'de TBMM toplantısının ikinci oturumunda Balıkesir Milletvekili Hasan Basri Bey marşın Hamdullah Suphi tarafından okunması için teklif verdi. Teklifin kabul edilmesi üzerine Hamdullah Suphi kürsüye gelerek marşı okumaya başladı..

"Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak."

Marş o kadar beğenildi ki milletvekilleri tarafından ayakta alkışlandı. TBMM'nin 12 Mart 1921 tarihli oturumunda millî şair Mehmet Âkif'in bu şiiri İstiklâl Marşı olarak resmen kabul edildi. İstiklâl Marşı; o günden sonra resmî törenlerde, okullarda ve daha birçok yerde aynı heyecanla okunmaktadır. Ay yıldızlı bayrağımız vatan semalarında dalgalandıkça İstiklâl Marşı'mız da okunmaya devam edecektir.

Mehmet Âkif, İstiklâl Marşı'nın yazıldığı günleri şöyle anlatmaktadır: "O günler, ne samimi ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının ifadesidir. Binbir facia karşısında bunalan milletimizin ıstıraplar içinde kurtuluş dakikalarını beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz. Bunu yazabilmek için o günleri görmek, yaşamak lazım. O şiir benim değil milletimindir. Benim millete karşı en büyük hediyem budur." Ayrıca yeni bir İstiklâl Marşı yazılmasından söz edenlere Âkif "Allah, bir daha bu millete İstiklâl Marşı yazdırmasın!" cevabını vermiştir.

ataturkansiklopedisi.gov.tr

Ulusal bir marş yazımına ihtiyaç duyulmasının nedeni nedir?
İstiklâl Marşı'nı okuduğunuzda neler hissediyorsunuz?
Bu metne en uygun başlık ne olabilir?

KEŞFEDELİM

Görsel 2.40

Örnek olayı okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Mustafa Kemal Atatürk, bayrak konusunda çok duyarlı bir komutan ve devlet adamı idi. İzmir'in kurtuluşu sonrası 10 Eylül 1922'de İzmir'e ulaştığında İzmirlilerin bir sürprizi ile karşılaştı (Görsel 2.40). Karşıyaka'da kendisi için bir ev ve bu eve ulaşması için çiçek buketi gibi görünen bir de otomobil hazırlanmıştı. Karşıyaka'ya yolculuk başlamış, İzmir'in işgali sonrası Kral Konstantin'in (Kıral Konstantin) de konakladığı Beyaz Köşk'e doğru yola çıkılmıştı. Konvoy, Köşk'ün önünde durdu. Mustafa Kemal otomobilden indi. Köşk'ün merdivenlerinden çıktı ve birden durdu. Biraz önce gülücükler dağıtan Mustafa Kemal sert bir tavırla sordu:

– Bu nedir?

Orta yaşlı bir kadın cevap verdi:

– Yunan bayrağı Paşa'm! Bu eve yerleşen Yunan Kralı Konstantin; buraya ilk geldiğinde, bu taşlığa serilen Türk bayrağını çiğneyerek geçmişti.

– Hata etmiş. Ben bu hatayı tekrar edemem. Bayrak milletin şerefidir. Ne olursa olsun, yerlere serilmez ve çiğnenmez. Kaldırınız!

Yunan bayrağı yerden kaldırıldı ve Gazi Paşa Köşk'e girdi. Mustafa Kemal'in bu davranışı dünyanın birçok yerinde baş haber oldu.

Örnek olayın videosu

Yukarıda verilen örnek olayda vurgusu yapılan bağımsızlık sembolü nedir? Söyleyiniz. Mustafa Kemal'in bu konudaki davranışı hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Örnek olaydan hareketle bayrak bir millet için ne ifade etmektedir? Düşüncelerinizi açıklayınız.

ÖĞRENELİM

Ülkemizle kara sınırı olan komşu devletler ile ilgili araştırmanızda ulaştığınız yazılı, görsel veya dijital kaynaklarınızı yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Devletin

Adı: .....

Başkenti: .....

Yönetim Şekli: .....

Devletin

Adı: .....

Başkenti: .....

Yönetim Şekli: .....

Harita 2.7 Türkiye'nin kara sınırı komşuları dilsiz haritası

Ulaştığınız kaynaklardan kara sınırımız olan komşu devletler ile ilgili verilen bilgi kartlarını doldurunuz.

Devletin

Adı: .....

Başkenti: .....

Yönetim Şekli: .....

Devletin

Adı: .....

.....

Başkenti: .....

.....

Yönetim Şekli: .....

.....

.....

Devletin

Adı: .....

Başkenti: .....

Yönetim Şekli: .....

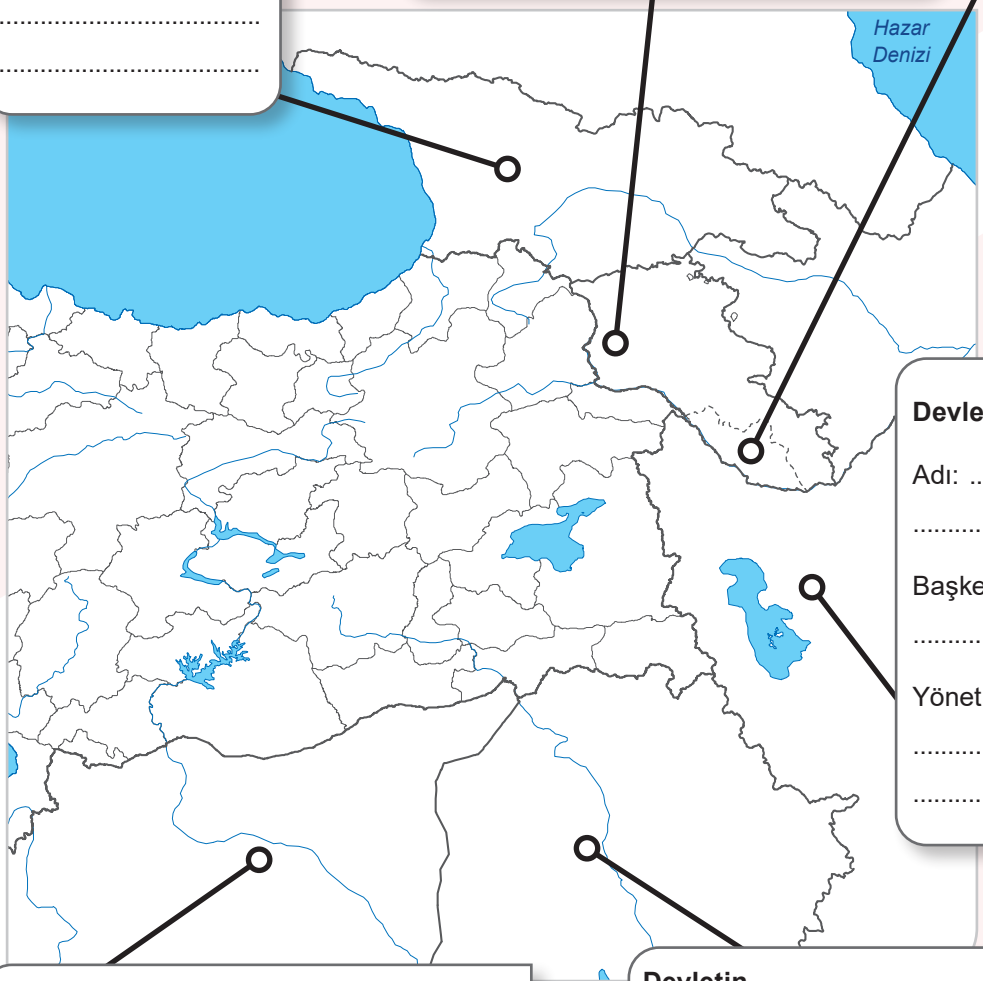

Devletin

Adı: .....

.....

Başkenti: .....

.....

Yönetim Şekli: .....

.....

.....

Devletin

Adı: .....

Başkenti: .....

Yönetim Şekli: .....

Devletin

Adı: .....

Başkenti: .....

Yönetim Şekli: .....

Ulaştığınız kaynaklardan kara sınırımız olan komşu devletlerin bağımsızlık sembolleri ile ilgili verilen bilgi kartlarını doldurunuz. Bilgi kartlarındaki "Devletin Bayrağı" bölümlerine ilgili bayrak numarasını yazınız.

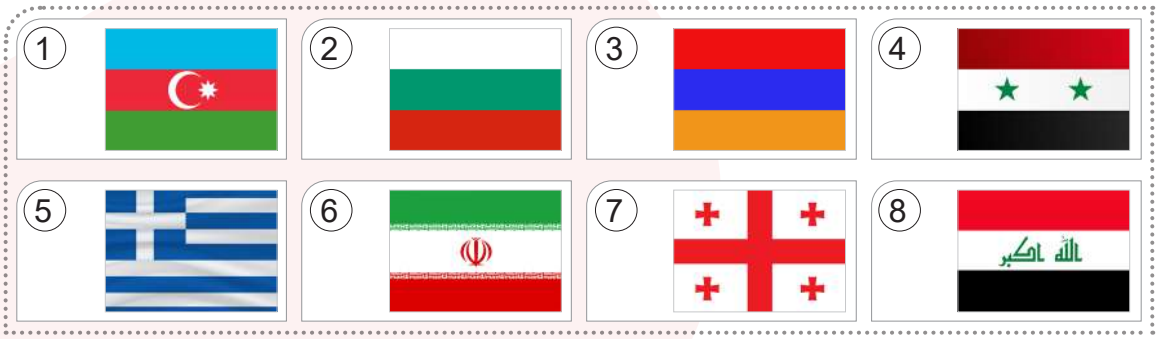

Görsel 2.41

Devletin
Bayrağı: ◯
Para Birimi: .....
Resmî Dili: .....

Devletin
Bayrağı: ◯
Para Birimi: .....
Resmî Dili: .....

Harita 2.8 kara sınırı komşuları dilsiz haritası

Lira

Avro

Riyal

Dinar

Dram

Lari

Leva

Manat

Görsel 2.42

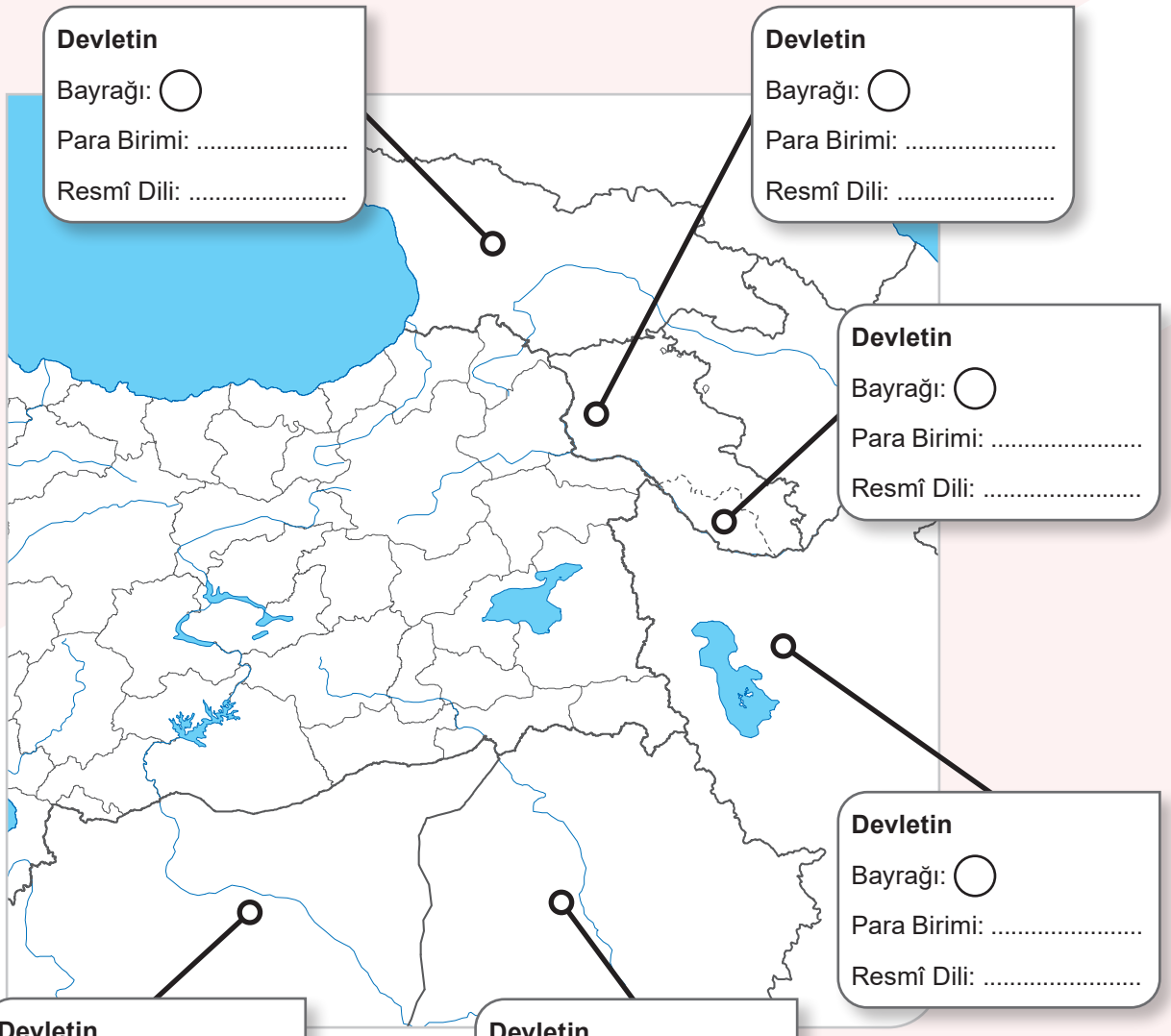

Devletin
Bayrağı: ◯
Para Birimi: .....
Resmî Dili: .....

Devletin
Bayrağı: ◯
Para Birimi: .....
Resmî Dili: .....

Devletin
Bayrağı: ◯
Para Birimi: .....
Resmî Dili: .....

Devletin
Bayrağı: ◯
Para Birimi: .....
Resmî Dili: .....

Devletin
Bayrağı: ◯
Para Birimi: .....
Resmî Dili: .....

Devletin
Bayrağı: ◯
Para Birimi: .....
Resmî Dili: .....

Ülkemize kara sınırı olan komşu devletler ile ilgili edindiğiniz bilgileri aşağıda verilen dijital kaynaklar ile karşılaştırarak edindiğiniz bilgilerin doğruluğunu kontrol ediniz. Bu süreçte öğretmeninizden yardım alabilirsiniz.

Komşu devletler hakkındaki kaynak 1

Komşu devletler hakkındaki kaynak 2

Ulaştığınız kaynaklardaki bilgiler ile yukarıda ilgi çekici ya da farklı bulduğunuz bilgileri tabloya yazınız.

Nahçıvan – Azerbaycan

.....

.....

.....

.....

Bulgaristan

.....

.....

.....

.....

Ermenistan

.....

.....

.....

.....

Gürcistan

.....

.....

.....

.....

Irak

.....

.....

.....

.....

İran

.....

.....

.....

.....

Suriye

.....

.....

.....

.....

Yunanistan

.....

.....

.....

.....

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı: Kara Sınırı Komşularımızı Tanıtıyorum

Amacı: Ülkemize komşu devletlerle ilgili kaynaklardan bilgi toplama, bilgileri kaydetme ve sunma

Beceri: Bilgi toplama

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeniniz rehberliğinde sekiz grup oluşturunuz.
- Gruplarınıza ülkemizin kara sınırı olan komşu devletlerden birini tanıtma görevini veriniz.
- İlk olarak grubunuzla örnekte olduğu gibi tanıtım afişi hazırlayınız. Afişinizde tanıtılan devletin başkenti, bayrağı, dili, para birimi ve ülkemize göre konumuna yer verip görsellerle afişinizi destekleyiniz.
- Hazırladığınız tanıtım afişlerini ülkelerin millî marşlarını da kullanarak sununuz.
- Hazırladığınız tanıtım afişleri bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Görsel 2.43

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

Haritayı inceleyiniz ve ülkemize kara sınırı olan komşu devletler ile ilgili soruları cevaplayınız.

Harita 2.9

Batıda kara sınırımız olan komşu devlet hangisidir?

.....

Doğuda kara sınırımız olan komşu devletler hangileridir?

.....

Güneyde kara sınırımız olan komşu devletler hangileridir?

.....

Kuzey batıda kara sınırımız olan komşu devlet hangisidir?

.....

Kuzey doğuda kara sınırımız olan komşu devlet hangisidir?

.....

Hem kara hem de denizden sınır komşularımız olan devletler hangileridir?

.....

Karadeniz'e kıyısı olan komşu devletler hangileridir?

.....

Ülkemizin sınırlarını ve sınır komşularını tanımak neden önemlidir? Açıklayınız.

.....

2 En çok merak ettiğiniz veya gitmek istediğiniz kara sınırımız olan komşu ülke hakkında araştırma yapınız. Araştırmanızdan hareketle aşağıdaki tabloyu doldurunuz. Araştırdığınız ülkenin ilginizi çeken yönlerini ve önemli özelliklerini görseller kullanarak tanıtınız.

Araştırmamda Kullandığım Kaynaklar

Yazılı Kaynaklar	Görsel Kaynaklar	Dijital Kaynaklar
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Devletin	
Adı	.....
Başkenti	.....
Yönetim Şekli	.....
Nüfusu	.....
İklimi	.....
Dini	.....
Dili	.....
Kültürel Özellikleri	.....

"Kara Sınırı Komşularımız" etkinliği

Aşağıdaki tabloda değerler numaralandırılarak verilmiştir. Verilen soruları tablodaki değer numaralarını kullanarak ilgili alana cevaplayınız (Bir numarayı birden fazla cevap alanında kullanabilirsiniz.).

1 Çalışkanlık	2 Duyarlılık	3 Sorumluluk
4 Vatanseverlik	5 Yardımseverlik	6 Saygı
7 Dayanışma	8 İyilikseverlik	9 Adalet

- "T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve TEMA iş birliği ile “Su Kardeşliği” projesi hazırlanmıştır. Bu proje kapsamında çocuklara yönelik su varlığının yaşam için önemi, su kirliliği, su tasarrufu, suyun sürdürülebilirliği ve su ayak izi konularında hazırlanan eğitim etkinlikleri gerçekleştirilmektedir."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Doğal ve beşerî çevre unsurlarımız, gelecek nesillere bırakacağımız önemli miraslardır. Bu sebeple ülkemizde doğal ve beşerî çevrenin korunması ve sürdürülebilir çevre bilincinin oluşturulması için projeler geliştirilmektedir. Bu projeler yetkili birimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanıp uygulanmaktadır."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Ahmet, mahallesinde yer alan tarihî çeşmeyi çok sevmektedir. Bu çeşmeden ne zaman su içse çeşmenin yapımına katkısı olan insanlar aklına gelmektedir. Ahmet, eşsiz güzelliğe sahip bu çeşmenin kültürel bir miras olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden tarihî çeşmeyi korumaya yönelik düzenlenen bütün faaliyetlere katılmaya çalışmaktadır."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

EVİMİZ DÜNYA

İLİMİZİN GÖRECELİ KONUMU

Göreceli konumu belirlerken kullanılan bilgilerdir.

Komşu iller

Yaşadığımız ilin göreceli konum özellikleridir.

ÜLKEMİZE KOMŞU DEVLETLER

Ülkemize kara sınırı olan devletlerdir.

Azerbaycan,

Ülkelerin bağımsızlık sembolleridir.

Bayrak,

İLİMİZDE YAŞANABİLECEK AFETLER VE ETKİLERİ

Meydana gelebilecek afetlerdir.

Afetlerin etkilerine karşı tedbir alan kurum ve kuruluşlardır.

Afad

Afetlerin etkilerine karşı bireysel olarak alabileceğimiz tedbirleridir.

DOĞAL VE BEŞERÎ ÇEVREMİZDEKİ DEĞİŞİM

Yaşadığımız ildeki doğal ve beşerî çevreyi oluşturan unsurlardır.

Değişimin sebepleridir.

Değişimin sonuçlarıdır.

1. Türkiye mülki idare bölümleri haritası üzerinde ülkemiz illerinin göreceli konum özellikleri ile ilgili verilen bilgiler doğrultusunda soruları ilgili alana cevaplayınız.

Harita 2.10 Türkiye Mülkî İdare Bölümleri Haritası

a. Asya ve Avrupa kıtalarında toprağı bulunan illeri yazınız.

.....

b. İki farklı ülke ile sınırı olan illerimizi yazınız.

.....

c. Ülkemizin en büyük gölüne kıyısı olan illerimizi yazınız.

.....

ç. Komşu ülkelerle sınırı olan illerimizi yazınız.

.....

d. Sivas iline komşu olan illerimizi yazınız.

.....

2. Çanakkale'de yaşayan bir kişi, yaşadığı ilin göreceli konum özelliklerini belirlerken aşağıdakilerden hangisine haritadan ulaşamaz?

A) Üç farklı ile komşudur.
B) İki farklı denize kıyısı vardır.
C) Anadolu'nun doğusunda yer alır.
D) Asya ve Avrupa kıtalarında toprakları bulunmaktadır.

3. Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Merhaba arkadaşlar, eskiden ilimiz bu kadar kalabalık ve büyük değildi. Bundan yıllar önce ilimizde çay üretilmeye başlandı. Daha önce ekip biçemediğimiz yamaçlar çay tarlalarına dönüştü ve çayın işlenmesi için büyük fabrikalar kuruldu. Fabrikaların enerji ihtiyacını karşılamak için akarsularımıza barajlar yapıldı. Çay tarımında ve fabrikalarında iş gücüne ihtiyaç duyuldu ve bu sebeple ilimize başka illerden göç edenler oldu. İlimizin nüfusu, ilimizdeki konut sayısı hızla arttı ve yerleşim alanı genişledi. Artan ihtiyaçları karşılamak için okullar, hastaneler ve alışveriş merkezleri yapıldı.

Görsel 2.44
Sadi Öğretmen

a. Sadi Öğretmen'in yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrenin değişimine neden olan unsurlar nelerdir?

.....

.....

.....

b. Sadi Öğretmen'in yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrenin değişiminden etkilenen unsurlar nelerdir?

.....

.....

.....

c. Sadi Öğretmen'in yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimin etkileri nelerdir?

.....

.....

.....

4. Aşağıdakilerden hangisi Sadi Öğretmen'in yaşadığı ildeki doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimin sonuçlarından biridir?

A) İşsiz insan sayısı artmıştır.

B) Artan nüfus il geneline dengeli dağılmıştır.

C) İlin yüz ölçümünde genişleme yaşanmıştır.

D) Şehrin sosyal yapısı değişime uğramıştır.

5. Aşağıda doğa kaynaklı afetlerden bazılarına ilişkin görseller ve bilgiler verilmiştir. Öncelikle görselin ve verilen bilgilerin hangi afete ait olduğunu ilgili alana yazınız. Afetle ilgili verilen bilgilerin afet öncesi, sırası ve sonrası alınacak tedbirlerden hangilerine ait olduğunu "✔" ile işaretleyiniz.

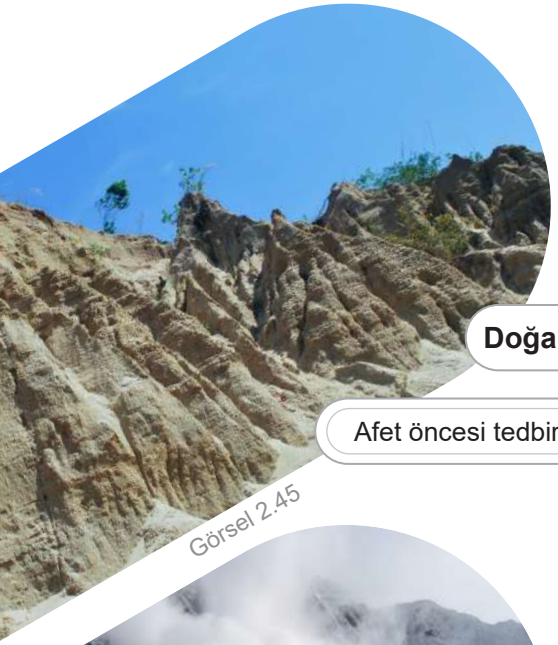

Görsel 2.45

Bitki örtüsü cılız ve kurak yerler ile özellikle eğimli arazileri ağaçlandırmak bu afetin oluşumunu engellemek için önemlidir (Görsel 2.45). Bitki ve ağaçlar, kökleri sayesinde toprağın suyla taşınmasını engellemektedir. Böylece afetin şiddeti azalmakta veya afetin önüne geçilebilmektedir. Ayrıca afet farkındalık eğitimlerine katılmak ve çevremizdekileri bu konuda bilinçlendirmek afetin etkisinin azalmasına katkıda bulunacaktır.

Doğa kaynaklı afetin adı: .....

Afet öncesi tedbirler ◯ Afet sırasında tedbirler ◯ Afet sonrası tedbirler ◯

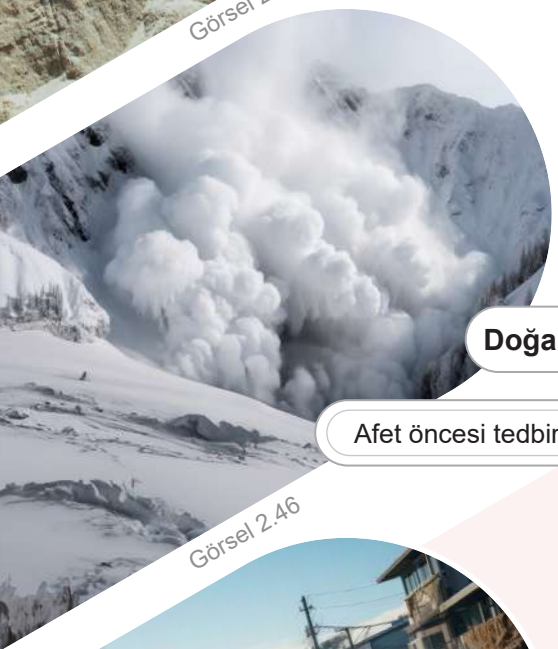

Görsel 2.46

Kar yağışlı yamaçlardaki bitki örtüsünü koruyup buraları ağaçlandırmak bu afetin etkisini azaltabileceği gibi meydana gelmesini de engelleyebilmektedir (Görsel 2.46). Ayrıca afet riski taşıyan bölgeler, yerleşim yeri olarak seçilmemelidir. Bunun yanı sıra kar yağışının yoğun olduğu yerlerde hava ve yol durumu raporları takip edilmelidir. Afetten etkilenen kişiler, afet sonrasında doğrudan yüksek sıcaklıkta bir ortama girmemelidir.

Doğa kaynaklı afetin adı: .....

Afet öncesi tedbirler ◯ Afet sırasında tedbirler ◯ Afet sonrası tedbirler ◯

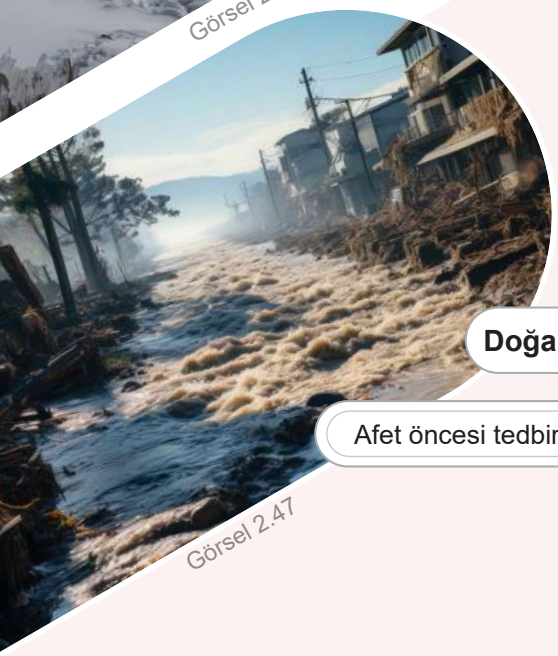

Görsel 2.47

Dere ve akarsu yataklarında yapılaşmayı önlemek, bu afetin etkisini azaltabileceği gibi meydana gelmesini de engelleyebilmektedir (Görsel 2.47). Afet ortaya çıktığında olabildiğince yüksek yerlere çıkmaya gayret etmek önemlidir. Mümkünse afet bölgesi hemen terk edilerek güvenli bölgelere gidilmeli ancak asla sudan karşıya geçilmemelidir. Afete neden olan suların temas ettiği yiyecekler yenmemeli ve bu sulara temas eden eşyalar çok iyi yıkanmalıdır.

Doğa kaynaklı afetin adı: .....

Afet öncesi tedbirler ◯ Afet sırasında tedbirler ◯ Afet sonrası tedbirler ◯

6. Samet ve Sena 5. sınıf öğrencisidir. Sosyal Bilgiler öğretmeni, Samet ve Sena'ya bir araştırma ödevi verir. Bu ödevi birlikte hazırlamak için bir araya gelen Samet ve Sena arasında geçen diyalog aşağıda verilmiştir. Diyaloğu okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Samet: Merhaba Sena. Öğretmenimizin verdiği ödevle ilgili plan yapmamız gerekiyor.

Sena: Merhaba Samet. İstersen kütüphaneye gidip planımızı orada yapabiliriz.

(Birlikte kütüphaneye giderler ve grup çalışma odasında çalışmaya başlarlar.)

Samet: Ülkemize kara sınırı olan komşu devletlerin hangileri olduğunu ve bu devletlerin ülkemize göre konumlarını, başkentlerini, bağımsızlık sembollerini ve bunlarla ilgili görselleri araştırmamız gerekiyor. Nereden başlayacağız bilmiyorum.

Sena: Öncelikle bilgi toplayacağımız kaynakları belirlememiz gerekiyor. Kitap, dergi ve görsel kaynaklar bulmalıyız. Sonra da bulduğumuz kaynaklardan istenen bilgileri araştırabiliriz.

Samet: Haklısın. Bilgileri karşılaştırıp doğruluğundan emin olmak için olabildiğince çok kaynak bulmalıyız.

(Samet ve Sena konularıyla ilgili kaynakları kütüphaneden bulur ve çalışma odasına dönerler.)

Sena: Gerekli olan bilgilerin birçoğunu bulduk. Şimdi kaynakları karşılaştıralım.

(Samet ve Sena kaynakları karşılaştırarak bilgilerin güvenirliğini sağlarlar.)

Samet: Şimdi bu bilgileri not edelim. Daha sonra eksik kısımlar için genel ağdan faydalanalım.

Sena: Tamam Samet. Batı ve güney sınır komşularımız olan devletleri ben not ediyorum. Doğu sınır komşularımız olan devletleri de sen not edebilir misin?

Samet: Tabii ki. Haydi, başlayalım!

(Samet ve Sena buldukları bilgileri defterlerine not ederler. Eksik kalan kısımları da genel ağdan bularak tamamlarlar. Ödevlerinin sonuna kaynakçalarını da yazarlar.)

a. Samet ve Sena ödevleriyle ilgili bilgi toplarken sırasıyla neler yapmışlardır?

.....

.....

b. Sena'nın bilgilerini not ettiği güney kara sınır komşularımız hangileridir?

.....

.....

c. Samet'in bilgilerini not ettiği kara sınır komşularımız hangileridir?

.....

.....

ç. Samet ve Sena, bilgilerin güvenirliğini sağlamak için ne yapmıştır?

.....

.....

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

3. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

3 ORTAK MİRASIMIZ

KONULAR

- ORTAK KÜLTÜREL MİRASIMIZ
- ANADOLU'NUN İLK YERLEŞİM YERLERİNDE YAŞAM
- MEZOPOTAMYA VE ANADOLU MEDENİYETLERİNİN ORTAK KÜLTÜREL MİRASA KATKILARI

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Yaşadığınız ildeki ortak kültürel miras ögelerinin önemi ve tanıtımı ile ilgili bir ürün hazırlayabileceksiniz.
- Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerindeki sosyal hayatı dönemin koşullarına göre değerlendirebileceksiniz.
- Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin ortak mirasa katkılarını karşılaştırabileceksiniz.

Bu öğrenme alanında öğreneceğiniz anahtar kavramlar

- Avcı
- Toplayıcı
- Toplum
- Medeniyet
- Milat
- Ortak miras
- UNESCO
- Yerleşik hayat

DÜŞÜNELİM

Görsel 3.1

ORTAK KÜLTÜREL MİRASIMIZ

Örnek Olay

Kaya ailesi yemek sonrası sohbet ediyordu. Herkes gün içinde neler yaptığını anlatıyordu. Sıra Alp'a gelince "Bugün sosyal bilgiler dersinde öğretmenimiz ortak miras ögelerinden bahsetti. Ortak miras yönünden ülkemizin ne kadar zengin olduğunu öğrendik." dedi. Bunun üzerine anne "Biraz bekleyin, size bir sürprizim var." diyerek diğer odaya gitti ve kısa süre sonra elinde bir madalya ile döndü. Anne "Çocuklar, elimde gördüğünüz dedemin istiklal madalyası (Görsel 3.1). Bu madalya ailemizin ortak mirasıdır. Bu madalyayı dedeme Millî Mücadele'ye katıldığı için vermişler. Madalya bana babamdan kaldı. Ben de ona gözüm gibi bakıyorum ve onu size ailemizin en kıymetli hazinesi olarak miras bırakacağım."

Anne, istiklal madalyasını neden ailenin ortak mirası olarak görmektedir? Söyleyiniz.

İstiklal madalyasının ailenin en kıymetli hazinesi olarak nitelendirilmesinin sebepleri neler olabilir? Açıklayınız.

Sizin de aile büyüklerinizden miras kalan veya uzun zamandır sakladığınız eşyalar var mı? Bu eşyalar sizin için ne ifade ediyor? Söyleyiniz.

Aile büyüklerimizin miras bıraktığı, bizim ve ailemiz için değerli eşyalar olduğu gibi toplumların geçmişten miras aldığı ve geleceğe miras bırakmak istediği eserler vardır. Bu eserler, toplumlar için ortak miras özelliği taşır. Sizce ortak miras olarak tanımlanan bu eserler neler olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

KEŞFEDELİM

Tarihî varlıklar, geçmiş uygarlıklardan günümüze kadar ulaşan; din, bilim, düşünce, sanat, edebiyat, mimari gibi alanlarda ortaya konmuştur. Tarihî varlıklar, doğal varlıkların aksine insanlar tarafından yapılmıştır. Tarihî varlıklar; tarihî mekânlar, tarihî eserler ve tarihî nesneler olarak gruplandırılır. Tarihî mekân, eser ve nesneler genellikle bir arada bulunsa da özellikleri bakımından birbirinden ayırt edilebilir.

Bilgi Kutusu 1

Geçmişte yaşamış insanlara ait kalıntıların ve izlerin bulunduğu alanları tarihî mekân olarak adlandırabiliriz. Bu alanlar çoğunlukla eski yerleşim yerleridir. İbadet merkezleri, savaş alanları gibi yerler tarihî mekânlar arasında yer alır. Örneğin İstanbulda bulunan Tarihî Yarımada önemli tarihî mekânlardandır.

Görsel 3.2

Bilgi Kutusu 2

Geçmiş zamanlarda askerlik, eğitim, konaklama, ulaşım gibi amaçlar ve ekonomik nedenlerle inşa edilen yapılar ise tarihî eser olarak kabul edilir. Örneğin Topkapı Sarayı, Tarihî Yarımada'da bulunan önemli tarihî eserlerden biridir.

Görsel 3.3

Bilgi Kutusu 3

Geçmişten günümüze kalan eşya, silah, takı, heykel ve resimler tarihî nesneleri oluşturur. Tarihî nesneler, genellikle küçük boyutlu olup bir yerden başka bir yere taşınabilir. Tarihî nesneler çoğunlukla müzelerde sergilenir. Örneğin Topkapı Sarayı'nda sergilenen Kaşıkçı Elması tarihî nesnelerdendir.

Görsel 3.4

Arkadaşlarınızla küçük bir yarışma yapınız. Bunun için aşağıdaki soruları cevaplayınız. Kimin daha çok cevap yazdığını karşılaştırınız.

İlimizdeki İsmini Bildiğim Tarihî Mekanlar	İlimizdeki Gezdiğim Tarihî Mekanlar	İlimizdeki Tarihî Eserler	İlimizde Sergilenen Tarihî Nesneler
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

ÖĞRENELİM

Görsel 3.5

UNESCO [Yunesko (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)], dünya genelinde farklı kültürlere ait birçok kültürel miras ögesi belirleyerek bu ögeleri insanlığın ortak mirası görmekte ve bunların korunması için çalışmalar yürütmektedir (Görsel 3.5). Korunması gereken kültürel miras ögelerini hazırladığı ve belirli aralıklarla güncellediği Dünya Mirası Listesi'nde yayımlamaktadır. Türkiye, UNESCO'ya 4 Kasım 1946'da katılmıştır.

UNESCO, kültürel mirası somut ve somut olmayan olarak sınıflandırmıştır. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde güncel olarak 972 somut ve 730 somut olmayan öge bulunmaktadır. Listelerde yer alan ögelerin önümüzdeki yıllarda artması beklenmektedir.

Bilgi Kutusu

UNESCO Ortak Miras Listesi'ne alınma kriterleri

- İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir öge olmalıdır.
- Yaşayan ya da ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik tanıklık üstlenmelidir.
- Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık ya da teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama alanlarındaki gelişmeler ile ilgili insani değerler arasında önemli bir alışverişi sergilemelidir.
- Evrensel öneme sahip olaylar veya yaşayan gelenekler, fikirler, inançlar, sanatsal ve edebî eserler ile doğrudan veya somut bir biçimde ilgili olmalıdır.
- Herhangi bir özelliğiyle dikkat çeken, kitleleri etkileme gücü olan, farklı bir doğal güzelliğe ve estetik öneme sahip alanları içermelidir.

kvmgm.ktb.gov.tr

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan somut ve somut olmayan kültürel miras ögelerini inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Görsel 3.6

Bosna Hersek Tarihî Mostar Şehri Eski Köprü Alanı, Mostar şehrinin sembolik gücü ve birçok kültürel değerin bir arada yaşamasının sembolü olarak görülmektedir. Mostar Köprüsü, yaşanan felaketlerin ve bunlar karşısında insan dayanışmasının barışçıl ve güçlü birlikteliğinin izlerini taşımaktadır (Görsel 3.6).

Görsel 3.7

Azerbaycan'daki **pehlevanlık kültürü,** güreş gibi oyun ve sporlar ile bireysel performansları içerir (Görsel 3.7). Pehlevanlar, özel aletler kullanır. Hakemler tarafından denetlenen müsabakalar, müzik veya hızlı çalan davullar eşliğinde yapılır. Popüler kültür, halk etkinlikleri ve açık hava kutlamalarının ayrılmaz bir parçası olan pehlevanlık, Azerbaycan'daki topluluklara güçlü bir kimlik duygusu sağlar. Pehlevanlar, uzun yıllar boyunca kararlılığın sembolü olmuş, sosyal uyumu teşvik etmiş ve yerel topluluklara ortak kimlik duygusu sağlamıştır.

Görsel 3.8

Ceviche (sevice), limonla marine edilmiş bir Peru yemeğidir. Acı biber ve tuzla tatlandırılmış, yerel olarak yetiştirilen ürünlerle harmanlanmış, çiğ balıkla hazırlanan geleneksel bir yemektir (Görsel 3.8). Günlük olarak tüketilen bu yemek, şölenlerde de tercih edilmektedir. Bu yemeğin hazırlanması ve tüketimi, balık avından malzemelerin yetiştirilmesine ve yemeğin hazırlanmasına kadar her aşamada belli uygulamalar ve bilgiler gerektirir. Tarifler, bölgeler arasında farklılık gösterdiği için aynı zamanda bölgesel kültürel kimliği de güçlendirir.

? **Örneklerde verilen kültürel miras ögeleri UNESCO tarafından neden Dünya Mirası Listesi'ne alınmış olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.**

İncelediğiniz ögelere benzer bildiğiniz Türk kültür ögeleri hangileridir? Örnekler yazınız.

.....

.....

.....

.....

UNESCO'nun Somut Kültürel Miras Listesi ve Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde Türkiye'den birçok kültürel öge bulunmaktadır. UNESCO, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının da girişimleriyle ülkemizden 21 somut, 30 somut olmayan ögeyi belirleyip bu kültürel miras ögelerini koruma altına almıştır. Önümüzdeki yıllarda bu sayının artması beklenmektedir. Ülkemizin somut ve somut olmayan kültürel miras ögelerine ait yazılı, görsel ve dijital kaynakları inceleyerek soruları cevaplayınız.

Görsel 3.9

Adıyaman ili Kahta ilçesi sınırları içinde bulunan, yüksekliği 10 m'yi bulan büyüleyici heykelleri, metrelerce uzunluktaki kitabeleriyle Kommagene Krallığı'nın kutsal alanı olarak nitelendirilen **Nemrut Dağı**'nda görkemli bir anıt mezar ve mezar odasının üzerinde kırma taşlardan oluşan bir tümülüs vardır (Görsel 3.9). Eşi benzerine rastlanmayan devasa heykellerin yapımında son derece gelişmiş bir teknoloji kullanılmıştır. Kullanılan taş bloklardan bazılarının ağırlığı 9 tona ulaşmaktadır.

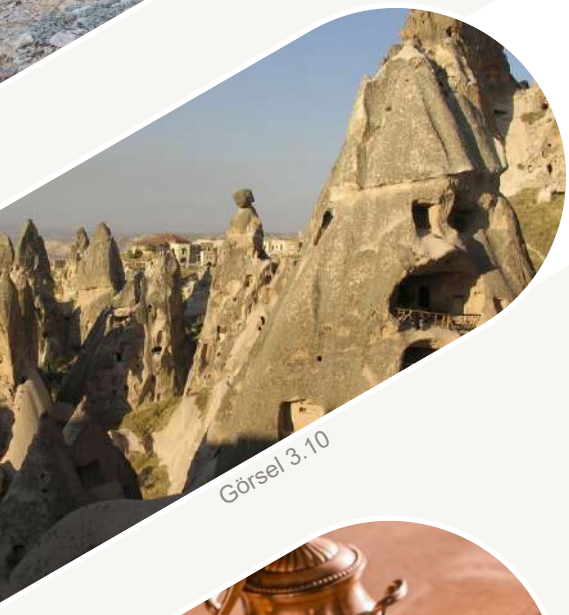

Görsel 3.10

Göreme Millî Parkı ve Kapadokya'nın Kayalık Alanları; Peri bacaları Nevşehir (Görsel 3.10), Ürgüp ve Avanos şehirleri; Karain, Karlık, Yeşilöz ve Soğanlı yer altı şehirleri ile Kaymaklı ve Derinkuyu arasındaki bölgeyi kapsamaktadır. Tamamen erozyonla yontulmuş muhteşem bir manzaraya sahip olan Göreme Vadisi ve çevresinde Bizans sanatının örneklerini taşıyan, kayaya oyulmuş kutsal alanlar bulunmaktadır.

Görsel 3.11

Kimliğin, misafirperverliğin ve sosyal etkileşimin sembolü olan çay kültürü (Görsel 3.11), Azerbaycan ve Türkiye'de önemli bir kültürel faaliyettir. Birkaç çeşit çay demleme tekniği bulunmaktadır. İki ülkede de siyah çay hasat edilir ve tüketilir. Cam, porselen, gümüş gibi malzemelerden yapılmış; armut biçimli fincanlarda, taze demlenmiş ve sıcak olarak servis edilir. Çayın yanında genellikle tatlı, şeker, limon dilimi, reçel ve kuru meyve ikram edilir. Çay kültürü, toplumun her kesimi için günlük yaşamın önemli bir parçasıdır ve güçlü bir kültürel kimlik duygusu sağlar.

Denizli sınırlarındaki Çaldağı'nın eteklerinden gelen ve yoğun kalsiyum içeren suların oluşturduğu görkemli beyaz kayaç yapısıyla dikkat çeken **Pamukkale Travertenleri**; görsel zenginliğin yanı sıra kalp rahatsızlıkları, romatizma, sindirim, solunum, dolaşım ve deri rahatsızlıklarına iyi gelmektedir (Görsel 3.12). Ayrıca aynı bölgede yer alan Hierapolis (Hiyerapolis) arkeolojik kenti, Antik Çağlar'dan bugüne kadar ulaşan en çarpıcı merkezlerden biridir. Eski kaynaklara göre metal ve taş işlemeciliği, dokuma kumaşları ile ünlü olan kent, Büyük Konstantin (Konstantin) Dönemin'de Frigya (Firigya) bölgesinin başkentliğini yapmıştır.

Görsel 3.12

Türkiye'nin en büyük doğal mağaralarından **Karain Mağarası**; yalnızca Anadolu değil, tüm dünya tarihi açısından önemli bir arkeolojik alandır (Görsel 3.13). Günümüzden tam 500 bin yıl önce yaşamış; avcı ve toplayıcı yaşam sürdüren ve basit el aletleri üretimi gerçekleştiren insanın ilk atalarına ait izler, burada keşfedilmiştir. Tarihî önemi yanında oluşumları yüz binlerce yıl alan sarkıt ve dikitleriyle de dikkat çeken mağarada; günümüzde Anadolu'da görülmeyen gergedan, fil, su aygırı gibi hayvan kalıntıları keşfedilmiştir. Bu yönüyle insanlık tarihinin yanı sıra Anadolu'nun doğal tarihini de aydınlatır.

Görsel 3.13

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan ülkemize ait kültürel ögelerimiz

Ülkemizden örnekleri verilen somut ve somut olmayan kültürel miras ögelerinin özellikleri nelerdir? Örneklerdeki kültürel ögeler UNESCO tarafından neden seçilmiş olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Bilgi Kutusu

Ortak kültürel miras ögelerini korumak, yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak tüm insanların sorumluluğudur. Bu amaçla UNESCO, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'yi 1972'de yayımlamıştır. Türkiye, sözleşmeyi 16 Mart 1983'te imzalamıştır.

Kaynaklardan yararlanarak ortak kültürel miras ögelerinin önemine dair düşüncelerinizi büyük grup tartışması ile sözlü olarak ifade ediniz.

UNESCO, Dünya Mirası Listesi'nde yer alan ögelerin bakım ve onarımı için bir bütçe oluşturup bu ögeleri takibe almaktadır. Ülkemizdeki kültürel miras ögelerinin korunmasında ise T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü sorumludur. Bunların yanı sıra valilikler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları da bu konuda bazı görev ve sorumluluklara sahiptir. Dünyanın farklı yerleri ile ülkemizde bulunan kültürel miras ögelerinin korunması, bakım ve onarımının yapılması için yürütülen çalışmalardan bazıları şunlardır:

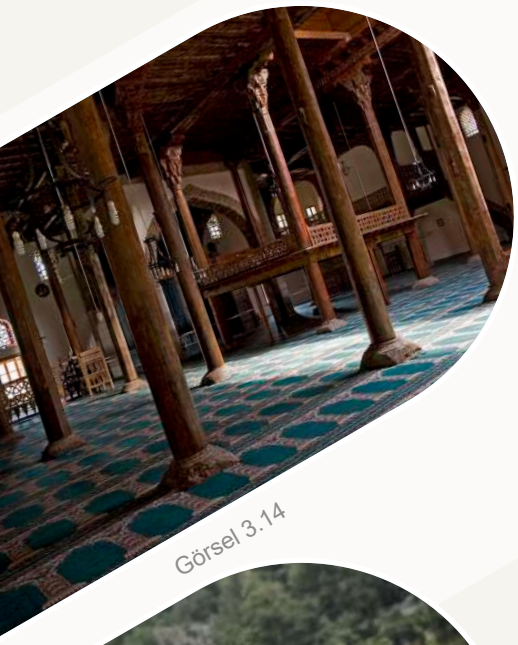

Görsel 3.14

UNESCO listesine eklenen ahşap direkli camilere bilimsel koruma

"... Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü 'UNESCO tarihinde ilk defa bir seri adaylık olarak Osmanlı ve Selçuklu eseri, ahşap direkli camilerimiz listeye girdi (Görsel 3.14). Bu dosya bizim için oldukça özeldi. Beş camimiz, birbirine yakın dönem özellikleri gösteren benzer sistemlerle yapılmış.' dedi. Ahşap direkli ve kirişli camilerin korunmasıyla ilgili 'Ahşap olduğu için öncelikle nem ve böceklenme en büyük sorunlardan biri. Bilim komisyonumuzun tavsiye kararları neticesinde ne zaman, hangi adımların atılacağı planlanıyor ve bu plan dâhilinde hareket ediliyor.' ifadelerini kullandı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 3.15

"... **Kuş dili** olarak da bilinen ve UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınan ıslık dilinin korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması için sürdürülen çalışmalar ile ölü diller arasına girmesi önlendi (Görsel 3.15). Halk Eğitimi Merkezi tarafından açılan kurslarla yediden yetmişe bu dili öğrenenlerin sayısı arttı. Çeşitli etkinliklerle dilin tanıtımı yapıldı ve bu sayede Türkiye'nin dünya genelinde tanınırlığına katkıda bulundu..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 3.16

"... Türkiye Selçuklu Devleti zamanında gözlemevi olarak kurulan, günümüzde cami olarak hizmet veren sekiz yüz yıllık **Kırşehir Cacabey Medresesi**'nde kapsamlı bir restorasyon çalışması başlatıldı (Görsel 3.16). Yapıdaki yıpranmalar ve bozulmalar nedeniyle restorasyon kararı alındığını ifade eden Kırşehir Valiliğince 'Çalışma neticelendiğinde bu eserin gelecek nesillere daha sağlıklı bir şekilde aktarılmasının da yolu açılacak.' açıklaması yapıldı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

"... Paris'te çıkan yangında büyük hasar gören **Notre Dame Katedrali** (Nötür Dem Katedrali), 2010'da oluşturulan üç boyutlu dijital kopyası sayesinde bire bir restore edilebilecek (Görsel 3.17). UNESCO; Dünya Mirası Listesi'nde yer alan, yangında büyük hasar gören, tarihî yapı Notre Dame Katedrali'nin onarılması için destek vereceğini açıkladı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

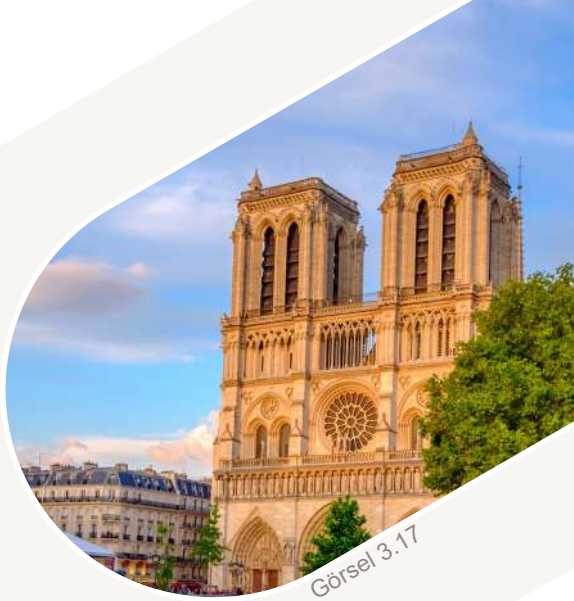

Görsel 3.17

UNESCO kültürel mirası koruma konusunda nasıl bir rol üstlenmiştir? Söyleyiniz.

Kültürel ögelerin UNESCO tarafından koruma altına alınması neden önemlidir? Açıklayınız.

Somut ve somut olmayan kültürel ögelerin korunmasında ve yaşatılmasında bizlere düşen görev ve sorumluluklar neler olabilir? Yapabileceklerinizi ve düşüncelerinizi yazınız.

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı: UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde Olmasını İstediğim Kültürel Ögeler

Amacı: Çevrenizdeki kültürel miras ögelerini fark etme ve bu ögelerin korunmasına yönelik fikirler üretmenizi sağlama

Beceri: Kanıta dayalı sorgulama ve araştırma

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Yaşadığınız ilde bulunan ve ortak kültürel miras kapsamında değerlendirilebilecek somut ve somut olmayan kültürel ögelerden UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmesini istediğiniz ögeleri gerekçeleriyle yazınız.
- Belirlediğiniz somut ve somut olmayan kültürel miras ögelerinin önemine ilişkin afiş, poster veya broşür hazırlayınız.
- Hazırladığınız ürünleri sınıf panosunda sergileyiniz.
- Hazırladığınız ürünler bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Yaşadığım ilde yer alan kültürel miras ögesi	Seçtiğim ögenin UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmasını isterim çünkü…
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki örnekleri uygun kavramla ilişkilendiriniz ve boşluğa "✔" işareti koyunuz.

	Tarihî Mekân	Tarihî Eser	Tarihî Nesne
Efes Antik Kenti			
Pazırık Halısı			
Süleymaniye Camii			
Çanakkale Şehitliği			
İshak Paşa Sarayı			
Selçuklu Parası			
Çatalhöyük yerleşim yeri			
Sümela Manastırı			

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Yaşadığınız ilde belirlediğiniz kültürel miras alanını kimler ziyaret etmektedir?

.....

.....

Ziyaretçiler, kültürel miras alanlarında nasıl davranmalı ve hangi davranışlardan kaçınmalıdır?

.....

.....

Sizce ortak kültürel miras ögelerini korumak için ne gibi kurallar olmalıdır?

.....

.....

.....

Yaşadığınız ilde bir kültürel miras ögesinin tehlikede olduğunu fark ettiniz. Herkesi bu konuda uyarmanız ve tehlikedeki kültürel miras ögesini kurtarmanız gerekiyor. Tartışınız.

.....

.....

.....

DÜŞÜNELİM

Görsel 3.18

Görsel 3.19

ANADOLU'NUN İLK YERLEŞİM YERLERİNDE YAŞAM

Anadolu'da ilk yerleşim yerlerini kuran toplumların görsellerde yer alan tarihî nesneleri ve mekânları hangi amaçlarla kullanmış olabilirler? Söyleyiniz.

Bu görsellerdeki tarihî nesneler ve mekânlar nasıl gün yüzüne çıkarılmış ve günümüze kadar ulaşmıştır? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Çatalhöyük'teki bir evde bulunan duvar resmi, dünyanın ilk haritası kabul edilmiştir. Bu haritada neler tasvir edilmiştir? Tartışınız.

Görsel 3.20

KEŞFEDELİM

Görsel 3.21

Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinden bazılarını gösteren harita ile görselleri inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Geçmişte yaşayan insanlar, yaşam alanlarını tercih ederken hangi özelliklerin olmasına dikkat etmişlerdir?

.....

.....

Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerini temsil eden görsellerdeki farklılıkları yazınız.

.....

.....

İnsanların günümüzde yerleşim alanlarını tercih etme nedenleriyle Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerini tercih etme nedenleri arasında ne gibi benzerlikler vardır? Tartışınız.

Mektup | Telgraf | Cep telefonu | Çivi yazılı tablet

Görsel 3.22

Görsellerdeki haberleşme araçlarını geçmişten günümüze doğru sıralayınız.

.....

.....

Aşağıdaki metni okuyunuz ve metindeki bilgilerden hareketle tarih şeridinin üst kısmına ilgili yerleşim yerinin adını, alt kısmına da tarihlerini yazınız.

Okuma Metni

Birçok medeniyet, tarih boyunca çeşitli amaçlarla kullanılmak üzere ay veya güneş yılına göre takvim yapmıştır. Günümüzde kullandığımız miladi takvim, başlangıç olarak Hz. İsa'nın doğumunu almıştır. Hz. İsa'nın doğduğu güne milat denir. Hz. İsa'nın doğumundan önceki tarihler milattan önce, doğumundan sonraki tarihler ise milattan sonra olarak tanımlanmıştır. Tarih şeritlerinde yaşanan olayın tarihi, milattan sonra ise tarihi ifade eden sayı günümüze doğru büyür ancak milattan önce ise sayı günümüzden uzaklaştıkça büyümektedir. Örneğin Göbeklitepe MÖ 10000 yıllarında inşa edilmiştir. 2000'li yıllarda olduğumuz düşünüldüğünde Göbeklitepe'nin günümüzden 12.000 yıl önce kullanıldığı söylenebilir. Anadolu'daki ilk yerleşimler Çayönü (MÖ 8200), Çatalhöyük (MÖ 7500) ve Hacılar'dır (MÖ 7000).

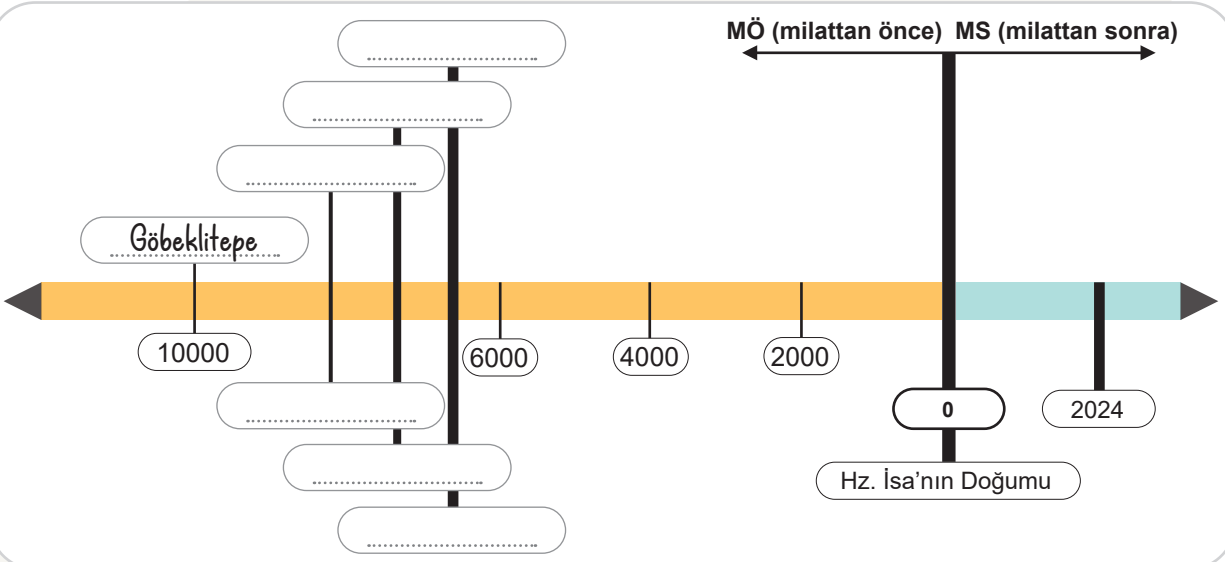

ÖĞRENELİM

Görsel 3.23

İnsanlar, üretim yapmaya başlamadan önce yüzyıllarca avcı ve toplayıcı olarak yaşamışlardır. Beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için çevrelerindeki hazır bitkileri, meyveleri toplamışlar; avlanmışlar ve doğal kaynaklardan yararlanmışlardır. Yiyecek ve su ihtiyaçlarını karşılamak için elverişli ve güvenli yerlere sürekli göç etmişlerdir. Göçebe yaşayan insanlar, barınmak ve korunmak için mağaralara yerleşmişlerdir. Gaziantep'teki Şarklı Keper Mağarası, avcı ve toplayıcı insanların yaşadığı dönemde kullanılmıştır. Mağarada yapılan bilimsel kazılarda çakmak taşından aletler bulunmuştur. Bu kalıntılara dayanarak Şarklı Keper Mağarası'nın MÖ 600000 yıllarında kullanıldığı düşünülmektedir. Ayrıca Anadolu'daki Yarımburgaz (İstanbul), Beldibi ve Karain (Antalya) gibi mağaralar bu dönemde insanlar tarafından kullanılmıştır (Görsel 3.23).

Anadolu'nun avcı ve toplayıcı insanlar tarafından yerleşim yeri olarak tercih edilmesinin nedenleri neler olabilir? Yazınız.

1. .....

2. .....

3. .....

İnsanlar, bu dönemde çeşitli amaçlarla kullanmak üzere çoğunlukla basit taş aletler, çakmak taşının yontulmasıyla biçimlendirilmiş baltalar, kesiciler, deliciler ve kazıyıcılar yapmışlardır (Görsel 3.24, 3.25).

Görsel 3.24

İnsanlar bu aletleri hangi amaçlarla yapmış olabilir? Tartışınız.

İnsanların, MÖ 10000 yıllarında yerleşik yaşama geçerek tarımsal üretime başladığı kabul edilmektedir. Yerleşik yaşamla beraber başlangıçta birkaç kulübeden oluşan birimler, giderek sayıları artan yapılarla köy boyutlarına ulaşmıştır. Kimileri de nüfus artışına bağlı olarak günümüz kasabaları ölçülerine erişmiştir. Malzeme ve planlarda zaman içinde değişiklik olmuş, binalara yeni gereksinimleri karşılayacak ekler yapılmıştır. Bu yerleşimlerde konutlar belli bir planlamaya göre konumlandırılırken sosyal veya dinî gereksinimleri karşılayan özel yapılar da inşa edilmiştir.

Görsel 3.25

Görsel 3.26

Kaynak 1

Göbeklitepe; Şanlıurfa'nın 20 km kuzeydoğusundaki Örencik köyü yakınlarında, yaklaşık 300 m çapında, 15 m yüksekliğinde ve geniş görüş alanına hâkim bir konumda yer almaktadır. Günümüzden yaklaşık 12 bin yıl önce avcı ve toplayıcı yaşam tarzı süren insanlar tarafından inşa edilen Göbeklitepe, tarihte bilinen ilk inanç merkezidir.

kulturportali.gov.tr.

Kaynak 2

Göbeklitepe'den çıkarılan aslan, boğa, tilki, turna, yılan, insan tasvirli ve özel figürlerin olduğu dikili taşlar 4-6 m yüksekliğinde ve 10-14 ton ağırlığındadır. Bu dikilitaşlar, Göbeklitepe'nin yaklaşık 500 m kuzeyinde bulunan taş ocağından "T" şekli verilerek tek parça hâlinde tapınak alanına getirilmiştir.

kulturportali.gov.tr.

Görsel 3.27

Kaynak 3

Göbeklitepe'de insanlar yaşam sürmemiştir. Başka yerlerde yaşayarak Göbeklitepe'yi ziyaret için gelmişlerdir. Göbeklitepe'ye 50-200 km mesafede yaşayan insanlar, yılın belirli bir döneminde kısa süreli olarak buraya gelmiş, tapınma eylemi bitinceye kadar burada kalmış ve yaşadıkları yerlere dönmüşlerdir.

Bilim ve Teknik. (2006). s. 72-73

Göbeklitepe'nin keşfi insanların yerleşik hayata geçmesinden önce de din ve inançların var olduğunu ortaya koymuştur. Göbeklitepe'nin tepe oluşumunda tapınak katmanlarının yanı sıra doldurma toprak yığınları etkili olmuştur. Çemberimsi anıtsal yapılar, MÖ 8000 civarında bilinemeyen bir sebeple terk edilmiştir. Göbeklitepe'yi yapan insanlar; içinde her büyüklükte taş, alet parçaları, hayvan kemikleri olan toprakla bu alanı doldurup bilinçli ve hızlı bir şekilde burayı kapatmışlardır.

Göbeklitepe belgeseli

Kaynaklara göre soruları cevaplayınız.

Kaynak 1: Günümüzde Göbeklitepe'ye benzer inanç merkezleri var mıdır? Yazınız.

.....

.....

Kaynak 2: Göbeklitepe'deki kazılarda ortaya çıkan "T" şekli verilmiş taşlardan o dönemde yaşamış insanların hangi becerilerinin geliştiğini söyleyebilirsiniz? Yazınız.

.....

.....

Kaynak 3: Göbeklitepe'de yaşayan insanların sosyal hayatıyla ilgili hangi bilgilere ulaşabiliriz? Yazınız.

.....

.....

Göbeklitepe'nin gün yüzüne çıkmasında hangi bilim dalı daha fazla yardımcı olur? Söyleyiniz.

Bilgi Kutusu

Anadolu'daki ilk yerleşim yerleri başta olmak üzere birçok tarihî mekân ve eser toprak altından gün yüzüne çıkarılmıştır. Tarihî yerlerde bilimsel kazılar yaparak, bu eserlerin zarar görmeden gün yüzüne çıkarılmasını sağlayan bilim dalına arkeoloji denir. Kazı konusunda uzmanlaşmış kişilere ise arkeolog denmektedir.

Höyük; tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılan yerleşme bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesiyle oluşan ve çoğu kez içinde yapı kalıntılarının gömülü bulunduğu yapay tepedir (Görsel 3.28). Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda höyüklerde üst üste kaç yerleşim katmanı (yerleşim yeri) olduğunu, katmanlardaki yerleşmenin kaç yıl sürdüğünü ve katmanların günümüzden kaç yıl önce kurulduğunu öğrenebiliriz. Höyüklerde yapılan arkeolojik kazılarla elde edilen bilgiler sayesinde geçmişte yaşamış insanların, toplumların, medeniyetlerin kültürel mirasa katkılarını da öğreniriz. Ülkemizde birçok höyük bulunmaktadır. Bu höyüklerden bazıları UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır.

Görsel 3.28

Görsel 3.29

Duyarlı vatandaşın CİMER'e başvurusu ile Mardin'deki höyük koruma altına alındı

Mardin'deki Hayırlı Höyüğü, bir vatandaşın Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezine (CİMER) yaptığı başvuru üzerine "1. derece arkeolojik sit alanı" ilan edildi.

Bu kapsamda, bölgede sadece bilimsel çalışmalara izin verilecek, yapılaşma söz konusu olamayacak.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Vatandaşın CİMER'e başvurusunun somut kültürel mirasın korunması açısından önemi nedir? Tartışınız.

ÇAYÖNÜ

ÇATALHÖYÜK

HACILAR

Kaynak 4

Çayönü'nde yaşayan insanlar, ilk barınma alanlarını yuvarlak planlı basit kulübelerden yapmışlardır. Doğal ve beşerî etkenlerden dolayı zamanla ızgara planlı, kanallı, taş döşemeli, hücre planlı ve geniş odalı yapılar gibi birbirinden farklı mimari tasarımda binalar inşa etmişlerdir. Hücre planlı yapıların inşa edildiği dönemde bodrum katı gibi olan bu hücreleri kiler veya depo olarak kullanmışlardır. Asıl yaşam alanını bunun üzerine ikinci bir kat gibi yapmışlar ve bu kata dıştan bir taş merdivenle ulaşmışlardır. Üstü düz çatı ile örtülen yapıları kerpiçten yapmışlardır.

Sevin, V. (2003). s. 23-28

Kaynak 5

Çatalhöyük'te yaşayan insanlar evlerini kerpiçten yapmışlardır. Birbiriyle iç içe olan bu evlerin arasında sokak yoktur ve insanlar çatıların üzerinde yürümüşlerdir. Evlerine çatılardaki deliklerden içeri uzanan tahta bir merdivenle girmişlerdir. Çatılardaki bu delikler hem pencere hem kapı hem de baca işlevi görmüştür. Odaların içinde masa, divan veya yatak olarak kullanılan, duvarların ön kısımlarında yüksekliği 10-30 cm arasında değişen toprak yükseltisi ve dörtgen ocak bulunmaktadır. Duvarlar sıvalıdır ve sıva üzeri beyaza boyandıktan sonra sarı, kırmızı ve siyah tonlarda resimler yapılmıştır. Bunların yanında rölyef (kabartma) hâlinde insan ve hayvan figürleri de görülmektedir.

Bilim Çocuk. Haziran. (2004). s.14-15

Kaynak 6

Hacılar'ın mimarisi kerpiçten yapılmış, küçük ve dörtgen odalardan oluşur. Kapı geçitlerinin olmayışı, evlere girişlerin damdan yapıldığını düşündürmektedir. Tek katlı evlerde oval ocaklar ve tahıl depolama yerleri bulunmaktadır. Hacılar mimarisi zamanla değişmiştir. Evler büyük, dörtgen planlı, taş temel üstüne kerpiçten yapılmış, birbirine yakın ve bazen de bitişik olarak yerleştirilmiştir. Önceleri kapı ve pencerelerin bulunmadığı evlere zaman içinde kapı girişleri ve aydınlatma amaçlı pencereler eklenmiştir. Hacılar'da yerleşme zamanla değişime uğramış, MÖ 3000 yıllarında bölgenin etrafı savunma duvarlarıyla çevrilmiştir.

J. Mellaart [J. Mellart (1970)], Hacılar Kazısı.

Görsel 3.30

Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinden Çatalhöyük evleri ile ilgili görseli inceleyiniz ve metinleri okuyunuz. Numaralandırılmış bilgileri günümüz evleri ile karşılaştırarak aşağıdaki ilgili alanlara yazınız.

Çatalhöyük'teki evler, kabaca dikdörtgensel yapıda ve aralarında sokak barındırmayacak kadar birbirine yakın bir şekilde inşa edilmiştir. Çatılarda gezinen insanlar, güvenlik nedeniyle evlerine girişleri tahta bir merdiven yardımıyla tavandan açılan bir delikten yapmışlardır.

İnsanlar, evlerini süslemeye özen göstermiştir. Çatalhöyük evlerinde de beyaz sıvalı duvarların yanı sıra zeminler üzerinde avlanma sahneleri ile geometrik desenleri barındıran detaylı ve incelikli resimler bulunmaktadır.

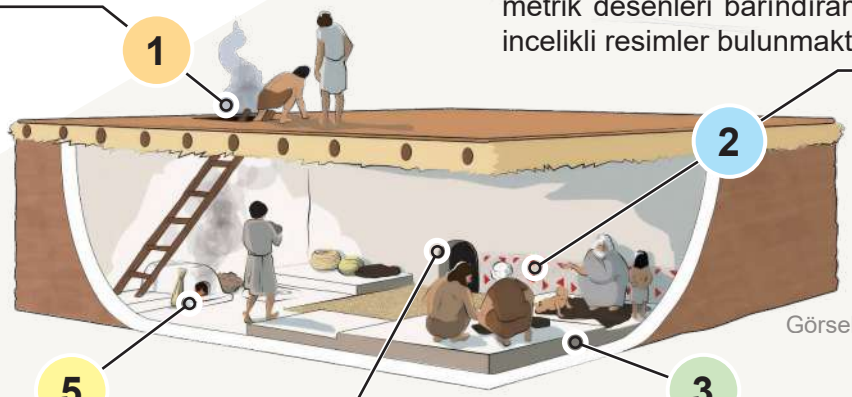

Görsel 3.31

Merkez odaların hepsinde, insanların yemek pişirmek gibi ev ile ilgili işlerini gördüğü, merdiven altında bir ocak bulunmaktadır.

Yan odalar, merkez odaya bağlıdır ve önemli depolama alanı olarak kullanılmıştır.

Odaların içindeki yerden yüksek platformlar, uyumak ve diğer evsel aktiviteler için kullanılmıştır. Bu platformların altlarına ise ölen kişilerin bedenleri gömülmüştür.

1 .....

2 .....

3 .....

4 .....

5 .....

ÇAYÖNÜ

Kaynak 7

Çayönü'nde yaşayan insanlar; yabani buğday, mercimek, çayır bezelyesi, baklagiller ve yağ yönünden zengin olan menengiç gibi ürünleri yetiştirmişlerdir. Yetiştirdikleri tarım ürünlerini hasat edebilmek için geyik gibi hayvanların boynuzlarından orak sapları yapmışlardır. Bir boynuz orağının sapında bitkisel liflerden örülmüş bir sargının izlerine rastlanılmıştır. Ayrıca yanmış taban parçalarının bazılarının üzerinde hasır izleri görülmüştür. Bu kalıntılar, Çayönü'nde yaşayan insanların bitkilerden yiyecek olarak yararlanmalarının yanı sıra lifli olanlarından da örgü örmede faydalandıklarını göstermektedir.

Özdoğan, A.(1994). s.20-23

ÇATALHÖYÜK

Kaynak 8

Çatalhöyük'te yaşayan insanlar; yabani buğday, ekmeklik buğday, arpa, baklagiller ve mercimek gibi ürünleri ekip, hasat ederek tarımsal üretim yapmışlardır. Sığırı evcilleştirmiş; koyun, keçi gibi hayvanlardan faydalanmış ve balıkçılık yapmışlardır.

Erdoğan, H.A. (2019). s.95-96

HACILAR

Kaynak 9

Hacılar'da savunma duvarları içinde kalan yerleşim yerlerinde çok sayıda çanak çömlek kalıntısına ulaşılmıştır. Küplerin içinde ve odaların tabanları üzerine dağılmış çok miktarda yanmış buğday ve arpa tohumu bulunmuştur. Buradaki insanlar köpeği evcilleştirmiş; sığır, koyun, keçi gibi hayvanlardan faydalanmışlardır.

burdur.ktb.gov.tr

Görsel 3.32

Verilen bilgilere göre Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinde numaralar ile gösterilen cümlelerde üretim için kullanılan araçların neler olduğunu ve bunların hangi malzemeden yapıldığını örnekten hareketle ilgili alanlara yazınız.

Yerleşik yaşamın başlamasıyla insanların beslenmesinde tarım ve hayvancılık önemli bir yer almıştır. Tahıla dayalı beslenme alışkanlığının ortaya çıkması, yemek için birtakım hazırlıklar yapmayı ve yeni çözümler üretmeyi gerektirmiştir. İnsanlar, ağaç ve taştan yaptıkları çeşitli araçlarla toprağı işleyerek tohumları ekmişlerdir (1). Yetişen tohumları, hayvan boynuzlarından ve obsidiyen taşlarından yaptıkları oraklarla hasat etmişlerdir (2). Tahıl tanelerini ufalamaya ve un hâline getirmeye yarayan taştan öğütücü aletler (3), pişirmeye yarayan alçı, kerpiç ve taştan yaptıkları ocak ile fırınlar (4), sulu yemekleri pişirmekte kullanılan taştan ve kilden çanak çömlekler üretmişlerdir (5). Ekonominin ikinci ayağı olan hayvancılıkta ise koyun, keçi, sığır gibi bazı hayvanları evcilleştirmişlerdir. Bu hayvanlar için ağaç, taş ve kil kullanarak barınaklar (6) yapmışlardır.

1 Çeşitli araçlar, ağaç ve taştan yapılmıştır.

2 .....

3 .....

4 .....

5 .....

6 .....

HABER

Çatalhöyük'te 8 bin 600 yıllık ekmek bulundu

"... Dünyada yerleşmenin olduğu ilk yerlerden Çatalhöyük'teki kazıda 8 bin 600 yıllık ekmek bulundu. Çatalhöyük'te fırın yapısı keşfedildi. Büyük ölçüde tahrip olan fırının çevresinde buğday, arpa, bezelye tohumları ve yiyecek olabileceği değerlendirilen avuç içi büyüklüğünde bir buluntuya rastlandı. Kazı Heyeti Başkanı 'Fırının köşesindeki küçük, yuvarlak ve süngerimsi buluntunun dikkatli bir belgelemeyle ekmek olduğu anlaşıldı. Yapının üzerinin ince bir kille kaplı olması, fırın ve ekmek kalıntılarının tümünün günümüze kadar saklanmasına olanak sağladı. Bu organik kalıntının gözlem, analizler ve tarihlendirmesini de göz önüne alarak yaklaşık 8 bin 600 yıllık bir ekmek olduğunu söyleyebiliyoruz. Somun ekmeğin küçültülmüş hâli. Ortasına parmak basılmış, fırına girmemiş ama mayalanmış. İçindeki nişastalarla günümüze kadar gelmiş. Bugüne kadar böyle bir örnek yok.' açıklamasında bulundu..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Haberde verilen bilgilere göre Çatalhöyük'ün tarihî önemi hakkında kısa bir metin yazınız.

.....

.....

.....

Bu dönemde Anadolu'daki yerleşim yerlerinin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bunun dışında görülen geçim faaliyetleri aşağıdaki kaynaklarda verilmiştir.

ÇAYÖNÜ

Kaynak 10

Çayönü'nde obsidiyen (doğal cam), deniz kabuğu kalıntıları, işlenmiş ve işlenmemiş bakır külçeleri bulunmuştur. Bakır önce ısıtılıp, dövülerek levha hâline getirilmiş; sonra bakırdan bız, iğne, boncuk gibi aletler elde edilmiştir.

ktb.gov.tr

ÇATALHÖYÜK

Kaynak 11

O dönemde Çatakhöyük'te yaşayan insanlar, Hasan Dağı'ndan obsidiyen ve tuz yataklarından tuz çıkarmışlardır. Bunları hem kendi ihtiyaçları için kullanmışlar hem de satmışlardır. Çıkardıkları obsidiyen taşından ok ve mızrak uçları, ayna gibi eşyalar yapmışlardır.

konya.ktb.gov.tr

HACILAR

Kaynak 12

Hacılarda yaşayan insanlar çömlekçi atölyelerinde oval ağızlı kâseler, küre gövdeli çömlekler, iri vazolar, dikdörtgen çanaklar, küpler, testiler ve değişik kap formlarının yanı sıra taş, kemik ve az sayıda bakır eşya da yapmışlardır.

Sevcan, Y. (2019). s. 85-104

Anadolu'nun ilk yerleşim yerleri

Anadolunun ilk yerleşim yerleri sanal müzesi

Görsel 3.33

Yerleşik yaşamın başlamasıyla küçük köy toplumlarını oluşturan insanlar arasında mesleğe dayanan iş bölümü başlamıştır. Çömlekçilik, madencilik, süs eşyası yapımı ve takıcılık gibi meslekler (zanaatkârlık) ortaya çıkmıştır. İnsanların tarım ve hayvancılık yaparak üretici konumuna gelmesi ürün fazlalığını ortaya çıkarmıştır. Ürün fazlalığı ise değiş tokuş sistemine dayanan ticareti beraberinde getirmiştir. Uzun mesafeli ticarete konu olan ilk mal, obsidiyendir. Özellikle İç Anadolu ile Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Toroslar ile Mezopotamya arasında yoğun olarak obsidiyen ticareti yapılmıştır. Ayrıca bakır da bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır.

Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerindeki temel geçim faaliyetleri ile ilgili kaynaklara ve yukarıda verilen metindeki bilgilere göre soruları ilgili alanlara cevaplayınız.

1. Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinde metinde yer alan mesleklerin ortaya çıkma sebepleri neler olabilir?

.....

.....

.....

2. Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinde başka hangi meslekler yapılmış olabilir?

.....

.....

.....

3. Obsidiyenden eşyaların yapıldığı yerleşim yerleri nerelerdir?

.....

.....

.....

4. Çömlekçilik yapılan yerleşim yerleri nerelerdir?

.....

.....

.....

5. Madencilik yapılan yerleşim yerleri nerelerdir?

.....

.....

.....

6. İnsanlar, uzak mesafelerdeki yerleşim yerleriyle nasıl bağlantı kurmuş olabilirler?

.....

.....

.....

7. İnsanlar, uzak mesafelere ticaret mallarını ve ham maddeleri nasıl taşımış olabilirler?

.....

.....

.....

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı: Anadolu'nun İlk Yerleşimlerinde Sosyal Hayat

Amacı: Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerinde yaşayan toplumların yaşamlarını şekillendiren unsurları fark etme

Beceri: Tarihsel empati

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Çayönü, Çatalhöyük ve Hacılar'da yaşamış insanların sosyal hayatlarına ilişkin yazılı ve görsel kaynakları inceleyiniz.
- Uygulama adımlarındaki etkinlikleri verilen yönergelere göre yapınız.

ADIM 1

Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerinde yaşayan insanların sosyal hayatlarını şekillendiren unsurlardan barınma, beslenme ve temel geçim faaliyetlerini belirleyiniz ve ifadelerinizi ilgili alanlara yazınız.

Barınma

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Beslenme

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Temel Geçim Faaliyetleri

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ADIM 2

Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerindeki insanların sosyal hayatlarını şekillendiren unsurlardan barınma, beslenme ve temel geçim faaliyetlerinin özelliklerini geçmiş ile günümüz arasındaki benzerlik ve farklılık yönleriyle karşılaştırarak veriler elde ediniz. Elde ettiğiniz verileri ilgili alanlara yazınız.

Barınma

Benzerlikler	Farklılıklar
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Beslenme

Benzerlikler	Farklılıklar
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Temel Geçim Faaliyetleri

Benzerlikler	Farklılıklar
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

ADIM 3

Anadolu'da kurulan ilk yerleşim yerlerinde yaşayan insanların sosyal hayatlarını şekillendiren beslenme, barınma ve temel geçim faaliyetlerini dönemin imkân ve koşullarını düşünerek açıklayınız. Açıklamalarınızı ilgili alanlara yazınız.

Barınma

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Beslenme

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Temel Geçim Faaliyetleri

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ADIM 4

Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinde yaşayan insanların sosyal hayatlarını şekillendiren beslenme, barınma ve temel geçim faaliyetlerini etkileyen unsurlar nelerdir? Tartışınız.

DEĞERLENDİRELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Öğretmeninizin rehberliğinde bir daire oluşturunuz. Konuşma sırasının kimde olduğunu belirtecek bir nesne seçiniz.
- Nesneyi elinde bulunduran öğrenciye “Çayönü, Çatalhöyük veya Hacılar yerleşim yerlerinden birinde yaşayan biri olduğunuzu hayal ediniz. Nasıl bir yaşantınız olurdu?” sorusunu yöneltiniz.
- Edindiğiniz bilgilere göre görüşlerinizi ifade ediniz.
- Etkinliğin sonunda Çayönü, Çatalhöyük veya Hacılar yerleşim yerlerindeki sosyal yaşamın nasıl olduğunu aşağıdaki sayfaya yazınız veya resmini çiziniz.
- Hazırladığınız ürün bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Derecelendirme ölçeği

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

DÜŞÜNELİM

MEZOPOTAMYA VE ANADOLU MEDENİYETLERİNİN ORTAK KÜLTÜREL MİRASA KATKILARI

Mezopotamya ve Anadolu medeniyetleri ile ilgili dilsiz haritayı inceleyiniz ve etkinliği yapınız.

Harita 3.1

1. **Adım:** Harita üzerinde Fırat ve Dicle nehirlerini daha belirgin hâle getiriniz. İki nehir arasında kalan alanı boyayınız.
2. **Adım:** Harita üzerinde Anadolu Yarımadası'nı kesik çizgilerle gösteriniz ve farklı bir renk ile boyayınız.
3. **Adım:** Boyadığınız alanlarda günümüzde hangi devletler bulunmaktadır? Aşağıdaki alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

KEŞFEDELİM

Görsel 3.34'te verilen icat nedir? Günümüzde hangi alanlarda kullanılıyor. Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 3.34

Görsel 3.35'te verilen icat nedir? Bu icat olmasaydı hayatımız nasıl olurdu?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 3.35

Görsel 3.36'da verilen icat nedir? Bu icadın olmadığı bir hayatta ihtiyaçlarımızı nasıl giderirdik?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 3.36

ÖĞRENELİM

Anadolu'nun güneyinde yer alan Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgeye Mezopotamya denir. Uygun iklim koşullarına ve verimli topraklara sahip olan bu coğrafyaya "Münbit Hilal" denmiştir. Mezopotamya, tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Sümerler, Babilliler ve Asurlular bu medeniyetlerden bazılarıdır. Bu medeniyetler; bilim, sanat, eğitim gibi alanlarda buluş, eser ve faaliyetleri ile ortak mirasa birçok katkıda bulunmuşlardır.

Mezopotamya Medeniyetleri Tarih Şeridi

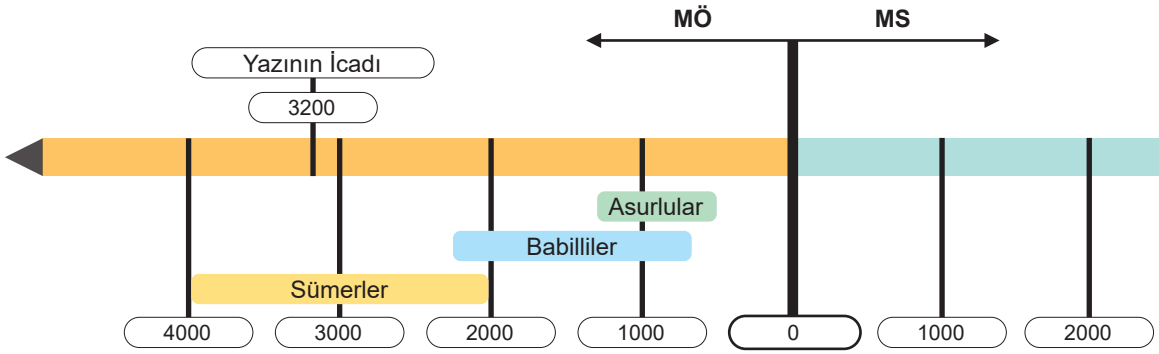

SÜMERLER

Sümerler ile ilgili verilen kaynakları inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Bilinen en eski Mezopotamya medeniyeti olan Sümerlerin ülkesinde Ur, Uruk, Nippur gibi önemli şehirler yer almıştır (Harita 3.2). "Site" adı verilen bu şehir devletlerini kendi kralları yönetmiş ve şehirlerin etrafı surlarla çevrilmiştir.

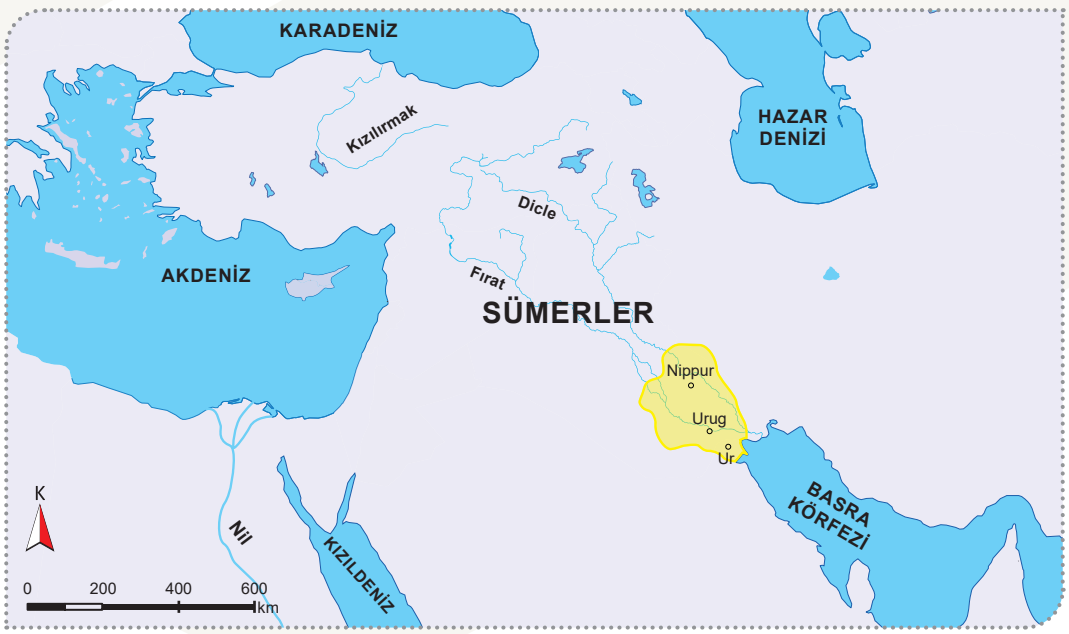

Harita 3.2

Kaynak 1

Mezopotamya'da ekonomik hayatın temeli tarımdır. Sümerler, kuraklık ihtimaline karşı ürünün depolanması ve dağıtılması amacıyla tapınaklarını depo olarak da kullanmışlardır. Bu ürünleri kayıt altına almak için kullanılan semboller sayesinde çivi yazısını icat etmişlerdir (MÖ 3200). Sümerler tarafından kullanılan çivi yazısı, dünya tarihindeki ilk yazı olarak bilinmektedir. Yazının icadı ile tarihî çağlar başlamıştır. Çivi yazılı kil tabletler de kitabın ilk örneklerini oluşturmuştur (Görsel 3.37).

Kınal, F. (1969). s.1-16

Görsel 3.37

Kaynak 2

Depo kaydında kullanılan çivi yazılı tabletler, alışverişlerinde makbuz işlevi de görmüştür. Çivi yazılı bu tabletler, ilerleyen zamanlarda birçok dinî ve edebî metni üzerinde taşıyan kitaplar hâline gelmiştir. Örneğin Gılgamış Destanı, kil tabletlere yazılmış edebî eserlerden biridir. Kil tabletler, ayrıca krallığa ait ferman, antlaşma veya kanunlar için de kullanılmıştır. Sümer Kralı Urukagina'nın MÖ 2375'te hazırlattığı kanunlar, tarihte bilinen ilk yazılı kanunlar olmuş ve tabletleri günümüze kadar ulaşmıştır. Bu tabletlerin bir kısmı Fransa'da bulunan Louvre (Luva) Müzesinde sergilenmektedir (Görsel 3.38).

Tunçel, O. (2020). s.305-321

Görsel 3.38

Kaynak 3

Matematik alanında önemli gelişmeler kaydeden Sümerler, altmışlık sayı sistemini bulup kullanmışlardır. Bu dönemden günümüze kalan tabletlerde tarihteki ilk çarpım işlemlerine rastlanmıştır. Üçgenin ve dikdörtgenin alanları, küpün hacmi ve bir çemberin 360 derece olduğu ilk kez Sümerler tarafından hesaplanmıştır (Görsel 3.39).

Kara, K. (2017) s.16-20

Görsel 3.39

? Kaynaklarda Sümerlerin çivi yazısı ve kil tabletleri hangi amaçla kullandıkları ve ortak mirasa katkıları ile ilgili hangi bilgi yer almaktadır? Söyleyiniz.

Bilgi Kutusu

Tekerleğin ilk olarak MÖ 5000'lerde Mezopotamya'da bulunduğu sanılmaktadır. Ancak o dönemde tekerleğin seramik kap yapmak için seramikçi çarkı olarak kullanıldığı kabul edilmektedir. Bilinen ilk tekerlek kalıntılarına Ur şehrinde rastlanmıştır. Sümerler, tekerleğin icadıyla arabalar yapmaya başlamış ve hayvanlarla çektikleri arabaları hem yük taşımada hem de savaş aracı olarak kullanmışlardır.

Sümerlerin şehir merkezlerinde "ziggurat" adı verilen yapılar bulunmaktadır (Görsel 3.40). Genellikle yedi katlı olarak inşa edilen bu yapılar, birer tapınak olarak bilinse de farklı amaçlarla da kullanılmıştır. Zigguratların özellikleri ve kullanım amaçları aşağıdaki bilgi görselinde verilmiştir. Bilgi görselini inceleyiniz ve soruyu cevaplayınız.

Kaynak 4

En üst katlar rasathane (gözlemevi) olarak kullanılmıştır. Bu sayede Sümerli gök bilimciler takımyıldızın haritasını oluşturmuş, bazı gezegenleri belirlemişlerdir. Ayrıca Ay'ın hareketlerini gözlemleyip ay yılı esaslı takvimi yapmışlardır. Bu takvim, tarihte bilinen ilk takvim olmuştur. Bunun yanı sıra günlük zaman dilimlerini saniye, dakika ve saat olacak şekilde belirlemişlerdir.

Ara katlarda yöneticilerin yanı sıra okul ve tapınak bulunmaktadır. Kral, şehri buradan yönetmiştir. Eğitimde çivi yazılı kil tabletler kullandıkları için okullarına "tablet evi" demişlerdir. Böylece yazıyı icat etmekle kalmamış, yazının öğretilmesi ve yayılması için de çalışmışlardır.

Zigguratlar aynı zamanda arşiv ve kütüphane işlevi de görmüştür. Halkın kültürel varlığını yansıtan en değerli metinler buralarda saklanmıştır. Kâtiplerin kopya ettiği eski eserler ve kitaplar ile zengin bir kütüphane oluşturulmuştur.

Sümerler, zigguratların alt katlarını kıtlık tehlikesine karşı tahıl ambarı olarak kullanmışlardır. Buralarda tahılın yanı sıra zor zamanlarda kullanılmak üzere değerli madenler ve eşyalar da depolanmıştır. Tapınaklar, zor zamanlarda yoksullara ambarlarını açarak bir sosyal güvenlik hizmeti de sunmuştur.

Görsel 3.40

Kara, K. (2017). s.16-20, Yıldırım, R. (2011). s.91

? **Bilgi görselinde verilenlere göre zigguratların kullanımı Sümerlerin ortak mirasa hangi katkıları yapmasını sağlamıştır? Yazınız.**

.....

.....

.....

Sümerler hakkında daha fazla bilgi

BABİLLİLER

Babilliler ile ilgili verilen kaynakları inceleyiniz ve soruyu cevaplayınız.

Mezopotamya'da kurulan önemli medeniyetlerden biri de Babillilerdir. Babilliler, Sümerlerden farklı olarak tek merkezden yönetilmişlerdir. Devletin başkenti Babil'dir. Babilliler, zaman içinde sınırlarını genişleterek Mezopotamya dışındaki coğrafyalara da hâkim olmuşlardır (Harita 3.3).

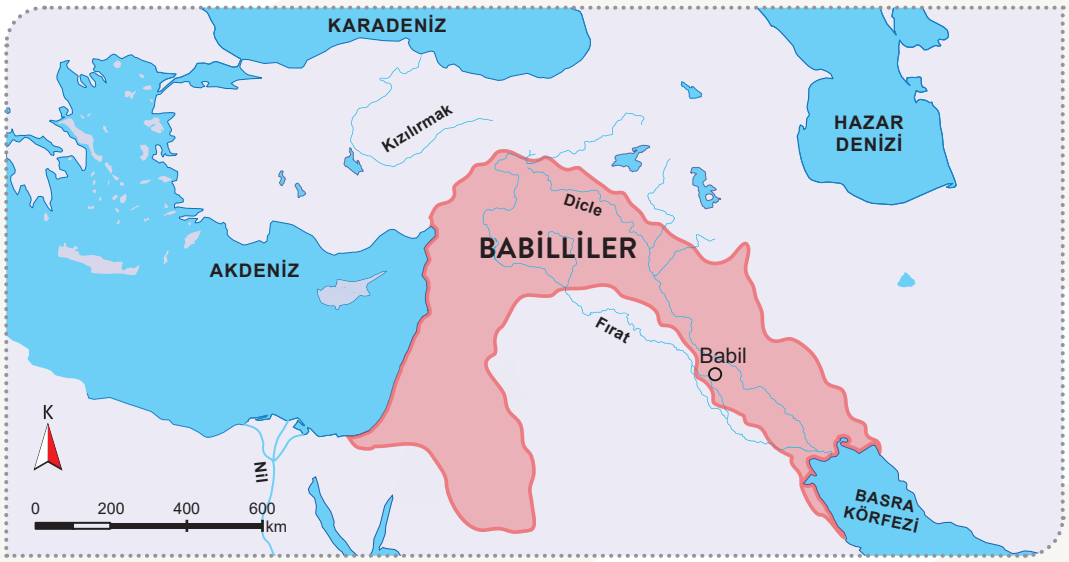

Harita 3.3

Babilliler, mimaride ileri gitmiş bir medeniyettir. Başkent Babil'de inşa edilen Marduk Zigguratı, İştar Kapısı ve dünyanın yedi harikasından biri kabul edilen Babil Asma Bahçeleri'ni yapmışlardır. Babillilerden günümüze ulaşan eserler, UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Yunanlı bilim insanları matematik, geometri, astronomi bilgilerinin temelini Marduk Zigguratı'nda bulunan çivi yazılı tabletlerden almışlardır.

Babil hükümdarlarından biri olan Hammurabi, toplumsal hayatı düzenlemek için "Hammurabi Kanunları" olarak bilinen yazılı kanunlar hazırlatmıştır. Bu kanunlar, Sümer Kanunları'nın yeniden düzenlenmesi sonucunda "kısas esasına" göre yapılmıştır. Aşağıda bu kanunlardan örnek maddelere yer verilmiştir.

Kaynak 5

Hammurabi Kanunları'ndan Örnekler

- Bir kişi, bir başkasını ölüm cezası gerektirecek bir suçla itham edip suçunu kanıtlayamazsa suçlayan kişi ölüm cezasına çarptırılır.
- Hırsızlık yapan bir kişi yakalanırsa o kişi ölüme mahkûm edilir.
- Bir kişi, toplumda kendisiyle aynı seviyedeki bir kişinin dişine zarar verirse zarar verenin de dişi çekilir.

Görsel 3.41

Hammurabi kanunları ile günümüzdeki kanunlar arasında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır? Beyin fırtınası yaparak belirleyiniz.

Babilliler hakkında daha fazla bilgi

ASURLULAR

Asurlular ile ilgili verilen kaynakları inceleyiniz ve soruyu cevaplayınız.

Mezopotamya, Mısır ve Anadolu'nun güneyine hâkim olan Asurluların başkenti Ninova'dır. Sanata önem veren Asurlular, saray ve tapınak duvarlarını av ve savaş tasvirleri ile süslemişlerdir. Ayrıca haberleşmeyi sağlamak için posta teşkilatı oluşturmuşlar ve su ihtiyaçlarını karşılamak için barajlar yapmışlardır (Harita 3.4).

Harita 3.4

Ticarette gelişmiş bir medeniyet olan Asurlular, Anadolu'daki medeniyetlerle ticaret yaparak burada çok sayıda ticaret kolonisi kurmuşlardır. Asurlular, bu ticari faaliyetler ile çivi yazısını Anadolu'ya tanıtmışlardır.

Kaynak 6

Anadolu'daki en önemli ticaret merkezi Kültepe (Kayseri) olmuştur. Asurlu tüccarlar, burada evleri ve dükkânları içine alan büyük bir karum (pazar yeri) kurmuşlardır. Kültepe'de yapılan kazılarda Asurlu tüccarların ticari yazışmalarını belgeleyen 20 binin üzerinde çivi yazılı tablet bulunmuştur. Bu tabletler, Anadolu'da bilinen ilk yazılı tablet örnekleridir.

Yıldırım, R. (2011). s. 78-79

Kaynak 7

Dünyanın en eski kütüphanelerinden biri, MÖ 7. yüzyılda Asurların başkenti Ninova'da kurulan Asurbanipal Kütüphanesi olmuştur. Bilim ve kültüre önem veren Asurbanipal, binlerce eseri kurduğu bu kütüphanede toplamıştır.

bilimgenc.tubitak.gov.tr

? Kültepe'de bulunan tabletler ile Ninova'daki Asurbanibal Kütüphanesi'nin Anadolu tarihine ve ortak mirasa katkıları neler olmuştur? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

Asurlular hakkında daha fazla bilgi

ANADOLU MEDENİYETLERİ

Anadolu Yarımadası, geçmişten günümüze önemini korumuş bir coğrafyadır. Anadolu'da tarih boyunca birçok medeniyet kurulmuştur. Hititler, Lidyalılar ve İyonyalılar bu medeniyetlerin ilk örneklerindendir. Bu medeniyetler, icatları ve eserleri ile ortak mirasa katkıda bulunmuşlardır. Mezopotamya medeniyetleri gibi bu medeniyetler de milattan önce kurulmuş ve varlıklarını bir süre devam ettirmişlerdir. Günümüzde ülkemiz topraklarının büyük bir kısmı Anadolu'da bulunmaktadır.

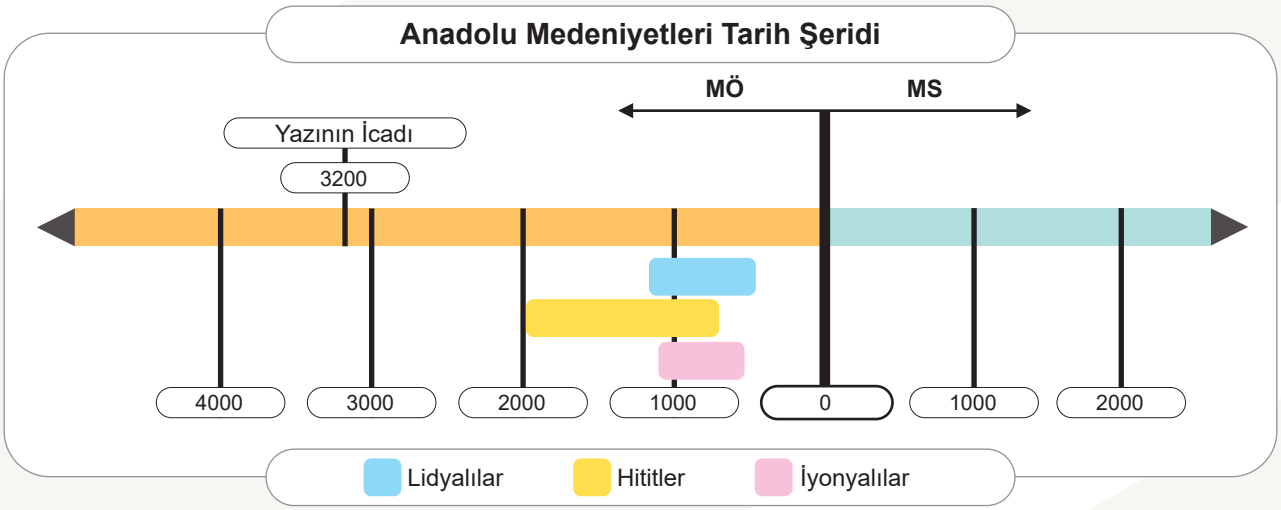

HİTİTLER

Hititler ile ilgili verilen kaynakları inceleyiniz ve soruyu cevaplayınız.

Anadolu'daki ilk medeniyetlerden biri olan Hititlerin başkenti günümüzde Boğazköy (Çorum) yakınlarında bulunan Hattuşa'dır. Hititler, Anadolu'nun büyük bir kısmına hâkim olmuş; sınırlarını Mezopotamya'nın kuzeyi ve Suriye'ye kadar genişletmişlerdir (Harita 3.5).

Harita 3.5

Hititler hakkında daha fazla bilgi

Çorum Boğazköy Müzesi

Hititlere ait en önemli bilgilere Hattuşa'daki kalıntılardan ulaşılmaktadır. Şehirdeki Aslanlı Kapı, Kral Kapı, Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı gibi mimari eserler günümüze ulaşan önemli kalıntılar arasında yer almıştır. Hattuşa, 1986'da UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır.

Hattuşa'da yapılan kazılarda sayıları 30 bini bulan çivi yazılı tablete ulaşılmıştır. Tarihî belge niteliğindeki bu tabletlerden Hititlerin yanı sıra diğer Anadolu medeniyetleri ve bazı Mezopotamya medeniyetlerine ait bilgilere de ulaşılmaktadır. Hattuşa'daki bu tabletler 2001'de UNESCO Dünya Belleği Listesi'ne dâhil edilmiştir.

Hititlerde krallar yıl boyunca yaşanan olayları tanrılarına hesap vermek amacıyla kral yıllıklarına yazdırmışlardır. Önemli olayların olduğu gibi yazıldığı kral yıllıkları, tarafsız tarihçiliğin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Kraliçelerine "tavananna" adını veren Hititler, soylulardan oluşan bir "Pankuş Meclisi" kurmuşlardır.

Kaynak 8

Hititler, diğer medeniyetlerle olan ilişkilerini ve imzaladıkları belgeleri kayıt altına almıştır. Kadeş Antlaşması da bu belgelerden biridir. Mısırlar ile Hititler arasında yapılan bu antlaşmanın bir nüshası Boğazköy kazılarında bulunmuş olup günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir (Görsel 3.42). Kadeş Antlaşması, tarihteki ilk uluslararası barış antlaşması olarak kabul edilmektedir. Modern diplomasinin temeli olan antlaşmanın bir nüshası da günümüzde New York´taki Birleşmiş Milletler Binası'nda sergilenmektedir.

ktb.gov.tr

Görsel 3.42

"Bir vatanın sahibi olmanın yolu; o topraklarda yaşanmış tarihî olayları bilmek, doğmuş uygarlıkları tanıma ve sahip olmaktan geçer."

Mustafa Kemal Atatürk

ataturkansiklopedisi.gov.tr

Mustafa Kemal Atatürk'ün sözünden yola çıkarak sahip olduğumuz kültürel varlıkları korumak ve gelecek nesillere aktarmak için neler yapılabilir? Tartışınız.

LİDYALILAR

Harita 3.6

Lidyalılar, Gediz ve Büyük Menderes ırmakları arasında kurulmuştur (Harita 3.6).

Günümüzde Manisa sınırları içinde bulunan Sardes, Lidyalıların başkentidir (Harita 3.6). Lidyalılar, konumu ve doğal zenginlikleri ile Anadolu'nun önemli medeniyetlerinden biri olmuştur. Daha çok ticaretle uğraşan bu medeniyet, Efes'ten başlayıp Mezopotamya'ya kadar uzanan Kral Yolu'nu kullanmıştır.

Lidyalılar, sınırları içinde ticaret yapan tüccarların mallarını korumak için devlet güvencesi vermiştir. Böylece tarihte ilk kez sigortacılığı başlatmışlardır. Lidyalılar, parayı icat eden medeniyettir. Paranın icadı ile ticarette değiş tokuş usulü yerine daha çok parayı kullanan Lidyalılar, tarihte önemli bir yere sahiptir.

Lidyalılar hakkında daha fazla bilgi

Karekodda yer alan bilgilere göre Lidyalıların ortak mirasa katkıları nelerdir? Yazınız.
Lidyalıların parayı kullanması ve Kral Yolu'nun medeniyetlere katkısı nelerdir? Yazınız.

.....
.....
.....
.....

İYONYALILAR

Harita 3.7

İyonyalılar, Yunanistan'dan göç edenler tarafından kurulmuş bir medeniyettir. Sümerler gibi İyonyalılar da şehir devletleri hâlinde yaşamışlardır. Efes, Milet önemli şehirleri arasındadır. Deniz ticaretinde ileri giden İyonyalılar, Akdeniz ve Karadeniz'de koloniler kurmuşlardır (Harita 3.7). İyonyalılar, bilim ve sanatta çok gelişip Anadolu'da kültür ve medeniyet merkezi hâline gelmişlerdir. Bu durumun oluşmasında İyonyalıların deniz ticareti ile uğraşıp birçok medeniyet ile etkileşim hâlinde olması ve bilimin zengin kişilerce desteklenmesi etkili olmuştur. İyonyada birçok bilim insanı yetişmiştir. Bu bilim insanlarından Hipokrat (tıp), Heredot (tarih), Pisagor (matematik) ilk akla gelenlerdir. Artemis Tapınağı ve Efes Antik Kenti İyonyalılardan günümüze ulaşan en önemli eserlerdir.

Efes Müzesi İzmir

İyonyalılar hakkında daha fazla bilgi

Karekodda yer alan bilgilere göre İyonyalılar ortak mirasa diğer Anadolu medeniyetlerinden farklı olarak nasıl bir katkıda bulunmuşlardır? Yazınız.

.....
.....
.....
.....

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Nesi Var?

Amacı: Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin ortak mirasa katkılarını belirleme

Beceri: Karşılaştırma

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Seçtiğiniz bir arkadaşınızı sınıfın dışına çıkarınız.
- Öğretmeninizin rehberliğinde Mezopotamya medeniyetlerinin ortak mirasa katkılarına yönelik bir kavram belirleyiniz.
- Dışarı çıkardığınız arkadaşınızı sınıfa alınız.
- Sınıfa alınan arkadaşınızın sınıfa yönelttiği "Nesi var?" sorusuna cevap veriniz.
- Arkadaşınızın üç defa "Nesi var?" sorusunu sorma hakkı vardır. Arkadaşınızın bildiği kavramı tablodaki ilgili alana yazınız. Arkadaşınız üç hakkında da kavramı bulamazsa başka bir arkadaşınızı dışarı çıkarıp yeni bir kavram belirleyiniz.
- Bulduğunuz kavramları kültür, hukuk, bilim ve ekonomi başlıkları altında gruplayarak ilgili yere yazınız.

Belirlenen Kavram: ziggurat

Nesi Var?	Nesi Var?	Nesi Var?
Yedi katı var.	İçinde okulu var.	Son katında rasathane var.

MEZOPOTAMYA MEDENİYETLERİ

Nesi Var? SÜMERLER	Nesi Var? BABİLLİLER	Nesi Var? ASURLULAR
ziggurat	ziggurat	ziggurat

Belirlenen Kavram: para

Nesi Var?	Nesi Var?	Nesi Var?
Maddi değeri var.	Üstünde baskısı var.	Ticarette etkisi var.

ANADOLU MEDENİYETLERİ

Nesi Var? HİTİTLER	Nesi Var? LİDYALILAR	Nesi Var? İYONYALILAR
	para	

MEDENİYETLERİN ORTAK MİRASA KATKILARI

KÜLTÜR	HUKUK	BİLİM	EKONOMİ
			para

ETKİNLİK

Adı: Beyin Eseri

Amacı: Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin ortak mirasa katkılarının benzerlik ve farklılıklarını fark etme

Beceri: Karşılaştırma

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeniniz rehberliğinde altı grup oluşturunuz. Her öğrenciye üç adet boş kâğıt veriniz.
- Verilen kâğıtlara "Nesi Var?" etkinliğinde belirlediğiniz bilgilerden faydalanarak "Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin bilim, kültür, ekonomi ve hukuk alanında ortak mirasa katkıları" hakkındaki görüşlerinizi yazınız.
- Görüşlerinizi yazdığınız kâğıtları öğretmen masası üzerine ters çevirip koyunuz.
- Sınıftaki her öğrencinin bir kâğıdı seçip sınıfa okumasını ve herkesin göreceği şekilde öğretmen masasının üstüne tekrar koymasını sağlayınız.
- Tüm görüşler okunduktan sonra benzer görüşleri gruplandırarak beş dakika değerlendirme yapınız ve değerlendirme sonucuna göre verilen zihin haritasını doldurunuz.
- Mezopotamya ve Anadolu'nun medeniyetlerin beşiği olmasına neden olan sebepler nelerdir? Söyleyiniz.
- Etkinlik süreci gözlem formu ile değerlendirilecektir.

Kontrol listesi

KÜLTÜR

Benzerlikler

.....

.....

.....

.....

Farklılıklar

.....

.....

.....

.....

HUKUK

Benzerlikler

.....

.....

.....

.....

Farklılıklar

.....

.....

.....

.....

Medeniyetlerin Beşiği Mezopotamya ve Anadolu'nun Ortak Mirasa Katkıları

BİLİM

Benzerlikler

.....

.....

.....

.....

Farklılıklar

.....

.....

.....

.....

EKONOMİ

Benzerlikler

.....

.....

.....

.....

Farklılıklar

.....

.....

.....

.....

Görsel 3.43

DEĞERLENDİRELİM

Şemadaki ifadelerden bazıları doğru, bazıları yanlıştır. En üstteki ifadeden başlayıp, verdiğiniz cevapları takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

Görsel 3.44

Verilen tarih şeritlerini inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Mezopotamya Medeniyetleri Tarih Şeridi

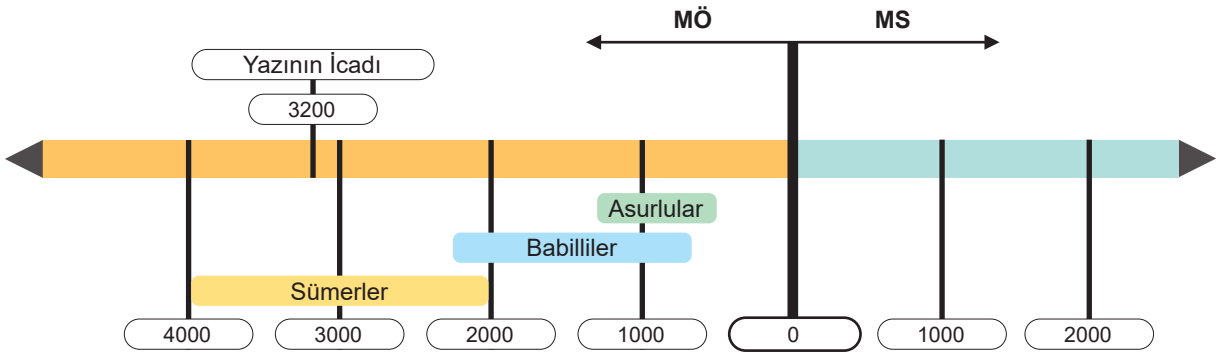

Anadolu Medeniyetleri Tarih Şeridi

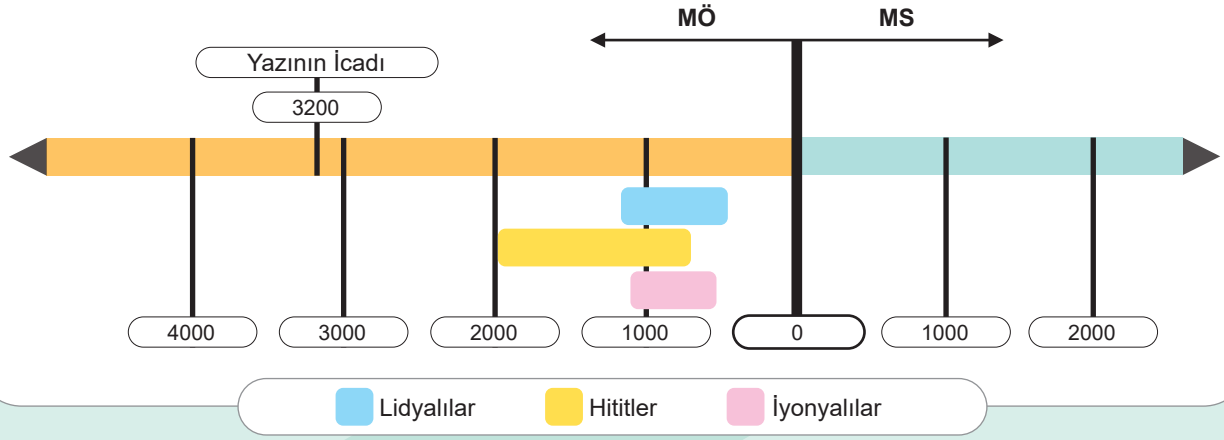

Mezopotamya'da ilk kurulan devlet hangisidir? .....

Aynı dönemlerde yaşayan devletler hangileridir? .....

Anadolu'da ilk kurulan devlet hangisidir? .....

En uzun süre yaşayan devlet hangisidir? .....

Mezopotamya'da en son yıkılan devlet hangisidir? .....

Anadolu'da en son yıkılan devlet hangisidir? .....

MÖ 2000 yılından önce kurulan devletler hangileridir? .....

"Mezopotamya ve Anadolu Medeniyetleri" etkinliği

Aşağıdaki tabloda değerler numaralandırılarak verilmiştir. Verilen soruları tablodaki değer numaralarını kullanarak ilgili alana cevaplayınız (Bir numarayı birden fazla cevap alanında kullanabilirsiniz.).

1 Çalışkanlık	2 Duyarlılık	3 Sorumluluk
4 Mahremiyet	5 Yardımseverlik	6 Saygı
7 Tasarruf	8 Özgürlük	9 Adalet

- "Ortak kültürel miras ögelerini korumak, yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak tüm insanların sorumluluğudur. Bu amaçla UNESCO, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'yi 1972'de yayımlamıştır. Türkiye, sözleşmeyi 16 Mart 1983'te imzalamıştır."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Mardin'deki Hayırlı Höyüğü, bir vatandaşın Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi'ne (CİMER) yaptığı başvuru üzerine "1. derece arkeolojik sit alanı" ilan edildi. Bu kapsamda bölgede sadece bilimsel çalışmalara izin verilecek, yapılaşma söz konusu olamayacak."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Hititlere ait en önemli bilgilere Hattuşa'daki kalıntılardan ulaşılmaktadır. Şehirdeki Aslanlı Kapı, Kral Kapı, Yazılıkaya Açık Hava Tapınağı gibi mimari eserler günümüze ulaşan önemli kalıntılar arasında yer almıştır. Hattuşa, 1986'da UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

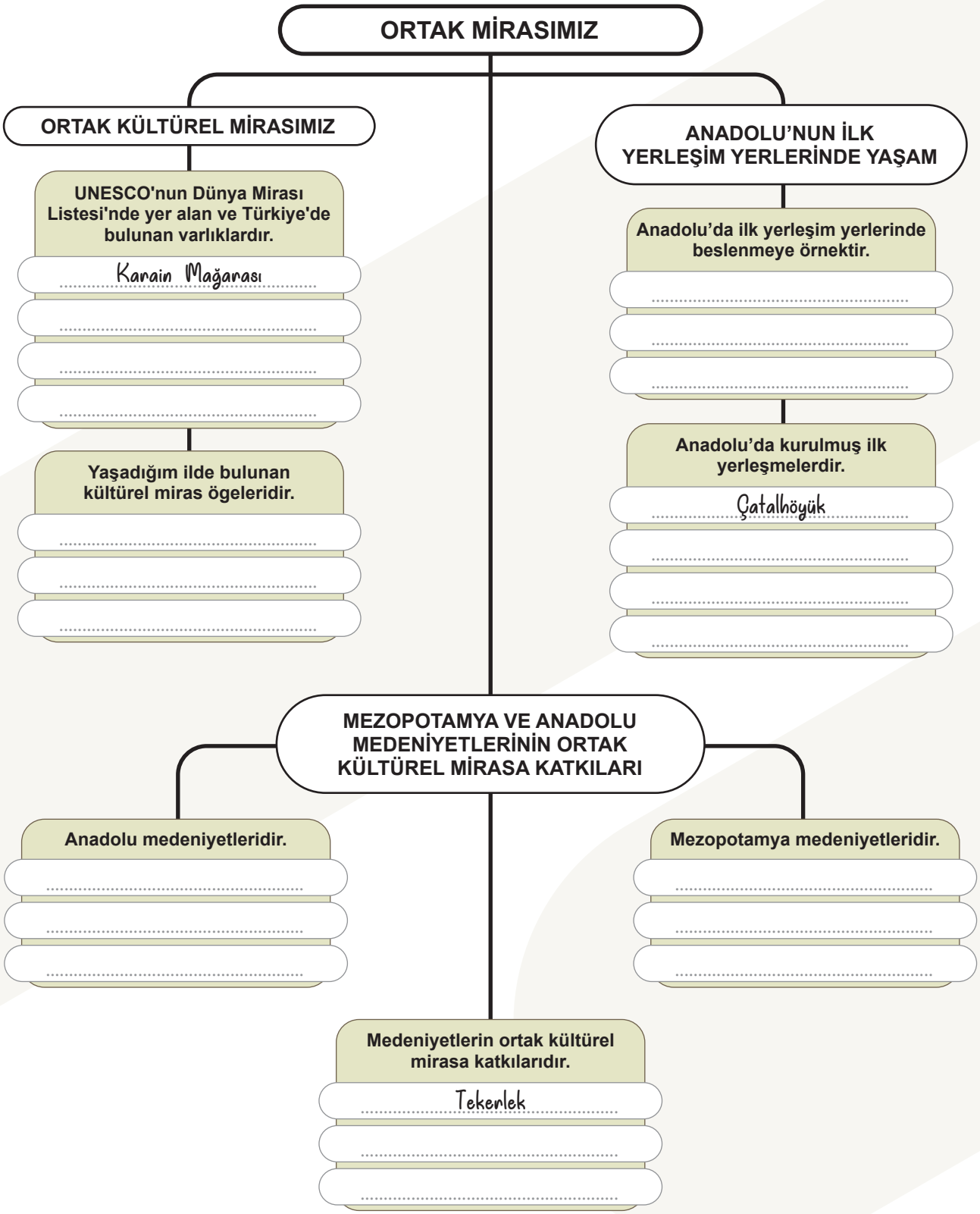
ORTAK MİRASIMIZ
ORTAK KÜLTÜREL MİRASIMIZ
UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'nde yer alan ve Türkiye'de bulunan varlıklardır.
Karain Mağarası
Yaşadığım ilde bulunan kültürel miras ögeleridir.
ANADOLU'NUN İLK YERLEŞİM YERLERİNDE YAŞAM
Anadolu'da ilk yerleşim yerlerinde beslenmeye örnektir.
Anadolu'da kurulmuş ilk yerleşmelerdir.
Çatalhöyük
MEZOPOTAMYA VE ANADOLU MEDENİYETLERİNİN ORTAK KÜLTÜREL MİRASA KATKILARI
Anadolu medeniyetleridir.
Mezopotamya medeniyetleridir.
Medeniyetlerin ortak kültürel mirasa katkılarıdır.
Tekerlek

1. Ali, yaşadığı ilde bulunan bazı doğal varlık ve tarihî eserlerin fotoğraflarını çekmiştir. Bu fotoğraflardaki doğal varlık ve tarihî eserlerin UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alması için gerekli kurumlara başvuru yapmak istemektedir.

Doğal varlık veya tarihî eserlerin UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınma koşullarından bazıları şunlardır:

- İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı tipi olmalıdır.
- Yaşayan ya da ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik tanıklık üstlenmelidir.
- Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama alanlarındaki gelişmeler ile ilgili insani değerler arasında önemli bir alışverişi sergilemelidir.

Buna göre Ali'nin çektiği fotoğraflardan hangisi yukarıda verilen UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne alınma koşullarını sağlamaktadır?

A)

B)

C)

D)

2.

Asurlular

Asurlular, Anadolu'da ticaret merkezleri kurmuşlardır. Ticaretlerinde çivi yazılı tabletleri kullanan Asurlular, Anadolu'ya çivi yazısını getirmiş ve tarihte bilinen ilk kütüphaneyi kurmuşlardır.

İyonyalılar

Deniz ticareti ile uğraşan İyonyalılar, deniz kıyılarında ticaret merkezleri kurmuşlardır. Bu medeniyette özgür düşünce gelişmiştir. Bu sayede tıp alanında Hipokrat, matematikte Pisagor ve Thales (Tales), tarihte Herodot gibi bilim insanları yetişmiştir.

Asurlular ve İyonyalıların ortak mirasa katkılarını yazınız.

.....

.....

.....

3. Çatalhöyük'te yaşayan toplumun sosyal yaşantısını açıklayan kaynak bilgiden yola çıkarak istenenleri ilgili alanlara yazınız.

Bundan 9.000 yıl önce Çatalhöyük sakinleri; tahıl öğütmek, ekmek pişirmek, kumaş ve sepet dokumak, obsidiyenden alet ve silah yapmak gibi işlerle uğraşmışlardır. Bu tür etkinliklerin çoğu evlerin çatısında gerçekleştirilmiştir. Kerpiçten yaptıkları evlerine kapıdan değil, çatılardaki deliklerden girmişlerdir. Evlerin arasında sokaklar yoktur ve insanlar çatıdan çatıya dolaşmışlardır.

Çatalhöyük'te yaşayan insanlar; evlerini dikdörtgen biçimde, genelde bir ana oda ve iki yan odadan oluşacak şekilde yapmışlardır. Ana oda yemek pişirme, yeme, uyuma ve çeşitli etkinlikler için kullanılırken yan odalar ise depo olarak kullanılmıştır. Yan odalara ancak sürünerek geçilebilen açıklıklardan girmişlerdir. Ana odadaki duvarların önüne, "seki" adı verilen sedir benzeri oturma alanları yapmışlardır. Sekilerin üzerinde oturmuş ve uyumuşlardır. Sekileri de tıpkı duvarlar gibi kireçle sıvamış ve üstlerine hasır veya kilim örtmüşlerdir. Çatalhöyüklüler, ölülerini bu sekilerin altına gömmüşlerdir. Evlerde dinî içerikli resim, heykel, hayvan başı ve boynuzunun yoğun olarak kullanıldığı kutsal odalar bulunmaktadır.

Balıkçılıkla uğraşan Çatalhöyüklüler; koyun, keçi ve köpeği evcilleştirip buğday, arpa, tahıl türleri, bakliyat gibi ürünlerin de tarımını yapmışlardır.

Çatalhöyük çevresinde bolca bulunan obsidiyenden birçok araç, gereç ve eşya yapmışlardır. Çatalhöyük halkı obsidiyeni ticaret aracı olarak da kullanmıştır.

Çatalhöyük'te yaşayan toplumun sosyal hayatıyla ilgili,

a. Beslenmeye yönelik faaliyetleri nelerdir?

.....

.....

b. Barınmaya yönelik faaliyetleri nelerdir?

.....

.....

c. Temel geçim faaliyetleri nelerdir?

.....

.....

4. Çatalhöyük'te yaşayan toplumun barındığı yerlerin mimarisi ile günümüzde barındığımız yerlerin mimarisinin farklı özelliklerine örnekler veriniz.

.....

.....

Aşağıdaki metinleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

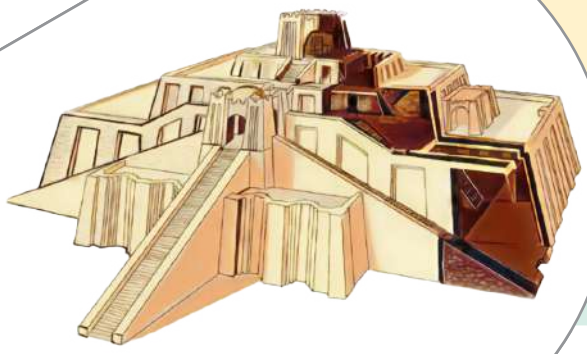

Zigguratlar tahıl deposu olarak kullanılmıştır. Sümerler, depolara gelen ürünleri kayıt altına almak için kullandıkları işaretleri zamanla geliştirerek çivi yazısını icat etmişlerdir. Yazının icadıyla tarihî devirler başlamıştır.

Zigguratların son katı rasathane (gözlemevi) olarak kullanılmıştır. Sümerler, Ay'ın hareketlerini gözlemleyerek dünyanın bilinen ilk ay takvimini yapmışlardır.

Zigguratların orta katları tapınak ve okul olarak değerlendirilmiştir. Sümerler; matematik, geometri, tıp gibi bilimlerle de ilgilenmişlerdir.

Görsel 3.45
Sümer Zigguratı

Anadolu, tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu uygarlıklardan biri de başkenti Çorum yakınlarındaki Hattuşa (Boğazköy) olan Hititlerdir. Hititler, hiyeroglif ve çivi yazısı kullanmışlardır. Hitit kralları, yıl boyunca yaptıklarını kral yıllıklarına yazdırmışlardır. Bu yıllıklar, tarih yazıcılığının başlangıcı kabul edilmektedir. Hititler, Mısırlılarla yapmış oldukları savaş sonucunda tarihin ilk yazılı antlaşması olan Kadeş Antlaşması'nı imzalamışlardır.

Görsel 3.46 Kadeş Antlaşması

5. Sümerler ve Hititlerin kültürel mirasa katkıda bulunduğu ortak alan aşağıdakilerden hangisidir?

A) Astronomi
B) Hukuk
C) Matematik
D) Tarih

6. Hititlerle ilgili verilen bilgilere göre aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Yazılı eserler bırakmışlardır.
B) Ülke yönetimini tek bir merkezde toplamışlardır.
C) Farklı bir medeniyetle askerî mücadeleye girmişlerdir.
D) Yazının Mısır coğrafyasında yayılmasına katkıda bulunmuşlardır.

7. Aşağıdaki metinleri okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Japonya'da bulunan Hiroşima Barış Anıtı (Görsel 3.47), 6 Ağustos 1945'te atom bombasının patladığı alanda ayakta kalan tek yapıdır. Somut olan kültürel mirası temsil eden harap betonarme yapı, gelecek nesillere aktarılması gerekli görülerek koruma altına alınmıştır. Hiroşima Barış Anıtı, dünya barışının keskin ve güçlü bir sembolüdür.

Görsel 3.47

Dabkeh (dabki), Filistin'de geleneksel nefesli çalgılar ve popüler şarkıların eşlik ettiği ünlü bir grup dansıdır (Görsel 3.48. Sosyal bir aktivite olan dabkeh; festivaller, kutlamalar, düğün, mezuniyet gibi etkinliklerde gerçekleştirilir. Filistinlilerin çoğu dabkeh dansını bilir ve sevinçlerini aileleri, arkadaşları ve komşularıyla bu dans yaparak paylaşırlar. Eşlik eden şarkıların sözleri yerel lehçelerdedir ve cesaret, güç, sevgi gibi duyguları ifade eder. Dabkeh, kültürel kimliği ifade etmenin, çeşitli kutlamaların ve sosyal bağları kuvvetlendirmenin bir yoludur.

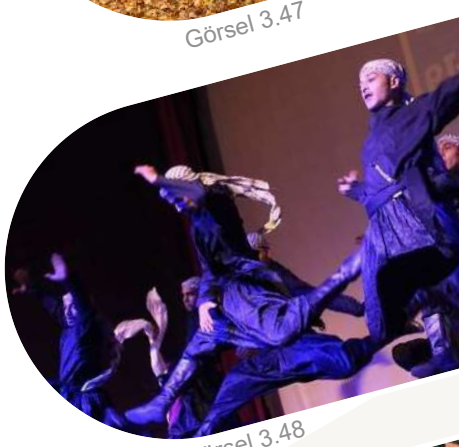

Görsel 3.48

Safranbolu evleri (Görsel 3.49); yüzlerce yıllık bir süreçte oluşan, Türk kent kültürünün günümüzde yaşanmasına katkıda bulunan önemli değerlerimizdendir. İlçe merkezinde yaklaşık iki bin geleneksel Türk evi bulunmaktadır. Safranbolu evleri, Türk gelenekleri ve yaşam tarzı hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca üstün sanat zevki ve incelikli ahşap işçilikleriyle de yüzyıllara meydan okumaktadır.

Görsel 3.49

Yukarıda verilen somut ve somut olmayan kültürel miras ögelerinden hareketle ortak kültürel mirasın önemini açıklayınız.

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

SÖZLÜK

A-B

afet: Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım.

anıt: Önemi ve değeri çok olan eser veya kişi; abide.

bedesten: Kumaş, mücevher vb. değerli eşyaların alınıp satıldığı kapalı çarşı.

beşerî: İnsanoğlu ile ilgili.

C-Ç

cılız: Gelişememiş, ufak kalmış (bitki, ağaç).

çömlek: Toprak yapılmış araç gereç.

D-E-F

dikili taş: Önemli bir olayın durumu veya bir zaferin anısı için dikilmiş tek parça yüksek taş.

ebeveyn: Çocukların sorumluluğunu taşıyan anne ve baba.

facia: Çok üzüntü veren, acıklı olay.

fast food: Kısa sürede hazırlanan ve yenen hafif yiyecek.

G-H-I-İ

gelenek: Bir toplumda, eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar.

görenek: Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı.

habitat: Bitkinin doğal olarak yetiştiği yer, yurt.

hasat: Ürün kaldırma, ekin biçme işi.

istiklal: Bir milletin bağımsız olma durumu.

J-K-L

kamu: Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü.

kitabe: Bir kimse veya bir olayın anısını yaşatmak için bir şey üzerine kazılan yazı.

M-N

mahremiyet: Gizli olma durumu.

mülki: Ülke yönetimine ilişkin.

müzakere: Bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunma.

millî: Milletle ilgili; ulusal.

medeniyet: Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü.

O-Ö

ön yargı: Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı; peşin yargı, peşin fikir, peşin hüküm.

P

plato: Akarsular tarafından parçalanmış yüksek ve geniş düzlük.

R-S-Ş

restorasyon: Tarihi yapıların harap olan bölümlerinin daha fazla tahrip olmasını önlemek için aslına uygun biçimde yenilemek amacıyla yapılan çalışma, yenileme.

risk analizi: İnsan sağlığı ve çevreye zarar verebilecek durumlarda olası tehlikeleri belirleyebilme.

sadaka: Karşılık beklemeden ihtiyaç sahiplerine, fakirlere verilen para, mal vb.

sera: Sebze ve meyvelerin yetiştirildiği ve hava şartlarına karşı korunduğu cam ve naylonla kaplı yer.

şifahane: Hem kimsesizlerin ücretsiz olarak tedavi edildiği; hem de hekimlerin yetiştirildiği tıp eğitimine hizmet eden kuruluş, hastane.

T-U-Ü

tadilat: Amaca uygun biçime getirmek için yapılan değiştirme; tadil.

tasvir: Bir şeyin veya kimsenin resmini yapma, betimleme.

tekstil: Hayvansal, bitkisel veya kimyasal lifli ürünlerin kullanıma hazır hale gelene kadar geçirdiği sürecin tamamına verilen ad, dokumacılık.

tümülüs: Kral, kral ailesi ve soylular için inşa edilen mezar odasını örten yapay tepedir.

ülke: Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü; diyar, memleket, mülk.

V-Y-Z

vefa: Sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı.

yarımada: Bir tarafı ana karaya bağlı, diğer üç tarafı su ile çevrili kara parçası.

yöre: Bir bölgenin belli bir yer ve çevresini kapsayan sınırlı bölümü.

zeybek: Ege yöresine özgü bir müzik veya oyun türü; zeybek havası.

KAYNAKÇA

Afet Yönetimi Kapsamında 2019 Yılına Bakış ve Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri. (2020). Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.

Akdağ, H. & Sünbül, A. M. & Turan, R. (Ed.). (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1. Ankara: Pegem Akademi.

Akengin, H. & Dölek, İ. & Özdemir, Y. (2021). Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Akpınar, M. & Cantürk, A. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kültürel Farklılık, Kültürlerarası Duyarlılık Algıları ve Kültürlerarası Eğitime Yönelik Görüşleri. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi. 42, 444-470.

Akseki, H. & Meşhur, M. Ç. (2013). Kentsel Yayılma Sonucu Yapılaşmaya Açılan Verimli Tarım Alanları: Konya Kenti Deneyimleri. Megaron Journal, 8(3), 165-174.

Aktaş, Ö. & İsayev, H. (2021). Rusya Tarihi Ders Kitaplarında Toplumsal Yaşam. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 41(3), 2095-2126.

Albalıyev, Ş. (2011). Azerbaycan'da Düğün Adetlerine Dair. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi. Azerbaycan Özel Sayısı, I, 60-66.

Altaş, N. T. (Ed.). (2017). Coğrafya Bilim Alanları Sözlüğü. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

And, M.(2014). Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi, İstanbul: İletişim Yayınları.

Asatekin, N. G. (2004). Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?. Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.

Atalay, İ. & Mortan, K. (2003). Resimli ve Haritalı Türkiye Bölgesel Coğrafyası. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Avcı, C. (2021). Marteniçka: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Bir Nevruz Geleneğinin Göçü. Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi. 22, 495-509.

Avcı, M.C. (2019). Dünyanın İlk Anıtsal İnanç Merkezi: Göbekli Tepe. T. C. Harran Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Şanlıurfa.

Bakır, B. (2021). Türkiye'nin Hortum Klimatolojisi ve Etkili Olan Yüksek Atmosfer Koşullarının İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Balcı, A. (2012). Türkiye'nin Coğrafi Konum Özelliklerini Tasvire Dayalı Etkinliklerle Öğretmeye Yönelik Nitel Bir Araştırma. Marmara Coğrafya Dergisi. 26, 215-258.

Bulut Atak, Z. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Alternatif Öğretim Teknikleri Hakkındaki Görüşleri. Kastamonu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kastamonu.

Calalzade, N. & Tezcan, H. (2021). Azerbaycan'da Düğün Geleneği ve Gelinlik Modası. International Social Sciences Studies Journal. 7(86), 3373-3383.

Cantekin Elyağutu, D. & Elyağutu, A. A. (2021). Türkiye'de Uygulanan Kafkas Halk Danslarının " Eski ve Yeni Danslar "Tanımlamasıyla Yeniden Tespit Edilmesi(Kars ve Iğdır Örneği). Avrasya Bilimler Akademisi/Avrasya Çalışmaları.14, 19-31.

Ceylan, T. (2011). Toplumsal Sistem Analizinde Toplumsal Statü ve Rol. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 15 (1), 89-104.

Çakmak, Ö. (2019). 5. Sınıf Düzeyinde Hazırlanan Değer Eğitimi Etkinliklerinin Uygulanabilirliği ve Başarısı Üzerine Bir Durum Çalışması. Sakarya Üniversitesi. Sakarya.

Çatalhöyük. (2016). Konya: T.C. Konya Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Demir, M.(2012). Gündelik Yaşamda Selamlaşma ve Yemek Görgü Kurallarının Toplumlardaki Farklılaşması. Cyprus Internationel Univercity Folklor/Edebiyat. 18, 70.

Demirağ, H. & Kakışım, C. (2018). Almanya'daki Türklerin Göç ve Entegrasyon Süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. 75, 123–152.

Dilsiz, B. (2010). Türkiye'de Gastronomi ve Turizm (İstanbul Örneği). İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Doğanay, H. (1994). Türkiye Beşerî Coğrafyası. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Doğanay, H. (2002). Ekonomik Coğrafya 1 Doğal Kaynaklar. Erzurum: Aktif Yayınevi.

Doğanay, H. (2011). Genel ve Fiziki Coğrafya. Ankara: Pegem Akademi.

Dönmez, C. & Yazıcı, K. (Ed.). (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.
Efe, A. (2008). Dünyaya Gülmek: Minyatürlerle Nasreddin Hoca Fıkraları. Konya: Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
Ekrem, N.H.(2012). Dunhuang Müzik Notaları. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi. 9, 101-159.
Erdoğan, H. A. (2019). Konya'daki arkeolojik kültür varlıklarının turizme kazandırılması. T. C. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya
Göğebakan, Y. (2015). Dünya Üzerindeki Kültürel Varlıkların Turizme ve Ekonomiye Katkısı. Sanat ve Tasarım Dergisi. 5(2), 48-71.
Gülmez Dinç, O. (2019). Çivi Yazılı Belgeler Işığında Babil Diplomatik İlişkileri. T. C. Pamukkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Denizli.
Gülüm, B.(2012). Farklılıklara Saygı Değerinin Ortaokul Öğrencilerine Kazandırılmasında Görsel Sanatlar Eğitiminin Etkisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Samsun.
Kara, K. (2017). Sümerler. Bilim Çocuk Dergisi. 240, 16-20.
Kınal, F. (1969). Çivi Yazısının Doğuşu ve Gelişmesi. AÜ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü
Kocatürk, U. (1999). Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
Mellaart, J. (1970). Excavations at Hacilar (1). Aberdeen University Press: Edınburgh
Millî Eğitim Bakanlığı, (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metin. Ankara.
Millî Eğitim Bakanlığı, (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, ve 7. Sınıflar). Ankara.
Oral, M. (2019). Hitit Kralı I. Hattušili'nin Akkadça-Hititçe İkidilli Yıllıklarının (CTH 4) Akkadça Ve Hititçe Versiyonlarının Karşılaştırmalı Filolojik Değerlendirmesi. T. C. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
Özcan, E.S. (2014). Göbekli Tepe. Bilim ve Teknik Dergisi. 560, 30-39.
Özdoğan, A. (1994). Çayönü Yerleşmesinin Çanak Çömleksiz Neolitikteki Yeri. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
Özer, Z. & Zülâl, A. (2004). Yeni Taş Çağı'na Açılan Pencere Çatalhöyük. Bilim Çocuk Dergisi. 78, 12-17.
Öztürk, C. (Ed.). (2011). Zaman ve Mekâna İlişkin Becerilerin Öğretimi. Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik
Öztürk, C. (Ed.). (2016). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. Ankara: Pegem Akademi.
Özyürek, A., Dakak, S. & Yurt, N. (2021). Altı Kıtada Oynanan Çocuk Oyunları ve Türkiye'de Oynanan Oyunlarla Benzerliği. Unika Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(2), 72-85.
Özyürek, A., Dakak, S. & Yurt, N. (2021). Altı Kıtada Oynanan Çocuk Oyunları ve Türkiye'de Oynanan Oyunlarla Benzerliği. Unika Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(2), 72-85.
Safran, M. (Ed.). (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.
Sevin, V. (2003). Anadolu Arkeolojisi. İstanbul: Der Yayınları.
Suğur, N. (2019). İnsan ve Toplum. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
Şahin, C. & Doğanay, H. (2000). Türkiye Coğrafyası. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
Şen, M. (2012). İlk Çağ Anadolu Medeniyetlerinde Ekonomik Hayatın Gelişim Süreçleri. T.C. Niğde Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
Şeyihoğlu, A. & Uzunöz, A. (2012). Coğrafya Öğretiminde Çoklu Zekâ. Ankara: Anı Yayıncılık.
Tarih Araştırmaları Dergisi, (12), 1-16.
Tok, G. & Yıldız, S. (2006). Uygarlığın Şafağında Anadolu. Bilim ve Teknik Dergisi. 465, 70-74.
Tokcan, H. (Ed.). (2015). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.
Tuna, C. (2000). Mağaradan Kente Anadolu'nun Eski Yerleşim Yerleri (Cilt 1). İstanbul: İletişim Yayınları.
Tunçel, O. (2020). Kitabın İlk Formu: Eski Mezopotamya'nın Kil Tabletleri, Sanat ve Tasarım Dergisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
Vatandaşlık Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
Williams, R. (1993). Kültür. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
Yardımcı, R. & Çıvgın, İ. (2011). İlkçağ Tarihi. İstanbul: Maya Akademi Yayınları.
Yıldırım, R. (2011). Eskiçağ Tarih Ve Uygarlıkları(Uygarlık Tarihine Giriş). İzmir: Saray Matbaacılık.
Yücel Avşar, Ö. & Seçim, Y. (2020). Suriye Göçmenlerinin Mutfak Kültürü Uyum Süreci; Konya Örneği. Journal of Recreation and Tourism Research. 7 (2), 209-221.

Öğrenme alanı örnek soruların cevap anahtarları

Görsel ve genel ağ kaynakçası

TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT Ankara
İL MERKEZİ Elazığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400 Km
KARADENİZ
AKDENİZ
EGE DENİZİ
MARMARA DENİZİ
HAZAR DENİZİ
ROMANYA
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
BULGARİSTAN
YUNANİSTAN
GÜRCİSTAN
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
NAHÇIVAN Ö.C. (AZERBAYCAN)
İRAN
IRAK
SURİYE
LİBYA
MISIR
İSRAİL
FİLİSTİN Batı Şeria
FİLİSTİN Gazze Şeridi
LÜBNAN
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
Bükreş
Sofya
Atina
Tiflis
Erivan
Bağdat
Şam
Beyrut
Tel Aviv
Doğu Kudüs
Lefkoşa
Erenköy
Edirne
Kırklareli
Tekirdağ
İstanbul
Kocaeli
Yalova
Sakarya
Düzce
Bolu
Bartın
Zonguldak
Karabük
Kastamonu
Sinop
Samsun
Amasya
Çankırı
Çorum
Tokat
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Artvin
Ardahan
Kars
Iğdır
Ağrı
Erzurum
Erzincan
Gümüşhane
Bayburt
Sivas
Tunceli
Bingöl
Muş
Van
Bitlis
Siirt
Batman
Hakkâri
Şırnak
Mardin
Diyarbakır
Elazığ
Malatya
Adıyaman
Şanlıurfa
Gaziantep
Kilis
Kahramanmaraş
Osmaniye
Adana
Hatay
Mersin
Kayseri
Yozgat
Kırıkkale
Kırşehir
Nevşehir
Aksaray
Niğde
Konya
Karaman
Ankara
Eskişehir
Bilecik
Bursa
Balıkesir
Çanakkale
Gökçeada
Bozcaada
Kütahya
Afyonkarahisar
Uşak
Manisa
İzmir
Aydın
Denizli
Burdur
Isparta
Muğla
Antalya
Tuz Gölü
Van Gölü
Urumiye Gölü
Süveyş K.
Nil N.
Dicle N.
Fırat N.
Kızılırmak N.
Sakarya N.
Kura N.
Aras N.
Çoruh N.
Yeşilırmak N.
Seyhan N.
Ceyhan N.
Göksu N.
Büyük Menderes N.
Küçük Menderes N.
Gediz N.
Bakırçay N.
Meriç N.
Tuna N.
22° 24° 26° 28° 30° 32° 34° 36° 38° 40° 42° 44° 46° 48° 50°
44° 42° 40° 38° 36° 34° 32°

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1,000 1,500 2,000 Km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İS
KARADAĞ KD
KOSOVA KS
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SR
RUSYA FEDERASYONU
KAZAKİSTAN
TÜRKİYE
İRAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SAHA (YAKUT) C.
TUVA C.
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
Norveç Denizi
Barents Denizi
Kara Denizi
Ohotsk Denizi
Bering Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Umman Denizi
Yemen Denizi

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

SOSYAL BİLGİLER

5

DERS KİTABI

Yazarlar

Cemal Gökhan OL
Faruk Gökalp YILMAZ
Hilal DEMİREZER
Mehtap POLAT
Murat AKPINAR
Ömer EVİN
Turan Sinan ÇELEBİ
Yasemin YABANSU

2. KİTAP

DEVLET KİTAPLARI
Kitabın Basıldığı Matbaa Adı, 2024

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI ..... : 2022
DERS KİTAPLARI DİZİSİ ..... : 9601

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editörler

Doç. Dr. Fatma TORUN
Doç. Dr. İbrahim TURAN
Dr. Öğr. Üyesi Hamide KILIÇ

Dil Uzmanı

Yaşar KAYA

Görsel Tasarımcılar

Bünyamin TELLİ
Engin KARADOĞAN
Ercan YANDIMOĞLU
Hakan ÖRS
Halil SEYDİOĞLU
Kübra SELEK

Program Geliştirme Uzmanı

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ARSLANTAŞ

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Dr. Öğr. Üyesi Alperen YANDI

Rehberlik Uzmanı

Saliha GÜN

Baskı

Baskı Matbaanın Adı ve
Ticaret Unvanı
Tel: (0000) 000 00 00

ISBN 978-975-11-8011-7

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 17.07.2024 tarih ve 110460159 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir.

Kurulca bu kitabın kabul edilmiş olması ders kitabından yayınevi ve yazarın sorumluluğunu kaldırmaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

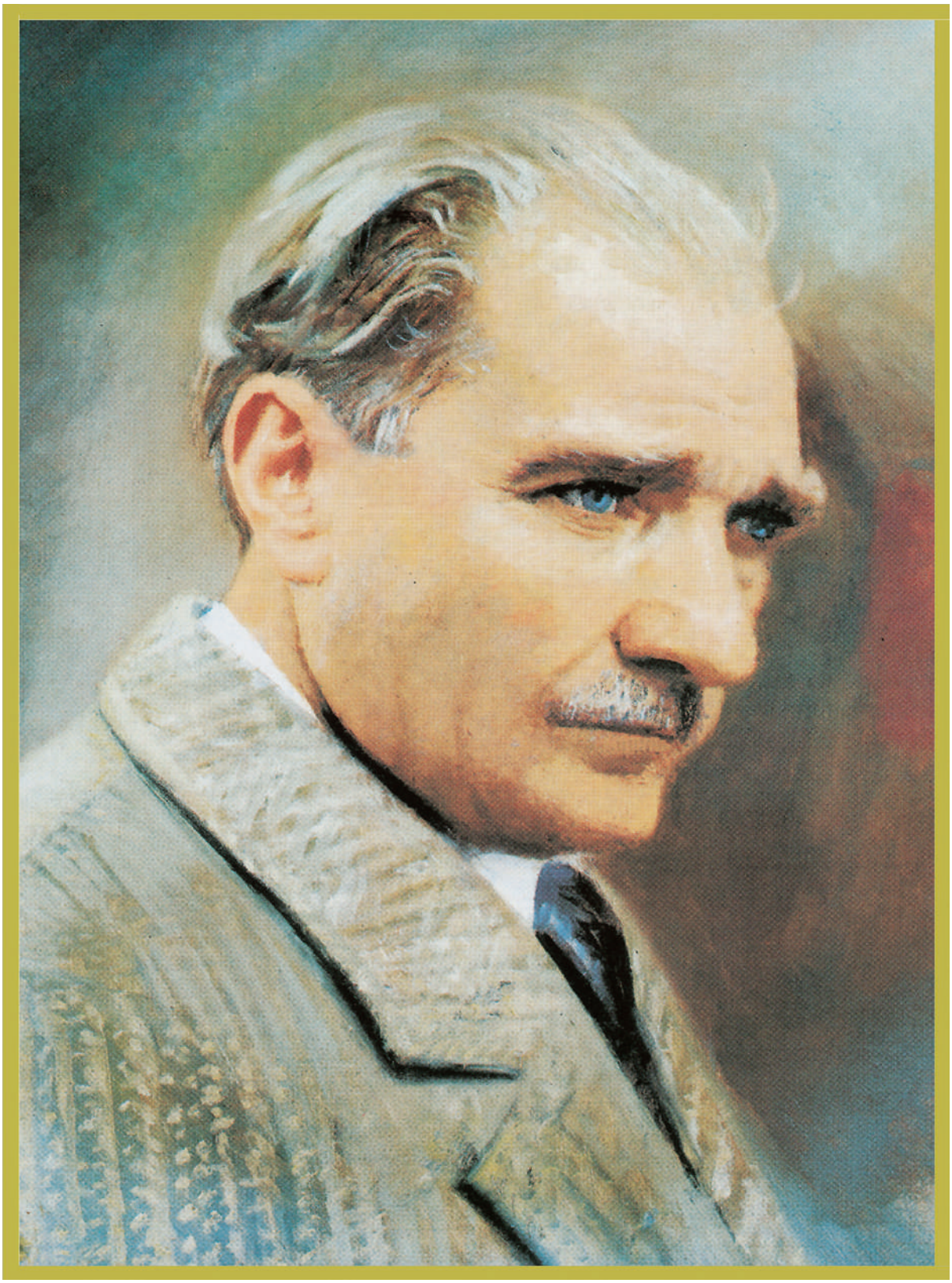

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

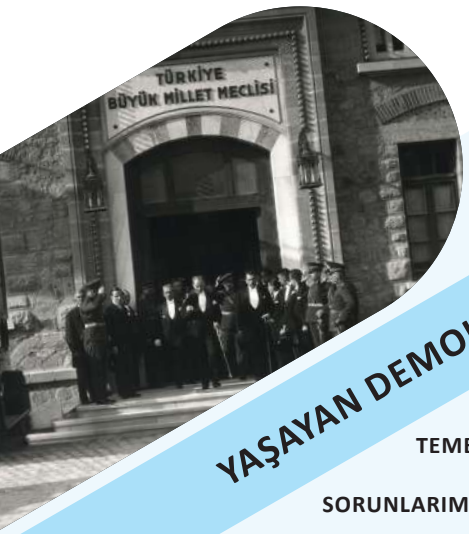

YAŞAYAN DEMOKRASİMİZ

KİTABIMIZI TANIYALIM 8
DEMOKRASİ VE CUMHURİYETİN TEMEL NİTELİKLERİ 12
ETKİN VATANDAŞIN ÖZELLİKLERİ 24
TEMEL HAKLARIMIZ VE SORUMLULUKLARIMIZ..... 34
SORUNLARIMIZIN ÇÖZÜMÜNDE KURUMLAR 50
4. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 61

HAYATIMIZDAKİ EKONOMİ

KAYNAKLARIMIZIN VERİMLİ KULLANIMI 68
BÜTÇEMİ PLANLIYORUM 85
İLİMİZDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER 100
5. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 113

TEKNOLOJİ VE SOSYAL BİLİMLER

TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN TOPLUM HAYATINA ETKİLERİ .. 120
TEKNOLOJİK ÜRÜNLERİN BİLİNÇLİ KULLANIMI 130
6. ÖĞRENME ALANI ÖRNEK SORULAR 143

SÖZLÜK 146
KAYNAKÇA 147
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 149
TÜRK DÜNYASI HARİTASI 150

KİTABIMIZI TANIYALIM

Kitap öğrenme alanlarından oluşmaktadır.

Her öğrenme alanının başında öğrenme alanı kapak sayfası yer almaktadır.

Öğrenme alanı adı ve numarası

Alt konu başlıkları

Geliştirilmesi hedeflenen beceri ve tutumlar

Anahtar kavramlar

Öğrenme alanı özeti karekodu

4. Öğrenme alanı karekodu

Öğrenme alanı ile ilgili e-içeriklere yönlendiren karekodlar

DÜŞÜNELİM

Öykü, bilmece, şiir, örnek olay, görsel vb. ile içeriğe giriş yapıldığı bölümdür.

KEŞFEDELİM

Bireysel veya grupla çalışma etkinlikleri aracılığıyla konuya hazırlık yapıldığı bölümdür.

ÖĞRENELİM

Konuya ilişkin bilgilerin etkileşimli olarak açıklandığı bölümdür.

UYGULAYALIM

Hedeflenen becerilerin uygulanmasına yönelik etkinliklerin ve performans görevlerinin yer aldığı bölümdür.

DEĞERLENDİRELİM

Öğrenme alanı kapsamındaki becerilerin pekiştirilmesine yönelik değerlendirme soruları ve etkinliklerinin yer aldığı bölümdür.

Konu ile ilgili ön değerlendirme sorularını ifade eder.

Ön öğrenmeler ile öğrenme alanı içeriği arasında köprü kuran soruları ifade eder.

Görsel kaynak, harita, genel ağ haberi ve metinler ile ilgili öğrencinin cevaplaması için hazırlanan soruları ifade eder.

Öğrenme yaşantılarında yer alan grup tartışmalarını ifade eder.

Konu ile ilgili haberleri ifade eder.

4. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

4 YAŞAYAN DEMOKRASİMİZ

KONULAR

- DEMOKRASİ VE CUMHURİYETİN TEMEL NİTELİKLERİ
- ETKİN VATANDAŞIN ÖZELLİKLERİ
- TEMEL HAKLARIMIZ VE SORUMLULUKLARIMIZ
- SORUNLARIMIZIN ÇÖZÜMÜNDE KURUMLAR

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Demokrasi ve cumhuriyet kavramları arasındaki ilişkiyi çözümleyebileceksiniz.
- Etkin vatandaş olmanın önemine yönelik çıkarımlarda bulunabileceksiniz.
- Temel insan hak ve sorumluluklarının önemini sorgulayabileceksiniz.
- Bir ihtiyaç hâlinde veya sorun karşısında başvuru yapılabilecek kurumlar hakkında bilgi toplayabileceksiniz.

Bu öğrenme alanında öğreneceğiniz anahtar kavramlar

- Cumhuriyet
- Hukukun üstünlüğü
- Etkin vatandaşlık
- Demokrasi
- Millî egemenlik
- Katılım
- Çoğulculuk

DÜŞÜNELİM

DEMOKRASİ VE CUMHURİYETİN TEMEL NİTELİKLERİ

"Cumhuriyet, demokrasi, vatandaşlık ile temel hak ve özgürlükler" kavramları hakkında bildiğiniz sözcükleri kullanarak kelime bulutlarını oluşturunuz.

CUMHURİYET

.....

.....

.....

.....

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

.....

.....

.....

.....

VATANDAŞLIK

.....

.....

.....

.....

DEMOKRASİ

.....

.....

.....

.....

Görsel 4.1

KEŞFEDELİM

Sınıfta uyulacak kuralları belirlemek için aşağıdaki basamakları sırayla uygulayınız.

- Sınıf tahtasına "SINIF KURALLARI" başlığını yazınız.
- Uyulması gerektiğini düşündüğünüz sınıf kurallarını gerekçelerini söyledikten sonra tahtaya maddeler hâlinde yazınız (Bu aşamada düşüncelerinizi özgürce yazınız.).
- Bütün öğrenciler düşüncelerini tahtaya yazdıktan sonra maddeleri tek tek oylayınız.
- Sınıf çoğunluğunun oyunu alan maddeleri kural olarak belirleyiniz.
- Belirlenen kuralları ilgili alana yazınız. Ayrıca belirlenen kuralları renkli kartona da yazarak sınıf panosuna asınız.

Görsel 4.2

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Sınıf kurallarını yalnızca öğretmenleriniz veya birkaç arkadaşınız belirleseydi tepkiniz nasıl olurdu?
- Mahallenizde afet toplanma alanı belirlenecektir. Mahalle muhtarınız bu alanın belirlenmesinde hangi yöntemi uygularsa daha fazla insanın desteğini almış olur?
- Okulun bahçesine bir spor alanı yapılmak istenmektedir. Bu alanın hangi spor dallarına uygun olacağı yönünde karar verilecektir. Bu kararların alınmasında okuldaki öğrencilere fikirlerinin sorulması veya sorulmaması durumunda neler hissedersiniz?

Görsel 4.3

Millî Mücadele'nin ardından ülkemizde Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde köklü yenilikler yapılmıştır (Görsel 4.3). Bu yeniliklerden biri de cumhuriyetin ilan edilmesidir. Cumhuriyetin ilanı, demokrasi açısından tarihimizdeki önemli kararlardan biridir. Bu nedenle Cumhuriyet Bayramı, resmî bayramlarımız arasında yerini almıştır. Her yıl 29 Ekim'de Cumhuriyet Bayramı'nı büyük bir coşku ve sevinçle kutlarız. Aşağıda bu kutlamalara örnek görseller yer almaktadır (Görsel 4.4).

Görsel 4.4

Aşağıdaki alana 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarınız ile ilgili görseller yapıştırınız veya kutlamalarınızı ifade eden kısa bir metin yazınız.

ÖĞRENELİM

Demokrasi, halk yönetimi veya halkın devlet yönetiminde söz sahibi olması olarak ifade edilebilir. Ancak demokrasiyi sadece devlet yönetimi ile ilişkilendirmemiz çok doğru olmayacaktır. Çünkü demokrasiye hayatımızın her alanında rastlayabiliriz.

Evde kararlar alınırken aile fertlerinin fikrinin alınması, sınıf başkanı seçimlerinde sınıftaki öğrencilerin oy kullanması hayatımızdaki demokrasi uygulamalarına örnektir. Yine yerel yöneticilerin halkın oylarıyla belirlenmesi, halkın isteklerini dilekçe vererek yöneticilere iletmesi şehrinizde karşılaşabileceğiniz demokratik uygulamalar arasındadır. Aşağıdaki genel ağ haberlerinde bu uygulamalara örnekler verilmiştir.

Sınıf başkanlığı seçimini demokrasi şölenine dönüştürdüler

"... Diyarbakır'daki bir ilkokulda yapılan sınıf başkanlığı seçimi genel seçimleri aratmadı. Bir hafta süren seçim sürecinde sınıfa oy sandığı kuruldu, koridorlara afişler asıldı, üzerinde aday fotoğraflarının yer aldığı oy pusulaları basıldı. Bazı adaylar öğrencilere okul gazetesi çıkarmayı, bazıları ise çeşitli sportif turnuvalar düzenlemeyi vaat etti (Görsel 4.5)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.5

Park bakımı için sosyal medyadan dilekçe gönderdiler

"... Burdur'da bir grup çocuk, mahallelerindeki parkın bakım ve tamiratı için yazdıkları dilekçeyi belediyeye verdiler (Görsel 4.6). Çocukların dilekçesini gören belediye başkanı kendi sosyal medya hesabından dilekçenin fotoğrafını 'Böyle bir dilekçe aldık ve gereğini yapıp çocuklarımızın hak ettiği oyun parkını onlara kazandırdık. Güle güle kullansınlar.' yorumuyla paylaştı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.6

Verilen haberlerde hangi hak ve özgürlüklerden bahsedilmiştir? Bu hak ve özgürlükleri korumak için neler yapardınız? Söyleyiniz.

31 Mart 2024 seçimlerinin kesin sonuçları açıklandı

"...Yüksek Seçim Kurulu (Görsel 4.7), 31 Mart Mahalli İdareler Genel Seçimi'ne ilişkin kesin sonuçları ilan etti. 30 büyükşehir belediye başkanı, 1355 belediye başkanı ve 50.370 muhtar halkın verdiği oylarla belirlendi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.7

Verilen örnekleri göz önünde bulundurarak evde, okulda ve yaşadığınız şehirde demokrasiyle ilişkili olay ve durumlara örnekler veriniz. Verilen örnekleri sınıf tahtasına yazınız.

Demokrasinin özgürlük, eşitlik, seçme ve seçilme hakkı, millî egemenlik, çoğulculuk, katılım ve hukukun üstünlüğünü gibi birtakım temel nitelikleri bulunmaktadır. Bu niteliklere uygun olarak temel hak ve özgürlükler, demokratik ülkelerde yasalarla koruma altına alınmıştır. Bu hak ve özgürlükler; dini, cinsiyeti, yaşı, mesleği ne olursa olsun herkese eşit olarak tanınmıştır. Bu durum, ülkedeki adalet anlayışının kuvvetlenmesine ve karar alma sürecinde vatandaşların bağımsızca hareket etmesine katkıda bulunmuştur.

Görsel 4.8

Görsel 4.9

Demokratik devletlerde insanlar başkalarına zarar vermeden hak ve özgürlüklerini kullanırlar. Tüm vatandaşlar yasalar önünde eşit haklara sahiptir.

Demokratik ülkelerde millî egemenlik anlayışına göre yönetme gücü halka verilmiştir. Halk bu gücü seçme ve seçilme hakkından faydalanarak kullanmaktadır (Görsel 4.8). Çoğulculuk niteliğine göre ülke genelinde yapılan seçimlerde ya da yerel seçimlerde birden fazla parti ya da kişi yönetime aday olabilir. Seçimlerin sonucu ne olursa olsun farklı fikirlere saygı gösterilmelidir. Vatandaşlar demokrasinin katılım niteliğine uygun şekilde seçimlerde oy kullanarak, istek ve şikâyetleri için dilekçe vererek ya da sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katılarak yönetimde söz sahibi olurlar.

Ülkemizde hukukun üstünlüğü bulunmaktadır. Herkesin yasalara ve bağımsız mahkemelerin verdiği kararlara uyması gerekmektedir (Görsel 4.9).

15 ve 16. sayfalardaki haberleri ve görsel kaynakları inceleyiniz. Demokrasinin temel niteliklerinden hangileri ile ilişkili olduğunu ilgili alana yazınız.

T.C. İçişleri Bakanı: "Hukuk, insan hakları bizim vazgeçilmezimiz."

"... T.C. İçişleri Bakanı, katıldığı bir toplantıda demokrasi ve hukuk anlayışımızla ilgili çeşitli açıklamalarda bulundu. Bakan 'Demokratik devletlerde milletten daha güçlü bir irade yoktur. Biz hukuk devletiyiz, bu sebeple ülkemizde hukukun üstünlüğü vardır. Herkes eşittir ve hukukun aldığı kararlara uymak zorundadır. Temel insan hakları ile özgürlükler anayasa ve kanunlarımızca koruma altına alınmıştır. Bakanlığımız bu anlayışla çalışmaktadır.' dedi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

İlişkili olduğu temel nitelikler .....

.....

.....

.....

.....

14 Mayıs seçimlerine göre TBMM'de 7 siyasi parti yer aldı

"... Yüksek Seçim Kurulunun açıkladığı sonuçlara göre TBMM'de yer alacak 600 milletvekili 53 milyon 993 bin 683 kişinin verdiği oylarla belirlendi. Açıklanan sonuçlara göre mecliste 7 siyasi parti, ülke yönetimine katılmaya hak kazandı. Siyasi partilerin milletvekili sayısındaki dağılım ise şöyle gerçekleşti:..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

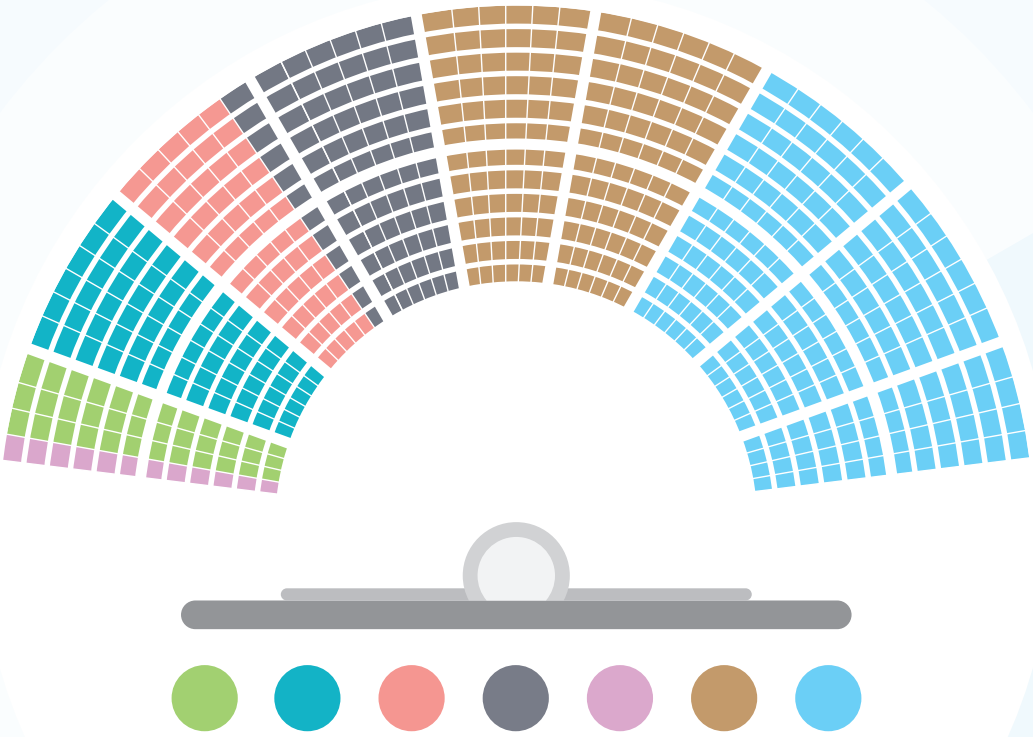

(Renkler siyasi partileri temsil etmektedir.) Görsel 4.10

İlişkili olduğu temel nitelikler .....

.....

.....

.....

.....

Çevrenizde yaptığınız gözlemlere göre demokrasinin temel niteliklerine uygun birer örnek belirleyiniz ve örneklerinizi sınıf tahtasına yazınız.

Demokrasinin nitelikleri

Görsel 4.11

Yukarıda Cumhuriyetimize ait görseller verilmiştir (Görsel 4.11). Görsellere göre cumhuriyetin özellikleri neler olabilir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin modern ve demokratik bir yönetim şekline sahip olmasını istemiştir. Bu amaçla birtakım yeniliklere öncülük etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması, saltanatın kaldırılması bu yeniliklere örneklerdir. Cumhuriyetin ilan edilmesi ile demokrasimiz daha da güç kazanmıştır. 1930'lu yılların başlarında kadınlara seçme ve seçilme hakkını veren kararlar alınmıştır. Böylelikle devlet yönetiminde kadın erkek eşitliği sağlanarak Türk kadını birçok ülkedeki kadınlardan önce seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte devlet başkanı olan cumhurbaşkanı seçimle iş başına geçmiştir. İlk cumhurbaşkanımız Mustafa Kemal Atatürk olmuştur.

Atatürk, farklı yer ve zamanlarda yaptığı konuşmalarda cumhuriyet hakkında şu ifadelerde bulunmuştur.

Kaynak

"Demokrasinin en çağdaş ve mantıklı uygulamasını sağlayan hükümet şekli, cumhuriyettir."

"Sebep ne olursa olsun vatandaşın derdine çare bulmak, yardım etmek ve destek olmak, Cumhuriyet hükümetinin koşacağı bir vazifedir."

"Egemenlik kayıtsız ve şartsız milletindir."

"Cumhuriyet sizden 'fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür' nesiller ister."

atam.gov.tr

Verilen bilgiler ve Atatürk'ün sözlerine göre cumhuriyet kavramının nitelikleri nelerdir? Gözlemlerinize dayanarak bu niteliklere hangi örnekleri verebilirsiniz? Belirlediğiniz nitelik ve örnekleri aşağıdaki tablolara yazınız.

Cumhuriyetin Nitelikleri	Niteliklere Örnekler
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Cumhuriyet, egemenliğin millete ait olduğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir. Cumhuriyeti korumak ve yaşatmak başta yeni nesiller olmak üzere her Türk vatandaşının görevidir. Atatürk, TBMM'de okuduğu Nutuk adlı eserinin son sayfasındaki Gençliğe Hitabe'de bu konuya şu şekilde değinmiştir (Görsel 4.12):

"Ey Türk gençliği! Birinci vazifen; Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir…"

Görsel 4.12

Vatansever ve millî bilince sahip bir birey, cumhuriyeti korumak ve yaşatmak için nasıl davranışlar sergilemelidir? Yazınız.

.....

.....

.....

Şu ana kadar edindiğiniz bilgilerden hareketle cumhuriyet ile ilgili istenen bilgileri aşağıdaki alanlara yazınız. Yazdıklarınızı arkadaşlarınız ile paylaşınız.

Tanımı

Özellikleri

CUMHURİYET

Uygun Olan Örnekler

Uygun Olmayan Örnekler

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Kelime İlişkilendirme

Amacı: Demokrasi ile cumhuriyet kavramları arasındaki ilişkiyi belirleme

Beceri: Çözümleme

Süre: 1 ders saati

Yönerge:

- Demokrasi ve cumhuriyet kavramları ile ilişkili aklınıza gelen kelimeleri aşağıdaki kartlara yazınız. Bazı kelimeleri her iki karta da yazabilirsiniz.
- Kartlara yazdığınız kelimeleri demokrasiyle ilişkili olanlar, cumhuriyetle ilişkili olanlar ve her iki kavramla ilişkili olanlar şeklinde aşağıdaki şemaya yazarak sınıflandırınız.

Demokrasi

Cumhuriyet

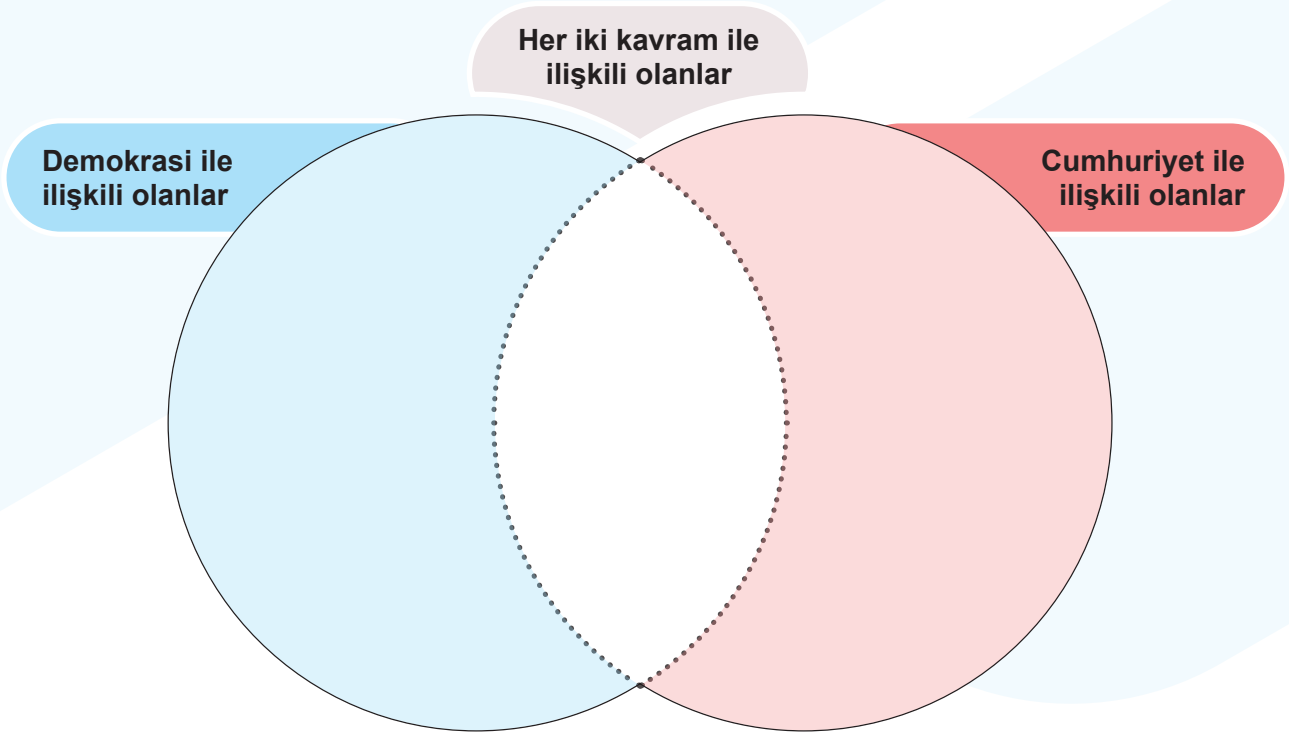

ETKİNLİK

Adı: Demokrasi ve Cumhuriyet

Amacı: Demokrasi ve cumhuriyet kavramları arasındaki ilişkiyi belirleme

Beceri: Çözümleme

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Demokrasi ile cumhuriyet kavramları arasındaki belirlediğiniz ilişkileri yansıtan bir afiş hazırlayınız.

Görsel 4.13

DEĞERLENDİRELİM

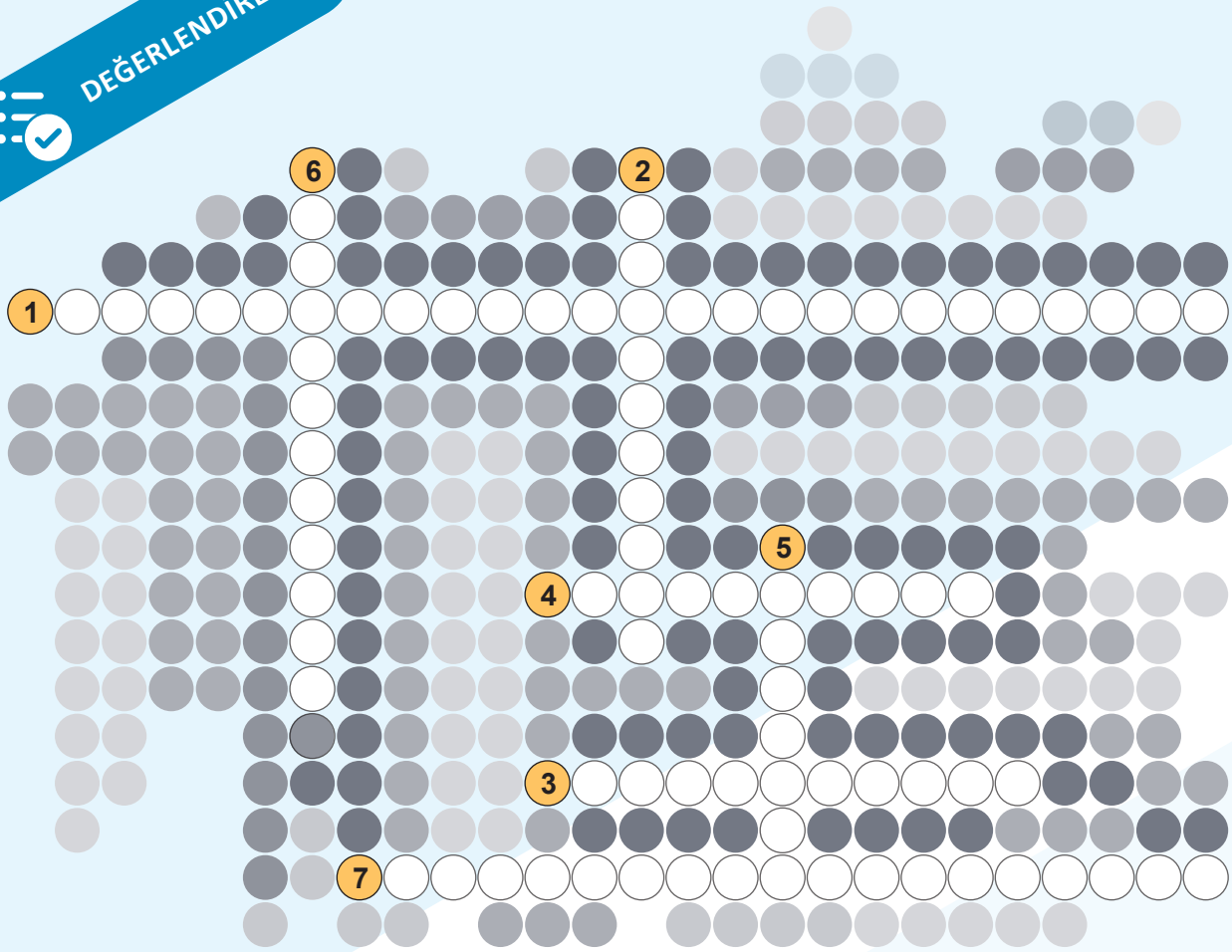

Yukarıdaki bulmacayı çözünüz.

1. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan meclisimizdir.
2. Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği temsilciler aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir.
3. Farklı fikirlerin önemsenmesinin gerekliliğini vurgulayan demokrasi ilkesidir.
4. Halkın yönetme gücüne sahip olması gerektiğini savunan yönetim anlayışıdır.
5. Halkın yönetimde ve toplumu ilgilendiren kararlarda söz sahibi olmasıdır.
6. Mecliste farklı fikirleri temsil eden siyasi topluluktur.
7. Ülkemizde adaleti sağlamakla görevli kuruluşlardır.

Bulmacanın cevap anahtarı

DÜŞÜNELİM

ETKİN VATANDAŞIN ÖZELLİKLERİ

Aşağıdaki örnek olayları okuyup görselleri inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Örnek Olay 1

Odanıza bir çalışma masası yaptırmak istiyorsunuz ve yakın çevrenizde iki marangoz vardır. Marangoz Lütfi Bey, masa yaparken bir tasarımcı ile çalışmakta ve ince hesaplar yaptıktan sonra masayı üretmektedir. Diğer marangoz Emre Bey ise masayı kendi tasarlayıp göz kararı ölçüm ile üretim yapmaktadır (Görsel 4.14).

Görsel 4.14

Masanızı hangi marangoza yaptırırsınız?

Hangi marangoz etkin bir zanaatkâr olarak nitelendirilebilir? Sebebini söyleyiniz.

Örnek Olay 2

Kerem ve Çağan bisiklet kullanmayı seven iki arkadaştır. Kerem, bisiklet kullanmayı çok iyi bildiği için kask takmak istememektedir. Çağan ise kask takmadan bisiklet kullanmamaktadır ve bisiklet yolunu kullanmaya özen göstermektedir (Görsel 4.15).

Görsel 4.15

Kerem ve Çağan'dan hangisinin etkin bir bisiklet kullanıcısı olduğu söylenebilir? Tartışınız.

Vatandaş, bir devletin yasalarla belirlenmiş hak ve sorumluluklara sahip olan üyesidir.

"Etkin vatandaş" kavramını nasıl tanımlarsınız? Sizce kimlere etkin vatandaş denir? Örnekler veriniz.

.....

.....

.....

KEŞFEDELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Sıra arkadaşınızla iki kişilik grup oluşturunuz.
- Aşağıda verilen örnek durum ve olayları okuyunuz.
- Etkin vatandaşların bu örnekler karşısında nasıl davranabileceğini aranızda tartışınız.
- Fikir birliğine vararak belirlediğiniz davranışları tablolara yazınız.
- Tablolara yazdığınız davranışları diğer arkadaşlarınızla karşılaştırınız.

Örnek 1

Suna, okulundaki kantin çalışanlarının eldiven kullanmadığını gözlemlemiştir.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Örnek 2

Sedat'ın babasının bir alışveriş sitesinden aldığı elektrikli süpürge bozuk çıkmıştır.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Örnek 3

Melike, mahallesindeki tarihî çeşmenin hasar aldığını fark etmiştir.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Sınıf olarak belirlediğiniz etkin vatandaşların verilen örnek olay ve durumlar karşısındaki davranışlarını sınıf tahtasına yazınız.

ÖĞRENELİM

Görsel 4.16

Kaynak

- Vatandaşlık; dünyaya gelinen ülkeyi ve kişilerin hangi devlet veya millete bağlı olduklarını ifade eden kimlik olarak tanımlanmaktadır.
- Vatandaşlık okuryazarlığı, hak arama özgürlüklerini ve haklarını kullanabilme yeterliliklerini ifade eder.
- Vatandaşlık okuryazarlığı; vatandaşların topluma uyum sağlamalarını, bu konuda edindikleri bilgi ve becerileri günlük hayatlarına yansıtmalarını, karar alma süreçlerine dâhil olabilmelerini sağlar.
- Vatandaşlık okuryazarlığına sahip birey; toplumsal sorunlara duyarlı, siyasi ve hukuki konularda kendi yaşamını devam ettirebilecek kadar yeterli bilgiye sahip ve bu bilgiyi davranışlarla destekleyebilme becerisi bulunan kimsedir.

Önal, H. İ., & Alaca, E. (2017). s.93-124

? **Kaynakta verilen bilgilere göre vatandaşlık okuryazarlığına sahip birey özelliklerinden hangilerine sahipsiniz? Yazınız.**

.....

.....

.....

.....

.....

Aybüke Öğretmen, öğrencilerine "etkin vatandaşın toplumsal yaşamdaki önemi" konulu araştırma görevi vermiştir (Görsel 4.17). Necmettin ve arkadaşları konuyla ilgili varsayımda bulunmakta zorlanmaktadırlar.

Görsel 4.17

Necmettin ve arkadaşlarının yerinde olsaydınız bu konuda hangi varsayımlarda bulunurdunuz? Örnekler veriniz.

.....

.....

.....

.....

Verilen haberleri okuyunuz ve haberlerde geçen etkin vatandaş özelliklerini yazınız.

Haksızlığa uğradığını düşünen vatandaş verdiği hukuk mücadelelerini kazandı

"... İbrahim Bey, pek çok tüketicinin karşılaştığı ancak peşine düşmediği haksızlıklara karşı verdiği mücadelesiyle tanınıyor. Bilinçli ve etkin bir vatandaş olan İbrahim Bey, Tüketici Hakem Heyetine yaptığı başvuruların birçoğundan olumlu netice aldı. Hatalı ürün gönderildiği hâlde haksız yere alınan binlerce lirasının iade edilmesini sağladı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Samsun'da jandarma, kırsalda yaşayan öğrencilere trafik eğitimi veriyor

"... Geliştirilen proje kapsamında Samsun İl Jandarma Komutanlığı, sorumluluk bölgesindeki okullarda okuyan öğrencilere uygulamalı trafik güvenliği eğitimi vermeye başladı. Eğitimler, İlkadım Çocuk Trafik Eğitim Parkı'nda akülü araçlarla 4-12 yaş grubundaki çocuklara yapıldı. Eğitimlerde güvenli takip mesafesi, emniyet kemerinin önemi, trafik levhaları ve yol işaretlerinin anlamları öğretildi. Ayrıca trafik ışıklarında sürücü ve yayaların nasıl davranması gerektiği üzerinde duruldu. Projenin hedefi etkin bir vatandaş olarak trafik kurallarını bilen, kurallara uymayanları uyaran, araç sürücülerine ve yayalara saygılı bireyler yetiştirmek olarak açıklandı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

CİMER'e (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) 2023'te 7 milyon 650 bin başvuru yapıldı

"... Vatandaşların dilekçe ve bilgi edinme haklarının kullanımını kolaylaştırmayı amaçlayan CİMER'e başvuru sayısı 2023'te yüzde 23 artışla 7 milyon 650 bine ulaştı.

CİMER'e istek, şikâyet, bilgi edinme, teşekkür, görüş ve öneri türlerinde başvuru yapılabilmektedir. Bu alanlarda 2023'teki başvuruların yüzde 98'i genel ağ üzerinden yapılırken yüzde 2'si posta ve şahsen müracaat yoluyla gerçekleşti..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Dedektif öğrenciler iyiliğin izini sürüyor

Görsel 4.18

"... Kocaeli'deki bir ortaokulda uygulamaya alınan projeyle çocuklar, sosyal sorumluluk çalışmaları yaparak iyiliği ve yardımlaşmayı öğreniyor.

Proje kapsamında öğrencilerin aktif katılımları ile huzurevi ziyareti, görme engelli bireyler için kitap seslendirme gibi etkinlikler yapılıyor. Yürütülen projeyle öğrencilerin etkin bir vatandaş olarak çevresindeki sorunları fark etmeleri, sorunların çözümüne katkıda bulunmaları, ülkesine ve milletine faydalı bireyler olmaları hedefleniyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Genç öğretmen, yarının büyüklerine çevre bilinci aşılıyor

Görsel 4.19

"... Çocukluk hayali olan öğretmenlik mesleğini aşkla yapan Özlem Öğretmen, 'Çevre Dostu Okul' projesi kapsamında çocuklara çevre bilinci konusunda farkındalık kazandırıyor. Öğrencilerinin etkin birer vatandaş olmasını isteyen Özlem Öğretmen, öğrencilerine doğal ve kültürel varlıkların korunması gerektiğini yaptığı uygulamalarla aktarmaya çalışıyor. Bu kapsamda Özlem Öğretmen, öğrencileri ile birlikte okullarına hobi bahçesi ve geri dönüşüm malzemelerinden kütüphane kazandırdı. Ayrıca tasarladıkları atık su deposu ile yağmur sularını biriktirip okulun temiz su ihtiyacını, çatıya kurdukları güneş panelleriyle de elektrik ihtiyacını karşılıyorlar..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

ETKİN VATANDAŞLARIN ÖZELLİKLERİ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 4.20

Etkin vatandaşlık oyunu

2 **Aşağıdaki kartlarda yer alan tutum ve davranışlardan etkin vatandaşlık anlayışına uygun olanları " ✔ " ile işaretleyiniz. Bu davranışların topluma katkılarını sınıfta tartışınız, ulaştığınız sonuçları kartlara yazınız. Etkin vatandaşlığa uygun olmayan tutum ve davranışları sınıfta tartışıp neden uygun olmadıklarını ilgili kartlara yazınız.**

İthal ürünlerin her zaman daha kaliteli olduğunu düşünürüm.

Sınıf başkanı seçiminde oyumu kullanırım.

Alışverişlerimden sonra mutlaka fiş veya fatura alırım.

Arkadaşlarım ile iş birliği içinde çalışırım.

Sivil toplum kuruluşlarına üye olurum.

Çevremdeki tarihî eserlerin ve doğal varlıkların korunmasına destek olurum.

Satın aldığım ürünün son kullanma tarihinin geçmiş olduğunu fark ettiğimde ürünü iade ederim.

Ailemde kararlar alınırken düşüncelerimi ifade etmeye çekinirim.

Görsel 4.21

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Siz Olsaydınız Ne Yapardınız?

Amacı: Etkin vatandaş olmanın toplum düzeni açısından önemini kavrama ve çıkarımda bulunma

Beceri: Çıkarım yapma

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Kartlarda verilen toplumsal sorun örneklerini okuyunuz.
- Öğrenci listesindeki sıraya göre söz alınız.
- Kartlardaki örneklerden birini seçiniz.
- Etkin vatandaş ve etkin olmayan vatandaş olarak bu örnek durum veya olayda nasıl davranacağınızı empati yaparak söyleyiniz.
- Etkinlik sonunda vatandaşların sorumluluk değerine sahip olması ve topluma karşı görevlerini yerine getirmesinin toplumsal düzene nasıl katkıda bulunduğunu tartışınız.
- Etkinlik süreciniz kontrol listesi ile değerlendirilecektir.

Yaşadığınız ilde bir salgın hastalık ortaya çıkmıştır. İl genelinde karantina uygulanmasına karar verilmiştir. Ailenizin bazı üyeleri karantinaya uyma konusunda kararsız kalmışlardır.

Sosyal medyada görülen bir şaka, çocuklar ve gençler arasında yayılmaya başlamıştır. Ancak yapılan bu şaka gençlerin fiziki yaralanmalar yaşamasına, hatta hayati tehlikenin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Yaşadığınız çevrede okuma yazma bilmeyen büyükleriniz bulunmaktadır. Bireysel çabalarınız, bu kişilerin okuma yazma bilmesine yeterli olmamıştır.

Mahallenizde marketler zincirinin bir şubesi bulunmaktadır. Bu markette bazı ürünlerin raf fiyatları ile ödeme noktasında ortaya çıkan fiyatlar farklılık göstermektedir. Bu durumun marketin diğer şubelerinde de yaşandığını haberlerden öğrenmişsinizdir.

Yaşadığımız şehir son yıllarda çok göç aldı ve hızla büyüdü. Yerleşme alanlarının genişlemesi sebebiyle sanayi tesisleri yerleşim alanlarının içinde kaldı. Tesislerden kaynaklanan hava ve ses kirliliği, sağlık sorunlarının artmasına sebep olmaya başladı.

Çevrenizdeki yol kenarlarına belediye ve trafik ekiplerince bisiklet yolları yapılmıştır. Ancak park edecek yer bulamayan komşularınız araçlarını bisiklet yollarına park etmektedir. Bu durum bisiklet sürücülerinin kaza yapma ihtimalini artırmaktadır.

Gelecek Derse Hazırlık

Bir adet renkli fon kâğıdı ve keçe uçlu kalem getiriniz.

Kontrol listesi

ETKİNLİK

Adı: Etkin Vatandaş

Amacı: Etkin vatandaş olmanın önemini toplumsal düzen açısından değerlendirme

Beceri: Çıkarım yapma

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Aşağıdaki tabloyu etkinliğin adımlarına göre doldurunuz.
- Etkinliğe sınıf listesindeki sıraya göre katılınız.
- Gözlemlediğiniz bireysel veya toplumsal sorunu aşağıdaki ilgili kutucuğa ve sınıf tahtasına yazınız.
- Sınıf tahtasına yazılan sorunları okuyunuz ve etkin bir vatandaş olarak bu sorunları nasıl çözebileceğinizi tartışınız ve çözüm önerilerinizi ilgili alana yazınız.
- Etkin vatandaş davranışlarının toplum düzenine etkisine yönelik tahminlerde bulununuz. Bulunduğunuz tahminleri sınıf tahtasına listeleyiniz.
- Tahminleri sınıfça tartışarak etkin vatandaş olmanın önemini toplumsal düzen açısından değerlendiriniz. Yaptığınız değerlendirmeye göre bir slogan oluşturunuz.
- Sloganlarınızı aşağıdaki alan ve renkli fon kâğıdına yazarak renkli fon kâğıdını sınıf panosuna asınız.

Gözlemlediğim bireysel veya toplumsal sorun	....
Etkin bir vatandaş olarak soruna çözüm önerim	....
Etkin vatandaş davranışlarının toplumsal düzene etkisine yönelik tahminlerim	....
Oluşturduğum slogan	....

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki tabloyu uygun ifadelerle tamamlayınız ve soruyu cevaplayınız.

Çevrenizde gözlemlediğiniz etkin vatandaşlara örnekler veriniz.	....
Bu kişilerin etkin vatandaşlığa uygun tutum ve davranışlarına örnekler veriniz.	....
Yazdığınız tutum ve davranışların toplumsal düzene katkılarına örnekler veriniz.	....

Bir toplumda etkin vatandaş sayısının az olması toplumsal düzeni nasıl etkileyebilir? Sınıfta tartışınız ve çıkarımlarınızı aşağıya yazınız.

Aşağıdaki form, etkin vatandaşlara ait tutum ve davranışlara ne kadar sahip olduğunuzu değerlendirmeniz için hazırlanmıştır. Buna göre size uygun seçeneği "✔" ile işaretleyiniz.

Ölçütler	Her Zaman	Bazen	Hiçbir Zaman
Haklarımı bilir ve savunurum.			
Sorumluluklarımın farkında olurum ve sorumluluklarıma uygun davranırım.			
Başkalarının haklarına saygılı olurum.			
Yaşadığım sorunları hak ve sorumluluklarım çerçevesinde çözmeye çalışırım.			
Toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunurum.			
Toplumsal sorunların çözümünde yetkili kişi ve kurumlarla iş birliği yapmaya özen gösteririm.			
Çevre ve ülkeme karşı kendimi sorumlu kabul ederim.			
Bireysel ve toplumsal farklılıklara saygı duyarım.			
Çevremde alınan kararlarda fikrimi özgürce dile getiririm.			
Toplumsal düzen kurallarını ve bu kuralların önemini bilirim.			
Toplumsal düzen kurallarına uyarım.			
Çevremdekileri toplumsal düzen kurallarına uymaya teşvik ederim.			

DÜŞÜNELİM

TEMEL HAKLARIMIZ VE SORUMLULUKLARIMIZ

Görsel 4.22

Görselde hangi haklardan bahsedilmektedir?

Görselde bahsedilen haklardan başka hangi temel hak ve sorumluluklarınız bulunmaktadır? Söyleyiniz.

Görsel 4.23

Görsellerdeki ortamlarda sorumluluklarınız nelerdir? Söyleyiniz.

Sorumluluklarınızı yerine getirmediğinizde ne gibi sorunlarla karşılaşabilirsiniz? Tartışınız.

KEŞFEDELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Öğretmeninizin rehberliğinde altı öğrenci seçiniz.
- Öğretmeninizin belirleyip bir kâğıda yazdığı temel hakkı anlatıcı öğrenciye veriniz.
- Seçilen öğrencilerin "sessiz sinema" oyunu ile belirlenen temel hakları anlatmasını isteyiniz.
- Anlatım sırasında arkadaşızın anlattığı temel hakkı tahmin ediniz.
- Anlatım sırasında söz alan arkadaşlarınızın düşüncelerine saygı gösteriniz.

Metni okuyunuz. Salgın dönemiyle ilgili verilen bilgileri ve geçmiş yaşantılarınızı dikkate alarak tabloda istenen bilgileri yazınız.

Dünyayı etkileyen bir sağlık sorunu olarak karşımıza çıkan COVID-19 (KOVİT-19) salgını, bireysel ve sosyal hayatımız üzerinde ani ve beklenmedik etkiler oluşturmuştur. COVID-19 salgını sürecinde uluslararası uçak seferleri iptal edilmiş, ülkelere giriş ve çıkışlar sınırlandırılmıştır. Aile ve akraba ziyaretleri gibi sosyal ilişkiler uzaktan yürütülmüştür. Bu durum, sosyal yaşamın kısıtlanmasına neden olmuştur. Örneğin misafirliğe gitme, arkadaşlarla buluşma gibi etkinlikler azalmış, toplantı ve konferanslar genel ağ üzerinden yapılmıştır. Ülkemizde okulların kapanmasıyla öğretmen ve öğrenciler arasındaki iletişim EBA (Eğitim Bilişim Ağı) üzerinden yapılan uzaktan eğitim ile sağlanmıştır. Herkesin evlere kapandığı bu süreçte genel ağ ve sosyal medyada geçirilen süre artmıştır. İş yerleri devlet tarafından desteklenmiş ve bazı iş yerleri de genel ağ üzerinden müşterilerine hizmet vermiştir.

Salgın döneminde kullanabildiğim haklarım	....
Salgın döneminde kullanamadığım haklarım	....
Salgın döneminde yerine getirdiğim sorumluluklarım	....
Salgın döneminde yerine getiremediğim sorumluluklarım	....

ÖĞRENELİM

Görsel 4.24

Toplum hâlinde yaşamak bir düzen gerektirir. Düzenin sağlanması ve sürdürülmesi, kurallar çerçevesinde kişilere sorumluluklar yükler (Görsel 4.24). Yani toplum hâlinde yaşadığımız için başına buyruk hareket edemeyiz. Haklarımızı kullanırken başkalarının haklarını dikkate almamanın veya sorumluluklarımızı yerine getirmemenin hem kendi hayatımızı hem de başkalarının hayatını nasıl etkileyeceğine yönelik bilince sahip olmamız gerekir. **Hak**, bir özgürlüğün sağlanması için kişiye anayasa ve kanunlar ile tanınmış yetkilerdir. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak, kişinin kendi iradesi ve düşüncesine dayanarak karar vermesi durumuna da **özgürlük** denir. **Sorumluluk** ise kişinin kendine ve başkalarına karşı yerine getirmesi gereken yükümlülüklerini zamanında gerçekleştirmesidir.

Görsel 4.25

Temel insan hak ve sorumlulukları, doğuştan sahip olduğumuz haklardır. Haklarımızdan vazgeçemeyiz ve haklarımızı devredemeyiz. Bu durum, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 12. maddesinde "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder (Görsel 4.25)." olarak ifade edilmiştir.

"Haklarımızdan vazgeçemeyiz ve haklarımızı devredemeyiz." cümlesi ile anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

Görsel 4.26

Temel insan hak ve sorumlulukları anayasa ile güvence altına alınmıştır. Bu yönüyle temel insan hak ve sorumluluklarının korunmasında en etkili güç devlettir. Temel insan hak ve sorumluluklarının devlet tarafından anayasa ile koruma altına alındığı toplumlarda bireyler kendini daha güvende hisseder. Hak ve özgürlüklerimizin ihlali ile ilgili bir sorunla karşılaştığımızda demokratik haklarımızı kullanıp, gerekli kurumlara başvurarak veya görevli kişilerle iletişime geçerek sorunların üstesinden gelebiliriz (Görsel 4.26).

Temel insan hak ve sorumluluklarının devlet tarafından anayasa ile koruma altına alınmadığı toplumlarda ne gibi sorunlar yaşanabilir? Tartışınız.

Görsel 4.27

Görselleri hangi temel insan hakları ile ilişkilendirebilirsiniz? Aşağıdaki tabloda "✔" ile işaretleyiniz.

Kişi hürriyeti ve güvenliği	
Beslenme hakkı	
Yerleşme ve seyahat hürriyeti	
Sağlık hakkı	
Düşünce ve kanaat hürriyeti	
Haberleşme hürriyeti	

Temel insan hak ve sorumlulukları ile ilgili haberleri, görselleri ve örnek olayı inceleyiniz.

İngiltere'de monarşi karşıtlarının gözaltına alınması ülkede tartışmalara yol açtı

"... Kraliçe II. Elizabeth'i (Elizabet) anma etkinliklerinde protesto gösterisi düzenleyen bir dizi monarşi karşıtı gözaltına alındı. Gözaltına alınma, sosyal medyada tartışmalara yol açtı. Bu durum insan hakları eylemcileri, siyasetçiler ve sivil toplum kuruluşları tarafından da eleştirildi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.28

Karadeniz'de ambulans helikopter ile 9 ayda 198 hasta taşındı

"... T.C. Sağlık Bakanlığının hava ambulans hizmeti kapsamında Trabzon'da konuşlu helikopter ile 2023 Ocak-Eylül döneminde 198 hasta sağlık merkezlerine taşındı. Hastayı en yakın sağlık kuruluşuna ulaştırırken ihtiyaç duyulabilecek her türlü tıbbi cihaza sahip ambulans helikopter ile 2008'den itibaren Trabzon'un yanı sıra Gümüşhane, Giresun, Rize ve Artvin'e de hizmet veriliyor. Yaylalardaki acil hastalar da bölgenin zorlu coğrafi koşullarına rağmen ambulans helikopter ile sağlık merkezlerine ulaştırılıyor (Görsel 4.28)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.29

Miniklerin hayallerini geliştirmek için bilim ve sanat sınıfı kurdu

"... Osmaniye'nin Karakuyu köyünde görev yapan Rümeysa Öğretmen'in oluşturduğu sınıfta öğrenciler teleskop ve mikroskopla gözlem yapıyor, müzik aletleriyle notaları öğreniyor, tuvallere resim çiziyorlar (Görsel 4.29)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.30

Özel gereksinimli Çağrı'nın evde eğitim mutluluğu

"... T.C. Millî Eğitim Bakanlığınca uygulanan 'Evde Eğitim' hizmeti ile öğretmenler, çeşitli nedenlerle okula gidemeyen öğrencilere öğrencilerin evlerinde ders veriyor. Bu hizmetten yararlanan özel gereksinimli Çağrı, sınıf hâline getirilen odasında her gün evine gelen öğretmenlerinin anlattığı dersleri dinleyerek eğitimini sürdürüyor (Görsel 4.30)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

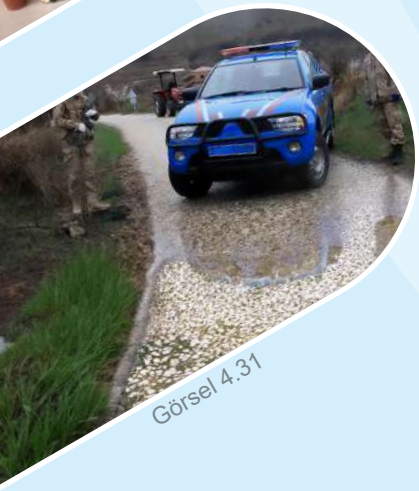

Görsel 4.31

8 ilde 11 köy ve 2 mahalle yeni tip koronavirüse karşı karantinaya alındı

"... Yeni tip koronavirüs tedbirleri kapsamında Sivas, Yozgat, Çanakkale, Gümüşhane, Giresun, Çankırı ve Kütahya'da 11 köy, Malatya'da ise 2 mahalle karantinaya alındı (Görsel 4.31). Yetkililerin yaptığı açıklamada 'Şehir dışından çok fazla insan ağırladık, koronavirüs salgınının yayılarak vatandaşlarımızın hayatını tehdit etmesini engellemek amacıyla karantina kararı alınmıştır.' ifadeleri yer aldı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Habere göre sağlık hakkının korunması için hangi temel insan hakkı kısıtlanmıştır? Söyleyiniz.

Avrupa'da sokakta yaşayan evsizlerin sayısı artıyor

Avrupa'nın birçok ülkesinde artan yaşam maliyetlerinin yol açtığı "uygun fiyatlı konut sıkıntısı" ve "sosyal konut eksikliği" nedeniyle sokaklarda yaşamak zorunda kalanlara her geçen gün yenileri ekleniyor.

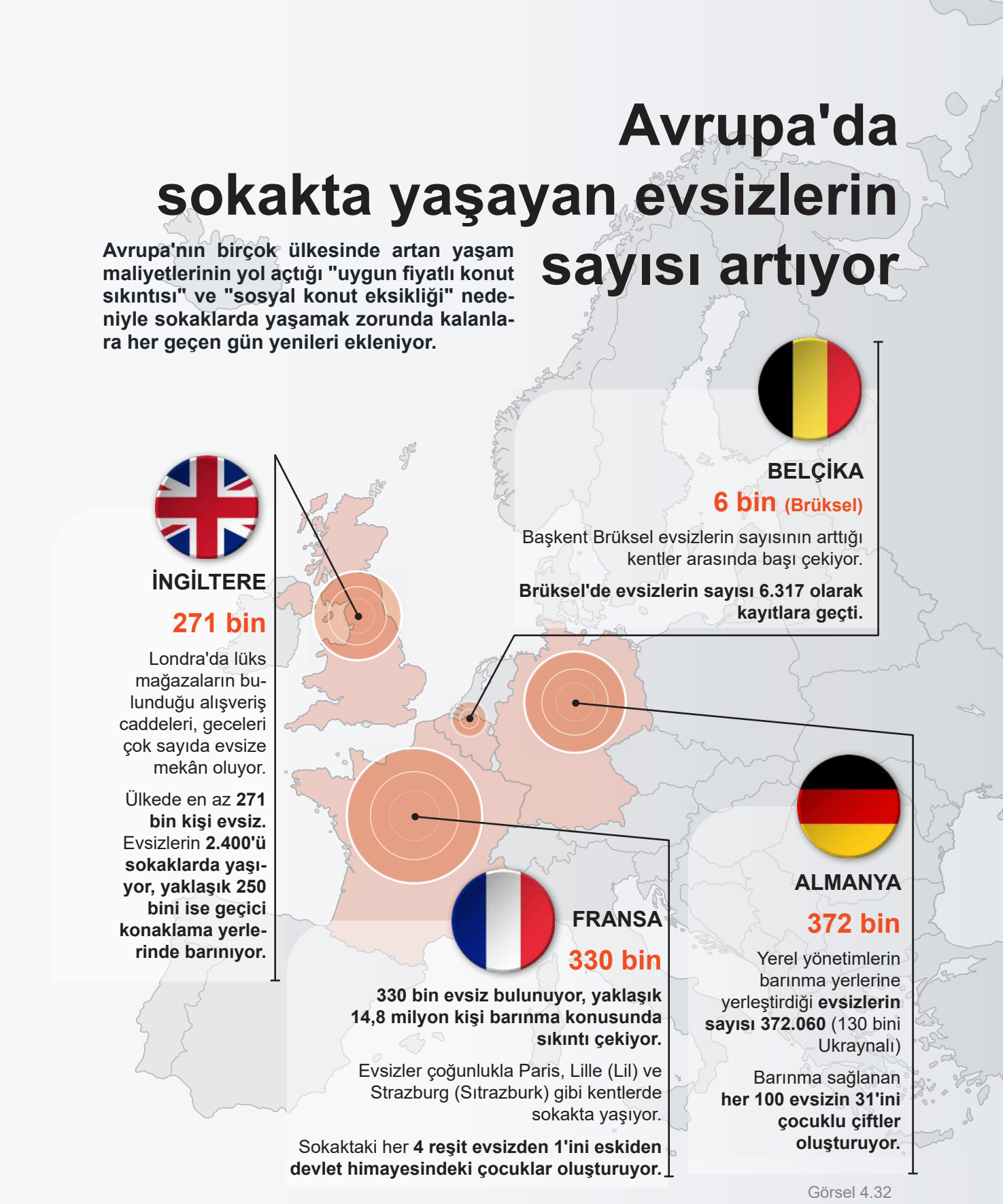

İNGİLTERE

271 bin

Londra'da lüks mağazaların bulunduğu alışveriş caddeleri, geceleri çok sayıda evsize mekân oluyor.

Ülkede en az **271 bin kişi evsiz.** Evsizlerin **2.400'ü sokaklarda yaşıyor, yaklaşık 250 bini ise geçici konaklama yerlerinde barınıyor.**

BELÇİKA

6 bin (Brüksel)

Başkent Brüksel evsizlerin sayısının arttığı kentler arasında başı çekiyor.

Brüksel'de evsizlerin sayısı 6.317 olarak kayıtlara geçti.

FRANSA

330 bin

330 bin evsiz bulunuyor, yaklaşık 14,8 milyon kişi barınma konusunda sıkıntı çekiyor.

Evsizler çoğunlukla Paris, Lille (Lil) ve Strazburg (Sıtrazburk) gibi kentlerde sokakta yaşıyor.

Sokaktaki her **4 reşit evsizden 1'ini eskiden devlet himayesindeki çocuklar oluşturuyor.**

ALMANYA

372 bin

Yerel yönetimlerin barınma yerlerine yerleştirdiği **evsizlerin sayısı 372.060** (130 bini Ukraynalı)

Barınma sağlanan **her 100 evsizin 31'ini çocuklu çiftler oluşturuyor.**

Görsel 4.32

? **Bilgi görselinde verilenlere göre Avrupa'da yaşayan birçok insan hangi temel hakkından faydalanamamıştır?**

Bilgi görselindeki ülkelerden birinde yönetici olsaydınız yaşanan soruna nasıl bir çözüm üretirdiniz?

Görsel 4.33

İsrail saldırıları altındaki Gazze'de çocuklar yaşanan gıda kıtlığını protesto etti

"... Gazze sokaklarında toplanan çocuklar, 'Ekmek benim hayalim oldu!', 'Yaşamak bizim de hakkımız!' yazılı pankartlar açtı (Görsel 4.33). Ellerindeki kaşıklarla boş tencerelere vuran küçük çocuklar, Gazze'deki saldırıları kınayan ve iyi bir yaşam talebini dile getiren çeşitli sloganlar attı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 4.34

Hollanda'da Doğu Türkistan protestosu

"... Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da, Uygur Türklerine yönelik insan hakları ihlalleri protesto edildi (Görsel 4.34). Gösteride yapılan konuşmalarda Doğu Türkistan'daki Uygur Türklerine uygulanan baskıcı politikalar ve dünya devletlerinin bu konuya duyarsız kalmaları eleştirildi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Haberlerde verilen insan hakları ihlallerinin protesto edilmesini sorumluluk duygusu ile ilişkilendirerek tartışınız.

Görsel 4.35

Arkadaşlarım, bugün doğum günüm için güzel bir sürpriz yaptı. Benim için bestelediklerini şarkıyı gece boyunca birlikte söyledik. Çok eğlendik (Görsel 4.35).

Görsel 4.36

Yarın çok önemli bir sınavım var. Üst kattan gelen müzik sesi, derse odaklanmamı olumsuz etkiliyor. Sınavdan düşük bir not almak istemiyorum (Görsel 4.36).

Görseller ve konuşma metinlerinden yola çıkarak "hak ve özgürlüklerden yararlanırken diğer insanların haklarının gözetilmesi gerektiği" ifadesini tartışınız.

Temel insan hak ve sorumlulukları ile ilgili örnek olayı, görselleri ve haberleri incelediniz. İncelemelerinizden hareketle temel insan hak ve sorumluluklarının önemine ilişkin merak ettiğiniz konuları belirleyiniz. Verilen örnekten yola çıkarak aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

Temel İnsan Hakkı		
Eğitim hakkı	.....	.....
Sorumluluğu		
Ödevleri zamanında yapmak Okulda işlenen konuları tekrar etmek Okul kurallarına uymak	.....	.....
Nasıl Korurum?		
Engellenme durumunda ilgili kurumlara başvurmak	.....	.....
Merak Ettiğiniz Konu		
.....	.....	.....

Tabloda merak ettiğiniz konulardan yola çıkıp, temel insan hak ve sorumluluklarına yönelik 5N1K (ne, nerede, ne zaman, neden, nasıl, kim) tekniğini kullanarak konuya ilişkin örneklerde olduğu gibi sorular hazırlayınız.

(Ne?): İnsanların **ne** gibi temel insan hak ve sorumlulukları vardır?

.....

.....

.....

(Nerede?): .....

.....

.....

.....

(Ne zaman?): .....

.....

.....

.....

(Neden?): .....

.....

.....

.....

(Nasıl?): .....

.....

.....

.....

(Kim?): .....

.....

.....

.....

Görsel 4.37

Sayfa 43, 44, 45 ve 46'da verilen T.C. Anayasası, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kaynaklarından faydalanarak 5N1K tekniği ile hazırladığınız soruların cevaplarını bulunuz. Topladığınız bilgileri sınıf arkadaşlarınıza sununuz.

Görsel 4.38

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 3

Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Madde 6

Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

T.C. Anayasası

Madde 17

Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Görsel 4.39

T.C. Anayasası

Madde 27

Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Madde 31

Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 27

Herkes, topluluğun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak onun yararlarını paylaşma hakkına sahiptir.

Görsel 4.40

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 23

Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.

T.C. Anayasası

Madde 50

Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Madde 32

Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

Görsel 4.41

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 18

Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, din veya inancını değiştirme özgürlüğünü ve din veya inancını, tek başına veya topluca ve kamuya açık veya özel olarak öğretme, uygulama, ibadet ve uyma yoluyla açıklama serbestliğini de kapsar.

T.C. Anayasası

Madde 25

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Madde 13

Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

Görsel 4.42

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Madde 13

Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

T.C. Anayasası

Madde 22

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Görsel 4.43

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 26

Herkes, eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel öğrenim aşamalarında parasızdır. İlköğretim zorunludur.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Madde 28

Taraf Devletler, ilköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hâle getirirler.

T.C. Anayasası

Madde 42

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Görsel 4.44

T.C. Anayasası

Madde 56

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Madde 24

Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar.

Görsel 4.45

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 13

Herkesin, her devletin sınırları içinde seyahat ve oturma özgürlüğüne hakkı vardır.

T.C. Anayasası

Madde 23

Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Temel insan hak ve özgürlükleri

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Temel Hak ve Sorumluluklarım

Amacı: Temel insan hak ve sorumluluklarının önemine yönelik çıkarım yapma

Beceri: Sosyal katılım / Sorgulama

Süre: 2 ders saati

Malzemeler: İnsan hakları ile ilgili bilimsel kaynaklar, A4 kâğıdı, boya kalemleri.

Yönerge:

- Temel insan hak ve sorumluluklarının önemine yönelik çıkarımlar yapınız.
- Bu çıkarımların sunumunu yazılı ve görsel olarak yapınız.
- Sunum için öğretmeninizin rehberliğinde afiş, şiir, slogan ve hikâye adlı istasyon grupları oluşturunuz.
- Her grup için istasyon şefi seçiniz.
- Grupların istasyonlarda çalışma süresini belirleyiniz.
- Çalışma süresi bitince, istasyon şefleri hariç diğer grup üyelerinin başka bir istasyona geçip yer değiştirmesini sağlayınız.
- İstasyonda yarım kalan çalışmaları tamamlayıp ortaya çıkan ürünleri yazılı ve görsel olarak sınıfa sununuz.

Kontrol listesi

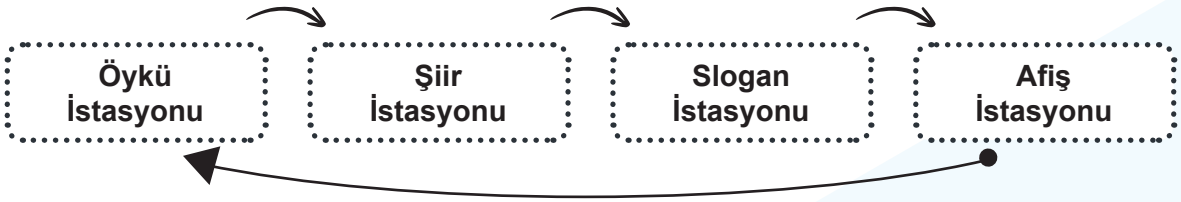

ÇIKIŞ KARTI 3 2 1

Bugün Öğrendiğim Üç Şey

- .....
- .....
- .....

Merak Ettiğim İki Şey

- .....
- .....

Sormak İstediğim Bir Şey

- .....

DEĞERLENDİRELİM

Temel hak ve özgürlüklerimizin verildiği bilgi görselinde boş bırakılan yerleri örneklerden yola çıkarak doldurunuz.

Görsel 4.46

Aşağıdaki boşlukları hak ve sorumluluklarımız çerçevesinde uygun ifadelerle doldurunuz.

Haklarım	Sorumluluklarım
Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla açıklama ve yayma hakkına sahiptir.	....
....	Okul kurallarına uyarak düzenli ders çalışmalıyım.
....	Hastalandığımda doktorun verdiği ilaçları zamanında kullanmalıyım.
Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.	....

Madde 17: Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Madde 20: Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

Madde 23: Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Madde 25: Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Madde 42: Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

T. C. Anayasası maddeleri kişilerin hangi temel insan haklarını korumaktadır? Yazınız.

Madde 17: .....

Madde 20: .....

Madde 23: .....

Madde 25: .....

Madde 42: .....

T.C. Anayasası maddeleriyle ilgili olan temel insan haklarının önemi nedir? Yazınız.

Madde 17
.....
.....

Madde 20
.....
.....

Madde 23
.....
.....

Madde 25
.....
.....

Madde 42
.....
.....

Gelecek Derse Hazırlık

Bir ihtiyaç hâlinde veya sorun karşısında başvuru yapılabilecek kurumları belirleyiniz. Belirlediğiniz kurumlar hakkında bilgi toplayınız.

DÜŞÜNELİM

SORUNLARIMIZIN ÇÖZÜMÜNDE KURUMLAR

Aşağıdaki örnek olayları inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Görsel 4.47

Örnek Olay 1

Büşra, okula giderken evinin sokağındaki merdivenleri kullanmak zorundadır. Ancak merdivenlerdeki engelli rampası kullanıma uygun yapılmamıştır. Büşra, birinden yardım almadan rampayı çıkamamaktadır.

Görsel 4.48

Örnek Olay 2

Miray'ın ablası, okuldan gelirken fabrika atıklarının dereye karıştığını fark etti. Derenin rengi çok değişmişti. Derede yaşayan canlıların suyun kirlenmesinden etkileneceğini düşünüyordu. Bu duruma çok üzüldü ve gördüklerini Miray'a anlattı.

Örnek olaylarda olduğu gibi çevrenizde sizi ve toplumu ilgilendiren ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Örnekler veriniz.

Karşılaştığınız bu sorunları çözmek için neler yapabilirsiniz? Yazınız.

	Sorunlar	Çözüm Önerileri
1.	....	....
2.	....	....
3.	....	....

KEŞFEDELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Aşağıda verilen örnek olayı okuyunuz.

Örnek Olay

Ferhat'ın yaşadığı ilçede geçen yıl bir fabrika yapılmıştır. Fabrika yapıldıktan sonra ilçede çeşitli çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Çevre bilincine sahip olan Ferhat, bu sorunun çözümü için harekete geçmek istemektedir.

- Ferhat, aşağıdaki tabloda karışık olarak verilen sorun çözme adımlarını kullanmak istemektedir. Doğru sıralamayı yapınız ve listeyi oluşturunuz.

Görsel 4.49

SORUNU ÇÖZME ADIMLARI (DOĞRU SIRALAMA)

1. Adım: .....

2. Adım: .....

3. Adım: .....

4. Adım: .....

5. Adım: .....

6. Adım: .....

- Ferhat sorunu çözerken hangi kişi, kurum veya kuruluşlardan yardım isteyebilir? Söyleyiniz.

Sınıf, okul, mahalle veya yolda yürürken, seyahat ederken, tatil yaparken bugüne kadar hangi sorunlarla karşılaştınız? Örnekler veriniz.

Bu sorunları çözmek için kimlere veya hangi kurumlara başvuru yapabilirsiniz? Tartışınız.

ÖĞRENELİM

Görsel 4.50

Bireylerin ve toplumun eğitim, sağlık, temizlik, güvenlik, ulaşım, barınma gibi birtakım ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların bir kısmını muhtarlık, belediye, kaymakamlık gibi kurumlar karşılamakla yükümlüdür. Bir kısmını da gönüllü olarak yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri yürüten STK'ler (sivil toplum kuruluşları) karşılamaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar, aynı zamanda bireylerin ve toplumun sorunlarını çözme sorumluluğunu da taşır. Örneğin okul yoluna güvenlik için tabelalar konması, mahallenin güzelleştirilmesi (Görsel 4.50), ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi, sokak hayvanlarına barınak yapılması gibi durumlarda çeşitli kurum ve kuruluşlardan yardım alabiliriz. Aynı zamanda sorumlu bir vatandaş olarak, bu kurum ve kuruluşlara destek olup toplumsal yardımlaşma ve dayanışmaya katkıda bulunabiliriz.

Çevrenizde muhtarlık, belediye, kaymakamlık veya STK ile iş birliği yapılarak giderilebilecek ne gibi ihtiyaç ve sorunlar bulunmaktadır? Belirlediğiniz ihtiyaç ve sorunları sınıf tahtasına yazınız.

Belirlediğiniz ihtiyaç ve sorunlardan birini seçiniz. Bu ihtiyacın karşılanması veya sorunun çözüm yolları hakkında bilgi toplamak için başvurabileceğiniz yazılı, görsel veya dijital kaynakları aşağıdaki tabloya listeleyiniz. Bu kaynaklardan elde ettiğiniz bilgileri not ediniz.

Seçtiğim İhtiyaç veya Sorun	....
Bilgi Toplayacağım Kaynaklar	....
Kaynaklardan Elde Ettiğim Bilgiler	....

Aşağıdaki haberleri, metinleri, görselleri ve dijital kaynakları inceleyiniz.

Görsel 4.51

Mersin'de 82 yaşındaki muhtar, mahallesindeki eksikleri bisikletiyle dolaşarak belirliyor

"... Yenişehir ilçesi Palmiye Mahallesi'nin muhtarı, pedal çevirdiği sokaklarda gördüğü eksikleri ve vatandaşların taleplerini ilgili kurumlara aktarıyor (Görsel 4.51). Muhtar 'Her sabah mahallemdeki esnafı ziyaret ediyorum. Sokakları gezdikten sonra muhtarlığa gelerek yapılacak işleri not alıyorum ve gereken yerlere bildiriyorum.' dedi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Halk tarafından seçilen muhtar, köy veya mahallenin yönetiminden sorumludur. Muhtarın görevlerinden bazıları şunlardır:

- Mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla mahallenin ortak ihtiyaçlarını belirleme ve ilgili kurumlara iletme
- Mahalleye yeni taşınanlar ve okula başlaması gereken çocukların takibini yapma
- Kimlik belgesinin kaybı, doğum, ölüm gibi durumlarda gerekli belgeleri hazırlama

Görsel 4.52

Belediyenin evde bakım hizmeti özel gereksinimli bireylerin yaşamını kolaylaştırıyor

"... Belediyenin ücretsiz sunduğu evde bakım hizmetleriyle evden çıkamayacak durumda olan yaşlı, hasta ve özel gereksinimli bireylerin yaşamı kolaylaştırılıyor (Görsel 4.52). Proje kapsamında özel gereksinimli, yaşlı, bakıma muhtaç veya kimsesiz vatandaşların gıda, yakıt, kişisel bakım, sağlık, temizlik gibi ihtiyaçları karşılanıyor. Böylelikle bu vatandaşların hayata tutunmalarına destek olunuyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Belediye, il veya ilçelerin çeşitli ihtiyaç ve sorunlarıyla ilgilenen kurumdur. Belediyelerin başında halk tarafından seçilen belediye başkanı bulunmaktadır. Belediyenin görev ve sorumluluk alanlarından bazıları şunlardır:

- Su ve doğal gaz dağıtımı, yol çalışmaları
- Kanalizasyon gibi altyapı hizmetleri
- Yolların temizlenmesi, çöplerin toplanması
- Halk sağlığı ve itfaiye hizmetleri
- Toplu ulaşım hizmetleri
- Kültür ve sanat faaliyetleri

Görsel 4.53

Uludereli öğrenciler kaymakamlık desteğiyle müzik alanındaki hayallerini gerçekleştiriyor

"... Şırnak'ın Uludere ilçesindeki bir ortaokulun öğrencileri, kaymakamlık desteğiyle müzik alanındaki hayallerini gerçekleştiriyor (Görsel 4.53). Uludere Kaymakamlığının desteğiyle müzik sınıfı oluşturulan okulda öğrencilerin mutlulukları yüzlerinden okunuyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

İlçenin yönetiminden sorumlu ve ilçedeki en yetkili kurum kaymakamlıktır. Kaymakam, cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilir. Kaymakamın görevlerinden bazıları şunlardır:

- İlçedeki devlet dairelerini, eğitim ve sağlık kurumlarını denetleme
- Bakanlıklar ile iş birliği sağlayıp ilçedeki halkın ihtiyaçlarını giderme
- İlçedeki halkın can ve mal güvenliğini sağlamak için kolluk kuvvetlerine emir verme
- İlçenin gelişip kalkınmasını sağlama

Muhtarlık, belediye ve kaymakamlıklara telefon ile ulaşmamız mümkündür. Ayrıca belediye hizmetlerine "**ALO 153**" hattından da ulaşılabilmektedir (Görsel 4.54).

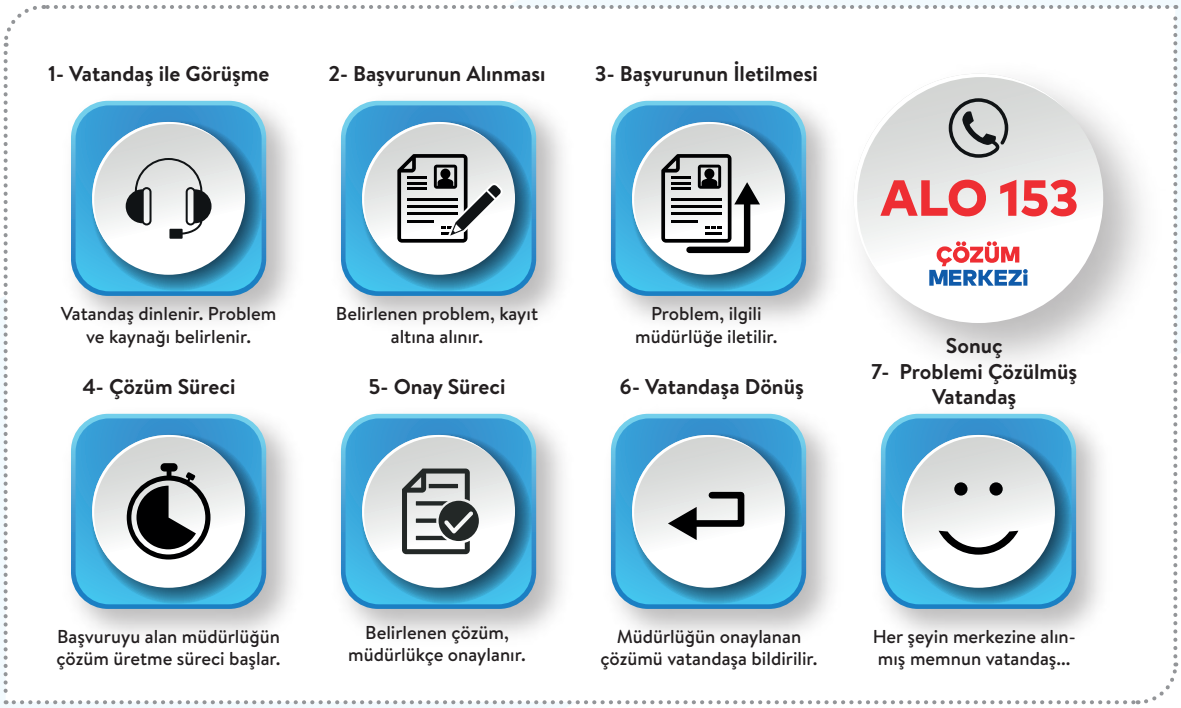

Görsel 4.54

?| Muhtarlık, belediye ve kaymakamlıklara giderek dilekçe verebiliriz. Ayrıca ülkemizdeki belediyelerin tamamına "https://www.belediye.gov.tr/" adresinden "e-dilekçe" ile ulaşabiliriz. Aşağıdaki dilekçeyi inceleyiniz.

... KAYMAKAMLIĞINA

İlçeniz mahallelerinden Alparslan'da ikamet eden bir mahalle sakiniyim.

Mahallemizdeki bisiklet yollarına park edilen araçlar nedeniyle bisiklet kullanırken güçlük yaşamaktayız. İlgili yerlere uyarı levhaları koyularak tedbirlerin alınmasını istiyorum.

Gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tarih

İmza

Adı SOYADI

Adres: .....

.....

.....

e-posta: .....@....mail.com.tr

Telefon: .....

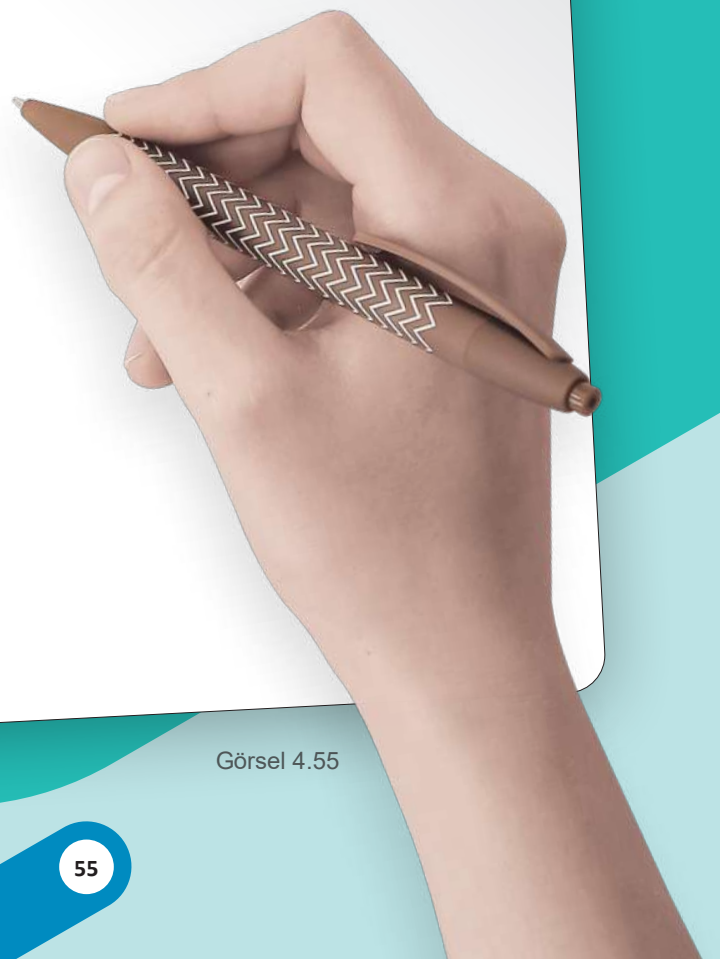

Görsel 4.55

Bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması ve sorunların çözülmesinde bizlere birtakım sorumluluklar düşmektedir. Aşağıda verilen yöntemlerle sorunların çözülmesine ve ihtiyaçların karşılanmasına katkıda bulunabiliriz.

CİMER'e (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) "ALO 150" hattından, genel ağ üzerinden, posta yoluyla veya şahsen başvuru yapabiliriz.

Yaşadığımız sorunları ifade edip sorunlarımızı çözmek ve haklarımızı arayabilmek için kolayca başvuru yapabileceğimiz kuruluşlardan biri de "Kamu Denetçiliği Kurumu"dur. Sorunlarınızın çözümü için KDK Çocuk (kdkcocuk.gov.tr) genel ağ sayfasını ziyaret etmeniz yeterli olacaktır. Kamu Denetçiliği Kurumu başvuru yapılan sorunu inceler, araştırır ve gerekirse sorunun çözümü için ilgili kurum idaresine önerilerde bulunarak sorunun çözümünü sağlar.

Görsel 4.56

KDK Çocuk tanıtımı

Yakın çevrenizde veya ülkede yaşanan sorunların çözümünde ne gibi sorumluluklarınız bulunmaktadır? Söyleyiniz.

Sivil toplum kuruluşları, toplum ihtiyaçlarının karşılanmasında ve sorunların çözülmesinde resmî kurum ve kuruluşlara destek olur. Bu kuruluşlar, gönüllülük anlayışına göre faaliyet gösterir. Biz de sivil toplum kuruluşlarına üye olarak ve faaliyetlerine destek vererek toplumsal dayanışmaya katkıda bulunabiliriz. Aşağıda bazı sivil toplum kuruluşları ve bu kuruluşların faaliyetlerine örnekler verilmiştir.

1992'de kurulan vakıf; topraklarımızı tehdit eden erozyon ve çölleşme ile mücadele, toprağa sahip çıkma, ağaçlandırma yapma, doğal varlıkları koruma gibi amaçlarla faaliyetler yürüten bir sivil toplum kuruluşudur.

Görsel 4.57

1975'te kurulan vakıf; kalp hastalıkları konusunda halkı bilinçlendirme, erken teşhis ve tedaviye yönelik farkındalık oluşturma çalışmaları yürütmektedir.

Yoksul halkın eğitim öğretimine destek olmak amacıyla 1863'te kurulmuştur. Eğitim alanındaki ilk sivil toplum kuruluşlarımızdandır. Annesi ve babası ya da annesi veya babasından biri hayatta olmayan, maddi durumu yetersiz öğrencilere burs ve yatılı okul imkânı sunmaktadır.

Verilen haberler, metinler, görsel ve dijital kaynaklardan elde ettiğiniz güncel bilgilerle kendi belirlediğiniz kaynaklardan elde ettiğiniz bilgileri karşılaştırınız. Ulaştığınız kaynaklardaki eksik veya yanlış bilgileri sınıf arkadaşlarınızla tartışınız.

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Sorunlarımı Çözüyorum

Amacı: İhtiyacın/sorunun çözümü için başvurulabilecek kurum ve kuruluşları belirleme

Beceri: Bilgi toplama

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Önceden belirlediğiniz bir ihtiyacın karşılanması veya sorunun çözülmesi için yetkili kurum ya da kuruluşa dilekçe yazınız.
- Dilekçenizi yazarken daha önce verilen dilekçe örneğinden faydalanınız.
- Yazdığınız dilekçeyi sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

DEĞERLENDİRELİM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı: İhtiyaçlar ve Sorunlar Karşısında Başvurulabilecek Kurumlar

Amacı: İhtiyacın/sorunun çözümü için başvurulabilecek kurum ve kuruluşları belirleme

Beceri: Bilgi toplama

Süre: 2 ders saati

Verilen yönergeye göre aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

- Çevrenizdeki toplumsal ihtiyaçları veya sorunları sınıfta tartışarak belirleyiniz.
- Bu sorun ve ihtiyaçların çözümü için başvurabileceğiniz kurum veya kuruluşları belirleyiniz.
- Belirlediğiniz kurum ve kuruluşlara başvuru yollarını listeleyiniz.

	İhtiyaç veya Sorunlar	Başvurulacak Kurum veya Kuruluş	Başvuru Yolları
1.	....	....	....
2.	....	....	....
3.	....	....	....
4.	....	....	....
5.	....	....	....
6.	....	....	....
7.	....	....	....

Oluşturduğunuz tablodan hareketle çevrenizdeki sorunların çözüm yollarını özetleyen bilgi kartları oluşturunuz. Bilgi kartlarınızı afiş veya postere çevirerek sınıf ve okul panosunda sergileyiniz. Afiş veya posterler bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

İhtiyaç

.....

.....

Başvurabileceğiniz kurum veya kuruluşlar

.....

.....

Kurum veya kuruluşların bu alandaki faaliyetleri ve yetkileri

.....

.....

Kuruma veya kuruluşa nasıl başvuru yapılabilir?

.....

.....

Sorun

.....

.....

Başvurabileceğiniz kurum veya kuruluşlar

.....

.....

Kurum veya kuruluşların bu alandaki faaliyetleri ve yetkileri

.....

.....

Kuruma veya kuruluşa nasıl başvuru yapılabilir?

.....

.....

İhtiyaç

.....

.....

Başvurabileceğiniz kurum veya kuruluşlar

.....

.....

Kurum veya kuruluşların bu alandaki faaliyetleri ve yetkileri

.....

.....

Kuruma veya kuruluşa nasıl başvuru yapılabilir?

.....

.....

Sorun

.....

.....

Başvurabileceğiniz kurum veya kuruluşlar

.....

.....

Kurum veya kuruluşların bu alandaki faaliyetleri ve yetkileri

.....

.....

Kuruma veya kuruluşa nasıl başvuru yapılabilir?

.....

.....

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

Aşağıdaki tabloda değerler numaralandırılarak verilmiştir. Verilen soruları tablodaki değer numaralarını kullanarak ilgili alana cevaplayınız (Bir numarayı birden fazla cevap alanında kullanabilirsiniz.).

1 Çalışkanlık	2 Duyarlılık	3 Sorumluluk
4 Vatanseverlik	5 Yardımseverlik	6 Saygı
7 Dayanışma	8 İyiliksever	9 Adalet

- "Temel hak ve özgürlükler, demokratik ülkelerde yasalarla koruma altına alınmıştır. Bu hak ve özgürlükler dini, cinsiyeti, yaşı, mesleği ne olursa olsun herkese eşit olarak tanınmıştır. Bu durum, karar alma sürecinde vatandaşların bağımsızca hareket etmesine katkıda bulunmuştur."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Demokratik ülkelerdeki bilinçli vatandaşlar temel hak ve özgürlüklerini bilir ve bunlara sahip çıkarlar."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Demokrasi anlayışını benimsemiş bu vatandaşlar, özgürlüklerinin sınırsız olmadığının farkında olup başkalarının hak ve özgürlüklerine değer verir."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Ey Türk gençliği! Birinci vazifen; Türk istiklalini, Türk cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

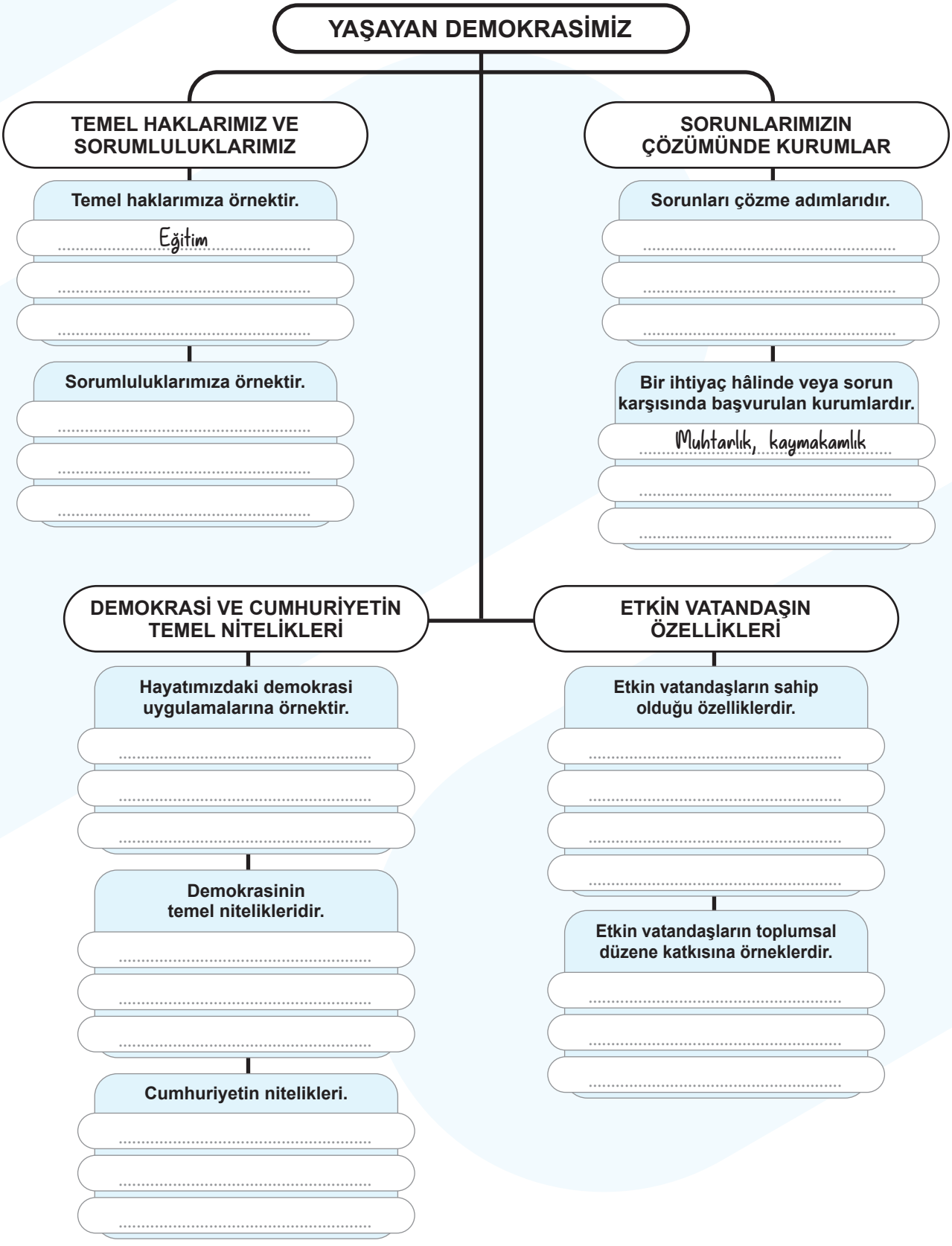
YAŞAYAN DEMOKRASİMİZ
TEMEL HAKLARIMIZ VE SORUMLULUKLARIMIZ
Temel haklarımıza örnektir.
Eğitim
Sorumluluklarımıza örnektir.
SORUNLARIMIZIN ÇÖZÜMÜNDE KURUMLAR
Sorunları çözme adımlarıdır.
Bir ihtiyaç hâlinde veya sorun karşısında başvurulan kurumlardır.
Muhtarlık, kaymakamlık
DEMOKRASİ VE CUMHURİYETİN TEMEL NİTELİKLERİ
Hayatımızdaki demokrasi uygulamalarına örnektir.
Demokrasinin temel nitelikleridir.
Cumhuriyetin nitelikleri.
ETKİN VATANDAŞIN ÖZELLİKLERİ
Etkin vatandaşların sahip olduğu özelliklerdir.
Etkin vatandaşların toplumsal düzene katkısına örneklerdir.

1. Aşağıdaki tabloda demokrasinin bazı niteliklerine ait açıklamalar verilmiştir. Açıklamalarla ilişkili olan demokrasi niteliği temsil eden harfi tablodaki ilgili yere yazınız.

Demokrasinin Niteliği	Demokrasi Niteliğinin Açıklaması
a. çoğulculuk	..... Kanunlar karşısında herkes aynı haklara sahiptir ve hiç kimse bir başka kişiden üstün değildir.
b. hukukun üstünlüğü	..... Farklı görüşler, bir zenginlik olarak görülür ve anlayışla karşılanır. Farklı fikirler, siyasi partiler ve milletvekilleri aracılığıyla mecliste temsil edilir.
c. katılım	..... Adalet, bağımsız mahkemeler aracılığı ile sağlanır. Mahkemelerin verdiği kararlara herkesin uyması gerekmektedir.
ç. özgürlük	..... Ülkeyi ilgilendiren kararlarda bireyler söz sahibidir. Doğrudan veya dolaylı karar verme süreçlerine bireylerin etkin katılımı sağlanır.
	..... Her birey karar alma sürecine özgürce katılır, temel hak ve özgürlükler devlet tarafından korunur.

2. Demokrasinin nitelikleri ile ilgili verilen;

I. Her birey karar alma sürecine özgürce katılır, temel hak ve özgürlükler devlet tarafından korunur.
II. Kanunlar karşısında herkes eşit haklara sahiptir ve hiç kimse bir başka kişiden üstün değildir.
III. Halktan kişiler, hem yönetici seçebilir hem de yönetici olabilirler.
IV. Ülkeyi yönetecek kişiler, belirli aralıklarla yapılan seçimlerde halk tarafından belirlenir.

yargılarından hangileri millî egemenlik kavramı ile ilişkilidir?

A) I ve II
B) I, III ve IV
C) II, III ve IV
D) I, II, III ve IV

3. **Aşağıdaki tabloda Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhuriyetin nitelikleriyle ilgili sözleri verilmiştir. Bu sözler ile ilgili olan cumhuriyetin niteliklerini tablodaki uygun yerlere yazınız.**

	Cumhuriyetin Nitelikleri	Mustafa Kemal Atatürk'ün Sözü
a.	.....	Cumhuriyet düşünce serbestliği taraftarıdır. Samimi ve yasal olmak şartıyla her fikre hürmet ederiz. Her kanaat bizce saygıdeğerdir.
b.	.....	Sebep ne olursa olsun vatandaşın derdine çare bulmak, yardım etmek ve vatandaşa destek olmak cumhuriyet hükûmetinin koşacağı bir vazifedir.
c.	.....	Egemenlik kayıtsız, şartsız milletindir.

4. **Cumhuriyet ve demokrasinin nitelikleriyle ilgili yukarıda verilen tabloları dikkate alarak Mustafa Kemal Atatürk'ün "Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir." sözü ile ilgili düşüncelerinizi yazınız.**

5. Etkin bir vatandaşın sahip olması gereken özelliklerden bazıları şunlardır:

- Yaşadığı toplumun daha yaşanabilir olması adına sorumlulukları olduğunun bilincindedir.
- Haklarını bilir, başkalarının haklarına saygı duyar.
- Haklarını korumak için başvuracağı kişi ve kurumları bilir.
- Yaşadığı sorunları hak ve sorumlulukları çerçevesinde çözmeye çalışır.
- Yaptığı işi elinden gelen en iyi şekilde yapmaya gayret eder.
- Toplumsal sorunların çözümünde yetkili kişi ve kurumlarla iş birliği yapmaya özen gösterir.
- Çevre ve ülkesine karşı kendini sorumlu kabul eder.
- Bireysel ve toplumsal farklılıklara saygı duyar.

Aşağıda örnek olaylar ile bu olaylar karşısında kişilerin tutum ve davranışları verilmiştir. Bu örnek olaylardaki tutum ve davranışların yukarıda verilen etkin bir vatandaşın sahip olması gereken özelliklerden hangilerine uygun olmadığını ilgili yerlere yazınız.

Örnek Olay 1

Ahmet Bey, işe gitmek için sabah evinden çıktığında sokakta çöp kutularının tıka basa dolu olduğunu, çöplerin günlerdir toplanmadığını fark etti. Oluşan görüntü ve kokudan çok rahatsız oldu ancak birileri bunu elbette çözer diyerek yoluna devam etti.

.....

.....

.....

Örnek Olay 2

Nazan Hanım, mağazadan aldığı kazağın eve geldiğinde sökük olduğunu fark etti. Kazağı iade etmek için mağazaya tekrar gitti ancak kasiyerin kendisine verdiği fişi artık işe yaramaz düşüncesiyle çöpe attığını hatırladı.

.....

.....

.....

Örnek Olay 3

Zeynep, okula gitmek için evinden çıktı ve okulunun bulunduğu caddeye doğru yürümeye başladı. Oturduğu yerin az ilerisinde bir yaya geçidi vardı ancak yaya geçidini kullanmak yerine caddenin diğer tarafına doğru hızlıca koştu.

.....

.....

.....

6. Temel insan hak ve sorumlulukları üzerine araştırma yapan bir bilim insanı:

"Temel insan hakları, bireyin gelişimi için gereklidir ve demokratik bir düzen içinde kendi yerini bulur. Bu hakların temeli eşitlik anlayışına dayanır, evrenseldir ve yüksek ahlaki niteliğe sahiptir. İnsan onurunu güvenceye alan bütün kurallar insan hakları kapsamına girer. İnsan onuru ise hukuk kurallarının adalete uygunluğunu, alınan kararların doğruluğunu ölçmenin en önemli aracıdır. Temel insan hakları; insan değerini korumayı, insanın maddi ve manevi gelişimini amaçlayan üstün kurallardır. Bu kurallar, bütün ülkelerde devletin bireylerle ilişkilerinin belirleyicisidir ve uluslararası düzlemde de dünya barışı ve adaletinin temelini oluşturur. Hiç kimse, hiçbir kuruluş veya devlet 'özgürlükleri yok etme' özgürlüğüne sahip değildir. Temel insan haklarının yok edilmesini amaçlayan hiçbir kural ya da eylem geçerlilik kazanamaz. Hakların kullanılmasında bireyin zarar görmemesi devletin gözetimi ve sorumluluğu altındadır. Bu hakların korunması, öncelikle bireyin korunması anlamına gelir ve bu korumanın birinci derecede sorumluluğu devlete aittir."

Yukarıda verilen metni dikkate alarak temel insan hak ve sorumluluklarının önemiyle ilgili üç açıklama cümlesi yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Ahmet, yaşadığı ilçenin merkezinde yer alan okuluna giderken yol üzerinde biriken çöplerden rahatsız olmaktadır. Çöplerin az ilerisinde bulunan parkın bakımsız kalmasına da çok üzülmektedir. Ayrıca sabahları yoğun trafik nedeniyle caddenin karşısına geçmekte zorlanmaktadır ve yaya geçidi yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedir.

Bu ihtiyaç ve sorunların giderilmesinde Ahmet;

I. Kaymakamlık

II. Belediye

III. Muhtarlık

gibi kurumlardan hangilerine başvurabilir?

A) Yalnız I B) I ve II C) II ve III D) I, II ve III

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

5. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

5 HAYATIMIZDAKİ EKONOMİ

KONULAR

- KAYNAKLARIMIZIN VERİMLİ KULLANIMI
- BÜTÇEMİ PLANLIYORUM
- İLİMİZDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini yorumlayabileceksiniz.
- İhtiyaç ve isteklerinizi karşılamak için gerekli bütçeyi planlayabileceksiniz.
- Yaşadığınız ildeki ekonomik faaliyetleri özetleyebileceksiniz.

Bu öğrenme alanında öğreneceğiniz anahtar kavramlar

- Bütçe
- Gelir
- Gider
- Ekonomik faaliyet
- Sürdürülebilirlik
- Tasarruf

DÜŞÜNELİM

KAYNAKLARIMIZIN VERİMLİ KULLANIMI

Kaynak

- Toprağı işleyen, ekmeği dişler.
- Bir avuç altının olacağına bir avuç toprağın olsun.
- Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur.

sozluk.tdk.gov.tr

HABER

Görsel 5.1

"…Irmaklar bizim kardeşimizdir. Onlar bizim susuzluğumuzu giderir, bizim kayıklarımızı taşır ve çocuklarımızı besler. Bir Kızılderili, gölün üstünden gelen rüzgârın gürültüsünü sever (Görsel 5.1). Öğleyin yağan yağmurun temizlediği, taze çam yapraklarının ağırlaştırdığı rüzgâr kokusundan hoşlanır. Toprağın başına gelenler onun çocuklarının da başına gelir. İnsanlar toprağa zarar verirse bindiği dalı kesmiş olur. Çünkü biz biliyoruz ki toprak insana değil, insan toprağa aittir. Her şey, bir aileyi birleştiren kan gibi birbirine bağlıdır. Siz doğaya ne yaparsanız bunu kendinize yapıyorsunuz demektir. Biz dünyayı atalarımızdan miras almadık, çocuklarımızdan ödünç aldık..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Yukarıda verilen atasözleri ile Kızılderili şefinin söylediklerinde hangi doğal kaynaklardan söz edilmektedir? Söyleyiniz.

Farklı kültürlerde doğal kaynaklar ve doğa ile ilgili sözlerin yer almasının sebepleri neler olabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

"Biz dünyayı atalarımızdan miras almadık, çocuklarımızdan ödünç aldık." sözünü doğal kaynakların dikkatli ve verimli kullanılması bağlamında düşüncelerinizi söyleyiniz.

Hangi doğal kaynakları hangi amaçlarla kullanıyoruz? Örnekler veriniz.

Gelecek Derse Hazırlık

Ev, okul ve çevrenizde toprak, su, orman ve madenlerin insanlar tarafından nasıl kullanıldığını gözlemleyiniz.

KEŞFEDELİM

Öğretmeninizin rehberliğinde üç grup oluşturunuz.

Birinci grup, çevremizdeki doğal kaynakları ve bunların nasıl kullanıldığını belirler.

İkinci grup, belirlenen doğal kaynakların kullanımının doğaya etkisine örnekler verir.

Üçüncü grup, belirlenen doğal kaynakların kullanımının insanlara etkisine örnekler verir.

Verilen örnekleri sınıf arkadaşlarınızla tartışarak karar verdiğiniz örnekleri tabloya yazınız.

1 Birinci Grup	2 İkinci Grup	3 Üçüncü Grup
Çevremizdeki doğal kaynaklar ve kullanım şekli	**Bu doğal kaynağın kullanımının doğaya etkisi**	**Bu doğal kaynağın kullanımının insanlara etkisi**
Toprak	**Toprak**	**Toprak**
Su	**Su**	**Su**
Orman	**Orman**	**Orman**
Maden	**Maden**	**Maden**

Kontrol listesi

Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Kaynak

Görsel 5.2

1893'te lisans öğrencisi Washington Carver (Vaşingtın Karvır) tarafından yayımlanan bir makalede doğada hiçbir atık materyalin olmadığı, atık hâle gelmiş ürünlerin başka bir ürüne ham madde kaynağı olarak kullanılabileceği belirtilmiştir. Carver, atıkları "kılık değiştirmiş bir başka kaynak" olarak tanımlamıştır. Ülkemizde atık yönetiminin en eski ve bilinen uygulaması çiftçilerin hayvan dışkılarını gübre olarak kullanması ve tezek olarak yakmasıdır. Geri dönüşüm ve yeniden kullanım kapsamında tenekelerin saksı olarak kullanımı, plastik kapların saklama kabı olarak değerlendirilmesi de buna örnek olarak gösterilebilir. İslam dininde israfın haram olması bizleri bu konuda daha hassas yapmıştır. Aile içinde kardeş ve kuzenlerin birbirinin kıyafetlerini giymesi oldukça yaygın bir yeniden kullanım örneğidir. Sokak sokak ve köy köy gezen eskicilerin "eskiciiii" diye seslenmeleri hepimizin kulağındadır (Görsel 5.2).

GÜL, M. & YAMAN, K. (2021). s. 1269

Carver "Atıklar, kılık değiştirmiş bir başka kaynaktır." cümlesi ile ne anlatmak istemiştir?

.....

.....

.....

.....

Metinde verilen örneklere günümüzde de rastlanmakta mıdır? Atıkların değerlendirilmesi ve geri dönüşüm ile ilgili başka ne gibi faaliyetler yapılmaktadır? Çevrenizden örnekler yazınız.

.....

.....

.....

Günlük yaşantınızda atıkların geri dönüşümü için neler yapıyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

ÖĞRENELİM

İnsan hayatını destekleyen ve ekonomik faaliyetlerde kullanılan her madde bir kaynaktır. Tüketim alışkanlıklarımız doğrultusunda gün içinde birçok kaynağa ihtiyaç duyarız. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Beslenmemiz için gereken kaynaklar
- Ev ve okulda kullandığımız eşyaların üretimi için gerekli kaynaklar
- Kıyafetlerin üretilebilmesi için gereken kaynaklar
- Elektronik cihazlarımızı çalıştırabilmek için gereken kaynaklar
- Kullandığımız suyu veya bulunduğumuz ortamı ısıtmak için gereken kaynaklar
- Hava, kara, deniz veya demir yoluyla bir yerden bir yere gitmek için gereken kaynaklar

Doğa, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayan doğal kaynaklara sahiptir (Görsel 5.3). İnsanlar; kendi aklı, emeği ve tekniğinin ürünü olmayan bu doğal kaynaklardan geçmişten günümüze kadar çeşitli biçimlerde faydalanarak yaşamını sürdürmüştür. Bunlardan bazıları toprak, su, ormanlar, madenler, bitkiler, güneş ve rüzgârdır. Doğal kaynaklar yenilenebilir ve yenilenemez olarak sınıflandırılmaktadır.

Yenilenebilir ve yenilenemez doğal kaynaklar

Görsel 5.3

2| Toprak, su, orman ve madenleri nasıl kullanırız? Ev, okul ve çevrenizde yaptığınız gözlem ve deneyimlerinizden yola çıkarak aşağıdaki metni tamamlayınız.

Beslenme, giyinme, barınma, ulaşım, eğitim, aydınlatma, ısınma ve temizlik gibi ihtiyaçlarımızı çeşitli kaynaklar ile karşılarız. Örneğin evimizde...

Doğal kaynaklar, insan hayatının vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. İnsanlar, geçmişten günümüze mevcut kaynaklardan çeşitli şekillerde yararlanarak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. İlk çağlardan itibaren kullanımında büyük değişimlerin yaşandığı doğal kaynakların günümüzdeki kullanım alanları çeşitlenmiş ve kullanım oranı artmıştır. Bunun temel sebeplerinden biri doğal kaynakların ekonomik faaliyetlerde ham madde olarak kullanılmasıdır. İnsan nüfusunun hızla artması da doğal kaynak tüketiminin artmasının diğer bir sebebidir. **Aşağıda verilen bazı doğal kaynakların ekonomik faaliyetlerdeki kullanımlarını inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.**

Görsel 5.4

Eskiden olduğu gibi günümüzde de çanak çömlek yapımında kullanılan **toprak**; ayrıca tarım, seramik, fayans, cam, kiremit, tuğla ve çimento üretiminde kullanılan doğal kaynağımızdır (Görsel 5.4).

Görsel 5.5

Geçmişte genellikle içme, temizlik, tarım amaçlı kullanılan su kaynakları, günümüzde enerji üretiminde oldukça önemli bir yere sahiptir. Enerjinin elde edilmesi, akarsular üzerinde kurulan hidroelektrik santralleri ile gerçekleşmektedir. **Su**; turizm, balıkçılık, ulaşım ve sanayi gibi ekonomik faaliyetlerde de önemli bir kaynaktır (Görsel 5.5).

Görsel 5.6

Ormanlar, yağışların düzenli ve yeterli olduğu alanlarda görülür. Geçmişte konut, gemi, ev eşyası yapımı ve ısınma gibi alanlarda kullanılan ormanlar; günümüzde kâğıt üretimi, mobilya, ilaç, kozmetik gibi alanlarda kullanılmaktadır (Görsel 5.6). Canlılar için oksijen kaynağı, yabani hayvanlar için de yaşam alanı olan ormanlar, dinlenme ve doğa yürüyüşü amacıyla da kullanılabilmektedir.

Görsel 5.7

Madenler, sanayi faaliyetlerinde kullanılan doğal bir kaynaktır. Madenler; demir çelik, boya, otomotiv gibi sanayi alanlarında ve elektrik, elektronik araçların üretiminde ham madde olarak kullanılır. Bazı madenlerin çeşitli kullanım alanları vardır. Örneğin bor; roket yakıtı, sabun, deterjan ve ısıya dayanıklı cam yapımında kullanılmaktadır (Görsel 5.7).

Görsel 5.8

Kaynaklar sadece insanlar için değil, doğada yaşayan diğer canlılar için de gereklidir. Örneğin güneş, su, toprak gibi kaynaklar olmasa yaşam olmazdı (Görsel 5.8). Sınırsız olmayan bazı doğal kaynakların verimsiz kullanımının doğa ve insan üzerindeki etkileri gün geçtikçe artmakta ve telafi edilemez sonuçlara neden olabilmektedir.

"Kaynakların verimli ve verimsiz kullanıldığı durumların doğa ve insan üzerindeki etkileri" konulu bir münazara yapmak için öğretmeninizin rehberliğinde iki grup oluşturunuz. Tartışma süreci gözlem formu ile değerlendirilecektir.

Birinci grup

Birinci grup, kaynakların verimli kullanıldığı durumların insanlara ve doğaya etkilerinin daha fazla olduğunu savunacaktır.

İkinci grup

İkinci grup, kaynakların verimsiz kullanıldığı durumların insanlara ve doğaya etkilerinin daha fazla olduğunu savunacaktır.

Gözlem formu

Dünya nüfusunun artması ve ihtiyaçların çoğalıp çeşitlenmesi ile doğal kaynaklara duyulan gereksinim de artmaktadır. Bu durum, günümüzde doğal kaynakların hızla tüketilmesine neden olmaktadır. Doğal kaynakların hızlı ve bilinçsiz tüketimi ile doğal dengenin bozulması, iklim değişikliği, kuraklık, bitki ve hayvan türlerinin yok olması gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum kaynakların israf edilmeden dikkatli ve verimli kullanımının önemini gündeme getirmektedir.

Azalt

Yeniden Kullan

Değiştir

Doğal kaynakların verimli kullanılmasıyla ilgili bilgi grafiğini inceleyiniz ve soruyu cevaplayınız.

TÜRKİYE YÜZYILI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILI

Ellerimizi yıkarken, diş fırçalarken ve tıraş olurken, suya ihtiyacımız olmadığı anlarda musluğu kapatarak su kullanımını günde 23 litre azaltabiliriz.

Su tesisatındaki sızıntıları önleyerek su kullanımını yılda 660 damacanaya kadar azaltabiliriz.

Duş süremizi 7 dakika veya altına indirerek su kullanımını yılda 55 ton azaltabiliriz.

Çamaşır ve bulaşık makinelerini dolu bir şekilde çalıştırarak su kullanımını azaltabiliriz.

Araba, halı ve balkonları tasarruflu yöntemlerle temizleyerek, mümkünse sadece silerek su kullanımını azaltabiliriz.

Sebze ve meyveleri su dolu kaplarda yıkayıp su kullanımını azaltabiliriz.

Yağmur suyunu toplayıp bahçe sulamada kullanabiliriz.

Gri su sistemi ile lavabo ve duşlarda kullanılan suyu sifon suyu olarak yeniden kullanabiliriz.

Sebze ve meyveleri yıkamak için kullanılan suyu, çiçek sulama gibi yerlerde yeniden kullanabiliriz.

Ev tipi arıtma sistemleri ürettikleri suyun birkaç katını kullanır ve bu suyun bir kısmı atık suya dönüşür. Oluşan atık suyu bir haznede toplayıp yeniden kullanabiliriz.

Suyun ısınmasını beklerken, akan suyu bir kaba doldurarak çiçek sulamada ve temizlikte kullanabiliriz.

Klasik muslukları sensörlü musluklar ile değiştirerek su tüketiminde tasarruf sağlarız.

Klasik duş başlıklarını düşük akışlı, eko havalandırmalı duş başlıkları ile değiştirerek su tasarrufu sağlayabiliriz.

Çok su harcayan tuvalet rezervuarını az su harcayanı ile değiştirerek tasarruf sağlayabiliriz.

Sızdıran ve arızalı tesisatı tamir ederek veya yenisi ile değiştirerek su israfını önleyebiliriz.

Peyzaj alanlarında çok su tüketen bitkileri, kuraklığa dayanıklı ve az su isteyen bitkiler ile değiştirerek su tasarrufu sağlayabiliriz.

Çamaşır ve bulaşık makinesi satın alırken, su ve enerjiyi verimli kullanan modelleri tercih ederek daha az su tüketebiliriz.

TÜRKİYE YÜZYILI'NA BİR DAMLA DA SEN OL!

Dünya Su Günü, Birleşmiş Milletlerin aldığı bir karar ile 1993'ten bu yana her yıl 22 Mart'ta kutlanmaktadır. 22 Mart Dünya Su Günü'nün amacı, kısıtlı tatlı su kaynaklarının verimli kullanılması konusunda bireysel ve toplumsal bilinci yükseltmektir. Bu noktada sürdürülebilir çözümlerin öneminin vurgulanması için 22 Mart'ta birçok etkinlik düzenlenir.

Görsel 5.9

Sayfa 74'teki bilgi görselinde suyun verimli kullanımı ile ilgili verilenlerden hangilerini uyguluyorsunuz? Uyguladıklarınızı çember içine alınız ve işaretlemelerinizi arkadaşlarınız ile karşılaştırınız.

Aşağıdaki haber ile verilen bilgileri okuyunuz ve etkinliği yapınız.

Görsel 5.10

Toprak ve suya verimli dokunuş

"... Çiftçiler, Zonguldak Valiliğince kurulan Toprak ve Su Analiz Laboratuvarında arazileri için uygun sebze ve meyve türleri konusunda bilgi sahibi oluyor (Görsel 5.10). Örneğin bir çiftçi fasulye ekme düşüncesiyle tarlasından toprak örneği getiriyor. Uzmanlar tarafından toprağın analizi yapıldıktan sonra o toprakta fasulye değil, patates ekiminin daha doğru olabileceği tespit ediliyor. Çiftçiler, bu laboratuvar sayesinde sulama teknikleri, toprağın verimi, gübreleme gibi konularda bilinçleniyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 5.11

"Salma sulama" yöntemi ile kaynağından tarla başına kadar getirilen su, serbest bir şekilde araziye salınır. Bu sulama yöntemi, su kaybına ve özellikle toprak kalitesini olumsuz etkilemesi ile tarımsal verimin düşüşüne neden olmaktadır (Görsel 5.11).

"Basınçlı sulama" sistemlerinin toprak kaybının önlenmesi, toprağın korunması, verimlilik ve su tasarrufuna faydaları vardır. Bunların yanı sıra üründe kalite ve ölçüyü tutturma gibi önemli bir işlevi de bulunmaktadır (Görsel 5.12).

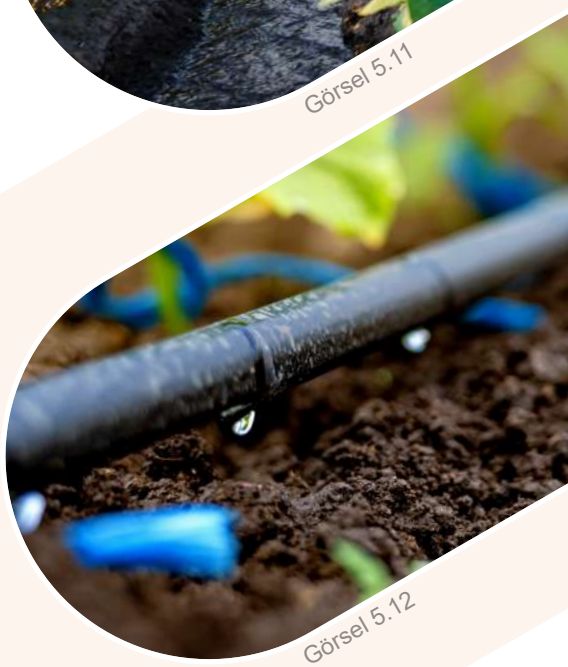

Görsel 5.12

Toprak ve suyun verimli kullanımı ile ilgili verilen haber ve bilgilerden yola çıkarak "Suyu korumak, vatanı korumak gibidir." sözünü yorumlayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Çevrenizde gördüğünüz sulama yöntemleri, verilen sulama örneklerinden hangisine benzemektedir? Siz olsaydınız hangi sulama yöntemini kullanırdınız? Söyleyiniz.

Aşağıdaki haberi okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Görsel 5.13

Ormanların hayatımızdaki yeri ve önemi

"... Ormanlar, oksijen kaynağı olmalarının yanında önemli bir ham madde kaynağı ve birçok insan için iş sahasıdır. Yakacak odun, kâğıt ve her türlü ahşap ürün ormanlardaki ağaçlardan elde edilir. Ormanlarımızda bulunan ağaç ve diğer bitkilerin kök, kabuk, yaprak, dal, çiçek ve tohumları çeşitli hastalıkların tedavisi için hazırlanan ilaçların yapımında kullanılır. Defne, kekik, ada çayı, kestane, çam fıstığı, kuşburnu ve keçiboynuzu gibi bitkiler doğrudan gıda olarak temin edilir. Bunun yanı sıra içerdikleri uçucu yağ ve tanenler; tıp, kimya, kozmetik, boya ve çeşitli sanayi kollarında ham madde olarak kullanılmaktadır. Ülkemiz, flora (bitki çeşitliliği) bakımından oldukça zengindir. Ormanlar, yaban hayvanlarını korurken nesli tükenmekte olan hayvanlar için de en uygun ortamları oluşturur. Ayrıca insanlar için bir dinlenme ve etkinlik alanıdır. Bu bakımdan ormanlar, insanların ruh sağlığı üzerinde de olumlu etki bırakır (Görsel 5.13)..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Okuduğunuz habere göre ormanların insanlara sunduğu kazanımlar nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

Atalarımız hatıra ağacı dikerdi. Doğan, ölen, askere giden kişilerin anısına genelde uzun ömürlü ağaç fidanları dikilir, askerlik gibi uzun ayrılık zamanlarında bu ağaçlarla teselli bulunurdu. Ağaç dikimi, evlenen çiftler için de önemli âdetler arasında yer alırdı. Dut gibi ağaçlar ise özellikle yol kenarlarına hayır için dikilmekteydi.

Yaşadığınız çevrede, verilen örneklere benzer toplumsal âdetler var mı? Söyleyiniz. Orman ve ağaç sevgisi ile ilgili atasözleri yazınız.

.....

.....

.....

.....

Kaynak

Yenilenemeyen enerji kaynakları çevreyi ve insan sağlığını tehdit ediyor

Doğal kaynaklardan petrol, doğal gaz ve kömür gibi yenilenemeyen enerji kaynakları çevreyi ve insan sağlığını giderek daha fazla tehdit eder hâle gelmiştir. Bu yakıtların yanması sonucu ortaya çıkan gazlar çevreyi kirletmekte, bu kirlenme türlü hastalıklara sebep olmakta, söz konusu gazların havayı ısıtan yapıları küresel iklim değişikliğine yol açmaktadır. Bu kaynakların pek çoğunu yabancı ülkelerden satın aldığımız için ülkemize maliyetleri de fazladır.

mfa.gov.tr/yenilenebilir-enerji-kaynaklari.tr.mfa

ANADOLU AJANSI

GÜNDEM DÜNYA EKONOMİ SPOR ANALİZ KÜLTÜR VİDEO

Doğal gaz faturasında yüzde 20 tasarruf sağlamak mümkün

Küçük ama etkili önlemlerle enerji kaynaklarını verimli kullanan tüketiciler, doğal gaz faturasında yüzde 20 tasarruf sağlayabiliyor.

2 **Okuduğunuz haber ve genel ağ adresinden alınan metindeki bilgileri dikkate alarak petrol, doğal gaz ve kömür gibi doğal kaynakların verimli kullanımı ile ilgili nasıl tedbirler alınabilir? Düşüncelerinizi yazınız.**

Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi doğa ile yaşam arasındaki dengenin hızla bozulmasına neden olmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle bir yandan doğal kaynaklardan daha çok yararlanılırken diğer yandan doğa kirletilmekte ve doğanın dengesi bozulmaktadır. Doğal dengenin bozulmasına neden olan atıklar, doğal sistem tarafından temizlenemediği için insanlığı tehdit edecek çevre sorunlarına dönüşmüştür.

Bu yüzden doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, atık yönetimi ve eski ürünlerin dönüştürülmesi kaynak ve enerji tasarrufu için oldukça önemlidir. Bunlarla birlikte hızlı yenilenebilir ve **çevre dostu** ürünler kullanmaya dikkat edilmelidir.

Plastik poşet

Bez çanta

File

Görsel 5.14

Aileniz ile yapacağınız pazar veya market alışverişinde görsellerdeki taşıma araçlarından hangilerini kullanmak istersiniz? Sebeplerini ilgili alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

Plastik poşet kullanımı azaldı, 4 milyar lira tasarruf sağlandı

"... Marketlerdeki ücretli poşet uygulamasının ardından plastik poşet kullanımı yüzde 65 oranında düştü. Bu sayede hem çevre kirliliği azaldı hem de yurt dışından plastik ham madde alımının azalması ile 4 milyar liraya yakın tasarruf sağlandı. Tüketiciler, bu uygulama ile birlikte alışverişlerinde daha çok bez çanta veya file kullanmaya başladı. Böylece 550 bin ton plastik atığın oluşumu engellendi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Okuduğunuz haberde olduğu gibi hangi alanlarda plastik tüketimini azaltacak tedbirler alınabilir? Sınıf arkadaşlarınızla düşüncelerinizi tartışınız.

Her atık çöp değildir. Atıkların bir kısmı yeniden kullanılabilir, ham madde olarak tekrar değerlendirilebilir. Hiçbir şekilde yeniden kullanılamayacak olanlar ise çöp olarak nitelendirilir. Dolayısıyla çöpler geri dönüşüme kazandırılamaz.

Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı

GERİ DÖNÜŞEBİLEN ATIKLAR

Görsel 5.15

GERİ DÖNÜŞEMEYEN ATIKLAR

- KAUÇUK
- CİKLET
- ESKİMİŞ TEKSTİL ÜRÜNLERİ
- LASTİK
- PORSELEN TABAK

SIFIR ATIK

Görsel 5.16

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı; israfın önlenmesi, doğal kaynaklarımızın daha verimli kullanılması, atık oluşumunun engellenmesi veya en az seviyelere indirilmesi; atığın oluşması durumunda ise kaynağında ayrılarak geri dönüşüme kazandırılması amacıyla önemli çalışmalar yapmaktadır. Bunlardan biri de “Sıfır Atık” projesidir.

Ülkemiz, Sıfır Atık projesi çalışmaları ile dünyaya örnek olmuştur. Ülkemizin iklim değişikliği ile mücadele ve sürdürülebilir kalkınma planları kapsamında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kuruluna sunduğu "Sıfır Atık" kararı kabul edildi. Böylece Sıfır Atık projesi BM Genel Kurulu kararıyla desteklenmiş oldu. Genel Kurul, bu kararla 30 Mart'ı Uluslararası Sıfır Atık Günü olarak ilan etti.

"Sıfır Atık" etkinliği

Sıfır Atık ile daha temiz ve yaşanabilir bir dünya

"... Gelecek nesillere temiz ve yaşanabilir dünya bırakma amacıyla yedi yıl önce hayata geçirilen Sıfır Atık projesiyle bugüne kadar toplanan 45,5 milyon ton geri kazanılabilir atık ile 96 milyar Türk lirası ekonomik kazanç elde edilmiştir. Sıfır Atık projesi T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca 2017'de başlatılmıştır. Aşamalı olarak mahallî idareler, kamu kurumları, limanlar, havaalanları, otogarlar, tren garları, eğitim kurumları, alışveriş merkezleri, hastaneler, turizm tesisleri ve büyük iş yerleri gibi atık çeşitliliğinin fazla olduğu noktalarda uygulanan projenin Türkiye genelinde yaygınlaştırılması hedeflenmektedir..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

2 Sıfır Atık projesi ile ülkemiz ve dünyada ulaşılmak istenen hedeflere nasıl destek olabilirsiniz? Düşüncelerinizi yazınız ve aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

.....

.....

.....

.....

.....

Türleri	Neler Atıktır?
Kâğıt	.....
Ahşap	.....
Plastik	.....
Cam	.....
Kompozit	.....
Metal	.....
Bitkisel	.....
Organik	.....
Elektronik	.....
Pil	.....

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma) Vakfı iş birliğinde uygulanan Sıfır Atık Eğitim Projesi ile doğal varlıkların korunması, doğa dostu tüketim alışkanlıkları, atık yönetimi gibi konularda farkındalık oluşturmak ve sıfır atık yaklaşımını tanıtmak hedeflenmiştir (Görsel 5.17, Görsel 5.18). Bu amaçla hazırlanan, doğal varlıkların doğru kullanılması ve israfın önlenmesi konularını da kapsayan 5D modelini inceleyiniz (Görsel 5.19).

Görsel 5.17

Görsel 5.18

Görsel 5.19

5D Modeli İlkeleri

- Düşün, gerekli değilse tüketme.
- Daha az tüket.
- Değerlendir, yeniden kullan.
- Değiştir, farklı amaçla kullan.
- Dönüştür, doğa kazansın.

5D modelini evinizde uygulayabileceğiniz örnekler nelerdir? Söyleyiniz.

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı: Kaynakları Dikkatli Kullanıyorum

Amacı: Kaynakları verimli kullanmanın doğa ve insanlar üzerindeki etkisini ifade etme

Beceri: Yorumlama

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeninizin rehberliğinde beş grup oluşturunuz.
- Kaynakların verimli, israf edilmeden kullanımının doğa ve insana etkisi hakkında ürünler oluşturunuz. Bu ürünler için:
  - Birinci grup hikâye,
  - İkinci grup şiir,
  - Üçüncü grup haber,
  - Dördüncü grup slogan,
  - Beşinci grup resim hazırlayacak şekilde görev dağılımı yapınız.
- Ürünlerin oluşturulmasında Sıfır Atık projesi ve 5D modeli yaklaşımını dikkate alınız.
- Ürünlerinizi oluştururken kaynaklarımıza sahip çıkmanın ve onları bilinçli kullanmanın vatanseverlik bakımından önemine, oluşturduğunuz ürünlerde yer veriniz.
- Grupların hazırladığı ürünleri kullanarak, kaynakların verimli kullanımının doğa ve insanlar üzerindeki etkisinin sunumunu sözlü veya yazılı olarak yapınız.
- Hazırlanan ürünleri sınıf panosunda sergileyiniz.
- Ürünleriniz bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Görsel 5.20

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

Akran değerlendirme formu

DEĞERLENDİRELİM

Bilgi grafiğini inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Giysilerin kullanım süresi azaldıkça moda sektörünün çevreye zararı artıyor

Moda sektörünün iklim değişikliğini ve ekolojik krizi en çok etkileyen alanlardan biri olduğu belirtiliyor.

Dünyada her yıl **100 MİLYARDAN FAZLA** giysi üretiliyor.

Moda sektörü için her yıl **159 MİLYON AĞAÇ** kesiliyor.

Yıllık **93 MİLYAR M^3 SU** kullanılıyor.

Küresel su kullanımının %4'ü

Moda endüstrisinden kaynaklı karbon emisyonunun **küresel emisyon içindeki payı %2-6**

Dünya su kaynaklarındaki mikroplastiğin **%35'i sentetik elyafın yıkanması sonucu oluşuyor.**

Görsel 5.21

“Giysilerin kullanım süresinin kısalması” ifadesinden ne anlıyorsunuz?

.....

.....

.....

Giysilerinizin kullanım süresini nasıl artırabilirsiniz?

.....

.....

.....

Giyim sektörünün çevreye zararlarını azaltmak için neler yapılabilir?

.....

.....

.....

Doğal kaynakların israf edilmeden verimli kullanımı konusunda insanları bilinçlendirmek için neler söylerdiniz? Aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

DÜŞÜNELİM

BÜTÇEMİ PLANLIYORUM

Aşağıdaki kelime bulutlarına ihtiyaç ile isteklerinizi yazınız ve soruları cevaplayınız.

İHTİYAÇLARIM

.....

.....

.....

İSTEKLERİM

.....

.....

.....

Görsel 5.22

? **İhtiyaç ve isteklerinizi belirlerken neleri dikkate aldınız? Söyleyiniz.**
İhtiyaç ve istekleriniz arasındaki farklar nelerdir? Açıklayınız.
İhtiyaçlarınızı önceliklerinize göre tekrar sıralayınız.

Aşağıdaki görselleri inceleyiniz ve temel ihtiyaçlarınız arasında yer alanları "✔" ile işaretleyiniz.

Görsel 5.23

Görsel 5.24

Görsel 5.25

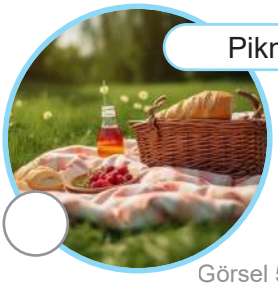

Görsel 5.26

Görsel 5.27

Görsel 5.28

KEŞFEDELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Öğretmeninizin rehberliğinde dört grup oluşturunuz.
- Grup arkadaşlarınızla günlük aldığınız, bayramda topladığınız veya kumbaranızda biriktirdiğiniz harçlıklarınızı düşününüz.
- Grup arkadaşlarınızdan harçlıklarınızla ilgili harcama planı olanların planlarını tasarrufu dikkate alarak tartışınız.
- Grup arkadaşlarınızın harcama planlarından hangisinin tasarruf ve dengeli harcama yönünden daha iyi olduğuna birlikte karar veriniz.
- Grup arkadaşlarınızın harcama planlarından hangisini seçtiyseniz bu planın önemli gördüğünüz yanlarını aşağıda grup adınızın yer aldığı kısma yazınız.

Sınıf genelinde seçilen dört harcama planı arasından en iyi hazırlandığını düşündüğünüzü sınıfça tartışarak belirleyiniz. Sınıfça seçtiğiniz harcama planının güçlü yanlarını aşağıdaki tabloya yazınız. İyi hazırlanmış harcama planının bireyin yaşamında yol açabileceği değişimlerin neler olabileceğini söyleyiniz.

İkinci grup

Birinci grup

Dördüncü grup

Üçüncü grup

Sınıfça seçilen en iyi harcama planının güçlü yanları nelerdir? Yazınız.

ÖĞRENELİM

Ailenin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve kültürel durum yaşam düzeyini gösterir. Ulaşmak istediği düzey ise yaşam standardını ifade eder. Her ailenin amacı daha iyi bir yaşam standardına ulaşmaktır. Buna ulaşmak için aile bireyleri, sahip olduğu ekonomik kaynakları verimli kullanmalıdır. Aile bütçesinin bilinçli bir şekilde kullanılması için uygulanabilir ve gerçekçi planlar hazırlanması gerekir.

Aşağıda ve dijital kaynakta yer alan bütçe örneklerini inceleyiniz. Bütçeyi oluşturan unsurları belirleyip listeleyiniz.

Görsel 5.29

Seyahat bütçesi

Görsel 5.30

İhtiyaç, yaşamımızı sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek için mutlaka karşılamak zorunda olduğumuz ürün ve hizmetlerdir. Beslenme, giyim ve barınma temel ihtiyaçlarımız arasındadır. Bu tür ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman hayatımızı devam ettirmek son derece güçleşir. İhtiyaçlar karşılandıktan belirli bir süre sonra tekrarlanır. Örneğin su ihtiyacı olan bir kişi bu ihtiyacını karşıladıktan belli bir süre sonra yine susayacaktır.

İstek, hayatımızı sürdürmek için ihtiyaç duymadığımız ancak elde ettiğimiz zaman mutlu olduğumuz ürün ve hizmetlerdir. İstekler kişiden kişiye değişir ve sınırsızdır. Örneğin temel beslenme ihtiyaçları karşılanan bir kişinin çikolata yemesi onun bir isteğidir.

İhtiyaçlarımızı ve bazı isteklerimizi karşılamak için harcama yaparız. İhtiyaç ve isteklerimiz, giderlerimiz içinde yer alır. Harcamalarımızı doğru yapmak bizim ve ailemiz için oldukça önemlidir (Görsel 5.30).

Sayfa 85'teki ihtiyaç ve istek bulutlarına yazdıklarınızı sınıf arkadaşlarınızın yazdıkları ile karşılaştırınız. Listenizde ihtiyaçlar mı yoksa istekler mi daha fazla yer alıyor? Söyleyiniz. Cevaplarınızı arkadaşlarınızın cevapları ile karşılaştırınız.

Satın almak istediğiniz bir ürünün istek veya ihtiyaç olduğunu doğru tespit etmek oldukça önemlidir. Çünkü harcamalarımız için kullanacağımız para yani giderlerimizin, kazancımızı yani gelirlerimizi aşmaması gerekir (Görsel 5.31).

Görsel 5.31

Bir şey satın almadan önce o ürünün veya hizmetin birey için istek mi yoksa ihtiyaç mı olduğunu ayırt etmek amacıyla "**10 Saniye**" kuralından yararlanılabilir. Alışveriş yaparken aşağıdaki soruları cevaplayarak satın alma kararının istek veya ihtiyaç olduğunu tespit edebiliriz.

10 SANİYE

1. Alışverişte kasaya gidip, ödeme yapmadan önce 10 saniye düşünülmelidir. 10 saniye boyunca sorulan soruların cevapları, alınacak ürünün veya hizmetin ihtiyaç olduğu sonucunu ortaya çıkarıyorsa mal veya hizmet alınabilir.

2. Birey, aldığı ürünle ilgili ilk olarak "Bir istek mi yoksa ihtiyaç mı?" sorusunu sormalıdır. Ürün veya hizmetin alınmaması hâlinde eksikliği hissedilecekse ve bütçe hesaplanırken karşılığı ayrılmışsa bu bir ihtiyaçtır. "Almasam da olur." denilebilen bir ürün veya hizmetse bu bir istektir.

3. "Bu ürün veya hizmeti almak için bütçemde yer var mı?" sorusu sorulmalıdır. Bilinçli bir tüketicinin yıllık, aylık, haftalık hatta günlük bütçesi bulunur. Alınması planlanan bu ürün veya hizmetin bütçede karşılığı yoksa ve alınması hâlinde maddi sıkıntı olacak ise bu ürün veya hizmet alınmamalıdır.

4. "Bu ürün veya hizmeti daha ucuza alabilir miyim?" sorusu sorulmalıdır. Satın alınmak istenen ürün veya hizmet hakkında piyasa araştırması yapılması gerekir. Daha ucuza ve kaliteli alınabilecek ürün veya hizmetler tercih edilmelidir.

5. "Satın alınan ürünün benzeri elimde var mı?" sorusu sorulmalıdır. Daha önceden alınan bir ürünün başka rengi veya gelişmiş modeli alınmak isteniyorsa bütçe gözden geçirilerek tekrar değerlendirilmeli ve mümkünse ürün alınmamalıdır.

Görsel 5.32

Zeynep Hanım'ın şubat ayına ilişkin harcama planı aşağıda verilmiştir.

Zeynep Hanım'ın harcama planını inceleyiniz ve "Planlanan Harcamalar"ın istek mi yoksa ihtiyaç mı olduğunu kendinize göre "✔" ile işaretleyiniz.

Planlanan Harcamalar	İhtiyaç	İstek
Ev kirası	○	○
Apartman aidatı	○	○
Elektrik faturası	○	○
Su faturası	○	○
Doğal gaz faturası	○	○
Telefon ve genel ağ faturası	○	○
Ulaşım gideri	○	○
Sinemaya gitmek	○	○
Yeni bir spor ayakkabı	○	○
Arkadaşlar ile dışarıda yemek	○	○
Konsere gitmek	○	○
Market ve pazar harcaması	○	○
Takı	○	○
Kültür turu	○	○
Gazete/dergi	○	○
Muayene ve ilaç gideri	○	○

Zeynep Hanım, iş yerinde kullanmak için daha rahat bir spor ayakkabı almak istemektedir. Aslında kullandığı bir spor ayakkabısı da vardır. Fakat ayakkabısı yıprandığı için ayağını rahatsız etmektedir. Almak istediği spor ayakkabının sağlam, rahat ve kaliteli olmasını istemektedir. Ancak beğendiği ayakkabı oldukça pahalıdır. Bu nedenle spor ayakkabı almakta kararsızdır.

Zeynep Hanım, karar vermek için kendisine hangi soruları yöneltmelidir? Yazınız.

.....

.....

.....

Görsel 5.33

İhtiyaç ve istekleri belirledikten sonra satın alma işlemini gerçekleştirmek amacıyla bütçe hesaplanmalıdır.

İstek ve ihtiyaçları karşılamak için ayrılacak paraya bütçede yer verilmelidir (Görsel 5.33). Bu durum, gelir ve giderlerimiz arasındaki dengeye dikkat etmemizi gerektirir. Bu denge bütçe olarak adlandırılır. Kişi, aile veya kurumların gelecekteki belirli bir süre için tasarladığı gelir ve giderlerin tümüne **bütçe** denir.

Bireylerin gerçekçi ve doğru bütçe hazırlayıp bunu uygulayabilmeleri önemli bir beceridir. Bütçe hazırlamak, gelir ve giderlerimiz arasında denge kurma becerimizi geliştirir. Gelirlerin akıllıca ve en çok fayda sağlayacak şekilde değerlendirme becerisine sahip olmasına **finansal okuryazarlık** adı verilir. Bütçe hazırlamak, finansal okuryazarlığının ilk basamağıdır.

Görsel 5.34

Bütçe hazırlamanın kişi, aile ve kurumlar için birçok faydası vardır. Örneğin aile bütçesi hazırlamak, ailenin gelir ve giderlerini denetim altına almasını sağlar. Denetim altına alınmış bir aile bütçesi, aileye huzur ve mutluluk getirir. Bütçe hazırlamak, harcamalarda disiplini sağlayıp parasal durumu düzenlemede aileye yardımcı olur. Bütçe hazırlamak, aile üyelerini beraber karar almaya teşvik eder ve ailenin beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı olmasını sağlar. Bütçe sayesinde ailenin o ay ne kadar paraya ihtiyaç duyduğu açık bir şekilde görülür. Bu bilgi sayesinde beklenmedik durumlara karşı ne kadarlık bir tasarrufa gidilmesi gerektiği planlanabilir (Görsel 5.34).

Bütçe hazırlamanın başka ne gibi faydaları olabilir? Düşüncelerinizi yazınız.

.....

.....

.....

.....

Aile bütçesi hazırlanırken sizin de harcama istekleriniz ve fikirlerinizin alınmasının önemi nedir? Bu konuda ailenize nasıl yardımcı olabilirsiniz?

Aşağıdaki atasözlerinin ortak teması nedir? Söyleyiniz. Seçtiğiniz bir atasözünü açıklayınız.

Sakla samanı, gelir zamanı.

Bol bol yiyen bel bel bakar.

Ayağını yorganına göre uzat.

İşten artmaz, dişten artar.

Ak akçe kara gün içindir.

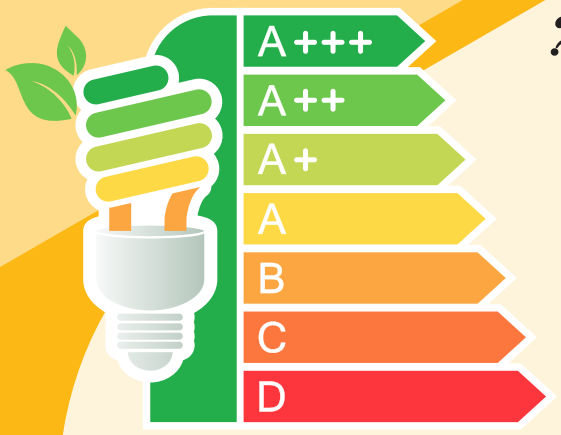

Görsel 5.35

Evinizdeki beyaz eşyaların üzerinde gördüğünüz yandaki görselle anlatılmak istenen nedir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Günlük hayatta masrafları azaltmak veya para biriktirmek anlamında kullanılan tasarruf kelimesi, ekonomide gelirin harcanmayan kısmı olarak tanımlanır. Tasarruf etmek, sadece para biriktirmek değildir. İhtiyaçlarımızı karşılamak için satın aldığımız ve günlük hayatta kullandığımız ürünlerle de enerji kaynaklarından tasarruf edebiliriz. Tasarruf etmenin birçok faydası vardır. Aşağıdaki diyagramı inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

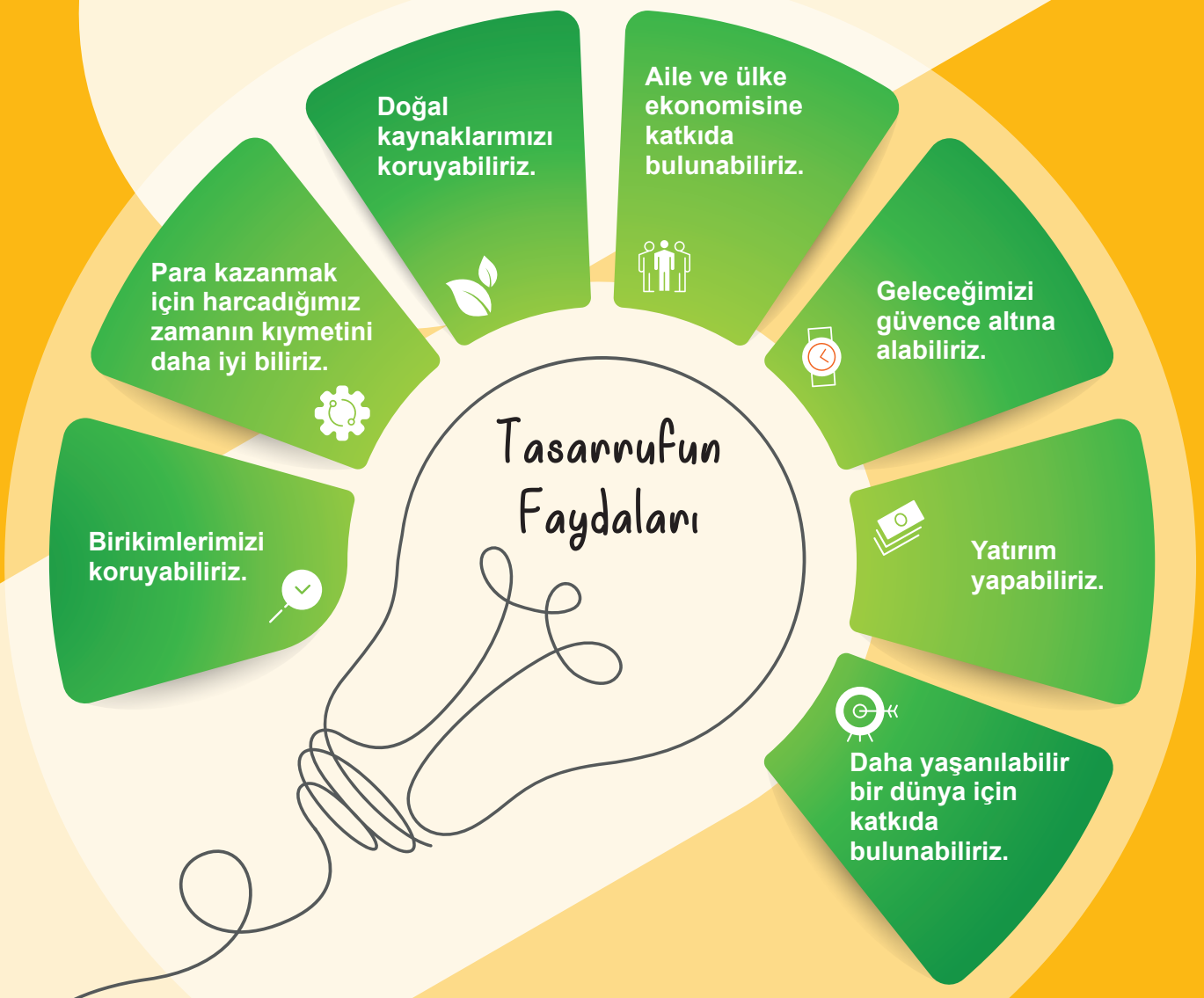

Görsel 5.36

Diyagramda verilen tasarrufun faydalarından hangisini daha önemli görüyorsunuz? Sebebini söyleyiniz.

2 **Aşağıda verilen görseller ile ilgili ne gibi tasarruf önlemleri alınabilir ve bu tasarrufların kazanımları neler olabilir? Yazınız.**

Görsel 5.37

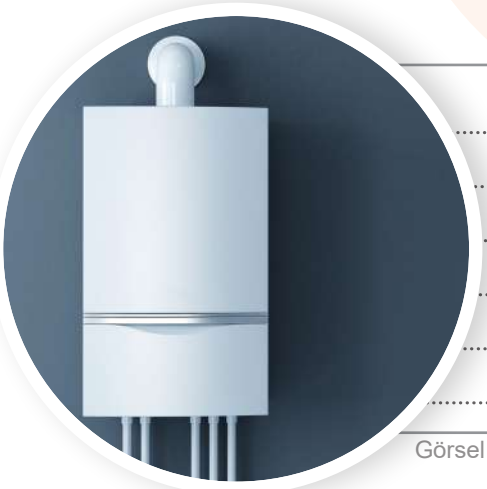

Görsel 5.38

Görsel 5.39

Tasarruf etmek; kişi, aile ve ülke ekonomisi için önemlidir. Örneğin evimizde gereksiz enerji kullanımının önüne geçmek için aldığımız önlemler, sadece elektrik faturamızın daha düşük gelmesi ile sınırlı kalmaz, aynı zamanda enerji ithalatı (dış alım) için ülke ekonomisinden harcanan tutarın azalmasını da sağlar. Daha da önemlisi karbon salınımını azaltır ve küresel ısınmanın önüne geçerek gelecek nesillere daha yaşanılabilir bir dünya bırakmamıza yardımcı olur.

Erva ve Elif, semt pazarında esnaflık yapan iki arkadaştır. Her hafta aynı semt pazarında çalışarak geçimleri için para kazanırlar. Kazançları eşit olan bu iki arkadaşın yaşantısına bir göz atalım (Görsel 5.40).

Görsel 5.40

Aşağıda verilen hikâyeleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Erva'nın Hikâyesi

Erva, pazarda günde ortalama 5.000 liralık satış yapan bir sebze satıcısıdır. Erva, ev alışverişini yaparken son derece titiz davranmaktadır. Temizlik malzemelerini ve bayatlamayacak gıdaları toptan almaktadır. Ayağını yorganına göre uzatan Erva, az da olsa günlük kazancının bir kısmını mutlaka köşeye koymaktadır. Gelir ve giderini çok iyi takip ettiği için her ay sonunda birikmiş bir miktar parası olmaktadır. Erva, geçen yıldan bu yana işini büyütmeyi başarmıştır. Dünya hâli bu, herkesin başına her şey gelebilir. Erva'nın geçen ay arabası arıza yaptığı için tamir ettirmek zorunda kalmıştır.

Elif'in Hikâyesi

Elif, pazarda günde ortalama 5.000 liralık satış yapan bir meyve satıcısıdır ancak tutumlu olmadığından herhangi bir tasarrufu yoktur. Ev alışverişlerini de hep son dakikada yaptığından çoğu zaman ihtiyaçlarına gereğinden daha yüksek bir fiyat ödemek zorunda kalmaktadır. Dünya hâli bu, herkesin başına her şey gelebilir. Birkaç ay önce Elif'in evini su basmıştır. Tamirat masrafları için gerekli olan 50.000 lirayı arkadaşlarından temin etmeye çalışmıştır. Ancak daha önce Elif'e borç verenler alacaklarını zamanında alamadıkları için bu kez kimse ona borç vermek istememiştir.

- **Erva neleri doğru yapmıştır?**

.....

.....

- **Elif neleri yanlış yapmıştır?**

.....

.....

- **Elif'in yaptığı yanlışların sonuçları neler olmuştur?**

.....

.....

- **Hikâyelerde geçen deyimleri bulunuz ve anlamlarını yazınız.**

.....

.....

"Doğru ve uygulanabilir bir bütçe hazırlamak için nelere dikkat etmeliyiz? Neleri yanlış yaparsak hazırladığımız bütçe sonuç vermez?" Soruların cevabı için aşağıdaki kuralları okuyunuz.

Doğru ve Uygulanabilir Bir Bütçe Hazırlamak İçin Dikkat Edilmesi Gerekenler

Aylık gelirlerinizin dökümünü yapın.
(Sabit gelirlerinizi daha çok dikkate alın. Geçici gelirleriniz üzerinden harcama yapmayı planlamayın.)

Aylık giderlerinizin dökümünü yapın.
(Bunun için ihtiyaç ve istekleriniz ile bunların öncelik sırasını dikkate alın.)

Gelir ve gider karşılaştırması yapın.
(Gelirleriniz giderlerinizi karşılamıyorsa bazı harcamalarınızı kısmanız gerekecektir. Bunun için harcama alışkanlıklarınızı gözden geçirin.)

Borçlarınızı hesaba katın.
(Herhangi bir borcunuz varsa bütçenizde mutlaka borçtan kurtulmaya yönelik tasarruf yapın.)

Birikim yapın.
(Bütçenizi hazırlarken beklenmedik ihtiyaçlarınız ve gelecekteki ihtiyaçlarınız için bugünden hazırlık yapın.)

Hazırladığınız bütçe planına uygun hareket edin.

Hazırlayıp uygulamaya koyduğunuz bütçe planına bir süre sonra uymadığınızda ne gibi sorunlar yaşayabilirsiniz? Düşüncelerinizi yazınız.

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı: Bütçe Planımı Hazırlıyorum

Amacı: Gelir ve giderleri dengeleyerek bütçe planı hazırlayabilme

Beceri: Girişimcilik / Kaynakları yönetme

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Belirlediğiniz kaynaklardan elde ettiğiniz gelirleri kullanarak ihtiyaçlarınız doğrultusunda bütçe planı hazırlayınız.
- Bütçe planınızı hazırlamak için aşağıda verilen tablodaki ilgili alanları doldurunuz.
- Bütçe planınızı hazırlarken israftan kaçınınız.
- Bu planı bir hafta süreyle uygulayınız.
- Bütçe planı öncesi ve sonrası harcamalarda meydana gelen değişiklikleri rapor hâline getiriniz.
- Hazırladığınız bütçe planı bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Gelirlerim Kaynağım	**TL**	**Giderlerim** İhtiyaç ve İsteklerim	**TL**
Günlük harçlığım			
Bayram harçlığım			
Kumbaram			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
Toplam		**Toplam**	
Tasarruf Miktarı (Gelir – Gider)			

Öz değerlendirme formu

Aşağıdaki soruları ilgili alanlara cevaplayınız.

Kişisel bütçenizi hazırlarken hangi ihtiyaçlarınıza öncelik verdiniz? Neden? Yazınız.

.....

.....

.....

Kişisel bütçenizi hazırlarken hangi ihtiyaçlarınızı ertelediniz? Neden? Yazınız.

.....

.....

.....

Kişisel bütçe hazırlamanın size ekonomik kazanımlar dışında başka ne gibi kazanımları oldu? Açıklayınız.

KİŞİSEL BÜTÇE PLANI RAPORU

(Bütçe planı öncesi ve sonrası harcamalarımda oluşan değişiklikler)

Bütçe Öncesi Harcamalarım .....

.....

Bütçe Sonrası Harcamalarım .....

.....

Oluşan Değişiklikler .....

.....

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki atasözlerinin ne anlama geldiğini açıklayınız. Atasözlerinden bütçe planlamada hangi noktaların önemli olduğuna dair yaptığınız çıkarımları ilgili alana yazınız.

Atasözleri	Anlamı	Bütçe Planlarken Neye Dikkat Edilmeli?
Damlaya damlaya göl olur.		
Güvenme varlığa, düşersin darlığa.		
Gündüzün mum yakan geceleyin bulamaz.		
Her çok azdan olur.		
Ayağını yorganına göre uzat.		
Azı karar çoğu zarar.		
İşten artmaz, dişten artar.		
İki ölç, bir biç.		

DÜŞÜNELİM

İLİMİZDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER

Atatürk'ün Türkiye İktisat Kongresi açılış konuşmasında söylemiş olduğu sözleri okuyunuz ve soruyu cevaplayınız.

Kaynak

"...Tam bağımsızlık için şu kural vardır: Millî egemenlik, mali egemenlikle desteklenmelidir. Bizleri bu hedefe götürecek tek kuvvet ekonomidir. Siyasi ve askerî muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadî (ekonomik) zaferlerle taçlandırılmadıkça payidar olamaz..."

Ergin, 1978, s. 184-185

Kaynakta geçen "ekonomik zaferle taçlandırmak" sözü sizce ne ifade etmektedir? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Görsellerdeki ekonomik faaliyetle ilişkili olan doğal kaynağı ilgili alanlara yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 5.41

KEŞFEDELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Öğretmeninizin rehberliğinde çember veya "u" şeklinde oturma düzeni oluşturunuz.
- Aileniz ve yakın çevrenizde bulunan kişilerin mesleklerinden örnekler veriniz.
- Bu mesleklerin hangi ekonomik faaliyetlerle ilişkili olduğunu söyleyiniz.
- Tartışmayı öğretmeninizin rehberliğinde, tüm öğrencilerin katılımıyla gerçekleştiriniz.

Yaşadığınız ildeki ekonomik faaliyetleri aşağıdaki alanlara yazınız.

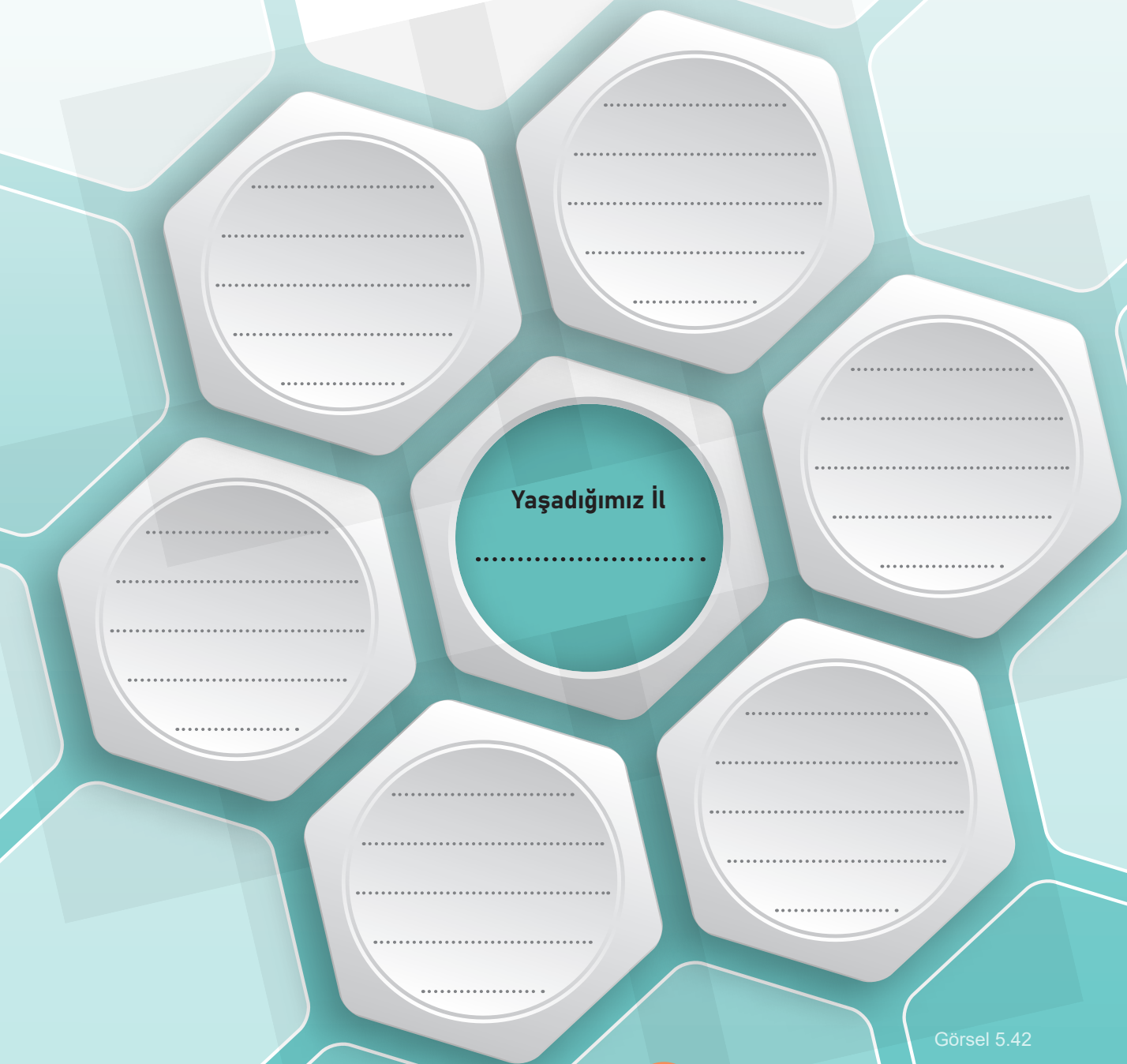

Görsel 5.42

ÖĞRENELİM

İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılamak ve daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak için gelir sağlamak amacıyla yaptıkları etkinliklere ekonomik faaliyet denir. Günlük hayatta ihtiyaçlarımızı karşılamak için birçok ekonomik faaliyetten yararlanırız. Bazen bu faaliyetlerin farkında bile olmayız. Aşağıda 5. sınıf öğrencisi Beren'in gün içinde farklı zamanlarda bulunduğu ortamlarla ilgili görseller verilmiştir. Görselleri inceleyiniz ve Beren'in gün içinde ne tür ekonomik faaliyetlerden faydalandığını ilgili alanlara yazınız.

Görsel 5.43

Görsel 5.44

Görsel 5.45

Günlük hayatınızda hangi ekonomik faaliyetlerle karşılaşmaktasınız? Örnekler veriniz.

İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için beslenme, giyinme, barınma gibi ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Bu temel ihtiyaçların yanında insanların daha iyi bir yaşam sürebilmek, mutlu olabilmek ve verimli vakit geçirebilmek için istekleri de vardır. İhtiyaç ve isteklerin karşılanması için ekonomik faaliyetler ortaya çıkmıştır. Bu yüzden ülkemizin gelişimi ve devamlılığı için ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği ve sürekliliği önemlidir. Ekonomik faaliyetlerimizden bazıları şunlardır:

Görsel 5.46

Ulaşım, yolcu veya yükün bir yerden başka bir yere aktarılmasıdır. Demir, hava, kara ve deniz yolu vasıtalarıyla yapılan faaliyetleri kapsar (Görsel 5.46). Ulaşım faaliyetlerinin gelişmesi sanayi ve ticaret faaliyetlerini de olumlu etkilemektedir.

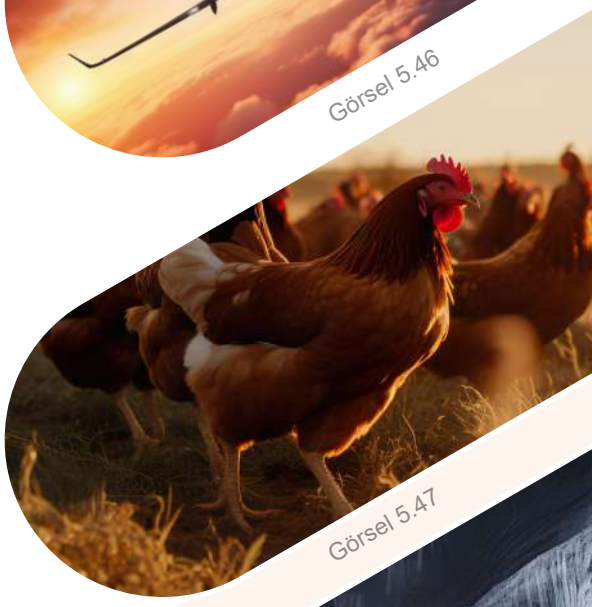

Görsel 5.47

Hayvancılık, ürünleri ve güçleri ile insanlara faydalı hayvanların bakımı, beslenmesi, üretimi ve yetiştirilmesini kapsayan ekonomik faaliyettir. Arıcılık, balıkçılık, ipek böcekçiliği, kümes hayvancılığı, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık bu faaliyetler arasındadır. Dericilik, yün dokuma, et ve süt ürünlerinin üretimi gibi alanlarda ham madde ihtiyacı hayvancılık ile karşılanmaktadır (Görsel 5.47).

Görsel 5.48

Yer altında bulunan madenleri çıkarma ve işleme faaliyetlerine **madencilik** denir (Görsel 5.48). Ülkemiz, maden çeşitliliği bakımından dünyada önde gelen ülkelerdendir. Ülkemizde madencilik faaliyetlerinin yaygın olması otomotiv, mobilyacılık, beyaz eşya üretimi gibi sanayi faaliyetlerini de olumlu etkilemektedir.

Görsel 5.49

İnsanların ekme ve dikme yoluyla toprağı işleyerek ürün elde etmesine **tarım** denir (Görsel 5.49). Meyve, sebze, kuru yemiş gibi ürünler tarımdan elde edilir. Hayvan yemi, unlu mamuller, tekstil, meyve suyu, şeker, yağ üretimi gibi birçok sanayi kolunun ham madde ihtiyacı da tarım faaliyetleri ile karşılanmaktadır.

Görsel 5.50

Sanayi; ham maddeye makinelerle biçim vererek, toplu olarak üretim yapılan ekonomik faaliyettir. Ülkemiz, sanayi çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Sanayi faaliyetleri; besin, maden, makine, kimya, çimento, cam, seramik, dokuma, tekstil gibi kollara ayrılır (Görsel 5.50).

Görsel 5.51

Kazanç amacıyla yürütülen alım satım işlerine **ticaret** denir (Görsel 5.51). Ulaşım ve sanayi faaliyetlerinin gelişmesi ticaret alanındaki ekonomik faaliyetlerin artmasını sağlar.

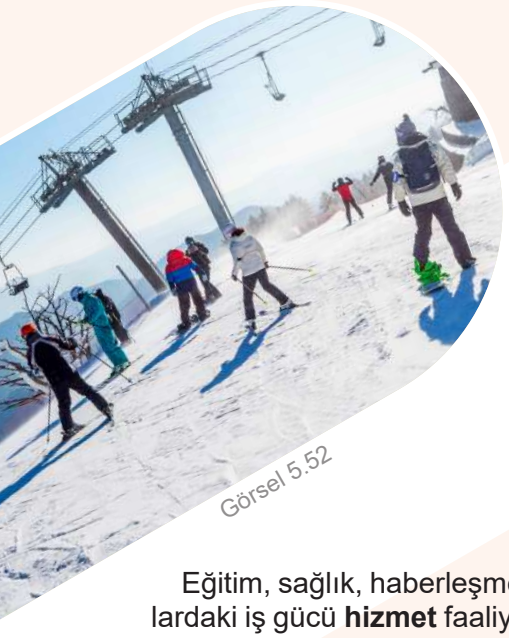

Görsel 5.52

Turizm; dinlenme, eğlenme, görme, tanıma gibi amaçlarla yapılan gezilere denir. Turizm, ülkemizdeki önemli ekonomik faaliyetlerdendir. Ülkemizde doğa, yayla, kültür, termal, sağlık, yaz ve kış turizmi gelişmiştir (Görsel 5.52).

Görsel 5.53

Eğitim, sağlık, haberleşme, bankacılık, güvenlik gibi alanlardaki iş gücü **hizmet** faaliyetini oluşturur (Görsel 5.53). Ülkemizde birçok kişi hizmet faaliyetinde çalışmaktadır.

Görsel 5.54

Ormancılık; kereste, tomruk ve yakacak odun elde etmek; mobilya ve kâğıt sanayisi için ham madde sağlamak amacıyla ormanlardan yararlanma faaliyetleridir (Görsel 5.54).

Ekonomik faaliyetleri beş gruba ayırmak mümkündür. Bu gruplandırma aşağıdaki bilgi grafiğinde verilmiştir.

Birincil Ekonomik Faaliyetler

Doğrudan doğal ortama bağlı olarak sürdürülen, ham madde elde edilmesini sağlayan faaliyetlerdir. Tarım, hayvancılık, ormancılık, madencilik gibi ekonomik faaliyetleri içine alır.

1

2

İkincil Ekonomik Faaliyetler

Ham maddelerin işlenip kullanılabilecek hâle getirildiği faaliyetlerdir. Sanayi, inşaat, enerji üretimi gibi ekonomik faaliyetleri içine alır.

Üçüncül Ekonomik Faaliyetler

İnsanların ihtiyaç duyduğu eğitim, sağlık, hukuk, büro hizmetleri, ticaret, ulaşım, finans, turizm, güvenlik gibi hizmetleri kapsar. Hizmete yönelik yapılan ekonomik faaliyetler ile ilişkilidir.

3

4

Dördüncül Ekonomik Faaliyetler

Teknolojinin gelişimi ile bilginin toplanması, işlenmesi ve yayılması amacıyla yapılan çalışmalardır. Grafik tasarım, reklam yayıncılığı, çevrim içi hizmetler bu alanla ilişkilidir.

Beşincil Ekonomik Faaliyetler

Karar verme, yönetim ve kontrol etme faaliyetleri bu alanda yer almaktadır. Büyük şirket ve ülke yöneticiliği gibi faaliyetler bu alanla ilişkilidir.

5

Görsel 5.55

Yer şekilleri, iklim, bitki örtüsü, su kaynakları, yer altı ve üstü kaynaklar ekonomiyi etkileyen coğrafi özelliklerdir. Farklı coğrafi özelliklere sahip ülkemizde ekonomik faaliyetler de çeşitlilik göstermektedir.

Ülkemizdeki ekonomik faaliyetlerin dağılımını gösteren haritayı inceleyiniz ve karekod ile verilen etkinliği yapınız.

Ekonomik faaliyetleri koruma bilinci

İstanbul gibi ulaşım ağının zenginleştiği illerde ticaret ve sanayi faaliyetlerine bağlı ekonomik faaliyetler de gelişmiştir.

Ankara gibi eğitim, sağlık, haberleşme, bankacılık ve ulaşımın geliştiği illerde hizmete yönelik ekonomik faaliyetler daha fazladır.

Çanakkale gibi tarihî mekânlarla ünlü olan bölgelerde kültürel turizme bağlı ekonomik faaliyetler gelişmiştir.

Muğla gibi yaz mevsiminin uzun sürdüğü ve denize kıyısı olan illerimizde yaz turizmine bağlı ekonomik faaliyetler gelişmiştir.

Kış aylarının ılıman geçtiği Antalya gibi illerde seracılığa bağlı ekonomik faaliyetler yapılmaktadır.

Ülkemizin göllerinde, akarsularında ve çevresindeki denizlerde balıkçılık faaliyetleri yapılır. Trabzon ilimiz buna güzel bir örnektir.

Rize gibi ormanlık alanların geniş yer kapladığı yerlerde orman ürünlerine yönelik ekonomik faaliyetler yapılır.

Dağ çayırlarının geniş yer kapladığı Kars gibi illerimizde büyükbaş hayvancılığa yönelik ekonomik faaliyetler yapılır.

Kar yağışının bol olduğu ve dağlık bölgelere sahip olan Erzurum gibi illerimizde kış turizmine bağlı ekonomik faaliyetler yaygındır.

Yaylaların geniş yer kapladığı ve çiçeksi bitkilerin çok olduğu Hakkari gibi illerimizde arıcılık faaliyetleri yaygındır.

Madenlerin çıkarılıp işlendiği Batman gibi illerimizde madenciliğe bağlı ekonomik faaliyetler yapılır.

Elverişli iklime ve verimli arazilere sahip Adana gibi iller tarım faaliyetleri için uygun yerlerdir.

Görsel 5.56

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Yaşadığım İldeki Ekonomik Faaliyetler

Amacı: Yaşadığınız ildeki ekonomik faaliyetleri tanımlama ve gruplandırabilme

Beceri: Özetleme

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Valilik, kaymakamlık, il tarım ve orman müdürlükleri gibi resmî kurumlara ait genel ağ verilerini inceleyerek yaşadığınız ildeki ekonomik faaliyetleri belirleyiniz.
- Belirlediğiniz ekonomik faaliyetleri sınıf tahtasına yazınız.
- Sınıf tahtasına yazdığınız ekonomik faaliyetleri alanlarına göre gruplandırıp sınıflandırma tablosu oluşturunuz.
- Sınıflandırma tablosundan hareketle yaşadığınız ildeki ekonomik faaliyetleri sınıfta sununuz.
- Ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilir bir şekilde yürütülmesinin yaşadığınız il ve ülkemiz ekonomisi açısından önemini açıklayınız.
- Ülkemiz için önemli olan ekonomik faaliyetleri bilmemizin, tanımamızın ve bu faaliyetlerin koruma bilincine sahip olmamızın önemini açıklayınız.
- Sınıflandırma tablosundaki ekonomik faaliyetlerin korunmasına yönelik fikirlerinizi paylaşınız.
- Sunumlarınız kontrol listesi ile değerlendirilecektir.

Kontrol listesi

.....

.....

.....

İkincil Ekonomik Faaliyetler

Birincil Ekonomik Faaliyetler

.....

.....

.....

EKONOMİK FAALİYET ALANLARI

Üçüncül Ekonomik Faaliyetler

Dördüncül Ekonomik Faaliyetler

Beşincil Ekonomik Faaliyetler

Görsel 5.57

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki tabloyu örnekten yola çıkarak tamamlayınız.

Çalışanlar	Birincil Ekonomi	İkincil Ekonomi	Üçüncül Ekonomi	Dördüncül Ekonomi	Beşincil Ekonomi
Hayvancılık yapan Hasan Bey	✓				
Doktor Ethem Bey					
Belediye Başkanı Hilal Hanım					
Öğretmenlik yapan Kübra Hanım					
Şeker fabrikasında çalışan Cemil Bey					
AR-GE çalışması yapan Ali Bey					
Turist Rehberi Aynur Hanım					
Pamuk yetiştiren Ahmet Bey					
Araştırma biriminde çalışan Selime Hanım					

Aşağıda Mehmet'in yaşadığı ildeki bazı yerlerin görselleri verilmiştir. Mehmet, görseldeki yerlerde yapılabilecek ekonomik faaliyetlere yönelik proje tasarlayacaktır. Projede yer alabilecek ekonomik faaliyetleri ilgili alanlara yazınız.

.....
.....
.....

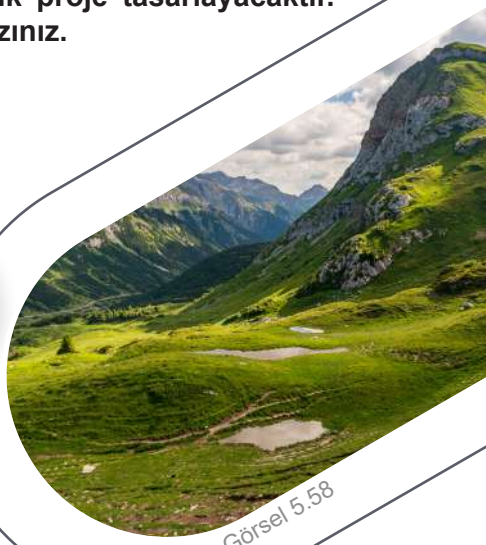

Görsel 5.58

.....
.....
.....

Görsel 5.59

.....
.....
.....

Görsel 5.60

.....
.....
.....

Görsel 5.61

"Ekonomik Faaliyet Alanları" etkinliği

Aşağıdaki tabloda değerler numaralandırılarak verilmiştir. Verilen soruları tablodaki değer numaralarını kullanarak ilgili alana cevaplayınız (Bir numarayı birden fazla cevap alanında kullanabilirsiniz.).

1 Tasarruf	2 Duyarlılık	3 Sorumluluk
4 Vatanseverlik	5 Yardımseverlik	6 Saygı
7 Dayanışma	8 İyiliksever	9 Adalet

- "Dünya nüfusunun artması ve ihtiyaçların çoğalıp çeşitlenmesi ile doğal kaynaklara duyulan gereksinim de artmaktadır. Doğal kaynakların hızlı ve bilinçsiz tüketimi ile doğal dengenin bozulması, iklim değişikliği, kuraklık, bitki ve hayvan türlerinin yok olması gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum kaynakların israf edilmeden, dikkatli ve verimli kullanımının önemini gündeme getirmektedir."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Suyu korumak, vatanı korumak gibidir."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Dünya Su Günü, Birleşmiş Milletlerin aldığı bir karar ile 1993'ten bu yana her yıl 22 Mart'ta kutlanmaktadır. 22 Mart Dünya Su Günü'nün amacı, kısıtlı tatlı su kaynaklarının verimli kullanılması konusunda bireysel ve toplumsal bilinci yükseltmektir. Bu noktada sürdürülebilir çözümlerin öneminin vurgulanması için 22 Mart'ta birçok etkinlik düzenlenir."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

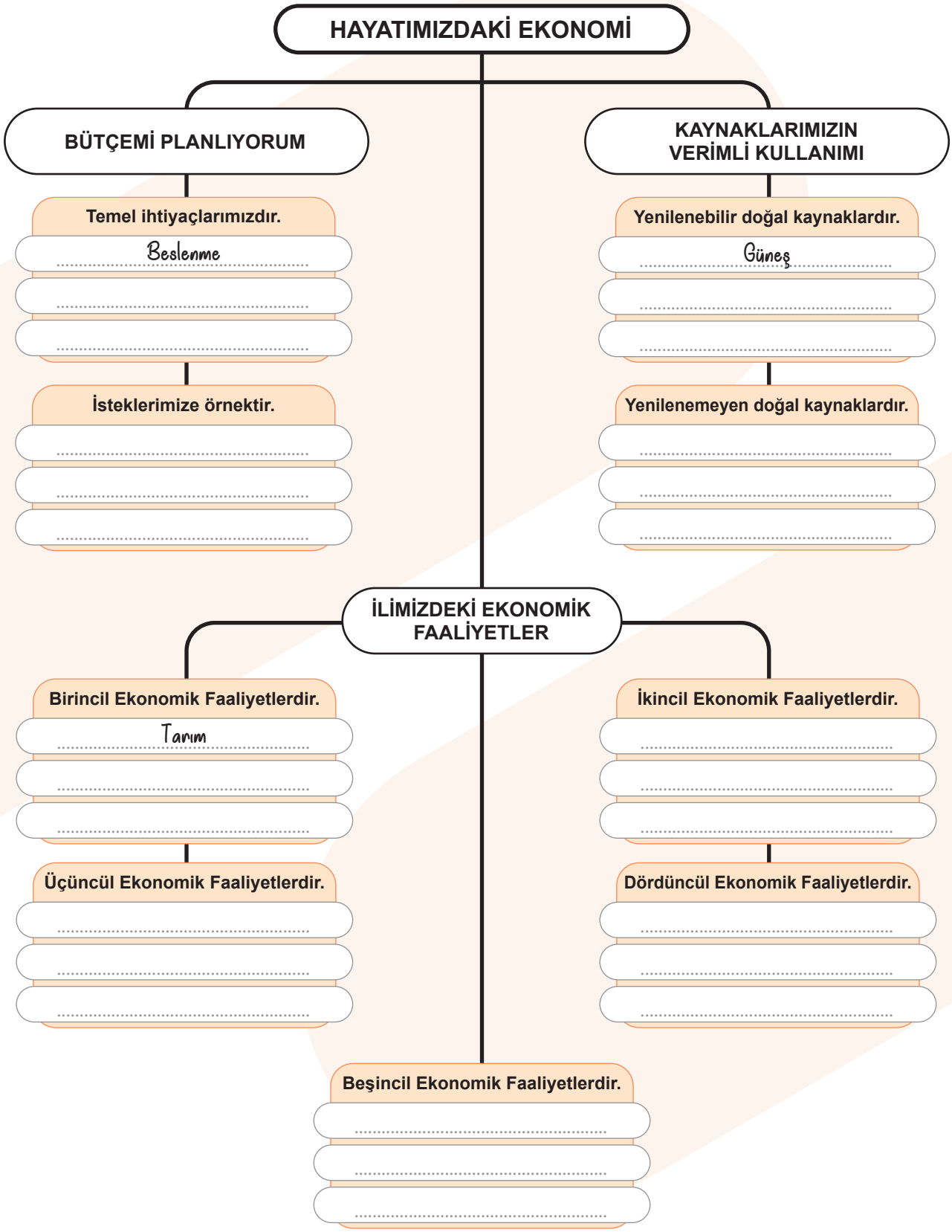
HAYATIMIZDAKİ EKONOMİ
BÜTÇEMİ PLANLIYORUM
Temel ihtiyaçlarımızdır.
Beslenme
İsteklerimize örnektir.
KAYNAKLARIMIZIN VERİMLİ KULLANIMI
Yenilenebilir doğal kaynaklardır.
Güneş
Yenilenemeyen doğal kaynaklardır.
İLİMİZDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER
Birincil Ekonomik Faaliyetlerdir.
Tarım
Üçüncül Ekonomik Faaliyetlerdir.
İkincil Ekonomik Faaliyetlerdir.
Dördüncül Ekonomik Faaliyetlerdir.
Beşincil Ekonomik Faaliyetlerdir.

1. Doğal kaynakların verimli kullanılması ve israfın önlenmesi amacıyla "5D" modeli geliştirilmiştir. Aşağıda verilen maddeleri 5D modeli aşamaları ile eşleştiriniz.

a.	Kâğıt, plastik, cam gibi ürünleri geri dönüşüme kazandırmak		Düşün, gerekli değilse tüketme.
b.	Evde veya okulda su tüketimini azaltmak için çeşitli önlemler almak		Daha az tüket.
c.	Kullanılmayan eşyaları ihtiyacı olanlarla paylaşmak		Değerlendir, yeniden kullan.
ç.	Konserve kutularını saksı olarak kullanmak		Değiştir, farklı amaçla kullan.
d.	Bir ürünü satın almadan önce istek mi ihtiyaç mı diye sormak		Dönüştür, doğa kazansın.

Aşağıda verilen metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Yaşadığım il farklı coğrafi özelliklere sahiptir. İlimizin etrafını çeviren dağlarımızda çayır alanlar geniş yer kaplamaktadır. Güneşli gün sayımızın çok olması, halkın seracılık faaliyetleri yapmasına olanak sağlamıştır. Mavi bayraklı plaja sahip olduğumuz için çevre illerden insanlar sahilimizi tercih ederler. İl merkezinde yer alan şeker fabrikasından gelen koku, bazı günlerde çok rahatsızlık vermektedir. Büyükşehir belediye başkanımız, hem şeker fabrikasının hem de organize sanayinin şehir merkezi dışında bir yere taşınacağı yönünde basın açıklaması yapmıştır.

2. Aşağıdaki ekonomik faaliyetlerden hangisi bahsedilen ilde <u>yapılmamaktadır</u>?

A) Tarım
B) Turizm
C) Madencilik
D) Büyükbaş hayvancılık

3. Bu ilde hangi ekonomik alanla ilgili ekonomik faaliyetten <u>bahsedilmemiştir</u>?

A) Birincil ekonomik faaliyet
B) İkincil ekonomik faaliyet
C) Üçüncül ekonomik faaliyet
D) Dördüncül ekonomik faaliyet

4. Aşağıda arıcılık ve arı ürünleriyle ilgili ekonomik faaliyetlerdeki örnekler verilmiştir. Örneklerde verilen ekonomik faaliyetlerdeki bilgileri dikkate alıp hangi ekonomik faaliyet alanı ile ilişkili olduğunu ilgili alanlara yazınız.

a.

Görsel 5.62

Merhaba, ben Derya. Ordu'da yaşıyorum. Geçimimi arıcılık faaliyetleri ile sağlıyorum. İlimiz, çiçekli bitki türü bakımından zengindir. Bu zenginlik, ilimizdeki arıcılık faaliyetlerini olumlu etkilemiş ve ilimizin ülkemizde en fazla arıcılık yapılan iller arasında yer almasına katkıda bulunmuştur. Bal, polen, propolis, arı sütü üreterek ülke ekonomisine katkıda bulunuyorum.

.....

Merhaba, ben Sinem. İzmir'de yaşıyorum. Türkiye'nin değişik bölgelerinde arıcılık faaliyeti yürüten kişilerle iletişime geçiyorum. Farklı bölgelere ait en kaliteli arı ürünlerini alıp dükkânımda müşterilerime sunuyorum. Aldığım ürünleri kontrol ediyorum.

.....

b.

Görsel 5.63

c.

Görsel 5.64

Merhaba, ben Abdullah. Eskişehir İl Tarım ve Orman Müdürlüğünde kimyager olarak çalışmaktayım. Arı ürünlerinden olan propolisin sağlık alanında kullanımına yönelik AR-GE çalışmaları yapıyorum.

.....

Merhaba, ben Hatice. Kocaeli'de, çikolata fabrikasında çalışıyorum. Yeni ürünümüz olan ballı çikolataya hem yurt içinden hem de yurt dışından çok talep oldu. Diğer ürünlerimizde de şeker yerine bal kullanımına geçmeyi planlıyoruz.

.....

ç.

Görsel 5.65

d.

Görsel 5.66

Merhaba, ben Nuri. Kırklareli Arı Yetiştiricileri Birliğinde başkanlık yapıyorum. Yaşadığım ilde arıcılık faaliyetlerini destekliyor ve bu faaliyetleri geliştirmeye yönelik etkinlikler düzenliyorum.

.....

5. Aşağıdaki tabloda lise öğrencisi Begüm'ün anne ve babası ile tatil için gidecekleri Rize'de yapabilecekleri faaliyetler, faaliyetlerin ücret bilgisi ve mutluluk puanlarına yer verilmiştir.

Rize'de Yapılabilecek Faaliyetler			Mutluluk Puanı
Ulaşım		Otobüs (Kişi başı 500 TL)	5
Ulaşım		Uçak (Kişi başı 750 TL)	10
Yemek		Ortalama yemek ücreti bir öğün için (Kişi başı 350 TL)	18
Konaklama ve Yeme İçme	1. Seçenek	Yıldız Otel (5 yıldızlı otel) 1 gecelik süit oda ücreti (Kişi başı kahvaltı dâhil 1.250 TL) Not: 0-10 yaş ücretsizdir.	12
	2. Seçenek	Kütük Orman Evleri (butik otel) 1 gecelik aile odası 3 kişilik ücreti: 2.000 TL (kahvaltı dâhil)	12
Sosyal Kültürel Aktiviteler	1. Seçenek	Ayder Yaylası gezisi Tur ücreti (Kişi başı 750 TL) Not: Ücretsiz dondurma ikramı	8
	2. Seçenek	Canlı müzik gecesi Bilet ücreti (Kişi başı 800 TL) Not: Ücretsiz organik çay veya limonata servisi	8
	3. Seçenek	Zilkale gezisi Tur ücreti (Kişi başı 200 TL) Not: 0-6 yaş ücretsizdir.	12
	4. Seçenek	Çeçeva Saklı Bahçe gezisi Ulaşım (Kişi başı 250 TL) Giriş ücreti (Kişi başı 100 TL) Not: 0-12 yaş ücretsizdir. Not: Ücretsiz çay servisi	10
	5. Seçenek	Huser Yaylası gezisi Ulaşım (Kişi başı 500 TL) Not: Ücretsiz organik çay veya limonata servisi	15

Görsel 5.67

Gelir - Gider	Gider Miktarı (TL)	Gelir Miktarı (TL)
Kira	15.000	
Site aidatı	1.250	
Faturalar (Elektrik, su vb.)	2380	
Ulaşım giderleri	2.100	
Gıda ihtiyacı	20.000	
Eğitim gideri	8.700	
Kılık kıyafet	8.000	
Kişisel bakım	4.000	
Diğer giderler	10.000	
Annemin aylık maaşı		39.750
Babamın aylık maaşı		43.000
Annemin ek geliri		1.000
Babamın ek geliri		9.800

Begüm ve ailesinin aylık bütçeleri ile en yüksek mutluluk puanına ulaşacakları bir tatil planı hazırlayıp aşağıdaki tabloya yazınız.

1. Gün .....

.....

2. Gün .....

.....

3. Gün .....

.....

4. Gün Sabah 10.00'da eve dönüş: .....

.....

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

6. Öğrenme alanı

Öğrenme alanı özeti

6 TEKNOLOJİ VE SOSYAL BİLİMLER

KONULAR

- TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN TOPLUM HAYATINA ETKİLERİ
- TEKNOLOJİK ÜRÜNLERİN BİLİNÇLİ KULLANIMI

BU ÖĞRENME ALANINDA

- Teknolojik gelişmelerin toplum hayatına etkilerini tartışabileceksiniz.
- Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımının önemine ilişkin ürün oluşturabileceksiniz.

Bu öğrenme alanında öğreneceğiniz anahtar kavramlar

- Dijital ayak izi
- Genel ağ
- E-ticaret
- Teknoloji

DÜŞÜNELİM

TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN TOPLUM HAYATINA ETKİLERİ

Aşağıda bir grup öğrencinin sohbetine yer verilmiştir. Metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

İnsanlar tekerleğin icadından önce çok ağır yükleri bile kas gücüyle taşımak zorunda kalmışlardır. Tekerleğin icadından sonra insanlar el arabası, at arabası ve kağnılar yapmışlardır. Bu durum, ulaşım ve taşımacılık faaliyetlerinin daha kolay yapılmasını sağlamıştır.

Görsel 6.1

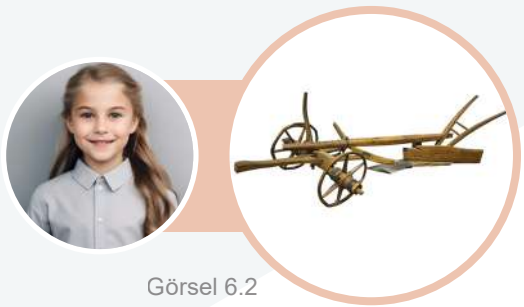

Görsel 6.2

Sabanın icadından önce çiftçiler, toprağın yüzeyini odun parçaları kullanarak ekilebilir hâle getiriyorlardı. Sabanın icadıyla tarımda hayvan gücü daha fazla kullanılmış ve tarımsal üretim artmıştır.

Modern matbaanın icadından önce tahtadan yapılmış harf kalıpları kullanılmıştır. Modern matbaa icat edildikten sonra kitap sayısında önemli bir artış yaşanmıştır.

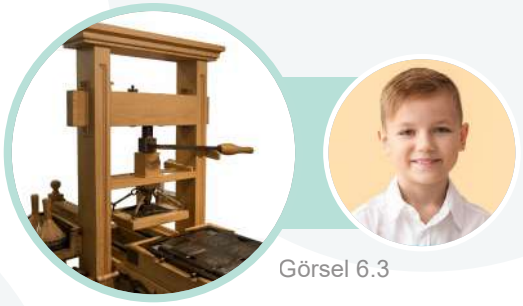

Görsel 6.3

Görsel 6.4

Telefon icat edilmeden önce insanlar birbirleriyle haberleşmek için davul, duman, ateş ve ayna kullanmışlardır. İnsanlar, telefon icat edildikten sonra uzak mesafedekilerle daha kolay iletişim kurabilmişlerdir.

Yukarıdaki sohbette değinilen araç ve gereçler günümüzdeki hangi teknolojik ürünlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur? Açıklayınız.

Bu teknolojik ürünleri hiçbir şekilde kullanmadığınızı düşünün. Böyle bir hayat nasıl olurdu? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

KEŞFEDELİM

Teknolojik araçların kullanımıyla ilgili verilen soruların cevaplarını tablodaki ilgili alanlara yazınız.

Sahip olduğunuz teknolojik araçlar nelerdir?	1	2	3 ....
Sahip olduğunuz teknolojik araçların kullanım alanları nelerdir?	1	2	3 ....

Sahip olduğunuz teknolojik araçları hangi sıklıkla kullanıyorsunuz?

1. .....
2. .....
3. .....

Sahip olduğunuz teknolojik araçları hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?

1. .....
2. .....
3. .....

Sahip olduğunuz teknolojik araçların kullanımı sırasında hangi problemlerle karşılaşıyorsunuz?

1. .....
2. .....
3. .....

Görsel 6.5

ÖĞRENELİM

Kaynak 1

Teknoloji, insanın çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü.

sozluk.tdk.gov.tr

Teknoloji, insan hayatını kolaylaştırmak için icat edilip geliştirilen alet, araç ve gereçleri kapsamaktadır. Kültür, ekonomi, eğitim, sağlık, iletişim, ulaşım alanlarında yaşanan teknolojik gelişmeler toplumsal hayatımızı etkilemektedir. Aşağıda bu etkilere yönelik yazılı, görsel ve dijital kaynaklar verilmiştir.

Kültürel zenginliklerimizi korumak, tanıtmak ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla dijital teknoloji ürünlerinden de faydalanılmaktadır. Kültürel varlıkların yazılı, işitsel ve görsel sunumlarının yapılması, bunların sanal ve gerçek ortamlarda insanlara ulaştırılmasında birçok teknolojiyi kullanırız. Aşağıda bu durumlara bazı örnekler verilmiştir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı "Türkiye Kültür Portalı" ile ülkemizin tarihî, kültürel ve turistik değerlerini dijital ortamda kullanıcılarına sunmaktadır (Görsel 6.6).

Görsel 6.6

Türkiye Kültür Portalı

"Sanal Müze" ve "Türkiye'nin Müzeleri" mobil uygulamaları ile tarihî ve kültürel varlıklarımız ziyaret edilebilir ve bunlar tanıtılabilir. "Mobil Müze Kart" ile fiziksel bir müze kartına ihtiyaç duymadan, karekod okutularak herhangi bir müze veya ören yerine giriş yapılabilir.

Yabancı turistler için dil seçenekleri sunan "sesli rehberlik sistemi" teknolojisi, tanıtım fuarlarında ve müzelerde ziyaretçiler için kolaylık sağlamaktadır (Görsel 6.7). Hassas nem dengeleme cihazları, müze vitrinleri ve depolama sistemlerini koruyup birçok tarihî eserin bozulmasını engellemektedir.

Görsel 6.7

? **"Türkiye Kültür Portalı" veya "Sanal Müze" uygulamalarından faydalanarak yaşadığınız ilde hangi tarihî, kültürel varlıklar bulunmaktadır? Söyleyiniz.**

Aşağıdaki görselleri inceleyiniz ve soruları cevaplayınız.

Görsel 6.8
Drone (Diron)

Görsel 6.9

Drone teknolojisi, görsel 6.8'de olduğu gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Bu alanla ilgili bildiğiniz örnekleri yazınız.

.....

.....

Görsel 6.9'da teknolojik gelişmelerin toplum hayatına olan hangi etkisi anlatılmaktadır? Yazınız.

.....

.....

.....

Ekonomik faaliyetlere katkıda bulunacak teknolojik bir araç tasarladığınızı düşününüz. Düşündüğünüz teknolojik aracın tasarımını aşağıdaki alana çizerek tanıtımını yapınız.

Görsel 6.10

İnsanlar, genel ağ teknolojisinin sağladığı kolaylıklar sayesinde mesafe, mekân ve zaman sınırı olmaksızın istedikleri eğitimlere kolayca katılabilmektedir. Öğrenciler ve araştırmacılar, genel ağ ile dünyanın her yerinden birçok kütüphanenin dijital arşivine, sanal ansiklopedilerine erişim sağlayabilmektedir (Görsel 6.10). Bu erişim kolaylığı, farklı ülkelerden insanlarla etkileşim hâlinde birçok yabancı dil öğrenmek için geniş bir imkan sunmaktadır.

EBA dijital dünyada üst sıralarda yer aldı

"... Türkiye'de koronavirüs tedbirleri kapsamında eğitime ara verilmesinin ardından uzaktan eğitim sürecinde Eğitim Bilişim Ağı (EBA) 18 milyon öğrenci için 7 gün 24 saat kullanılabilir altyapıya kavuştu. Uzaktan eğitimde aktif kullanılan EBA, 16 milyar 348 milyon 941 bin tıklanma ile Türkiye'de ve dünyada en çok ziyaret edilen siteler arasında üst sıralarda yer aldı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 6.11

Aşağıdaki tabloda EBA'da kullanıcılara sunulan bazı hizmetler verilmiştir. Tabloyu inceleyiniz ve ilgili hizmetleri kullanıp kullanmama durumunuzu "✔" ile işaretleyiniz.

EBA'da Kullanıcıların Hizmetine Sunulan Bazı İçerikler		Kullandım	Kullanmadım
Dersler	(Tüm derslere ait dokümanlar)		
Sınavlar	(Merkezî sınav örnekleri, yazılı ve çalışma soruları, beceri temelli testler vb.)		
Kitaplar	(Ders kitapları, etkileşimli kitaplar ve yardımcı kaynaklar)		
Kütüphane	(Eğlence, oyun, bilim, teknoloji, sağlık, spor, kültür, sanat vb.)		

Eğitim sektöründe kullanılan bilgisayar, etkileşimli tahta, hoparlör, haricî bellek, fotokopi makinesi, yazıcı, tarayıcı, çizim tableti ve projeksiyon makinesi gibi teknolojik aletler öğrenme ve bilgiye ulaşmada kolaylık sağlamaktadır. Ancak eğitim amacıyla kullanılan tablet ve bilgisayar gibi teknolojik ürünlerin kontrolsüz kullanımı bireylerde bağımlılık yapabilmektedir. Sosyal becerilerin gelişimini engelleyerek bireylerin yalnızlaşmasına yol açabilen bu teknolojik aletler, aşırı ve kontrolsüz kullanım sonucu öğrenme ve dikkat toplamayı güçleştirerek zihinsel performansı olumsuz etkileyebilmektedir. Sağlık açısından ise duruş, işitme ve görme bozuklukları yaşanmasına yol açabilmektedir (Görsel 6.12).

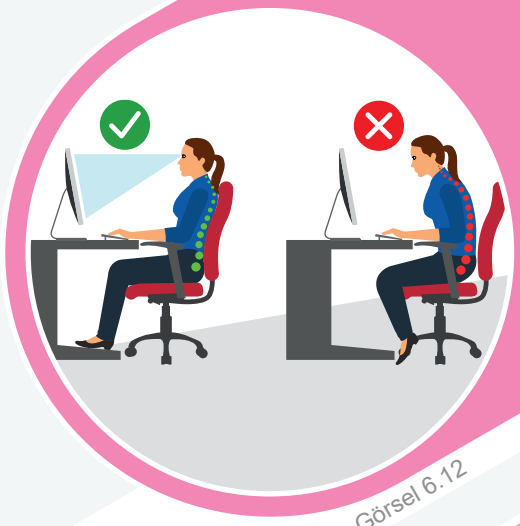

Görsel 6.12

Teknolojik eğitim araçlarını kullanırken nelere dikkat etmeliyiz? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

Eğitim amacıyla kullanılan teknolojik araçlar sosyal hayatınızı nasıl etkiliyor? Örnekler veriniz.

Sağlık ve iletişim alanında teknolojik ürünlerin kullanımının toplumsal hayata etkileri ile ilgili verilen kaynak metinleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Kaynak 2

Ateşölçer, ultrason, tomografi, MR (emar) cihazı, röntgen cihazı, stetoskop, diyaliz makinesi, gözlük ve işitme cihazı gibi teknolojik aletler sayesinde hastalıklar daha hızlı teşhis ve tedavi edilebilmektedir.

"e-nabız" mobil uygulaması; tüm sağlık bilgilerinizi yönetebildiğiniz, tıbbi özgeçmişinize tek bir yerden ulaşabildiğiniz bir kişisel sağlık kaydı sistemidir.

Günümüzde genel ağdan hastalıklar ve tedavi yöntemleri hakkında bilgilere ulaşılabilmektedir. Ancak genel ağdaki her bilginin doğru olmadığı dikkate alınarak mutlaka doktora danışılmalıdır. Ayrıca röntgen, ultrason gibi cihazların yaydığı zararlı ışınlar, hem hastalara hem de bu cihazları kullanan sağlık çalışanlarına zarar verdiği için dikkatli bir kullanım gerektirmektedir.

sanayi.gov.tr

Görsel 6.13

"e-nabız" uygulamasının sağladığı kolaylıklar nelerdir? Örnekler veriniz.

Görsel 6.14

Görsel 6.15

Görsel 6.16

Kaynak 3

Bilgisayar, tablet, akıllı telefon, televizyon, telsiz, radyo gibi teknolojik araçlar iletişim amacıyla kullanılmaktadır. İnsanlar, iletişim teknolojileri sayesinde uzakta yaşayanlarla genel ağ üzerinden iletişim kurabilmektedir. Ancak genel ağdaki iletişimin artması, geleneklerimizde önemli değişikliklere neden olmuştur. Örneğin geçmişte el yazısı ile özenle hazırlanıp gönderilen mektubun ve kartpostalların yerini cep telefonlarından atılan kısa mesajlar (ileti) almıştır (Görsel 6.14). İletişim teknolojilerinin gereğinden fazla kullanımı, kişinin arkadaşlarıyla ve ailesiyle daha az vakit geçirmesine neden olabilmektedir. Bu kontrolsüz kullanım, birtakım sağlık sorunlarının yaşanmasına da sebep olabilmektedir.

Alaca, E. & Yılmaz, B. (2016). s.507-523

İletişim teknolojilerindeki gelişmelerin toplum hayatına olan etkileri nelerdir? Tartışınız.

Hava araçları, hızlı trenler, gemiler, elektrikli araçlar, navigasyon sistemleri, trafik kameraları, akıllı trafik ışıkları, emniyet kemeri ve hava yastığı sistemleri sıklıkla kullandığımız ulaşım teknolojilerindendir (Görsel 6.15).

Geleneksel yakıtlı araçların yerini alan hızlı trenler, uçaklar, elektrikle çalışan araçlar yakıt tüketimini azaltarak, petrol ve doğal gaz gibi kaynaklardan tasarruf sağlayıp çevre kirliliğini azaltmaktadır. Navigasyon sistemleri, sürücülere en uygun ve hızlı rotayı belirleyerek trafikte geçirilen süreyi kısaltmaktadır. Ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler yolcu ve yük taşımanın daha hızlı ve konforlu yapılmasını sağlamıştır. Böylece insanların farklı yerleri görmesi ve kültürleri tanıması kolaylaşmıştır.

Ulaşım teknolojilerinin sağladığı bu kolaylıkların yanında bazı olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Örneğin trafik yoğunluğunun artması ile insanların hareket kabiliyetleri azalmış ve araçlardan kaynaklanan hava kirliliği artmıştır (Görsel 6.16). Bazen navigasyon sistemlerinin sürücüleri yanlış yönlendirmesi ve trafik ışıklarının çalışmaması birtakım sorunlara yol açabilmektedir.

Ulaşım araçlarının yol açtığı hava kirliliğini azaltmak için toplumsal olarak yapılması gerekenler neler olabilir? Açıklayınız.

UYGULAYALIM

ETKİNLİK

Adı: Teknolojik Ürünlerin Toplum Hayatına Etkileri

Amacı: Teknolojik ürünlerin toplum hayatına etkileri ile ilgili gerekçeler, farklı görüşler ve tutarsızlıkları tespit etme

Beceri: Kanıta dayalı sorgulama ve araştırma

Süre: 1 ders saati

Yönerge:

- Kültür, ekonomi, eğitim, sağlık, iletişim ve ulaşım alanlarından herhangi birini seçiniz.
- Seçtiğiniz alandaki teknolojik ürünlerin toplum hayatına etkilerini tartışınız.
- Tartışma sürecinde ortaya çıkan farklı görüşleri ve tutarsızlıkları tespit edip tahtaya listeleyiniz.
- Tespit edilen farklı görüş ve tutarsızlıklara ilişkin sınıf değerlendirmesi yaparak kabul edilen veya edilmeyen görüşleri gerekçeleriyle sözlü ve yazılı olarak ifade ediniz (Fikirlerinizi kişisel haklara saygı çerçevesinde özgürce dile getiriniz.).

İddianız	.....
İddianızı doğrulayan bilgiler	.....
İddianızın gerekçeleri	.....
İddianızı destekleyen bilgiler	.....
İddianızı değiştirebileceğiniz durumlar	.....

Görsel 6.17

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıdaki tabloda buluşlar ve teknolojik ürünlerin kültür, ekonomi, eğitim, sağlık, iletişim ve ulaşım açısından toplum hayatına etkileri ile ilgili bazı cümleler verilmiştir. Bu cümlelerin verilen alanlardan hangisi ile ilişkili olduğunu ilgili boşluklara örnekte olduğu gibi yazınız.

Ahmet Bey, metroyu kullanarak iş yerine hızlı ve konforlu bir şekilde gitmektedir.	Ulaşım
Öğretmen olan Ayşegül Hanım, sahip olduğu "dijital müze kart" sayesinde birçok müzeye kolaylıkla giriş yapmaktadır.	.....
Özlem, bayramlarda yurtdışındaki akrabalarına akıllı telefon ile görüntülü arama yapmaktadır.	.....
Çiftçilik yapan İsmail Bey, tarlasındaki ürünü biçerdöverle kısa bir sürede kaldırmaktadır.	.....
Doktor, karın ağrısı şikâyetiyle hastaneye giden Alper'den röntgen çektirmesini istemiştir.	.....
Suna Öğretmen, derslerde etkileşimli tahtayı kullanarak dijital içeriklerden faydalanmaktadır.	.....
Ali Rıza Bey, bazı gazete ve haber sitelerini genel ağ üzerinden her sabah takip etmektedir.	.....
İsmail Bey, ilaçlama dronu kullanarak tarlasını kısa sürede ilaçlamaktadır.	.....
Selin, Ankara'daki arkadaşlarını hızlı tren ile sık sık ziyaret etmektedir.	.....
Evdeki tansiyon cihazıyla babaannesinin tansiyonunu ölçen Fatih, tansiyon cihazı bozuk olduğu için yanlış ölçüm yapmıştır.	.....
Zamanının çoğunu bilgisayar karşısında geçiren İlkay, boyun ağrısı ve göz yanması sorunu yaşamaktadır.	.....
Tuğba, sosyal medyada fazla vakit geçirdiği için ders tekrarı yapamamıştır.	.....

Aşağıda kültür, ekonomi, eğitim, sağlık, iletişim ve ulaşım gibi alanlardaki teknolojik gelişmelerin toplumsal hayat üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileriyle ilgili cümleler verilmiştir. Bu cümleleri okuyunuz ve cümle numaralarını ilgili alanlara yazınız.

1. COVID-19 salgını sürecinde bilgisayar ve tablet gibi iletişim teknolojilerinin uzaktan eğitimde derslere katılımı sağlaması
2. Günlük hayatta kullandığımız cep telefonu gibi elektronik cihazların yaydığı radyasyonun insan sağlığını etkilemesi
3. İnsanların bir yerden başka bir yere ulaşmasını sağlayan uçak ve hızlı tren gibi ulaşım araçlarının yolculuk süresini kısaltması
4. Anadolu uygarlıklarına ait önemli eserlerin yer aldığı Anadolu Medeniyetleri Müzesi gibi birçok müzenin "Sanal Müze" uygulaması ile gezilmesi
5. Bilgisayar başında geçirilen sürenin artmasıyla insanlarda görme bozukluğu gibi sağlık sorunlarının yaşanması
6. Elektrikli araçların yaygınlaşması ile hava kirliliğinde azalmanın yaşanması
7. Cep telefonu, tablet ve bilgisayarın aşırı kullanımının insanları teknolojiye bağımlı hâle getirmesi
8. Eğitimde kullanılan akıllı tahtaların video oynatma, yazı yazma, şekil çizme gibi işlevlere sahip olması
9. Cep telefonundan T.C. Sağlık Bakanlığı Merkezi Hekim Randevu Sistemi ile istenilen gün ve saatte randevu alınması
10. Sosyal medyadaki bazı paylaşımların insanları şiddet ve saldırganlığa yönlendirmesi
11. Dünyadaki sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler hakkında bilgi almak için televizyonun takip edilmesi
12. E-ticaretin yaygınlaşmasıyla kişisel banka hesaplarının çalınması vakalarında artış yaşanması
13. E-devlet gibi teknolojik uygulamaların hayata geçirilmesiyle vatandaşın resmî işlerinin kolayca yapılması
14. Elektrik süpürgesi, buzdolabı, bulaşık ve çamaşır makinesi gibi aletlerin ev işlerini kolaylaştırması
15. Otomobillerden çıkan egzoz gazlarının hava kirliliğine yol açması

Görsel 6.18

DÜŞÜNELİM

TEKNOLOJİK ÜRÜNLERİN BİLİNÇLİ KULLANIMI

Aşağıda verilen örnek olayları okuyunuz. Öğrencilerin yaptıkları hataları yazınız ve soruları cevaplayınız.

Görsel 6.19

Örnek Olay 1

Ezgi, fotoğraflarını sosyal medya hesabına herkesin erişebileceği bir şekilde yüklemiştir. Bir süre sonra bu fotoğrafların tanımadığı bir kişiye ait hesaptan paylaşıldığını fark etmiştir.

Hata .....

Ezgi, dijital ortamı güvenli kullanmak için nasıl davranmalıydı? Açıklayınız.

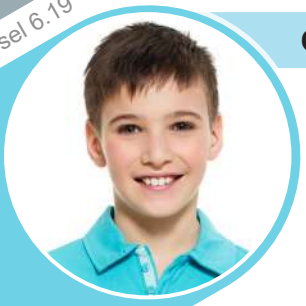

Görsel 6.20

Örnek Olay 2

Serdar, e-postasına gelen "Hakkında şikâyet var, verilen linki tıklarsan bu sorunu çözeceğiz." mesajını görünce paniklemiş, gelen e-postaya tıklamıştır.

Hata .....

Tanımadığınız kişi ve kuruluşlardan gelen mesajları görünce ne yapmanız gerekir? Açıklayınız.

Görsel 6.21

Örnek Olay 3

Ecem, sosyal medya hesaplarının şifrelerini kolay hatırlamak için kendi doğum tarihi, adını veya sıralı sayıları kullanmaktadır. Hatta şifrelerini unutursa hatırlatsınlar diye birkaç arkadaşına da şifrelerini söylemektedir.

Hata .....

"Dijital vatandaşlık" hakkında neler biliyorsunuz? Söyleyiniz.

Dijital ortamda hangi temel hak ve hürriyetlerimizi kullanabiliriz? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

KEŞFEDELİM

Aşağıdaki haberleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Muğla'da aydınlık gelecekler tasarruf ile şekilleniyor

"... Muğla'nın Fethiye ilçesindeki bir okulda öğrenci ve öğretmenler tarafından 'Aydınlık Bir Gelecek Tasarrufla Gelecek' projesi hazırlandı. Proje kapsamında okuldaki floresan lambalar okul idaresi tarafından enerji tasarruflu led lambalarla değiştirildi. Daha fazla ışık verip daha az enerji tüketen lambalar ile öğrencilere gereksiz harcanan enerjinin kaybolan emek olduğu mesajı verildi. Okula gelen elektrik faturalarındaki düşüş, ne kadar doğru ve önemli bir projeye imza atıldığını göstermiş oldu..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Enerjide verimlilik doğru tercihlerden geçer

"... Beyaz eşyalar, evlerimizde en çok enerji tüketen elektronik aletlerdir. Bu yüzden kullanıcıların enerji verimliliği en yüksek olan 'A+++' grubu çamaşır ve bulaşık makinesi ile buzdolabını tercih etmesi gerekir. Buzdolabının mevsime göre çalışma sıcaklığının mutlaka kontrol edilmesi ve radyatör, fırın gibi ısı üreten yerlerden uzakta konumlandırılması da enerji tüketimini azaltacaktır. Ayrıca çamaşır makinelerinde yıkama programının kirlilik seviyesi ve kumaş türüne göre belirlenmesi, kullanıcılarına yıkama işlemini hızlandırarak zaman ve enerji tasarrufu sağlıyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Akıllı tahta fen derslerinde öğrencilerin başarılarını artırdı

"... UNESCO tarafından yayımlanan eğitimde teknoloji konulu Küresel Eğitimi İzleme 2023 Raporu'nun Türkiye bölümüne ilişkin veri analizleri Millî Eğitim Bakanlığınca tamamlandı. Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (TIMSS) sonuçlarına göre fen derslerinde akıllı tahtalar aracılığıyla deney ortamı oluşturma imkânı olan 8. sınıf öğrencilerinin başarılarının 2007-2015 yılları arasında yüzde 12 arttığı belirtildi..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Haberlerde verilen temel mesaj nedir? Bu mesajı dikkate alarak aşağıda verilen teknolojik ürünler için bir slogan yazınız.

Temel Mesaj	.....
Lamba	.....
Çamaşır makinesi	.....
Buzdolabı	.....
Cep telefonu	.....

ÖĞRENELİM

Görsel 6.22

Teknolojinin olumlu veya olumsuz etkileri, insanların teknolojiyi kullanma biçimleriyle ilgilidir. Teknolojik ürünlerin yapım amacını ve kullanımında dikkat edilecek hususları bilmek; bu ürünleri doğru zamanda, miktarda ve yerde kullanmak, kullandığımız ürünün verimliliğini artırır. Bunun tersini düşünecek olursak kullandığımız teknolojik ürünün olumsuz sonuçları ile karşı karşıya kalırız. Bu yüzden teknolojik araçları kullanırken kendimize "Hangi cihaz ne yapmaya yarıyor, neyi yaparsam daha kullanışlı hâle getiririm, hangi amaçla kullanırsam faydası dokunur, kullanırken nelere dikkat etmeliyim?" sorularını sormalıyız.

Cep telefonu, tablet ve dizüstü bilgisayar taşınabilir teknolojik ürünler olduğundan genel ağ kullanımı ile birlikte artan rolleriyle hayatımızın her alanında yer almaktadır (Görsel 6.22). Evde, okulda ve iş hayatında taşınabilir teknolojilerin kullanım alanı her geçen gün artmaktadır.

Taşınabilir teknolojik ürünlerin kullanımı ile ilgili aşağıdaki metinleri okuyunuz. Analiz kartına uzman görüşlerinin bakış açısını ve kendi görüşünüzü yazınız.

Uzman Görüşü 1

Sadece bir telefon deyip de geçmemek gerek. Akıllı telefonlar hayatımızın merkezine yerleşmiş durumda. Bu küçük aletler sayesinde hayatımız o kadar kolaylaştı ki… Tüm bilgiler elimizin altında artık. İstediğimiz yeri sanal ortamda gezebiliyor, mağaza mağaza dolaşmadan alışveriş yapabiliyoruz… Daha neler neler… Son derece kaliteli fotoğraflar çekebiliyor, banka işlemlerini bir tuşla halledebiliyor, çeşitli uygulamalarla hiç bilmediğimiz yerleri kolayca bulabiliyoruz. Akıllı telefonlar çoktan bizden biri olmuş durumda. Onlar olmadan dışarıya adım bile atamıyoruz. Bize bir nefes kadar yakın bu küçük aletlere sıkı sıkıya sarılıp hayatın hızına ayak uydurmalıyız.

Uzman Görüşü 2

Teknoloji insanın hayatını kolaylaştırır. Bulaşık makinesi, ütü veya çamaşır makinesinin hayatımızda olmadığını bir düşünün. Hayatımız ne kadar zorlaşırdı. Kendi küçük ama etkileri çok büyük olan akıllı telefonlar ise bizim hayatımızı kolaylaştırmak bir yana dursun âdeta hayatımızı esir almış durumda. İnsanları yalnızlaştıran bu teknolojik ürün, göz sağlığımız başta olmak üzere fiziki sağlığımızı etkilemekle beraber ruh sağlığımıza da zarar vermektedir. Yanımızdan bir an bile ayırmadığımız bu küçük aletin bağımlılığından bir an önce kendimizi ve yakınlarımızı kurtarmalıyız.

Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.

Analiz Kartı

Uzman Görüşü 1	.....
Uzman Görüşü 2	.....
Konu ile İlgili Görüşünüz	.....

Teknolojik ürünlerin kullanımı ile ilgili verilen görsel, metin ve haberleri okuyunuz. Soruları cevaplayınız.

Görsel 6.23

Görsel 6.24

Görsel 6.25

Görsellerdeki çocuklardan hangisinin bilgisayar kullanırken duruş şekli doğrudur? Diğer görsellerdeki yanlışlar nelerdir? Açıklayınız.

Sahip olduğunuz veya kullandığınız taşınabilir teknolojik ürünler var mı? Varsa bunlar nelerdir? Açıklayınız.

Bu teknolojik ürünleri ne zaman, ne kadar süre, hangi ortamlarda ve hangi amaçlarla kullanıyorsunuz? Söyleyiniz.

Cep telefonu, günümüzde pek çok insan için taşınabilir, akıllı ve farklı birçok işlevi olan bir teknolojik üründür. Cep telefonları artık arama yapmak veya yazılı mesaj göndermekten daha çok şeye yarar durumdadır. Cep telefonu; genel ağa erişim aracı, fotoğraf makinesi, günlük etkinlikleri düzenleme aracı, e-postaların okunabileceği bir cihaz olarak da kullanılabilmektedir. Bu işlevlere daha birçoğu eklenebilir.

AFAD Acil Çağrı Mobil Uygulaması hayat kurtarıyor

"... Kahramanmaraş merkezli, 7,7 büyüklüğündeki depremin ardından geliştirilen ve acil yardım çağrısı yapma imkânı veren 'AFAD Acil Çağrı Mobil Uygulaması' hayat kurtarıyor. Uygulama, telefon şarjı bitse de konum bilgileri sisteme işlendiği için afetzedelere ulaşma imkânı sağlıyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 6.26

Seyir hâlinde cep telefonu kullanımı kazalara yol açıyor

"... Sürücülerin seyir hâlinde cep telefonu ile uğraşmaları, kazalara ve can kayıplarına yol açabilmektedir. Oysaki telefona birkaç saniyelik bir bakış bile büyük risk taşıyor. Türkiye'de günde ortalama 20-25 kişi trafik kazaları nedeniyle hayatını kaybederken bu trafik kazalarının büyük çoğunluğuna ise cep telefonu kullanımı yol açıyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 6.27

Haberlerde olduğu gibi günlük hayatınızda cep telefonunun bilinçli veya bilinçsiz kullanımına verilebilecek örnekler nelerdir? Söyleyiniz.

Görsel 6.28

Tablet; ortalama bir kitap büyüklüğünde, birçok bilgisayar işlemini gerçekleştirebilen, kablosuz ve akıllı bir cihazdır. Tabletler, akıllı telefon ve bilgisayarda yapılabilecek hemen her şeyi yapmamıza imkân sunmaktadır. Aşağıdaki haberleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Tablet kullanımı çocukların dil gelişimini etkiliyor

"... Bir çocuğa çok küçük yaşta tablet kullandırmak, çocuk için bazı becerilerin gelişmesini geciktirebilir. Örneğin küçük yaşta yoğun bir şekilde tablet kullanmaya başlayan bir çocuğun konuşma becerileri, yaşıtlarının gerisinde kalabilir. Çünkü çocuklar, tabletle oynarken konuşma ihtiyacı hissetmezler..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Görsel 6.29

Uzaktan eğitime tablet desteği

"... T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, uzaktan eğitim sürecinde eğitime evinden ulaşamayan çocuklara tablet dağıtıyor. Öğrenciler, tabletler aracılığı ile derslerde daha aktif olup anlatılanları daha kolay öğrenme imkânına kavuşuyor. Ayrıca öğrenciler, TRT EBA kanallarının yanında uzaktan eğitimin önemli bir ayağı olan "EBA"ya genel ağdan ulaşabiliyorlar..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Tabletlerin bilinçli kullanılmasının öğrencilere ve eğitime sunacağı katkılar nelerdir? Örnekler veriniz.

Görsel 6.30
Dijital ayak izi (Temsili)

Bilgi Notu

Bilgisayar, tablet ve cep telefonu üzerinden genel ağı kullanarak yaptığımız çevrim içi alışverişler, gönderdiğimiz e-postalar, sosyal medya paylaşımlarımız gibi genel ağ üzerinden gerçekleştirdiğimiz her işlem bir veri, iz bırakır. Bu veriler genel ağ ortamında "dijital ayak izi" olarak adlandırılır (Görsel 6.30). Bilgi teknolojilerindeki son gelişmeler, gizliliği tehdit ederek kişisel verilerimizin kötü niyetli kişilerin eline geçmesi gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir.

Gelişmiş bir yazılıma erişim imkânı olan herkes veri izlerimizi takip ederek etkinliklerimizi, davranışlarımızı, tercihlerimizi, fikirlerimizi ve çok daha fazlasını izleyebilir.

Bir ticari kuruluş; daha önce gerçekleştirdiğimiz genel ağ tarama etkinliklerimizi, satın alma davranışımızı veya sosyal medya faaliyetlerimizi takip ederek doğrudan bize yönelik teklifler geliştirmeye başlayabilir. Bu nedenle genel ağı kullanırken bilinçli hareket etmeli, paylaşımlarımızda daha dikkatli olmalıyız.

Görsel 6.31

Görsel 6.32

Görsellerdeki bulaşık makinelerinden hangisinin kullanım şekli doğrudur, hangisinin kullanım şekli doğru değildir? Belirleyerek açıklayınız.

Bulaşık makinesi mutfaktaki işimizi kolaylaştıran en önemli teknolojik ürünlerden biridir. Bu teknolojik alet bulaşık yıkamak için mutfakta geçirilen zamandan tasarruf etmemizi sağlar. Ancak makinemizin iyi bir performans gösterip bulaşıklarımızı iyi bir şekilde temizlemesi için doğru kullanılması gerekir.

Sahip olduğunuz teknolojik aletleri aşağıdaki tabloya yazınız.
Yazdığınız teknolojik aletlerin doğru ve yanlış kullanımına örnekler veriniz.

Teknolojik Aletler	Doğru Kullanımı	Yanlış Kullanımı
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Elektrik önemli enerji türüdür. Karanlıkları aydınlatma, ev ve iş yerlerimizi ısıtma ve serinletme, birçok makineyi çalıştırabilme gibi durumlarda elektrikten faydalanırız. Ev, okul, iş yeri gibi günlük hayatımızın birçok alanında aydınlatmada kullandığımız ampuller de elektrik enerjisi ile çalışan bir teknolojik üründür. Ampullerin bireysel ve toplumsal olarak bilinçli kullanımı, enerji kaynaklarını daha verimli ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmamıza yardımcı olacaktır.

Görsel 6.33

Görsel 6.34

Görsel 6.35

Görsel 6.36

Aşağıdaki haberleri okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Akkor ampuller fazla enerji tüketiyor

"... Uzmanlar, fazla elektrik tüketen klasik akkor ampullerin kullandığı enerjinin sadece yüzde 5'lik bölümünü ışığa dönüştürdüğünü, kalan büyük bölümünü ise ısıya çevirdiğini açıkladı..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Yirmi yıl dayanan ampul piyasada

"... Yirmi yıl dayanan led ampul, Dünya Çevre Günü'nde piyasaya sürüldü. Led ampuller, düşük maliyetle yüksek verimlilik sağlıyor. Üretilen led ampul, elektrik gücünün yüzde 25'ini ışığa dönüştürerek yüzde 80'e varan tasarruf sağlayabiliyor..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Günlük hayatta kullandığımız ampulün daha verimli kullanımı için neler yapılabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

Önemli bir kitle iletişim aracı olan televizyon; haber almak, film izlemek, müzik dinlemek gibi farklı içeriklerle her kesime hitap ettiği için tercih edilirliğini korumaya devam etmektedir. Üstelik yeni nesil televizyonlarda genel ağ tabanlı uygulamalar da kullanılabilmektedir.

Uzun süre televizyon izlemek obeziteyi tetikliyor

"... Televizyon izlemek için uzun süre ekran başında kalındığından yeme alışkanlıkları bozulmaktadır. Bu durum, obezite gelişme riskini artırmaktadır..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

TRT EBA TV uzaktan eğitime destek olacak

"... TRT EBA TV, pandemi döneminde uzaktan eğitim programı kapsamında televizyondan derslere başladı. Bu kapsamda TRT EBA İlkokul, TRT EBA Ortaokul ve TRT EBA Lise olmak üzere üç kanal uzaktan eğitimde kullanılacaktır..."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Haberlerde olduğu gibi günlük hayatınızda televizyonun bilinçli veya bilinçsiz kullanımına verilebilecek örnekler nelerdir? Söyleyiniz.

Bilinçli bir tüketici olarak satın aldığımız ürünün fiş veya faturasını almanın yanında ürünün kullanım kılavuzuna ve garanti belgesine dikkat etmek oldukça önemlidir. Kullanım kılavuzu; okuyucunun ürünü nasıl, hangi fiziksel ortamda kullanacağı ve herhangi bir aksaklıkta ulaşılabilecek yetkili kişi veya kurumlar gibi bilgileri içeren önemli bir belgedir (Görsel 6.37). Bu nedenle kullanım kılavuzunu dikkate alarak teknolojik araçları kullanmamız bilinçli bir kullanımın ön şartıdır.

Görsel 6.37
Kullanım Kılavuzu

Dijital okuryazarlık, yazılı ve görsel kitle iletişim araçları tarafından verilen mesajların doğru algılanıp değerlendirilmesidir (Görsel 6.38). Dijital okuryazar bir çocuk, sosyal medyayı kullanmanın sadece özçekim yaparak bunları her fırsatta paylaşmak olmadığını bilir. Genel ağ hesaplarının gizliliğini ayarlar, güçlü şifreler oluşturur, hangi tür paylaşımlar yapacağı hakkında fikir sahibidir.

Çocukların kullandıkları teknolojiyi anlaması, onu güvenli ve etkili şekilde kullanabilmesi dijital okuryazarlık becerisini kazanmaları açısından önemlidir.

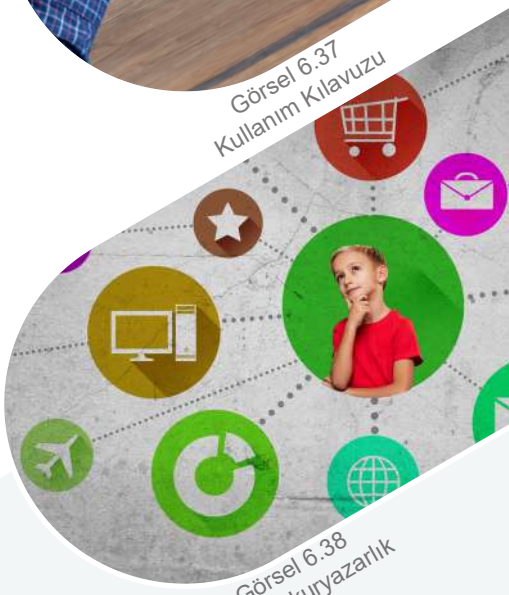

Görsel 6.38
Dijital Okuryazarlık

Dijital okuryazarlığın hangi yeterliliklerine sahip olduğunuzu "✔" ile işaretleyiniz.

Arama motorlarını kullanabilirim, e-posta gönderebilirim, çevrim içi toplantılara katılabilirim.	○
Genel ağda yer alan bilginin doğruluğunu farklı kaynakları inceleyerek araştırabilirim.	○
Dijital verilere, bilgilere, içeriğe ulaşabilir ve kullanabilirim.	○
Dijital teknolojileri kullanırken güvenlik tedbirlerini alırım.	○
Dijital teknolojiler vasıtasıyla toplumsal faaliyetlere katılabilirim.	○
Dijital teknolojilerin kişisel ve çevresel etkilerinin ve kullanımlarının farkındayım.	○

Bilinçli teknoloji kullanımı ile ilgili devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları tarafından birçok proje ve kamu spotu hazırlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Görsel 6.39

Genel ağın güvenli, etkin ve bilinçli kullanımı konusunda başta çocuklar ve gençler olmak üzere genel ağ kullanıcılarını bilgilendirmek, eğitim çalışmaları ve bilinçli genel ağ kullanımı konusunda farkındalık oluşturmak amacıyla kurulmuştur.

Güvenli Web

Görsel 6.40

Çocuklara yönelik birçok bilgi, oyun, e-kitap içerikleri ile bilinçli genel ağ ve bilgisayar kullanımını eğlendirerek öğretmek amacıyla kurulmuştur.

Genel ağı nasıl kullanmalıyım?

Görsel 6.41

Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı (TBM); teknoloji bağımlılığı ile sağlıklı yaşam bölümlerinden oluşan, başta çocuklar ve gençler olmak üzere toplumun tamamını bu konularda bilgilendirmeyi ve farkındalıklarını artırmayı hedefleyen birincil önleme programıdır.

Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı

Görsel 6.42

İletişim teknolojileri arasında yer alan televizyon, tablet, cep telefonu ve genel ağın doğru kullanımı için birçok çalışma yapmaktadır. Akıllı İşaretler, Uyarıcı Sembol Sistemi, Medya Okuryazarlığı Projesi bu çalışmalardan bazılarıdır.

Akıllı işaretler

Karekodlarda verilen kurum ve sivil toplum kuruluşlarının genel ağ sayfalarından birini ziyaret ediniz. Sahip olduğunuz teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımına dair edindiğiniz bilgileri yazınız.

.....

.....

.....

.....

Yeşilayın hazırladığı, T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen “Bağımlılıkla Mücadele Eden STK’lerde Kapasite Geliştirilmesi” adlı proje yürütülmektedir (Görsel 6.43). Bu proje, teknoloji bağımlılığı başta olmak üzere farklı alanlardaki bağımlılıklarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerini artırarak çalışmalarının etkinliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Proje, bağımlılıkla mücadele alanında çalışan STK'lerin birlikte çalışarak daha güçlü ve etkili bir sivil toplum ağı oluşturmasını amaçlamaktadır.

Görsel 6.43

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından çocuklara medya okuryazarlığı farkındalığı ve bilinci kazandırmak amacıyla hazırlanan RTÜK Medya ve Çocuk dergisi yayımlandı (Görsel 6.44). Dokuz yaş ve üzeri çocuklara yönelik hazırlanan dergide birçok bilgilendirici, eğitici ve eğlenceli içerik bulunmaktadır.

RTÜK Medya ve Çocuk dergisi, ayrıca medya okuryazarlığı bilincini farklı yaş gruplarına yaymayı da hedeflemektedir. Derginin özel gereksinimli çocuklar için erişilebilir olmasını isteyen RTÜK; sesli betimleme, ayrıntılı alt yazı ve işaret dili çevirisi çalışmalarında da bulunmaktadır.

Görsel 6.44

İzmir’deki bir ilkokulda “eTwinning” projesi kapsamında farklı illerden ve ülkelerden katılan öğrencilere yönelik çevrim içi “Genel Ağın Bilinçli ve Güvenli Kullanımı” semineri verildi (Görsel 6.45).

Gerçekleştirilen seminerde, genel ağın faydaları olduğu kadar zararlarının da olduğu ve bilinçli kullanılmadığında istenmeyen sonuçlara yol açabileceği farklı örneklerle anlatıldı. Ayrıca genel ağ ile sosyal medyanın bilinçli ve güvenli kullanımı, genel ağ ve sosyal ağların doğru kullanımı, dijital oyunların olumlu ve olumsuz etkileri, genel ağ yardım merkezi konuları da detaylı bir şekilde işlendi.

Görsel 6.45

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ

Adı: Teknolojinin Bilinçli Kullanımı

Amacı: Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımı konusunda farkındalık oluşturma

Beceri: Kanıta dayalı ürün oluşturma ve paylaşma

Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeninizin rehberliğinde gruplara ayrılınız.
- Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımı konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik verilen video, kamu spotu veya proje örneklerini inceleyiniz.
- Verilen çalışma yaprağı yardımıyla bir teknolojik ürün belirleyiniz.

TEKNOLOJİNİN BİLİNÇLİ KULLANIMI ÇALIŞMA YAPRAĞI	
Teknolojik ürün	....
Teknolojik ürünün hatalı kullanım örnekleri	....
Teknolojik ürünün hatalı kullanımının yol açtığı olumsuz durumlar	....
Teknolojik ürünün bilinçli kullanımı için dikkat edilmesi gereken hususlar	....
Teknolojik ürüne dair farkındalık oluşturmak için tasarlanacak (kısa film, kamu spotu, afiş, karikatür, hikâye, şiir, şarkı, diyalog, kullanım kılavuzu) ürünler	....

- Grubunuz tarafından geliştirilen teknolojik ürünün bilinçli kullanımına yönelik farkındalık oluşturmayı amaçlayan ürün fikirlerini sınıfta sunarak bunlara yönelik dönüt alınız.
- Dönütler doğrultusunda son şeklini verdiğiniz ürün fikirlerini, performans görevi kapsamında estetik unsurlarla zenginleştirilmiş ürünlerden birine (kısa film, kamu spotu, afiş, karikatür, hikâye, şiir, şarkı, diyalog veya kullanım kılavuzu) dönüştürünüz.
- Grubunuzun teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımına ilişkin hazırladığı ürünleri sınıfta sununuz veya okul koridorundaki panolarda sergileyiniz.
- Ürünleriniz bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Bütüncül dereceli puanlama anahtarı

DEĞERLENDİRELİM

Aşağıda teknolojinin kullanımı ile ilgili ifadeler verilmiştir. Verilen ifadeleri bilinçli kullanım veya bilinçsiz kullanım olarak "✔ " ile işaretleyiniz.

Verilen İfade	Bilinçli Kullanım	Bilinçsiz Kullanım
Sabah kalkar kalkmaz cep telefonundan gelen bildirimleri kontrol eden Hakan, kontrollere gereğinden fazla zaman harcamaktadır.		
Sosyal medya paylaşımlarını kontrollü yapan Ecem, mevcut dostluklarını pekiştirdiği gibi arkadaşlarıyla ilişkilerinin kalitesini de artırmaktadır.		
Bilgisayarda uzun süre vakit geçiren Serdar, derslerinde dikkat dağınıklığı yaşadığı için odaklanmada sorun yaşamaktadır.		
Sema'nın ailesi, kızlarının uygunsuz içeriklere maruz kalma ihtimaline karşı genel ağda ebeveyn denetim araçlarını kullanmaktadır.		
Fatih, sosyal medya hesaplarına baktıktan sonra yaptığı işe dönme süresinin uzadığını ifade etmektedir.		
Derya bilgisayarını oyun oynamak, müzik dinlemek, araştırma veya ödev yapmak gibi amaçlarla kullanmaktadır.		
Tunahan evinin aydınlatmasında düşük maliyet ile yüksek aydınlatma sağlayan led ampuller tercih etmektedir.		
Yakup bilgisayara eğilerek baktığında boynunun ağrıdığını ve çok yorgun hissettiğini söylemiştir.		
Adem cep telefonunu az kullanıp ailesiyle daha fazla zaman geçirmeye özen göstermektedir.		
Zeynep gece yatarken cep telefonunun alarmını kurmuş, cep telefonunu uçak moduna alarak yatağından uzak bir yere koymuştur.		

Aşağıdaki tabloda değerler numaralandırılarak verilmiştir. Verilen soruları tablodaki değer numaralarını kullanarak ilgili alana cevaplayınız (Bir numarayı birden fazla cevap alanında kullanabilirsiniz.).

1 Çalışkanlık	2 Duyarlılık	3 Sorumluluk
4 Mahremiyet	5 Yardımseverlik	6 Saygı
7 Tasarruf	8 Özgürlük	9 Adalet

- "Ecem, sosyal medya hesaplarının güvenliği için doğum tarihi, sıralı sayılar gibi kolay tahmin edilebilen şifreler belirlememektedir. Ayrıca şifrelerini başkaları ile paylaşmamaktadır."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Hüseyin, led ampullerin düşük maliyetle yüksek verimlilik sağladığı bilgisini babası ile paylaşmıştır. Bu bilgi üzerine Hüseyin ve babası evlerinin aydınlatmasında led ampul kullanmaya karar vermişlerdir."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

- "Defne, seyir hâlinde telefona bakan otobüs şoförünü “Seyir hâlinde cep telefonu ile uğraşmak kazalara ve can kayıplarına yol açabilir. Telefona birkaç saniyelik bir bakış bile büyük risk taşır. Lütfen trafik kurallarına uyunuz. Benim yaşama hakkımı tehlikeye atıyorsunuz.” diyerek uyarmıştır."

  Yukarıdaki metinde hangi değerlere vurgu yapılmıştır?

  .....

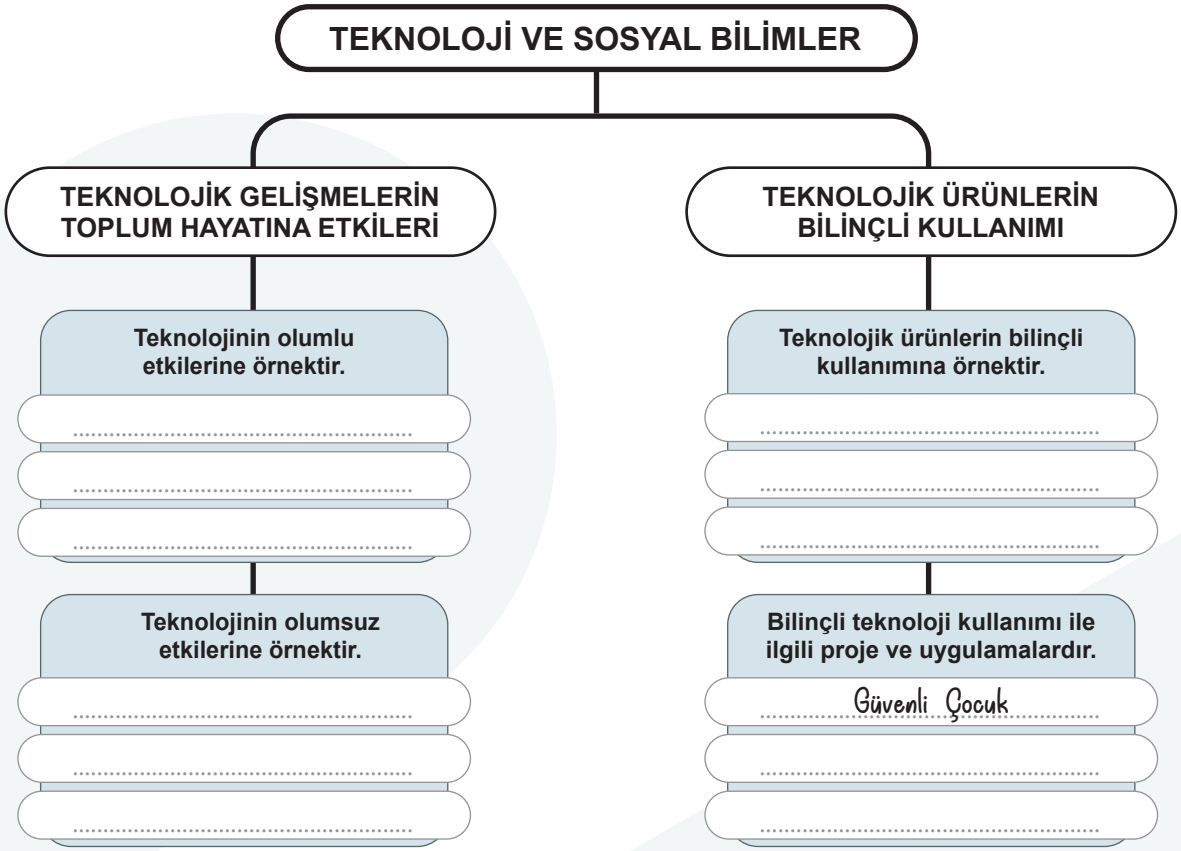
TEKNOLOJİ VE SOSYAL BİLİMLER
TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN TOPLUM HAYATINA ETKİLERİ
TEKNOLOJİK ÜRÜNLERİN BİLİNÇLİ KULLANIMI
Teknolojinin olumlu etkilerine örnektir.
Teknolojinin olumsuz etkilerine örnektir.
Teknolojik ürünlerin bilinçli kullanımına örnektir.
Bilinçli teknoloji kullanımı ile ilgili proje ve uygulamalardır.
Güvenli Çocuk

Aşağıdaki örnek olayı okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Gümüşhane'de yaşayan Leyla ve ailesi, üniversite sınav sonuçlarının açıklandığını televizyondan öğrenince büyük bir heyecan yaşadılar. Leyla, bilgisayar üzerinden öğrenci sistemine giriş yaparak Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Eczacılık Bölümünü kazandığını öğrendi. Leyla, beş yıl Afyonkarahisar'da yaşayacağı için barınma sorununu çözmesi gerekiyordu. Bu sorunu çözmek isteyen Leyla, genel ağ üzerinden devlet yurduna başvurdu. Ailesinin göndereceği parayı alabilmek için çevrim içi bankacılık hesabı açtırdı. Bir süre sonra devlet yurdu çıktığını öğrenen Leyla, kalacağı yurt ve eğitim göreceği okul arasındaki ulaşımın nasıl sağlandığını araştırmaya başladı. Genel ağdan ulaştığı Afyonkarahisar Belediyesinin iletişim numarasını aradı. Belediye otobüslerini kullanarak okuluna gidebileceğini ve belediye otobüslerinde kullanmak üzere bir ulaşım kartı çıkartması gerektiğini öğrendi.

Okulu için hazırlıklarını tamamlayan Leyla, üniversitenin açılma vakti geldiğinde ailesiyle Afyonkarahisar'a gitti. Eşyalarını yurduna bırakıp önce ailesiyle birlikte üniversiteye giderek öğrenci işlerine gerekli belgeleri teslim etti. Sonra belediye otobüsünde kullanmak üzere bir ulaşım kartı çıkarttı. Daha sonra hep birlikte Afyonkarahisar mutfağının geleneksel lezzetlerinden olan haşhaşlı bükme ve Afyon sucuğunun tadına baktılar. Afyonkarahisar'a 16 km mesafede bulunan Büyük Taarruz Şehitliği ve Atatürk Anıtı'nı da ziyaret ettiler. Fotoğraf makinesiyle çok güzel kareler çeken Leyla, son olarak ailesini memleketine uğurlayıp kalacağı yurda döndü.

1. Leyla'nın kullandığı teknolojik ürünleri belirleyiniz. Bu teknolojik ürünlerin hangi teknoloji alanına ait olduğunu yazınız.

.....

.....

.....

.....

2. Aşağıdakilerden hangisi Leyla'nın kullandığı teknolojik ürünlerin, onun sosyal yaşantısına etkilerinden biri <u>değildir</u>?

A) Zamandan tasarruf sağlamıştır.
B) Bilgiye ulaşması kolaylaşmıştır.
C) Anılarını kalıcı hâle getirmiştir.
D) Hızlı ve konforlu bir ulaşım gerçekleştirmiştir.

Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Öğrencilere çevre bilincini ve sürdürülebilirlik kavramını benimsetmek, buna ilişkin uygulamaları göstermek ve uygulatmak amacıyla İstanbul'da "Okulum ve Çevrem" projesi hayata geçirildi. Projenin uygulandığı bir okulun iç aydınlatma ihtiyacını karşılamak için çatıya 10 kilovat kapasiteli, güneş enerjisine dayalı elektrik üretim sistemi kuruldu. Bu sayede güneş panelleri, binanın toplam enerji ihtiyacının yüzde 40'ını karşıladı. Okuldaki tüm aydınlatmalar tasarruflu ve sensörlü lambalarla değiştirildi. Ayrıca okulun lavabolarındaki tüm bataryalar için fotoselli olanlar tercih edildi. Böylece bu proje ile enerji verimliliği sağlanarak doğal kaynakların ve çevrenin korunmasına katkıda bulunuldu.

Görsel 6.46

3. "Okulum ve Çevrem" projesi kapsamında öğrencilerde aşağıdaki becerilerden hangisinin gelişmesi beklenemez?

A) Bilinçli tüketici olmak
B) Dijital okuryazarlık
C) Bütçe planlayabilmek
D) Finansal okuryazarlık

4. "Okulum ve Çevrem" projesi kapsamında tasarruf sağlamak için neler yapılmıştır? Yazınız.

.....
.....
.....
.....

5. "Okulum ve Çevrem" projesi kapsamında yapılan çalışmaların ne gibi faydaları olmuştur? Yazınız.

.....
.....
.....
.....

Daha fazla örnek soru

Kavram oyunu

SÖZLÜK

A-B

afet: Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım.

akkor: Işık saçacak beyazlığa varıncaya kadar ısıtılmış olan.

bağımlılık: Bir şeye veya bir kimseye bağlı olma durumu.

biçerdöver: Ekin biçen, döven, taneleri ayıran, samanı deste veya balya durumuna getiren makine.

C-Ç

cumhuriyet: Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi.

çağ: Zaman dilimi, asır.

D-E

egemenlik: Milletin ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkilerinin hepsi.

endemik: Sadece bir bölgede yetişen veya yaşayan (bitki, hayvan).

F-G-Ğ

file: Alışverişte öteberi taşımak için kullanılan, ilmeklerden oluşan ağ torba.

geri dönüşüm: Atıkların yeniden değerlendirilmesi durumu.

H-I-İ

haricî: Dışla ilgili, dıştan olan.

hidroelektrik: Su gücüyle elde edilen elektrik enerjisi.

istiklal: Bir milletin bağımsız olma durumu.

ithal: Bir ülkeye başka ülkelerden mal getirme veya satın alma.

J-K-L-M

kompozit: Değişik tarzları bir arada taşıyan.

kurum: Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik; müessese.

link: Bilgi, haber, görüntü vb.nin bir yerden başka bir yere iletilmesini sağlayan ağ sistemi.

litre: Sıvıları ölçmede kullanılan ölçü birimi.

meşrutiyet: Hükümdarın yetkilerini halkın seçtiği meclisle paylaştığı yönetim şekli.

millî: Milletle ilgili; ulusal.

monarşi: Siyasi otoritenin genellikle miras yolu ile bir kişinin üzerinde toplandığı devlet düzeni veya rejim; tek erklik.

N-O-Ö

navigasyon: Bir noktadan başka bir noktaya gitmek için en elverişli yolu tarif eden teknolojik sistem.

nutuk: Söz, konuşma, söylev.

obezite: Aşırı kiloluluk, hastalık ölçüsüne varan şişmanlık.

organik: Doğal yolla yapılan.

ören yeri: Ait olduğu eski uygarlık hakkında fikir edinmemizi sağlayan kültür ve tabiat kalıntılarından oluşan alan.

P-R-S-Ş

peyzaj: Bir yerin doğal görünüşü.

radyasyon: Uzayda yayılan bir dalgayı oluşturan ögelerin bütünü; ışıma, ışınım.

rol: Bir işte bir kimse veya şeyin üstüne düşen görev.

saltanat: Bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın egemen olması; sultanlık.

sorumluluk: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi.

T-U-Ü

tanen: Birçok bitkisel maddede bulunan, deri tabaklamada, hekimlikte kullanılan, tadı buruk bir madde.

termal: Sıcak kaplıca suyu.

uluslararası: Milletlerin arasında çok yönlü ilişkilerle ilgili olan.

V-Y-Z

varsayım: Deneylerle henüz yeter derecede doğrulanmamış ancak doğrulanacağı umulan düşünce.

vatandaşlık: Bir vatanda doğup büyüme veya yaşama durumu, yurttaşlık.

zanaatkâr: El ustalığı isteyen işleri yapan kişi, zanaatçı.

KAYNAKÇA

Akbulut. Y. (2013).Çocuk ve Ergenlerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Gelişimsel Sonuçları. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 3(2), 53-68.

Akdağ, H. & Sünbül, A. M. & Turan, R. (Ed.). (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1. Ankara: Pegem Akademi.

Alaca. E & Yılmaz. B. (2016). Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı ve Bilgi Toplumuna Dönüşüm: Türkiye'de Durum. Türk Kütüphaneciliği. 30(3), 507 – 523.

Aladağ, E. & Akkaya, D. & Şensöz, G. (2014). Sosyal Bilgiler Dersinde Sanal Müze Kullanımın Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 16(2), 199-217.

Alav, O. (2020). Kitle İletişim Araçları ve Medya-Medyanın Birey ve Toplumsal Yapıya Etkisi. İstanbul: Hiperlink yayınları.

Altaş, N. T. (Ed.). (2017). Coğrafya Bilim Alanları Sözlüğü. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Atalay, İ. & Mortan, K. (2003). Resimli ve Haritalı Türkiye Bölgesel Coğrafyası. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. (1997). Cilt 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Aydeniz, H. (2019). Bilinçli Medya Kullanımı. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Bayraç. H. N. (2003). Yeni Ekonomi'nin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 4(1), 41-62.

Bozkurt, M. (2009). İnternetten Bilinçli ve Güvenli Faydalanmaya Yönelik İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Görüşleri. The journal of social science. 4(8), 511-523.

Bulut Atak, Z. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Alternatif Öğretim Teknikleri Hakkındaki Görüşleri. Kastamonu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kastamonu.

Büyükkuru, M. (2023). Kültürel Mirasın Aktarımında Dijital Teknolojilerin Kullanımı. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi. İhtisaslaşma Özel Sayısı, 134-150.

Crick, B. (2002). Demokrasi: Çok Kısa Bir Başlangıç. New York: Oxford Üniversitesi Yayınları.

Çakmak, Ö. (2019). 5. Sınıf Düzeyinde Hazırlanan Değer Eğitimi Etkinliklerinin Uygulanabilirliği ve Başarısı Üzerine Bir Durum Çalışması. Sakarya Üniversitesi. Sakarya.

Çelikçapa, F.O. (1992). Teknoloji ve İnsan. Uludağ Üniversitesi iktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Dergisi. 232-256. XIII(1-2), 95-102.

Değirmenci, Y. & Eskici B. (2019). Öğretmen Adaylarının Etkin Vatandaşlık Algılarının İncelenmesi. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. 11(18), 234-356.

Demir G. (2022). Teknoloji Bağımlılığı ve Mücadele. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Dilsiz, B. (2010). Türkiye'de Gastronomi ve Turizm (İstanbul Örneği). İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Doğanay, H. & Özdemir, Ü. & Şahin, İ. F. (2015). Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya. Ankara: Pegem Akademi.

Doğanay, H. (1994). Türkiye Beşerî Coğrafyası. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Doğanay, H. (2002).Ekonomik Coğrafya 1 Doğal Kaynaklar. Erzurum: Aktif Yayınevi.

Dönmez, C. & Yazıcı, K. (Ed.). (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.

Ekrem, N.H.(2012). Dunhuang Müzik Notaları. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi. 9, 101-159.

Elvan, D. & Mutlubaş, H.(2020). Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinde Teknolojinin Kullanımı ve Teknolojinin Sağladığı Yararlar. Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 4(6), 100-109.

Ergin, F. (1978), Kemal Atatürk. İstanbul: Duran Ofset.

Göğebakan, Y. (2015). Dünya Üzerindeki Kültürel Varlıkların Turizme ve Ekonomiye Katkısı. Sanat ve Tasarım Dergisi. 5(2), 48-71.

Gül, M. & Yaman, K. (2021), Türkiye'de Atık Yönetimi ve Sıfır Atık Projesinin Değerlendirilmesi: Ankara Örneği. Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi. 35(4), 1267-1296.

Hablemitoğlu, Ş. & Özmete, E. (2012). Etkili Vatandaşlık Eğitimi İçin Bir Öneri. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi. 1(3), 39-54.

Karaoğlu. G. (Ed.). (2022). Dijital Okuryazarlık. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

Kocatürk, U. (1999). Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Koçak, O. (2004). Elektronik Ticaret ve Çalışma Hayatına Etkisi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni.

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar).

Oğuz, C. & Bayramoğlu, Z. (2018). Tarım Ekonomisi. Konya: Atlas Akademi.

Önal, H. İ. & Alaca, E. (2017), Vatandaşlık Okuryazarlığı Çerçevesinde E-Belediye Uygulamalarının Değerlendirilmesi. Bilgi Dünyası Dergisi. 18(1), 93-124.

Özkaya, T.(Ed.). (2019). Başka Bir Teknoloji Mümkün. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Öztürk, C. (Ed.). (2011). Zaman ve Mekâna İlişkin Becerilerin Öğretimi. Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Öztürk, C. (Ed.). (2016). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. Ankara: Pegem Akademi.

Safran, M. (Ed.). (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.

Şahin, C. & Doğanay, H. (2000). Türkiye Coğrafyası. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Şeyihoğlu, A. & Uzunöz, A. (2012). Coğrafya Öğretiminde Çoklu Zekâ. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tokcan, H. (Ed.). (2015). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, G. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin Etkin Vatandaş Tanımlamaları. II. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongre Kitabı. 1827-1856.

Öğrenme alanı örnek soruların cevap anahtarları

Görsel ve genel ağ kaynakçası

TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elazığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400 Km
KARADENİZ
AKDENİZ
EGE DENİZİ
HAZAR DENİZİ
MARMARA DENİZİ
ROMANYA
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
BULGARİSTAN
YUNANİSTAN
GÜRCİSTAN
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
İRAN
SURİYE
IRAK
LİBYA
MISIR
İSRAİL
FİLİSTİN Batı Şeria
FİLİSTİN Gazze Şeridi
LÜBNAN
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
Bükreş
Sofya
Tiflis
Erivan
Bağdat
Şam
Beyrut
Tel Aviv
Doğu Kudüs
Lefkoşa
Erenköy
Atina
Edirne
Kırklareli
Tekirdağ
İstanbul
Kocaeli
Yalova
Sakarya
Düzce
Bolu
Bartın
Zonguldak
Karabük
Kastamonu
Sinop
Samsun
Amasya
Çorum
Tokat
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Artvin
Ardahan
Kars
Iğdır
Ağrı
Erzurum
Gümüşhane
Bayburt
Erzincan
Tunceli
Bingöl
Muş
Van
Bitlis
Siirt
Batman
Şırnak
Hakkâri
Mardin
Diyarbakır
Elazığ
Malatya
Adıyaman
Şanlıurfa
Gaziantep
Kilis
Osmaniye
Adana
Kahramanmaraş
Hatay
Mersin
Karaman
Konya
Niğde
Aksaray
Nevşehir
Kayseri
Kırşehir
Yozgat
Kırıkkale
Ankara
Çankırı
Bilecik
Eskişehir
Bursa
Çanakkale
Balıkesir
Kütahya
Afyonkarahisar
Uşak
Manisa
İzmir
Aydın
Denizli
Burdur
Isparta
Antalya
Muğla
Gökçeada
Bozcaada
Tuz Gölü
Van Gölü
Urumiye Gölü
Tuna N.
Meriç N.
Sakarya N.
Kızılırmak N.
Yeşilırmak N.
Çoruh N.
Kura N.
Aras N.
Fırat N.
Dicle N.
Ceyhan N.
Seyhan N.
Göksu N.
Nil N.
Süveyş K.
Bakırçay N.
Gediz N.
Küçük Menderes N.
Büyük Menderes N.
22° 24° 26° 28° 30° 32° 34° 36° 38° 40° 42° 44° 46° 48° 50°
44° 42° 40° 38° 36° 34° 32°

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1,000 1,500 2,000 Km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İS
KARADAĞ KD
KOSOVA KS
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SR
RUSYA FEDERASYONU
KAZAKİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
TÜRKİYE
İRAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
TÜRKMENİSTAN
ÖZBEKİSTAN
KIRGIZİSTAN
TACİKİSTAN
SAHA (YAKUT) C.
TUVA C.
Barents Denizi
Kara Denizi
Norveç Denizi
Bering Denizi
Ohotsk Denizi
Umman Denizi
Yemen Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Kızıldeniz